Primul Război Mondial şi Basarabia[1]

Institutul de Istorie al AŞM

La baza culegerii de studii şi materiale stau comunicările prezentate de autori în cadrul Conferinţei „Primul Război Mondial şi Basarabia (1914-1918)”, reuniune ştiinţifică ce s-a întrunit la Chişinău, la 19 septembrie 2014.

Consacrat marcării a 100 de ani de la declanşarea Primului Război Mondial, volumul este o lucrare ce acoperă un spaţiu istoriografic rămas nevalorificat, din varii motive, de cercetătorii din domeniul istoriei din Republica Moldova. Majoritatea autorilor sunt savanţi cu mare experienţă în domeniul cercetării istorice, dar alături de aceştia se regăsesc şi câţiva cercetători în formare. Tematica volumului dezvăluie, prin aportul celor 11 autori, atât dimensiunea istorică, cât şi cea general-umană a primei conflagraţii mondiale în spaţiul pruto-nistrean. Volumul include contribuţii originale, care, în baza valorificării unui imens material bibliografic şi documentar, permit extinderea ariei contextuale de cunoaştere a războiului sub aspect militar, politic, ideologic, diplomatic, naţional, spiritual, confesional, instituţional, precum şi din perspectiva memoriei colective.

Dedicated to marking of the 100th anniversary from the outbreak of First World War, the volume is a work that covers a historiographical space remained untapped, for various reasons, by the researchers in the field of history from the Republic of Moldova.

Most authors are scientists with extensive experience

---

1 Acesta este conţinutul din memoria cache de la Google pentru https://www.scribd.com/document/257027832/Primul-R%C4%83zboi-Mondial-%C5%9Fi-Basarabia. Documentul se poate corecta si completa cu ilustratiile din folder - sicu tabelele ce pot fi luate cu printscreen de la adresa de mai sus.

in the field of historical research, but among them there are several forming researchers. The thematic of the volume reveals, by the contribution of 11 authors, both historical and the general human dimension of „the Great War” in the Prut-Dniester territory. The volume includes original contributions, which, based on a huge bibliography and documentary sources, allow extending the contextual area of knowledge of the war in various aspects, such as military, political, ideological, diplomatic, national, spiritual, religious, institutional, and from the perspective of collective memory.

ACADEMIA DE ŞTIINŢE A MOLDOVEI
INSTITUTUL DE ISTORIE
PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)
(Culegere de studii şi articole)
Chişinău – 2015
Bons Offices
CZU [94(100)+94(478)]” 1914/1918” (082)
P 92

Volumul a fost elaborat în cadrul proiectului 14.819.06.01F „Basarabenii în timpul
Primului Război Mondial (1914-1917)”, Institutul de Istorie, Academia de Ştiinţe a Moldovei.

La baza culegerii de studii şi materiale stau comunicările prezentate de autori în cadrul Conferinţei „Primul Război Mondial şi Basarabia (1914-1918)”, reuniune ştiinţifică ce s-a întrunit la Chişinău, la 19 septembrie 2014.

Aprobat spre publicare prin decizia Consiliului Ştiinţific al Institutului de Istorie al AŞM din 11 decembrie 2014.

Coordonator:
Andrei EMILCIUC, doctor în istorie, cercetător ştiinţific superior, Institutul de Istorie al AŞM

Recenzenţi ştiinţifici:
Constantin UNGUREANU, conf. cerc. dr., cercetător ştiinţific coordonator, Institutul de Istorie al AŞM
Ion NEGREI, cercetător ştiinţific, Institutul de Istorie al AŞM

Descrierea CIP a Camerei Naţionale a Cărţii
Primul Război Mondial şi Basarabia, (1914-1918): (Culegere de studii şi articole) / Acad. de Ştiinţe a Moldovei, Inst. de Istorie; coord.: Andrei Emilciuc.
— Chişinău: S. n., 2015 (Tipogr. „Bons Offices”). – 252 p.
Bibliogr. în notele de subsol. – 100 ex.
ISBN 978-9975-4387-3-5.
[94(100)+94(478)]” 1914/1918” (082)
P 92

Autorii poartă responsabilitate exclusivă pentru conţinutul articolelor ştiinţifice. Opiniile autorilor nu reflectă neapărat opinia colegiului de redacţie şi a echipei proiectului.

Copertă: Militari căzuţi la datorie în tranşeele Primului Război Mondial. Imagine fotografică din colecţiile Muzeului Naţional de Istorie a Moldovei
ISBN 978-9975-4387-3-5.
Echipa proiectului 14.819.06.01F, 2014

Volum dedicat ostaşilor basarabeni căzuţi în Primul Război Mondial

CUPRINS

Nicolae Enciu
Pentru o istorie integrală şi integrată românească a participării Basarabiei şi României la Primul Război

Mondial... 8
Andrei Emilciuc
Mobilizarea generală din anii Primului Război Mondial în
Basarabia. Planuri şi realizări...22
Gheorghe Negru
Contracararea „curentului românofil” din Basarabia în anii
Primului Război Mondial. Cazul Daniel Ciugureanu... 75
Eugen-Tudor Sclifos
Problema Basarabiei în discursul elitei politice româneşti în anii neutralităţii României (1914-1916)... 107
Dinu Poştarencu
Asistenţa acordată frontului rusesc de către Biserica din
Basarabia pe parcursul Primului Război Mondial... 140
Denis Bulancea
Clerul basarabean în anii Primului Război Mondial... 151
Maria Danilov
Vizitele canonice ale Arhiepiscopului Chişinăului şi Hotinului
Anastasie pe frontul din Bucovina şi de la
Dunăre (1916-1918)... 177
4
PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)
Sergiu Bacalov
Consideraţii referitoare la strămoşii moldoveni ai amiralului rus Aleksandr V. Kolceak... 192
Anatol Leşcu
Ofiţeri basarabeni din Primul Război Mondial – cavaleri ai ordinului militar imperial Sf. Mare Mucenic Gheorghe, purtătorul de biruinţe... 204
Valentin Tomuleţ
Un monument deosebit ridicat în memoria ostaşilor

originari din satul Tabani, judeţul Hotin, căzuţi în
Primul Război Mondial... 213
Anatol Petrencu
Urmările Primului Război Mondial – premize pentru declanşarea celui de-al Doilea Război Mondial... 236
Primul Război Mondial în imagini... 241
(Culegere de studii şi articole)

CONTENTS
Nicolae Enciu
For an integral and integrated Romanian history of Bessarabia and Romania’s participation in the First World War... 8
Andrei Emilciuc
General mobilization during First World War in Bessarabia.
Plans and realizations...22
Gheorghe Negru
Countering „romanianphile current” in Bessarabia in the years of First World War. The case of Daniel Ciugureanu...75
Eugen-Tudor Sclifos
The problem of the Bessarabia in the discourse of Romanian political elite in the years of First World War (1914-1918)... 107
Dinu Poştarencu
Assistance given to Russian front by the Bessarabia’s
Church during First World War... 140
Denis Bulancea
Bessarabian clergy in years of the First World War... 151
Maria Danilov
Archibishop Anastasie and canonical visits to Bucovina and Danube front battlefields (1916-1918)... 177

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)
Sergiu Bacalov

Considerations on Moldovans ancestors of the Russian admiral Alexander V. Kolchak… 192
Anatol Leşcu
Bessarabian officers from First World War – cavaliers of St. George order… 204
Valentin Tomuleţ
A proeminent monument erected in memory of the soldiers – natives of Tabani, Hotin county, fallen in the First World War… 213
Anatol Petrencu
Consequences of the First World War – premises for the outbreak of the Second World War… 236
First World War in images… 241
(Culegere de studii şi articole)

PENTRU O ISTORIE INTEGRALĂ ŞI INTEGRATĂ ROMÂNEASCĂ

A PARTICIPĂRII BASARABIEI
ŞI ROMÂNIEI LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Nicolae ENCIU, conf. univ., dr. hab. în istorie,
Institutul de Istorie al AŞM

În ziua de 15/28 iunie 1914, în capitala bosniacă Sarajevo, doi patrioţi sârbi, Nedjalko Cabrinović şi Gavrilo Princip, membri ai organizaţiei Mâna neagră, luptători pentru eliberarea teritoriilor subjugate de Austro-Ungaria, au dat „startul” epocii contemporane, prin asasinarea urmaşului la tronul AustroUngariei Franz Ferdinand şi a soţiei sale, Sophie von Hohenburg, punându-se astfel capăt „plicticoasei păci capitaliste”, despre care vorbea scriitorul german Hermann Hesse (1877-1962).

În mai puţin de o lună de la atentat, din „vârsta de aur” a „lumii europene” – La Belle Époque, precum fuseseră caracterizaţi primii ani ai secolului al XX-lea, iar, prin extensiune, şi întreaga perioadă de la 1815 şi până în 1914, – nu mai rămăsese decât o frumoasă amintire, deoarece, practic, toate ţările europene reuşiseră „performanţa” de a-şi declara război reciproc: „La 15 iulie Austria a declarat război Serbiei. La 20 iulie Germania a

declarat război Franţei şi Belgiei. La 22 iulie Anglia a declarat război Germaniei. La 23 iulie Austria a declarat război Rusiei. La 25 iulie Muntenegrul a declarat război Austriei. La 29 iulie Serbia a declarat război Germaniei şi Franţa Austriei. La 30 iulie Muntenegrul declară război Germaniei şi în aceeaşi zi Japonia declară război tot Germaniei. La 31 iulie Anglia declară război Austriei şi Egiptul Germaniei, iar Austria declară război Japoniei şi în acelaşi timp şi Belgiei" 1. În decurs de o lună, constata ironic ziarul bucureştean conservator-democrat „Opinia", s-au făcut 15 declaraţii de război şi pare că e locul să adăugăm «va urma»" 2.

Ceea ce a urmat, însă, a depăşit limitele oricărei imaginaţii, deoarece conflictul declanşat în vara anului 1914 a luat, în scurt timp, amploarea unui adevărat război mondial, antrenând în vâltoarea sa circa 60 de state ale lumii, – 32 de ţări de partea

Puterilor Centrale şi 27 de state, de partea Antantei, – extinzânduse pe o durată de 4 ani, 3 luni şi 10 zile, respectiv, pe 52 de luni sau pe exact 1831 de zile, – din 28 iulie 1914 şi până la semnarea armistiţiului de la Rethondes din 11 noiembrie 1918, – şi producând în Europa nu mai puţin de 8 milioane de morţi, 6 milioane de invalizi, 4 milioane de văduve, 8 milioane de orfani etc.3. Două alianţe internaţionale rivale, constituite încă la finele secolului al

XIX-lea, – Antanta sau Tripla Înţelegere (Franţa, Anglia şi Rusia), pe de o parte, şi Puterile Centrale sau Tripla Alianţă (Germania,

Austro-Ungaria şi Italia, la care vor adera Turcia, la 12 octombrie

1914, şi Bulgaria, la 5 octombrie 1915), pe de altă parte, au devenit, începând cu 1914, protagonistele unui război atroce, soldat cu milioane de victime umane, cu ruinarea economică a puterilor beligerante şi cu înlăturarea a patru dinastii domnitoare:

Romanovii din Rusia, Hohenzollernii din Germania, Habsburgii din Austro-Ungaria şi Sultanii din Imperiul

Otoman4.

1 Ştiri din străinătate. 15 declaraţii de război, în „Opinia. Ziar conservator-democrat”, ediţia a II-a, anul X, nr. 2262, 29 august 1914.

2 Ibidem.

3 Istoria secolului XX. Vol. 1: Sfârşitul „lumii europene” (1900-1945). Sub redacţia: Serge Berstein şi Pierre Milza. Traducere: Marius Ioan, Editura BIC ALL, Bucureşti, 1998, p. 103.

4 Ibidem, p. 98, 110. (Culegere de studii şi articole)

Produsă la finele unei intense perioade de dezvoltare şi modernizare economică, cu modelul capitalismului liberal şi cel al regimului democraţiei liberale în plină ascensiune5, prima conflagraţie mondială, – „Marele Război”, cum a fost supranumit de contemporanii săi războiul din 1914-19186, – respectiv, sistemul tratatelor de pace care i-a urmat, au modificat profund geografia teritorială a Europei, consacrând compartimentarea spaţiului geopolitic european în unităţi statale după criterii etnice. Odată cu dispariţia imperiilor ţarist, austro-ungar, german şi otoman,

Primul Război Mondial s-a soldat cu un mozaic de noi state apărute pe harta Europei, – Cehoslovacia, Polonia, Finlanda, Ungaria,

Austria, Estonia, Letonia, Lituania, în timp ce pentru altele, precum România, cu desăvârşirea procesului unităţii naţionale.

Ceea ce obligă a acorda evenimentului un loc important nu este doar caracterul militar al conflictului, faptul că acesta s-a soldat cu milioane de victime umane şi cu ruinarea economică a puterilor beligerante, ci şi că Marele Război a schimbat regimuri politice tradiţionale, a bulversat economii şi structuri sociale, a răsturnat echilibrul unor sisteme de forţă, a avut consecinţe asupra stărilor de spirit, a conţinutului şi istoriei ideilor. Prin toate aceste consecinţe nebănuit de largi, Primul Război

Mondial, un eveniment tragic în sine, a dobândit dimensiunile unui mare fapt istoric7.

Apreciat drept „piatră de hotar în istoria omenirii” şi „prologul secolului XX” 8, care a pus în faţa umanităţii şi a Europei în primul

Istoria secolului XX. Vol. 1: Sfârşitul „lumii europene” (1900-1945). Sub redacţia: Serge

Berstein şi Pierre Milza. Traducere: Marius Ioan, Editura BIC ALL, Bucureşti, 1998, p. 5-25.

6

Jean-Marie Le Breton, Măreţia şi destinul bătrânei Europe: 1492-2004. Eseu istoric. Traducere din franceză de Vlad Russo, Editura Humanitas, Bucureşti, 2006, p. 152-153.

7

Marc Nouschi, Mic atlas istoric al secolului XX, Editura Polirom, Iaşi, 2002, passim.

8

Первая мировая война: Пролог XX века, Отв. ред. В.Л. Мальков. Москва: «Наука», 1999.

5

10

rând, probleme majore spre rezolvare, în pofida caracterului complex şi chiar dramatic al climatului postversaillesian9, a fost firesc, prin urmare, ca Primul Război Mondial – originile, mersul acestuia, consecinţele asupra continentului european şi a lumii contemporane în ansamblu – să se bucure de o atenţie deosebită din partea istoricilor, sociologilor, economiştilor, demografilor, filosofilor etc.

Primele broşuri, memorii şi studii privind Basarabia şi basarabenii în anii Primului Război Mondial au fost publicate în chiar perioada imediat următoare încheierii acelei conflagraţii.

Iniţiativa redactării unei ample lucrări privind istoria Basarabiei de la 1812 şi până la încheierea primei

conflagraţii mondiale a venit din partea Comisiei de lichidare a Sfatului Ţării, care, la începutul anului 1919 a făcut publică o informaţie prin care, în conformitate cu hotărârea Sfatului Ţării din 27 noiembrie 1918 şi cu jurnalul

Consiliului de Miniştri Nr. 1146 din 29 decembrie 1918, începuse activitatea în vederea redactării şi editării unei „istorii a Sfatului

Ţării şi, în general, a Basarabiei în ultimii ani (1917-1919), cu un capitol introductiv „Basarabia sub dominaţie rusească (18121917" 10. Avându-se în vedere „importanţa deosebită a activităţii

Sfatului Ţării, precum şi necesitatea elucidării cât mai obiective a luptei naţionale a basarabenilor în anii de dominaţie rusească, astfel încât faptele acestora să rămână pentru totdeauna în memoria urmaşilor şi ca un exemplu pentru cei lipsiţi de voinţă" 11, Comisia de lichidare a Sfatului Ţării îndemna foştii deputaţi ai Sfatului

Ţării, foştii directori generali, miniştri şi directori în exerciţiu,

9

10

11

I. Saizu, Al. Tacu, Europa economică interbelică, Institutul European, Iaşi, 1997, p. 29.

Arhiva Naţională a Republicii Moldova (în continuare ANRM), Fond 727, inv. 1, dosar 1, fila 2-3.

Ibidem.

(Culegere de studii şi articole)

11

precum şi toţi cei care contribuiseră într-un fel sau altul la mişcarea de eliberare naţională din Basarabia înainte de 1917, să prezinte respectivei Comisii autobiografii, însemnări personale, amintiri şi orice alte documente şi materiale relevante pentru realizarea lucrării preconizate12. Chiar dacă în acea perioadă proiectul respectiv a rămas doar la etapa unor intenţii şi acumulări cantitative, recenta editare a manuscrisului „O pagină din

istoria Basarabiei. Sfatul

Ţării (1917-1918)", graţie efortului istoricilor Ion Negrei şi Dinu

Poştarencu13, poate fi considerată drept începutul simbolic al studierii inclusiv a temei privind Basarabia şi basarabenii în anii

Primului Război Mondial.

Din aceeaşi perioadă istorică s-a păstrat şi o decizie a Prezidiului

Sfatului Ţării din 16 ianuarie 1918 (Ion Inculeţ, B. Epuri, C.

Missircov), prin care era aprobat demersul membrului Sfatului

Ţării, căpitanului de cavalerie Vasile Cijevschi (1880-1931), de alocare a sumei de 179 de ruble pentru editarea broşurii „Despre

Sfatul Ţinutal al Basarabiei" («О Краевом Совете Бессарабии»)14, decizie prin care a fost inaugurată etapa editării unor memorii şi mărturii ale participanţilor la Primul Război Mondial şi la mişcarea de eliberare naţională din Basarabia anilor 1917-1918.

Apariţia studiilor referitoare la perioada ţaristă din istoria

Basarabiei, inclusiv la anii Primului Război Mondial, a fost puternic influenţată şi stimulată de începutul lucrărilor

Conferinţei de Pace de la Paris din 1919-1920, evidenţiindu-se în

ANRM, Fond 727, inv. 1, dosar 1, fila 2-3.

O pagină din istoria Basarabiei. Sfatul Ţării (1917-1918). Ediţie îngrijită, studiu introductiv şi selecţia imaginilor de Ion Negrei şi Dinu Poştarencu, Editura Prut Internaţional, Chişinău,

2004, 288p.

14

ANRM, Fond 727, inv. 1, dosar 3, fila 25.

12

13

această privinţă autori precum Ion G. Pelivan15, P. Cazacu, Pavel

Gore16, Ion Nistor17, Sergiu-Victor Cujbă, George Năstase, Ion Şt.

Codreanu18, George Murgoci19, G. Popa-Lisseanu20 ş.a.

Practic, concomitent cu editarea de articole, studii şi memorii, sunt întreprinse şi primele încercări de sinteză a istoriei

Basarabiei, inclusiv în context general românesc, aparţinând unor intelectuali de marcă precum Nicolae Iorga21, Ion Nistor22,

Petre Cazacu23, Alexandru Boldur24, Constantin Kiriţescu25, Ioan

Ion G. Pelivan, Le mouvement et l'accroissement de la population en Bessarabie. De 1812 à

1918. Et quelques dates concernant la Géographie de la Bessarabie, Imprimérie Générale

Lahure, Paris, 1919, 28p.; Idem, La Bessarabie sous le régime russe. 1812-1918, Imprimérie

Générale Lahure, Paris, 1919, 64p.; Idem, Chronologie de la Bessarabie depuis son annexion à la Russie (1812) jusqu'à la ratification de l'Union de la Bessarabie à la Roumanie par l'Assemblée

Constituante de la Grande Roumanie (29 Decembre 1919), Imprimérie des arts & sports, Paris,

1920, 3Op.; Idem, Les Droits des Roumains sur la Bessarabie au point de vue historique, ethnique et de l'autodétermination, Imprimérie des arts & sports, Paris, 1920, 24p. ş.a.

16

Petre Cazacu şi Pavel Gore, Populaţia Basarabiei pe naţionalităţi. După isvoare oficiale ruseşti,

„Convorbiri literare", Bucureşti, 1919, 12p.

17

Ion Nistor, Populaţia Basarabiei. 1812-1918, în „Arhiva pentru ştiinţă şi reforma socială”, An.
I, nr. 1, p. 86-96; nr. 2-3, p. 299-311.
18
Ion G. Pelivan, Ion Şt. Codreanu, Serge-Victor Coujba, George Nastase, Les Roumains devant le
Congrès de la Paix. La question de la Bessarabie, Imprimérie Dubois et Bauer, Paris, 1919, 27 p.
19
George Murgoci, La population de la Bessarabie. Étude démographique. Avec cartes et tableaux statistiques. Préface par Em. de Martonne, professeur à la Sorbonne, S.é., Paris,
1920, 80 p.
20
G. Popa-Lisseanu, Basarabia. Privire istorică, Editura Casei Şcoalelor, Bucureşti, 1924, 95 p.
21
Cuvântarea pentru aniversarea intrării în războiu ţinută la Cernăuţi în ziua de 28 August 1919, de N. Iorga, Tipografia „Cultura Neamului Românesc”, Bucureşti, 1919, 34p.; Idem, Istoria românilor pentru poporul românesc. Ediţia a VI-a, Editura Aşezământului tipografic „Datina românească”, Vălenii-de-Munte, 1926, 504p.; Idem, Istoria românilor şi a civilisaţiei lor. Trad.
din franceză de Al. Lascarov-Moldovanu, Editura Fundaţiei „Ferdinand I-iu”, Bucureşti, 1930,
302p.; Idem, Acte privitoare la istoria marelui războiu, F.e., Bucureşti, 1932, 23 p.
22
Ion Nistor, Istoria Basarabiei. Scriere de popularizare, Institutul de Arte Grafice şi Editura
„Glasul Bucovinei”, Bucureşti, 1923, 455p.
23
Petre Cazacu, Moldova dintre Prut şi Nistru. 1812-1918, Editura „Viaţa Românească”, Iaşi,
1924, 345 p.
24

Alexandru Boldur, Istoria Basarabiei. Ediţia a II-a, Editura Victor Frunză, Bucureşti, 1992, 544 p.

25

C. Kiriţescu, Istoria războiului pentru întregirea României. 1916-1919. În 3 vol., Editura

15

(Culegere de studii şi articole)

13

Lupaş26 ş.a. În 1924 apare lucrarea „La răspântie. Moldova de la

Nistru în anii 1917-1918” 27, aparţinând participantului la Primul

Război Mondial în calitate de ofiţer al armatei ţariste, Dimitrie

Bogos (1889-1946) şi constituind una din primele lucrări de acest gen apărute după 1918. Conform opiniei autorului, „epoca renaşterii Basarabiei” din anii 1917-1918 este puţin cunoscută de marele public”, din care motiv „s-a creat mai multe basme şi legende, dar adevărul istoric nu este cunoscut” 28. O interesantă istorie a Regimentului 250 de Infanterie „Balta”, prezentând interes „nu numai pentru basarabeni, ci şi pentru opinia publică de peste Prut, ca un indicator, ce caracterizează pe basarabeanul moldovean în calitate de ostaş”, a redactat Theodor C. Inculeţ în

192629. Completat aproape exclusiv cu rezervişti moldoveni din judeţele Orhei şi Balta de peste Nistru, respectivul regiment a fost, aşa cum argumentează autorul memoriilor, „unul din regimentele cele mai brave basarabene”, manifestate pe câmpurile de luptă din anii Primului Război Mondial” 30. Un la fel de interesant jurnal de campanie a publicat în 1928 Filaret Plămădeală, în calitatea sa de fost ofiţer basarabean în armata română în anii 1918-192031.

Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1989.

Ioan Lupaş, Istoria unirii românilor. Ediţia a II-a. Cuvânt înainte: Ioan Scurtu, Editura Scripta,

Bucureşti, 1993, 303 p.

27

D. Bogos, La răspântie. Moldova de la Nistru în anii 1917-1918, Tipografia „Glasul Ţării”,

Chişinău, 1924, 144 p.

28

Ibidem, p. 5.

29

Theodor C. Inculeţ, Basarabenii în războiul mondial, Tipografia „Dreptatea”, Chişinău, 1926,

12 p.

30

Ibidem, p. 3.

31

Filaret Plămădeală, De la Nistru până la Tisa, Budapesta şi graniţele Austriei. Jurnalul de campanie al unui ofiţer basarabean din armata română (1918-1919-1920), Tipografia B.V.

Liberol, Chişinău, 1928.

26

14

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

În 1929, revista „Generaţia Unirii” a găzduit preţioasele memorii ale fostului preşedinte al Sfatului Ţării şi membrului titular din

1918 al Academiei Române, Ion C. Inculeţ (1884-1940)32, iar cu un an înainte, Porfirie Fală îşi publicase „Cugetările” sale din timpul războiului mondial şi al revoluţiei ruse33. Conform opiniei sale, „războiul, cu toată risipa de vieţi omeneşti şi pagube grozave aduse, are şi el o parte bună: popoarele în luptă îşi văd neajunsurile, din pricina cărora au suferit şi îndată după fiecare război, încep o frământare pentru înlăturarea acestor neajunsuri şi înjghebarea unei vieţi obşteşti mai bune. Da! După fiecare bătălie, toată lumea războită se îndreaptă către o prefacere a vieţii sale obşteşti; şi cu atât mai mult după acest grozav război, lucrul acesta e încă mai trebuincios” 34.

Importante pagini privind trecutul istoric al Basarabiei între

1812 şi 1918, inclusiv populaţia acesteia în anii Primului Război

Mondial (L.T. Boga), starea generală a economiei (Const. I.

Lungu, T. Al. Ştirbu) şi, în particular, a agriculturii în aceeaşi perioadă (H. Celebidachi), conţine monografia „Basarabia", editată în 1926 sub îngrijirea membrului titular al Academiei

Române din 1918, Ştefan Ciobanu (1883-1950)35. Acelaşi autor, pornind de la considerentul „lipsei unei perspective istorice, care ar da posibilitate să se judece evenimentele şi oamenii de atunci sine ira et studio şi mulţumită faptului că până acuma au văzut lumina zilei prea puţine materiale din acea epocă", a editat în 1929

32

33

34

35

Ion Inculeţ, O revoluţie trăită, în „Generaţia Unirii", nr. l-l0, 1929.

Porfirie Fală, Cugetările unui luptător moldovan din timpul revoluţiei ruseşti din 1917,

Tipografia Sf. Mănăstiri Neamţu, 1927, 64p.

Ibidem, p. 9.

Basarabia. Monografie sub îngrijirea lui Ştefan Ciobanu, Imprimeria Statului, Chişinău,

1926, 472 p.

(Culegere de studii şi articole)

15

o importantă culegere de documente privind mişcarea naţională din Basarabia, însoţită de un amplu studiu introductiv36.

Problematica Primului Război Mondial şi a condiţiilor în care s-a realizat Marea Unire din 1918 a continuat să se afle inclusiv în anii '30 în aria preocupărilor participanţilor activi la acele evenimente istorice. Astfel, în anul 1932

apare ediţia a

II-a a memoriilor fostului deputat în Sfatul Ţării, preşedintelui

Comitetului Central Executiv Moldovenesc în anii războiului mondial, Gherman Pântea37, iar în 1938, generalul M.C. Schina publică o lucrare la fel de documentată privind evenimentele derulate în Basarabia în perioada ianuarie 1918 – iunie 191938.

La o privire de ansamblu, perioada interbelică a pus nu numai începutul studierii obiective şi multiaspectuale a problemei privind

Basarabia şi basarabenii în anii Primului Război Mondial, ci a fost şi cea mai fastă din punctul de vedere al atmosferei intelectuale şi condiţiilor de care au beneficiat cercetătorii preocupaţi de reconstituirea trecutului istoric în întreaga sa complexitate. Trăsătura caracteristică şi definitorie a acelei perioade a fost scrierea istoriei participării basarabenilor la Primul Război Mondial în context general românesc, respectiv, Marea Unire din 1918 apărând drept o încununare a eforturilor tuturor românilor aflaţi sub stăpânirea ungurească, austriacă sau rusească, „de a-şi croi soarta după buna lor pricepere” şi de „a se înălţa la treapta de putere hotărâtoare în noua întocmire a aşezământului de pace europeană” (Ioan Lupaş).

Ştefan Ciobanu, Unirea Basarabiei. Studiu şi documente cu privire la mişcarea naţională din

Basarabia în anii 1917-1918, Editura Universitas, Chişinău, 1993, 332 p.

37

Gherman Pântea, Rolul organizaţiilor militare moldoveneşti în actul Unirii Basarabiei. Ediţia a

II-a, Tipografia „Dreptatea” (Pasaj), Chişinău, 1932, 112 p.

38

M.C. Schina, Basarabia: ianuarie 1918 – iunie 1919, Institutul de arte grafice „Lupta” N. Stroilă,

Bucureşti, 1938, 68 p.

36

16

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

Totodată, deja din acea perioadă, s-a conturat tot mai pregnant un curent advers şi categoric ostil ideii de unitate românească, întreţinut şi dirijat de structurile Internaţionalei a III-a comuniste cu sediul la Moscova. Astfel, încă până la deschiderea lucrărilor

Conferinţei de Pace de la Paris din 1919-1920, pretinşii „delegaţi ai populaţiei Basarabiei", A.N. Krupensky şi A.C. Şmidt, au editat la Paris o broşură, în care combăteau cu virulenţă nu numai drepturile istorice ale României asupra Basarabiei, ci şi dreptul populaţiei Basarabiei la autodeterminare, ca şi aplicabilitatea principiului naţionalităţilor în cazul Basarabiei39. În acelaşi an, la Londra a fost editată şi o „colecţie de documente" precedată de o prefaţă a prof. Paul Miliukov, în care era contestat dreptul

Sfatului Ţării de a fi votat unirea Basarabiei cu România40. În fine, în 1920, acelaşi „şef al delegaţiei basarabene" la Conferinţa de

Pace de la Paris a editat o culegere de documente conţinând, între altele, şi toate intervenţiile delegaţiei ruse în problema Basarabiei la Conferinţa de Pace – a prinţului Lwov, S.D. Sazonov, N.-W.

Tchaikovsky şi B. Maklakov. Anexa nr. 38 a acelei culegeri conţinea intervenţia lui B. Maklakov din 24 iulie 1919, cu afirmaţia acestuia că, „în cazul în care ar fi fost consultată în această privinţă, Rusia ar fi fost suficient de generoasă pentru a recurge la un astfel de gest" (recunoaşterea unirii Basarabiei cu România. – N.n.)41.

39

40

41

A.N. Kroupensky, A. Ch. Schmidt, Bessarabie et Roumanie, Imprimérie Générale Lahure,

Paris, 1918, 14 p.

The case for Bessarabia. A Collection of Documents on the Rumanian occupation. With a

Preface by Prof. Paul Miliukov, London, 1918, 64 p.

L'occupation roumaine en Bessarabie: Documents. Avant-propos A.N. Kroupensky, Chef de la délégation bessarabienne à la Conférence de la Paix, Imprimerie Lahure, Paris, 1920, p. 124-125.

(Culegere de studii şi articole)

17

Din nefericire, ceea ce părea de neconceput în anii interbelici,

— România fiind considerată „hotarul răsăritean al Europei" 42, respectiv, Nistrul, bătrânul Tyras, „hotar prăpăstios între două lumi cu structură deosebită" 43, – a devenit o realitate dezolantă începând cu iunie 1940, când, în consecinţa raptului teritorial săvârşit de Uniunea Sovietică, viziunea lui I.V. Stalin inclusiv asupra Primului Război Mondial conţinută în cursul scurt al

Istoriei partidului comunist unional (bolşevic)44, a fost impusă drept unica viziune oficial acceptată în prima sinteză de istorie a

Moldovei, redactată de pe poziţii marxist-leninist-staliniste45.

În România, începând mai ales cu abdicarea forţată a regelui Mihai I (30 decembrie 1947) şi proclamarea regimului

„democraţiei populare", cu trupe sovietice staţionate pe teritoriul său, stalinismul cultural, ca şi cel politic sau economic, a imitat cu fidelitate modelul sovietic. Însuşi Gheorghe Gheorghiu-Dej, şef al statului şi secretar general al partidului timp de aproape două decenii postbelice, va declara în această privinţă, în 1951, că „farul luminos care trebuie să călăuzească pe oamenii noştri de ştiinţă

42

43

44

45

S. Mehedinţi, Frontiera României spre Răsărit, în „Revista Fundaţiilor Regale”, an. VIII, nr. 8-9,

1941, p. 249-273.

Stoian Stanciu, Suflet de hotar, în Almanahul învăţătorilor din Cetatea Albă. Întocmit de

Mircea Ispir şi Lazăr Ştefănescu, F.e., F.l., 1934, p. 49.

История Всесоюзной Коммунистической партии (большевиков). Краткий курс. Под редакцией Комиссии ЦК ВКП (б). Одобрен ЦК ВКП (б). 1938 год. Москва: Государственное издательство политической литературы, 1945. Гл. VI, VII (Партия большевиков в период империалистической войны. Вторая революция в России. 1914 г. – март 1917 г.; Партия большевиков в период подготовки и проведения Октябрьской социалистической революции. Апрель 1917 г. – 1918 г.).

История Молдавии. Т. I: От древнейших времен до Великой Октябрьской социалистической революции. Под ред. А.Д. Удальцова и Л.В. Черепнина. Кишинев,

1951; Т. II: От Великой Октябрьской социалистической революции до наших дней. Под ред. С.П. Трапезникова и Н.А. Мохова. Кишинев, 1955.

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

este ţara culturii celei mai înaintate, Uniunea Sovietică” 46. Urmare a instaurării regimului comunist de tip sovietic, interpretarea leninist-stalinistă a Primului Război Mondial ca „război imperialist, de jaf şi cucerire”, a fost aplicată inclusiv participării

României la prima conflagraţie mondială, concepţie expusă pe larg în lucrările lui M. Roller, „Istoria României”, „Probleme de istorie” sau „Istoria R.P.R.” 47.

Cu toate acestea, în timp ce stalinismul cultural a fost în egală măsură de dăunător pe ambele maluri ale Prutului, încercările ulterioare de destalinizare au produs efecte contrarii în privinţa aprecierilor Primului Război Mondial. Astfel, în timp ce în România în perioada comunismului naţional „evacuarea”

aniversării aşa-zisei „Mari Revoluţii socialiste din Octombrie”, sărbătorită anual la 7 noiembrie, s-a produs prin intermediul sporirii importanţei zilei de 1 Decembrie48, în RSS Moldovenească, anume prin sporirea apoteotică a importanţei „Marii Revoluţii socialiste din Octombrie” şi a imaginatei instaurări a „Puterii

Sovietice în Moldova”, s-a încercat diminuarea şi chiar anihilarea importanţei Primului Război Mondial în realizarea actului unirii

Basarabiei cu România din 27 martie / 9 aprilie 191849.

Cf. Vlad Georgescu, Istoria românilor. De la origini până în zilele noastre. Ediţia a IV-a şi notă asupra ediţiei de Stelian Neagoe, Editura Humanitas, Bucureşti, 1995, p. 266.

Istoria României. Manual unic pentru clasa a VIII-a secundară. Redactor responsabil Mihail

Roller, Editura de Stat, Bucureşti, 1947, 862p.; M. Roller, Probleme de istorie, Editura P.M.R,

Bucureşti, 1949, 98p.; Istoria R.P.R. Sub redacţia acad. Mihail Roller, Ministerul Învăţământului

Public, Bucureşti, 1952, 762 p.

Florin Ţurcanu, Primul Război Mondial a căzut în uitare, în Revista 22. Ediţie online, 11 noiembrie

2008, http://www.revista22.ro/primul-razboi-mondial-a-cazut-in-uitare-4993.html

А.С. Есауленко, М.М. Гициу, Победа социалистической революции в Молдавии в советской исторической литературе, Историческая наука Советской Молдавии. К

60-летию образования Молдавской ССР и создания Компартии республики, Кишинев:

«Штиинца», 1984, с. 39-51.

46

47

48

49

(Culegere de studii şi articole)

19

În istoriografia sovietică moldovenească, în special, în conformitate cu directivele PCM, a fost cultivată cu insistenţă o întreagă direcţie de cercetare a „luptei pentru Puterea Sovietelor”, imaginându-se şi o „etapă proletară” a mişcării pentru victoria

„revoluţiei socialiste în ţinut” 50. Chiar dacă, pe parcurs, au fost operate anumite modificări şi ajustări, schema generală iniţială

„începutul războiului mondial imperialist – ruina economică –

starea oamenilor muncii – mişcarea revoluţionară – răsturnarea autocraţiei – desfăşurarea revoluţiei socialiste în Moldova” 51, a rămas neschimbată, practic, până în prima jumătate a anilor ’90

ai secolului al XX-lea.

Împlinirea, în anul curent, a 100 de ani de la declanşarea

Primului Război Mondial, ar constitui un foarte bun prilej de evaluare critică a căii parcurse de istoriografia românească de pe ambele maluri ale Prutului, în vederea redactării, într-o apropiată perspectivă, a unei istorii comune, integrale şi integrate, a acelui extrem de important capitol de istorie contemporană a românilor.

Redescoperirea adevăratei istorii a participării României la Primul

Război Mondial ne va ajuta, în consecinţă, să ne racordăm la unul din marile domenii ale istoriografiei europene contemporane, istoria Primului Război Mondial, – redescoperind, în acel război, un foarte important capitol ce ne leagă de istoria întregului continent european, de cultura şi civilizaţia acestuia.

50

51

20

Я.С. Гросул, Н.А. Мохов, Историческая наука Молдавской ССР, Москва: «Наука», 1970, с. 78-87.

История РСС Молдовенешть дин челе май векь

тимпурь пынэ ын зилеле ноастре. Кол.

де ред.: В.И. Царанов (ред. респ.) ш. а, Кишинэу: «Штиинца», 1984, п. 256-260.

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

FOR AN INTEGRAL AND INTEGRATED ROMANIAN

HISTORY OF BESSARABIA AND ROMANIA'S PARTICIPATION IN THE FIRST WORLD WAR

Abstract

This article contains an overview of the path and steps taken by the Romanian historiography on both sides of the Prut on how to interpret the history of the First World War. As a result of this analysis, the author pleads for the accomplishment of an integral and integrated Romanian history of Bessarabia and Romania's participation in the First World War.

(Culegere de studii şi articole)

21

MOBILIZAREA GENERALĂ DIN ANII PRIMULUI RĂZBOI

MONDIAL ÎN BASARABIA. PLANURI ŞI REALIZĂRI

Andrei EMILCIUC
doctor în istorie,
Institutul de Istorie al AŞM

Declanşarea Primului Război Mondial, sub motivul invadării

Serbiei de către Austro-Ungaria, a ascuns de fapt în umbră cauze mult mai profunde, cu rădăcini încă din secolul al XIXlea. Cronologic, evenimentele s-au desfăşurat astfel: ca urmare a atentatul de la Sarajevo, din 28 iunie 1914, şi a refuzului Serbiei de a se conforma ultimatumului dat de Austro-Ungaria la 23 iulie

1914, Imperiul Austro-Ungar a atacat la 28 iulie 1914 Serbia, iar la

17/30 iulie 19141, Rusia, susţinând Serbia, decretează mobilizarea generală. Planul Germaniei pentru război (numit Planul

Schlieffen) consta dintr-un atac rapid şi distructiv contra Franţei, astfel încât Germania să-şi poată transfera forţele pe Frontul de

Est, contra Rusiei, a cărei mobilizare se estima a fi mai lentă. Însă aceste acţiuni au fost precedate de decenii de pregătiri intense, atât din punct de vedere al înarmărilor, cât şi al resurselor materiale şi umane. Acest aspect este analizat exhaustiv în lucrările unor istorici precum A.M. Zaincikovski2, R.A. Doughty3, T. Zuber4.

1

2

3

4

22

Ucazul împăratului privind mobilizarea generală a fost semnat la 16/29 iulie 1914 şi publicat la 17/30 iulie 1914. Prima zi a mobilizării a fost declarată 18/31 iulie 1914.

А.М. Зайончковский. Подготовка России к империалистической войне. Очерки военной подготовки и первоначальных планов войны, Москва, 1926.

R.A. Doughty, Pyrrhic Victory: French Strategy and Operations in the Great War, Harvard,

2005.

T. Zuber, Inventing the Schlieffen Plan, Oxford, 2002.

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

În ceea ce priveşte Rusia, începutul pregătirii sistematice pentru război a fost pusă de şeful statului major generalul N.N. Obrucev, în strategia prezentată în 1880, denumită „Cu privire la planurile de război cu Germania şi Austro-Ungaria” 5. Ulterior în Rusia au fost elaborate şi alte planuri de război: în anul 1883, 1887, 1890,

1897, 1900, 1909. La 6 iunie 1910 Statul Major General rus a dezvoltat un nou plan de mobilizare „№19”, cu două variante de instrucţiuni în caz de război cu

puterile Triplei Alianţe6. Conform acestui Plan, aprobat la 9 iulie 1910, Basarabia era inclusă în zona de acţiune a armatei a VII-a, care urma să alcătuiască în caz de război şase divizii de infanterie (96000 de militari) şi 1 ½ divizii de cavalerie (5100 de militari), în baza recrutărilor efectuate în guberniile Basarabia, Herson, Ekaterinoslav şi Taurida. În caz de mobilizare, principalele forţe urmau a fi concentrate: cavaleria, timp de 2-7 zile, în zona Chişinăului, iar infanteria, diviziile 60

(10-12 zile), 69 (17-22 zile), 71 (9-17 zile) în zona Benderului, restul diviziilor menţinându-şi poziţiile de dislocare. Scopul armatei era de a acoperi flancul român al Armatei a III-a, inclusiv prin susţinere cu trupe7.

La 25 septembrie 1913, Nicolai al II-lea a aprobat noua versiune a „Consideraţiilor generale de desfăşurare a Forţelor

Armate ale Rusiei în caz de război cu puterile Triplei Alianţe", dispunând elaborarea Planului de mobilizare nr. 20, cu scopul de a elimina neajunsurile în ceea ce priveşte concentrarea de trupe în conformitate cu acordurile pe care le avea cu Aliaţii8. Dar, întruA.M. Зайончковский, Подготовка России к империалистической войне… с. 32.

Ibidem, p. 42.

7

Ibidem, p. 222.

8

Ibidem, p. 304.

5

6

(Culegere de studii şi articole)

23

cât termenul limită de realizare a acestui plan de mobilizare a fost fixat pentru 1 decembrie 1914, la data izbucnirii războiului el nu fusese încă pe deplin pregătit, astfel că armatele ruseşti au fost desfăşurate în baza Planului de mobilizare nr. 19, din 1910, cu completările din mai 19129.

Totuşi, până la izbucnirea războiului, cel puţin în cuprinsul

Basarabiei, pregătirea efectivelor prevăzute prin Planul de mobilizare nr. 20 fuseseră începută. La 15 aprilie 1914 Şeful

Statului Major al Circumscripţiei militare Kiev îi expedia o circulară guvernatorului Basarabiei prin care-l informa că a fost adoptat Planul de mobilizare nr. 2010, iar la 15 iunie 1914, tuturor inspectorilor militari din Basarabia li s-au expediat telegrame, prin care li se cerea să pregătească pentru mobilizare instituţiile publice, să mobilizeze funcţionarii responsabili şi să distribuie spaţiile suplimentare pentru activitatea comisiilor medicale militare11.

Din datele Tabelului 1, prezentat în continuare, constatăm că la prima etapă a acţiunilor militare, urmau a fi încorporaţi din

Basarabia (cu excepţia jud. Hotin) 55622 de rezervişti şi ratnici12.

А.М. Зайончковский, Подготовка России к империалистической войне… p. 275.

Arhiva Naţională a Republicii Moldova (în continuare ANRM), F. 403, inv. 1, d. 165, f. 79, 80

verso.

11

ANRM, F. 403, inv. 1, d. 6, f. 73-74.

12

Ratnici (rus. Ратники) – trupe ale miliţiei de stat în Imperiul rus, care îndeplineau rolul de rezervă al Forţelor Armate. Ratnicii erau consideraţi drept rezervişti de rândul 2 şi 3.

Persoanele apte fizic, dar care au beneficiat de scutire de la serviciul militar obligatoriu, precum şi rezerviştii, cu excepţia ofiţerilor, trecuţi de vârsta de 38 de ani, formau prima categorie a ratnicilor. Ea era destinată atât pentru formarea unităţilor speciale de miliţie, cât şi pentru completarea, în caz de necesitate, a efectivelor armatei permanente. Persoanele inapte fizic pentru a servi

în armata permanentă, dar capabile de a purta arme, şi cele cu statut social preferenţial, formau categoria a doua de ratnici. Ea era destinată exclusiv pentru formarea de unităţi de miliţie, utilizate la executarea funcţiilor auxiliare, precum

9

10

24

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

Pe lângă aceştia, urmează a fi luaţi în calcul şi militarii care îşi exercitau serviciul militar activ, a cărui durată era, în dependenţă de tipul de trupe, între 3 şi 5 ani.

Astfel, termenele serviciului militar pe timp de pace erau fixate în armata rusă după cum urmează: 1. În trupele de infanterie şi artilerie (cu excepţia artileriei călăreţe) perioada totală de serviciu era de 18 ani, dintre care 3 ani de serviciu activ şi 15 ani de serviciu în rezervă (primii 7 ani în calitate de rezervist de prima categorie, restul în cea de rezervist de categoria a doua). 2. În toate celelalte corpuri ale armatei durata serviciului militar era de 17 ani, dintre care 4 ani de serviciu activ şi 13 ani de serviciu în rezervă (primii

7 ani în calitate de rezervist de prima categorie, restul în cea de rezervist de categoria a doua). 3. În flotă durata serviciului militar era de 10 ani, dintre care 5 ani de serviciu activ şi 5 ani de serviciu în rezervă. Dar, în toate cazurile, limita de vârstă pentru rezervişti era de 38 ani. Ulterior rezervistul era transferat în rândurile ratnicilor.

Pe timp de război – perioada serviciului activ nu era reglementată.

În general, în conformitate cu normele de pe timp de pace, dar nu înainte de sfârşitul războiului. Cu toate acestea, în cazul în care condiţiile permiteau, trecerea în rezervă se făcea începând cu cei mai înaintaţi în vârstă13.

13

paza obiectivelor militare şi civile aflate în spatele frontului.

Устав о воинской повинности. Со всеми изменениями и дополнениями, Сост.: Я. Ливин, Г. Ранский, СПб, 1913, с. 42-50.

(Culegere de studii şi articole)

25

Tabel 1. Efectivul de rezervişti şi ratnici care urmau a fi mobilizaţi în Basarabia în caz de război conform „Planului de mobilizare nr. 20”

Ratnici
C/SM
F/SM
Total
Chişinău
977
931
1905
Rezervişti de rang inferior
Suplim.
Total
M.P.**
M.G.
4223
3272
7495
Akkerman
838
1219
2057
4401
2215
6616
Bender
742
810
1552
3237

2920
6157
Bălţi
754
816
1570
3252
2174
5426
Ismail
884
810
1694
4088
3668
7756
Orhei
668
469
1137
2929
2101
5030
Soroca
1259
297
1556
2411
3260
5671
Total
6122
5352
11471
24541
19610
44151
Hotin

1746

Judeţul*

Sursa: ANRM, F. 403, inv, 1, d. 165, f. 79 verso – 80.

* Pentru jud. Bălţi punctul de mobilizarea era or. Râbniţa, pentru jud. Ismail – or. Bender, pentru jud.

Orhei – or. Chişinău.

*Conform legislaţiei militare ruse, în caz de război la hotarul european, în guberniile europene se declara mobilizarea generală, iar în guberniile asiatice – mobilizarea parţială şi invers. А.М. Зайончковский,

Подготовка России к империалистической войне. Очерки военной подготовки и первоначальных планов войны, Москва, 1926, с. 116.

Prescurtări: C/SM – cu serviciul militar satisfăcut, F/SM – cu serviciul militar nesatisfăcut. M.P.

mobilizare parţială, M.G.

— Mobilizare generală.

Dar, pe lângă efectivul uman, populaţia din Basarabia era obligată să ofere gratuit armatei 973 cai de călărit, 3099 cai de artilerie, 5082 cai de transport14. De asemenea, proprietarii de automobile şi motociclete urmau să le pună la dispoziţie armatei la prima solicitare15. În plus, populaţia civilă era supusă unor obligaţii precum încartiruirea militarilor în locuinţele proprii

14

15

26

ANRM, F. 403, inv. 1, d. 165, f. 86.

ANRM, F. 403, inv. 1, d. 458, f. 148-149.

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

şi prestarea unor munci în folosul armatei.

Acolo unde urma să treacă linia frontului, bărbaţii nemobilizaţi erau implicaţi la săparea tranşeelor. Desigur aceste obligaţii constituiau o povară suplimentară pentru populaţia locală, povară de altfel resimţită în câteva rânduri şi în secolul al XIX-lea, pe durata războaielor ruso-turce.

În Planul de mobilizare nr. 20 era prevăzută şi transportarea rezerviştilor către punctele de încorporare, fapt ce presupunea o imensă muncă organizatorică. Datele privind numărul de rezervişti care urmau a fi transportaţi prin intermediul căilor ferate au fost sistematizate în Tabelul 2 şi 3.

După cum se poate observa în jud. Bender, Bălţi, Soroca şi

Chişinău urmau a fi transportaţi prin intermediul căii ferate 22139

militari. Un număr mare de rezervişti urma a fi transportat spre punctele de încorporare din judeţul Ismail – 12228 militari. În total urmau a fi transportaţi din aceste cinci judeţe ale Basarabiei

34367 militari, care lucru, evident, implica angrenarea unui numeros material rulant.

Tabel 2. Planul transportării pe cale ferată spre punctele de încorporare a rezerviştilor de rang inferior şi a trupelor de miliţie (ratnici) din localităţi judeţelor Bender, Bălţi,

Soroca şi Chişinău
N/E
Jud. Bender
Jud. Bălţi
401
Localit.
Teliţa
Ef.
601
Localit.
Bălţi
402

C.
— Lunga
100
Slobozia
403
404
C.
— Lunga
Cimişlia
1036 Chişcăreni 937
647 Corneşti 500
405
Abaclia
321
(Culegere de studii şi articole)
Corneşti
Jud. Soroca
Efec. Localit.
749 Floreşti
1230 Soroca
372
Jud. Chişinău
Ef.
719
Localit.
Bujor
Ef.
118
379
Vorniceni
313
Ocolino
688
Vorniceni
559
Pepeni
583
Novaci

676
Târnovo
536
Nisporeni
420
27
406

Făleşti
407

Copanca
408

Glodeni
409

Zăbriceni
410

Făleşti
411

412

413
500
Otaci
771
Boldureşti
518
1044 Climăuţi

419 Târnovo
702
Zbiroaia
459
500

972
Năduşita
1149

889

Ungheni
268 Arioneşti
400

Bolotino
973

Sculeni
726

414

Ungheni
365

Total

2705

9455

6916

3063

Sursa: ANRM, F. 403, inv, 1, d. 165, f. 57-57 verso, 59.

Tabel 3. Planul transportării pe cale ferată spre punctele de încorporare a rezerviştilor de rang inferior şi a trupelor de miliţie (ratnici) din localităţile jud. Ismail

N/E
Localitatea
Ef. N/E
Localitat.
Ef. N/E Localitat.
401
Tabachi
70 439
Anadolca
61
477
Şamailî
40
402
Bolgrad
399 440

Manta
38
478
Gănăseni
36
403
Curci
107 441
Chirhani
57
479
Lărguţa
63
404
Caracurt
81 442
Frecăţei
95
480
Cărpeşti
55
405
Cişmeavăruită
179 443
Giurgiuleşti
72
481 Porumbeşti 32
406
Dormindere
58 444
Chişliţa s. 4
52
482
Toceni
52
407
Capaclia
54 445

Caragaci
96
483
Tigheci
51
408
Babelie
132 446
Slobozia
137 484
Congaz
187
409
Hadji-Abdula
103 447
Văleni
91
485
Borceac
95
410
Împuţita
63 448
Chitai
42
486
Burlac
69
411
Vulcăneşti
249 449
Satul-Nou
95
487
Tartaul
32
412
Găvănoasa

103 450
Vasilievca
28
488
Badâc-M.
57
413
Vaisalî
135 451
Potcoava
22
489
Gheteşti
117
414
Taş-bunar
103 452
Caramahmet
164 490
Ţâganca
116
415
Bulboaca
122 453
Enichioi s.1
Baimaclia
66
28
99
491
Ef.
PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)
416
Cişmichioi
164 454
Vadul-lui-Isac
57

492 Cojdangal
417
Erdec-burno
114 455
Furmunca
78
493 Enichioi s.2 47
418
Şichirli-chitai
149 456
Dimitreuca
74
494
Chiselia mică
71
419
Doluchioi
139 457
Careacichi
63
495
Neruşai
140
420
Ismail
695 458
Galileşti
164 496 Eschipolos
421
Reni
292 459
Cişmea
115 497 Caragaci N. 146
422
Ismail
694 460
Jebrieni
88

498
Zolocari
143
423
Chişliţa s. 1
110 461
Draculea
90
499
Şagani
90
424
Pelenei-Mold.
115 462
Nicolaevca
11
500
Borisovca
52
425
Banova
47 463
Baccealia
65
501
Cazangic
46
426
Colibaşi
120 464
Vilcovo
228 502
Copcui
56
427
Cahul
276 465
Cartal

79
503
Leova
143
428
Barta
98 466
Aluat
40
504 Broscoseşti
429
Brânza
61 467
Albota
46
505
Gănăseni
Noi
92
430
Pocrovca Nouă
41 468
Carbolia
78
506
Covurlui
59
431
Fântâna Zânelor
96 469
Tatarbaurci
65
507
Tomai
88
432
Hasan-Aspaga
99 470

Roşa
97
508
Minjir
146
433
Hadji-Kurda
117 471
Baurci Mold
Voinescu
123
434
Starotroian
83 472
Gherneşti
42
510
Sărata
Rezeş
63
435
Muravlevca
71 473
Borogan
46
511
Colmăţui
68
436
Cimaşir
67 474
Vişniovca
51
512
Leuşeni
65
437
Chilia

643 475
Cociulia
55
513
Orac
99
438
Petulia
79 476 Capaclia Rezeş
117 509
68
62
24
43

Sursa: ANRM, F. 403, inv. 1, d. 165, f. 58-58 verso.

Prescurtări: N/E – Numărul echipei, Ef. – efectivul de militari, s. – sector; N. – Noi; M. – Moldovanca,

C.

— Ciadâr.

(Culegere de studii şi articole)

29

În Basarabia erau concentrate la începutul războiului patru divizii de infanterie (52, 53, 69 şi 70) şi una de cavalerie (a 8-a) din cadrul armatei a VII-a. Astfel de forţe urmau să fie păstrate până la ajungerea în Odesa a corpului caucazian de armată, după care două divizii intrau în componenţa grupei de armate Kiev. În caz că România avea să-şi păstreze statutul de neutralitate, pe Nistru urmau a fi menţinute două divizii de infanterie şi una de cavalerie, iar restul diviziilor de infanterie erau direcţionate spre necesităţile

Statului Major al Districtului Militar Kiev, pe frontul austro-ungar16.

În baza decretului din 17/30 iulie 1914, privind declararea mobilizării generale, a avut loc completarea armatei ruse cu circa

2,5 milioane de rezervişti. În a cincea zi a mobilizării,

pe 22 iulie/4

august 1914, a fost iniţiată chemarea sub arme a trupelor de miliţie, aşa-numiţii ratnici. Iniţial s-a dispus încorporarea ratnicilor de prima categorie, mai exact a foştilor rezervişti cu serviciul militar îndeplinit, cu anii de conscripţie 1895-1892, precum şi a celor cu vârstele de 22-25 de ani, cu anii de conscripţie 1913-1910, care nu îndepliniseră serviciul militar. În Basarabia, ordinile de mobilizare au fost telegrafiate de comandantul Circumscripţiei militare Kiev, pentru judeţul Hotin, şi cel al Circumscripţiei militare Odesa, pentru celelalte judeţe. Pe lângă funcţionarii din Administraţiile pentru prestaţie militară, la mobilizare au fost intens implicate şi organele de poliţie17. Atestarea medicală a recruţilor se efectua în

Administraţiile judeţene pentru prestaţia militară, iar cazurile de recurs se examinau în comisia medicală de pe lângă Administraţia gubernială pentru prestaţia militară, situată la Chişinău18.

А.М. Зайончковский, Подготовка России к Империалистической Войне… с. 353.

ANRM, F. 403, inv. 1, d. 6, f. 120.

18

Ibidem, f. 121.

16

17

30

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

Însă în scurt timp implementarea planurilor comandanţilor armatei ruse privind mobilizarea militarilor în rezervă precum şi a ratnicilor vor scoate la iveală numeroase carenţe. Ca rezultat, deja la

22 septembrie/4 octombrie 1914 s-a dispus încorporarea ratnicilor de categoria I, fără serviciu militar îndeplinit, cu un an de conscripţie mai mic (1913-1909), pentru ca la 20 noiembrie/3 decembrie 1914

limita de vârstă să fie ridicată radical şi să se purceadă la încorporarea ratnicilor de categoria I, fără

serviciu militar îndeplinit, cu anii de conscripţie 1913-190319. Neîndeplinirea indicilor de încorporare se explica prin faptul că un număr mare de rezervişti şi ratnici erau găsiţi inapţi temporar sau total pentru serviciul militar. De asemenea tot mai pregnant se manifesta fenomenul sustragerii de la serviciul militar.

La 6 septembrie 1914 şeful brigăzii locale din Odesa a întocmit un raport în care se menţiona că analiza listei rezerviştilor şi ratnicilor, certificaţi în Administraţiile Judeţene, denotă un procent destul de înalt de inapţi şi că „luând în calcul numărul mare de denunţuri, acest lucru permite a concluziona că eliberarea de serviciul militar s-a înfăptuit foarte larg şi cu încălcări". Ca urmare se solicita o dispoziţie în privinţa controlului medical repetat al persoanelor găsite inapte20. Astfel, la 6 septembrie

1914 Administraţiei din Basarabia pentru prestaţia militară i se expedia solicitarea de a emite, în conformitate cu paragraful

40 al Regulamentului de recrutare, o dispoziţie în privinţa controlului medical repetat al rezerviştilor de grad inferior, care au trecut mobilizarea în iulie 1914 şi au fost recunoscuţi inapţi în

Administraţiile orăşeneşti şi judeţene pentru prestaţia militară21.

Н.Н. Головин, Военные усилия России в мировой войне, Том I, Париж, 1939, с. 76-78.

ANRM, F. 403, inv. 1, d. 171, f. 5.

21

Ibidem, f. 7.

19

20

(Culegere de studii şi articole)

31

La 25 septembrie 1914 Administraţia din Basarabia pentru prestaţia militară a analizat solicitarea din 6 septembrie22, iar la 3 octombrie 1914 i-a remis Şefului brigăzii locale din Odesa răspunsul său. Se afirma că 1) raportat la numărul total de rezervişti înrolaţi în

cadrul acţiunilor de mobilizare, numărul inapţilor nu poate fi considerat atât de mare încât să trezească suspiciuni de abuz. În plus, faptul că anual se efectuau întruniri de verificare la fel nu putea întări suspiciunile, deoarece în cadrul acestora erau atestaţi medical doar militarii care se declarau inapţi, a căror număr era mult mai mic decât a celor care nu se declarau astfel; 2)

chiar dacă în Administraţie parveniseră câteva denunţuri concrete privitoare la atestarea incorectă a unor militari drept inapţi23, la verificarea acestora s-a constatat că nu se poate de vorbit despre abuzuri la scară largă; 3) în condiţiile în care avea loc procesul de încorporare a tinerilor recruţi, iar Administraţia urma să certifice pe toţi aceia în privinţa cărora apăreau incertitudini şi păreri divergente ale comisiilor, controlul medical repetat a circa 6000 de rezervişti din rândul rezerviştilor de rang inferior, declaraţi inapţi de aceleaşi Comisii, era oarecum dificil. Ca urmare, Administraţia gubernială hotăra respingerea demersului, primo întrucât nu exista un temei serios, şi secundo deoarece existau dificultăţi importante în efectuarea controlului medical repetat24.

Neacceptând acest refuz, Comandantul brigăzii locale din

Odesa îl informa la 7 octombrie 1914 pe comandantul suprem al

Circumscripţiei militare Odesa că, drept urmare a denunţurilor, a solicitat guvernatorilor guberniilor din jurisdicţia lui să efectueze

22

23

24

32

ANRM, F. 403, inv. 1, d. 171, f. 9.

Ibidem, f. 1.

Ibidem, f. 1 verso.

controlul medical repetat al rezerviştilor găsiţi a

fi inapţi. Şi cum un astfel de control medical repetat deja se realiza în guberniile Herson şi Ekaterinoslav, iar în Taurida deja se finalizase, acesta insista să se ordone guvernatorului Basarabiei, în care s-au constatat circa 6000

astfel de cazuri, realizarea în măsura posibilităţilor a unor acţiuni similare25. În consecinţă, la 14 octombrie 1914, şeful interim al

Comandamentului Circumscripţiei militare Odesa îi ordona guvernatorului Basarabiei să dispună controlul medical repetat al rezerviştilor de rang inferior găsiţi inapţi, admiţând efectuarea acesteia în câteva etape26.

Tabel 4. Tabloul rezerviştilor de rang inferior şi a ratnicilor de categoria întâi, găsiţi inapţi de comisiile medicale în timpul mobilizării din iulie 1914

Comisia
Judeţeană
Akkerman
Găsiţi inapţi
Rezervişti
Ratnici
801
129
Inclusiv evrei
Rezervişti
Ratnici
26
1
Orhei
1141
130
202
14
Hotin
630
234
155
26

Bălţi
648
105
150
15
Chişinău
242
257
64
70
Or. Chişinău
469
149
Bender
685
167
Ismail
727
23
Soroca
1480
378
Total
7678
1440

Sursa: ANRM, F. 403, inv. 1, d. 171, f. 3. Lista alcătuită la 27 septembrie 1914.

25
26

ANRM, F. 403, inv. 1, d. 171, f. 2.

Ibidem, f. 2 verso.

(Culegere de studii şi articole)

33

Ca urmare, la 31 octombrie 1914, discutând ordinul din 14

octombrie, Administraţia gubernială pentru prestaţia militară a decis să se efectueze controlul medical repetat a 20% din rezerviştii evrei găsiţi inapţi şi a 10% din alte

categorii etnice pe raza oraşului şi jud. Chişinău. În baza rezultatelor urma să se procedeze la controlul medical repetat al restului rezerviştilor găsiţi inapţi, atât din judeţul şi oraşul Chişinău, cât şi din alte judeţe27.

Drept consecinţă a efectuării controlului medical repetat, la 1

decembrie 1914, Administraţia gubernială pentru prestaţia militară a decis efectuarea controlului medical repetat a tuturor rezerviştilor găsiţi inapţi în timpul mobilizării din iulie 1914 în oraşul şi judeţul

Chişinău, urmând a se proceda în cazurile de abuz în conformitate cu legea28. La 6 februarie 1915 s-a decis să fie supuşi controlului repetat toate persoanele găsite inapte în jud. Orhei29.

La 28 februarie 1915 şeful brigăzii locale din oraşul Odesa solicita Administraţiei guberniale pentru prestaţia militară din

Basarabia să fie informat în privinţa dispoziţiei emise drept răspuns la solicitarea sa din 18 decembrie 191430. Ca urmare, la

17 martie 1915, Administraţia informa că, în conformitate cu dispoziţiile ei, are loc controlul medical repetat al rezerviştilor inapţi din judeţul şi oraşul Chişinău şi se purcede la aceleaşi acţiuni şi în cuprinsul judeţul Orhei31.

Pentru personalul cuprins în acţiunile de mobilizare generală în anul 1914 a fost instituită medalia „Pentru munca de realizare

27
28
29
30
31
34
ANRM, F. 403, inv. 1, d. 171, f. 12.
Ibidem, f. 13.
Ibidem, f. 14.
Ibidem, f. 17.

Ibidem, f. 18.

excelentă a mobilizării generale din anul 1914”. Medalia, realizată la Monetăria din Sankt Petersburg, a fost conferită la peste

50000 de persoane, responsabili din cadrul oficiilor de recrutare şi rechiziţie, inclusiv din Basarabia, unde au fost expediate 800

de exemplare. Sigur că avem motive întemeiate a considera că numărul persoanelor implicate în mobilizarea din 1914 în

Basarabia era cu mult mai mare, întrucât doar cei mai vrednici au fost înaintaţi spre decorare.

Propunerile de decorare parveneau din partea mareşalilor nobilimii şi a Administraţiilor pentru prestaţia militară din

Basarabiei, dar şi a altor funcţionari de rang înalt. Aceste liste sunt edificatoare în a ne crea o imagine concludentă nu doar în privinţa celor care au participat în persoană la organizarea mobilizării, ci şi referitor la modalitatea de desfăşurare a acesteia. De aceea includem în anexe listele nominale a persoanelor înaintate spre decorare. Analizând listele respective putem conchide că un rol important în realizarea mobilizării l-au jucat organele de autogestiune ale nobilimii, urmate de cele ale administraţiei guberniale şi locale (de judeţ, oraş, voloste şi săteşti), instituţiile şi organele coercitive, medicale şi sanitar-veterinare, Zemstva.

Pierderile umane pe fronturile Primului Război Mondial, dar şi necesitatea tot mai stringentă de asigurare a spatelui frontului, au determinat continuarea şi în anul 1915 a procesului de mobilizare a ratnicilor, trecându-se chiar la cei din categoria a II-a.

Conform datelor existente, numărul ratnicilor de prima categorie care urmau să fie recrutaţi în cadrul mobilizării din

1 august 1915 în Basarabia era de 16845, fiind

încorporaţi doar 9705, iar încă 830 din aceştia fuseseră eliberaţi în

(Culegere de studii şi articole)

35

concediu medical temporar şi 66 au fost eliberaţi conform art.

25A al Regulamentului privind prestaţia militară. Numărul persoanelor supuse unui control repetat ca urmare a faptului că mulţi rezervişti au fost declaraţi inapţi la recrutarea din 1 august

1915 este prezentat în Tabelul 5. Necesită a menţiona faptul că, în medie, în Imperiul Rus erau declaraţi inapţi pentru serviciul militar circa 6% din numărul celor chemaţi sub arme, în plus încă 11%, datorită deficienţelor fizice, erau trecuţi în categoria ratnicilor de categoria a II-a32.

Tabel 5. Rezultatele controlului medical repetat al celor găsiţi inapţi la încorporarea din 1 august 1915

Comisia militară judeţeană

Akkerman

Supuşi controlului medical repetat

Rezervişti Ratnici de rang de prima

Total inferior categorie

1081

965

2046

Declaraţi sănătoşi şi încorporaţi

Rezervişti Ratnici de rang de prima inferior categorie

331

142

Total

473

Bender

500

505

1005

123

59

182
Bălţi
522
1104
1626
59
54
113
Ismail
634
422
1056
283
101
384
Chişinău
230
407
637
40
90
130
Comis. or.
Chişinău
110
282
392
42
45
87
Orhei

419
419

105
105
Soroca

920
1332
2252
54
62
116
Hotin

1298

259
Total
10731
1849

Sursa: ANRM, F. 403, inv. 1, d. 462, f. 96.

au trecut controlul medical repetat în Administraţia gubernială pentru prestaţia militară.

32
36

Н.Н. Головин, Военные усилия России в мировой войне... с. 38.

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

Analizând Tabelul 5, considerăm necesar a menţiona faptul că exista un număr mare de cei care reuşeau să obţină certificate de eliberare pe motiv de sănătate, chiar dacă erau sănătoşi. Astfel din acei 10731 militari care au trecut controlul medical repetat, numărul celora găsiţi apţi a constituit 1849, sau 17,2%. Considerăm că este o rată destul de mare de eschivare de la serviciul militar, care a fost posibilă, probabil, prin mituirea medicilor, sau a membrilor comisiilor judeţene de recrutare.

La 14 august 1915 şeful Poliţiei oraşului Chişinău îl informa pe guvernatorul Basarabiei despre faptul că la 11.30 noaptea a primit telegrama comandantului armatei a

VII-a, generalul Nikitin, despre recrutarea conform dispoziţiei imperiale a ratnicilor de prima categorie cu termenii de conscripţie 1898-191633. Data începerii mobilizării era fixată pentru 15 august, iar termenul maxim de prezentare – la 3 zile. Categoriile de ratnici eliberaţi anterior erau eliberaţi şi de această dată34.

La 19 august 1915 Statul Major al Armatei a VII-a îi comunica guvernatorului că ratnicii cu anul de conscripţie mai jos de 1898

nu se prezintă la recrutare deoarece se consideră eliberaţi. În aceste condiţii se solicita a se dispune că la recrutare erau obligaţi a se prezenta toţi cei care au trecut serviciul militar începând cu 1893, şi care la 1 ianuarie 1914 nu au atins vârsta de 43 de ani, nefiind scoşi de la evidenţă35. Pe de altă parte, la 29 august 1915 Statul major al circumscripţiei militare Kiev îi telegrafia guvernatorului

Basarabiei că, potrivit notei generalul Mavrin din 1 septembrie

33

34

35

ANRM, F. 403, inv. 1, d. 464, f. 1.

Ibidem, f. 17a – 17 b.

Ibidem, f. 20.

(Culegere de studii şi articole)

37

1915, se preconiza recrutarea ratnicilor de categoria a doua cu anii de conscripţie 1912-1916 inclusiv, la aceleaşi condiţii cu a ratnicilor de categoria întâi, solicitând în acest sens informaţii despre numărul ratnicilor la fiecare punct de recrutare36. Ca urmare la 30

august 1915 guvernatorul interim solicita administraţiilor pentru prestaţia militară informaţiile respective37.

Tabel 6. Numărul ratnicilor de categoria a doua aflaţi la evidenţă comisiilor militare cu anii de conscripţie 1916-1911

Comisia judeţ.
1916
1915
1914
1913
1912
1911
Total
Akkerman
744
659
453
515
490
540
3401
Bălţi
562
437
360
524
434
425
2742
Bender
649
452
462
507
519
447
3036
Ismail
709
731
396
526
521

552
3435
Chişinău
627
515
393
409
416
439
2799
Or. Chişinău
41
122
111
159
152
150
715
Orhei
592
654
472
592
488
495
3293
Soroca
551
601
419
530
465
503
3069
Total
4475
4171
3066

3742
3485
3551
22490
Sursa: ANRM, F. 403, inv. 1, d. 461, f. 35.

Încorporarea ratnicilor de categoria a II-a genera, însă, o serie de probleme, care au fost discutate aprins în cadrul şedinţelor

Consiliului de Miniştri între 16-19 iunie şi 2-15 septembrie 1915.

La 19 august/2 septembrie a început dezbaterea proiectului de

36
37
38

ANRM, F. 403, inv. 1, d. 461, f. 45.

Ibidem, f. 47-48, 49, 50.

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

lege privind încorporarea acestei categorii de militari38. În cele din urmă, la 18 septembrie 1915, a fost dispusă încorporarea tuturor ratnicilor de categoria a II-a cu anii de conscripţie 1916-191239.

Ca urmare, în conformitate cu circulara Ministerului Afacerilor

Interne din 2 octombrie 1915, administraţiilor pentru prestaţia militară din gubernie li s-a solicitat la 16 octombrie 1915 să expedieze pe formularul violet anunţuri de recrutare, în vederea prezentării la punctul de adunare atât a recruţilor de categoria a doua cât şi a ratnicilor de categoria a doua, din rândul persoanelor cu vârsta de conscripţie 1916-1912 inclusiv40.

Între timp, la 6 septembrie 1915, Cancelaria Statului Major al

Armatei a VII-a solicita guvernatorului Basarabiei să dispună prezentarea până la 5 octombrie 1915 a informaţiilor despre numărul ratnicilor de categoria a doua cu anul de conscripţie 19041911, inclusiv a persoanelor

fără viză de reşedinţă în gubernie, cu indicarea numărului celor eliberaţi de serviciul militar. Informaţiile urmau a fi alcătuite separat pe categorii de vârstă41. Ca urmare la

11 septembrie 1915 guvernatorul interim, vice-guvernatorul Gr.

Arseneev, solicita Administraţiei pentru prestaţia militară a or.

Chişinău, precum şi celor judeţene, cu excepţia celei din Hotin, să dispună organelor locale şi funcţionarilor poliţiei colectarea datelor privind numărul ratnicilor de categoria a doua, pentru a fi prezentate nu mai târziu de 1 octombrie 191542. Datele respective au fost sistematizate în Tabelul 7.

38

39

40

41

42

Н.Н. Головин, Военные усилия России в мировой войне... с. 91-92.

Ibidem, p. 78.

ANRM, F. 403, inv. 1, d. 465, f. 18.

Ibidem, f. 1.

Ibidem, f. 2.

(Culegere de studii şi articole)

39

Tabel 7. Tabloul ratnicilor de categoria a doua cu anii de conscripţie 1911-1904 din

Basarabia*

Judeţul

1904 1905 1906 1907 1908 1909 1910 1911

Total

Chişinău

314

295

395

406

376

364
418
466
3034
Or. Chişinău
127
125
145
124
153
107
130
120
1031
Akkerman
435
400
474
423
428
397
486
530
3573
Bender
355
281
260
319
341
346
391
345
2638
Bălţi
421
494
485

447
449
434
464
444
3638
Ismail
500
461
465
498
563
502
603
555
4147
Soroca
413
409
367
418
365
375
390
467
3204
Orhei
417
400
426
474
487
461
443
488
3596
Total
2982 2865 3017 3109 3162 2986 3325 3415 24861

Sursa: ANRM, F. 403, inv. 1, d. 465, f. 16.

* Cu excepţia jud. Hotin, care sub aspect militar nu se afla în jurisdicţia guvernatorului

Basarabiei.

După cum se poate observa din Tabelul 7, pentru Basarabia, cu excepţia jud. Hotin, numărul persoanelor cu anumite deficienţe fizice, sau cu un statut social cu totul special, care urmau să completeze rândurile armatei ruse, se ridica la 24861.

La 6 decembrie 1915 în Imperiul Rus a fost adoptată Legea cu privire la măsurile de reducere a amânărilor la încorporarea în serviciul militar şi cu privire la măsurile împotriva abuzurilor43.

Însă şi aceste măsuri nu au putut eradica fenomenul eschivării de la încorporare. Administraţia pentru prestaţia militară a judeţului

Ismail adresa la 2 ianuarie 1916 Administraţiei guberniale pentru

43

40

Н.Н. Головин, Военные усилия России в мировой войне... с. 78.

prestaţia militară un raport, în care atrăgea atenţia asupra unei practici a locuitorilor din jud. Ismail, în special etnici evrei, care după anunţarea mobilizării se deplasau din locurile de reşedinţă permanentă, pentru ca peste un timp să fie primite anunţuri din alte administraţii judeţene pentru prestaţia militară, despre faptul că aceştia au fost eliberaţi de la serviciul militar în virtutea diferitelor boli, după care aceste persoane se întorceau la locul de trai permanent, deja cu certificatul de eliberare de la serviciul militar. Luând în considerare că la mobilizare persoanele supuse încorporării erau obligate să se prezinte în administraţia pentru prestaţia militară din judeţul unde îşi avea locul permanent de trai, o astfel de situaţie era anormală. De aceea, Administraţia judeţeană pentru

prestaţia militară a solicitat permisiunea supunerii persoanele în cauză controlului medical repetat ex abrupto pentru a se stabili dacă nu cumva erau apte de serviciu militar44.

Administraţia gubernială pentru prestaţia militară cerea ca răspuns, la 18 ianuarie 1916, informaţii detaliate despre persoanele care au fost eliberate de serviciul militar în acest mod, inclusiv de către administraţiile din care judeţ au fost eliberate, când anume, din care cauză, şi unde locuiesc la moment45. Ca urmare, la 27

februarie 1916, se răspundea că nume concrete nu se cunosc, dar însăşi faptul că mulţi locuitori ai jud. Ismail s-au prezentat la administraţiile pentru prestaţia militară din alte judeţe şi au fost eliberaţi, a servit motiv pentru elaborarea raportului din 2

ianuarie 191646. La 15 martie 1916 Administraţia gubernială

44

45

46

ANRM, F. 403, inv. 1, d. 486, f. 94.

Ibidem, f. 95.

Ibidem, f. 96.

pentru prestaţia militară răspundea că persoanele în cauză pot fi supuse controlului medical repetat în baza notei la art. 133a a

Regulamentului privind serviciul militar, ediţia anului 191547.

Către sfârşitul anului 1916 contingentul ratnicilor de categoria a doua se epuiza şi el, iar Rusia se afla în faţa unor dificultăţi majore în completarea cu militari a forţelor sale armate48, cu toate că numărul persoanelor scutite temporar de serviciul militar, pentru asigurarea necesităţilor instituţionale şi în domeniul apărării se ridica la 217636249. În acest context, chiar şi măsurile luate pentru reducerea amânărilor şi a abuzurilor din 6

decembrie 191550, precum şi noua ediţie a Regulamentului privind serviciul militar nu au putut soluţiona problemele majore la realizarea deplină a planurilor militare.

În baza analizei surselor istoriografice şi documentare, putem concluziona că Rusia a anticipat cu decenii de pregătire amănunţită intrarea în război împotriva Germaniei şi AustroUngariei. Resursele umane şi materiale pe care trebuia să le pună Basarabia intereselor imperiale ruse în eventualitatea unui război, erau amănunţit calculate şi documentate. Cu toate acestea, izbucnirea războiului a demonstrat o oarecare lipsă de anticipaţie în multe privinţe. În primul rând, planul actualizat de acţiuni în caz de război nu a putut fi pregătit la timp, astfel că s-a impus utilizarea celui depăşit de necesităţile reale. În al doilea rând, au ieşit la iveală eşecurile politicii etno-demografice şi naţionale ale guvernului rus la periferiile imperiului, care nu a reuşit să

ANRM, F. 403, inv. 1, d. 486, f. 97.

Н.Н. Головин, Военные усилия России в мировой войне… с. 97.

49

Ibidem, p. 113.

50

Ibidem, p. 109.

47

48

42

implante sentimentul patriotic nici populaţiei autohtone şi nici celei colonizatoare. Mai mult decât atât, în rândul generalilor ruşi aversiunea faţă de populaţia evreiască a continuat să crească, e adevărat pe fundalul sustragerii tot mai frecvente a acesteia de la încorporare prin diferite scheme dubioase. Chiar şi înăsprirea măsurilor punitive nu a reuşit eradicarea fenomenului, în schimb a şubrezit baza socială a regimului autocratic rus.

Nicolai al II-lea face publică intrarea Imperiului Rus în Marele Război şi anunţă mobilizarea generală de la balconul Palatului de Iarnă (20 iulie 1914)

(Culegere de studii şi articole)

43

ANEXĂ

Lista persoanelor din Basarabia înaintate spre decorare cu medalia Vulturul Alb pentru rezultate remarcabile în mobilizarea din anul 191451

JUD. CHIŞINĂU

1.

R. Gr. Dolivo-Dobrovolschi, Mareşal al nobilimii din jud.

Chişinău, 34220

2. M.S. Glavce, membru al Administraţiei militare din judeţ, din partea Zemstvei, 34246

3. M.M. Razu, deputatul al nobilimii, 34245

4. V.I. Cropivniţchi, funcţionar, Cancelaria Administraţiei militare din judeţ, 34244

5. M.I. Arhipov, funcţionar, Cancelaria Administraţiei militare din judeţ, 34243

6. N.I. Cara, funcţionar, Cancelaria Administraţiei militare din judeţ, 34242

7. S.D. Gorobeţ, secretarul Mareşalului judeţean al nobilimii, 34230

8. N.N. Ostrovschi, funcţionar, Cancelaria Mareşalului judeţean al nobilimii, 34230

9. C.M. Hadji-Coli, Ispravnicul de judeţ, 34241

10. N.N. Chiselev, adjunctul Ispravnicului, 34240

11. N.P. Chevorchean-Popov, executor judecătoresc sectorul

I, 34239

Lista a fost alcătuită în baza propunerilor parvenite în Cancelaria guvernatorului Basarabiei pe parcursul perioadei februarie 1915 – februarie 1916, fiind ordonată după criteriul teritorial-administrativ. Întrucât nu toată corespondenţa s-a păstrat, sau, în unele cazuri, nu a putut fi descifrată de autor, lista nu este completă. Sunt indicate

numele şi prenumele, funcţia, numărul brevetului de conferire (dacă este indicat în sursă).

51

44

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

12.

13.

14.

15.

16.

17.

18.

19.

20.

21.

22.

23.

24.

25.

26.

27.

28.

29.

30.

31.

32.

33.

34.

52

D.I. Lefter, executor judecătoresc sectorul II, 34238

A.T. Voico, executor judecătoresc sectorul III, 34237

D.I. Dumanschi, executor judecătoresc sectorul IV, 34236

E.N. Maimesculov, secretarul Administraţiei judeţene a

Poliţiei, 34235

L.S. Mălai, şeful Cancelariei Administraţiei judeţene a
Poliţiei, 34234
M.I. Titoruc, şeful Cancelariei Administraţiei judeţene a
Poliţiei, 3423352
G.I. Moţoc, ureadnic superior, 34232
Z.N. Bodlev, ureadnic inferior, 34229
S.T. Benicovschi, ureadnic inferior, 34228
G.P. Ganea, ureadnic inferior, 34227
V.D. Galat-Cogovoi, ureadnic inferior, 34226
V.D. Gubin, ureadnic inferior, 34225
I.N. Zuico, ureadnic inferior, 34224
Z.A. Coda, ureadnic inferior, 34223
G.S. Corobca, ureadnic inferior, 34222
I.M. Lozinschi, ureadnic inferior, 34221
M.I. Mazurenco, ureadnic inferior, 34220
I.S. Naidenov, ureadnic inferior, 34284
G.I. Petrov, ureadnic inferior, 34288
A.F. Popa, ureadnic inferior, 34287
T.I. Smertelinzi, ureadnic inferior, 34286
D.C. Suchin, şeful Comisiei de recrutare nr.1 din
Chişinău, 34234
N.P. Popov, şeful Comisiei de recrutare nr.3 din Chişinău,
34234
ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 14.
(Culegere de studii şi articole)
45
35. V.C. Haria, şeful sectorul de cai militari nr. 2, Ialoveni,
34283
36. V.A. Untilov, şeful sectorul de cai militari nr. 3, Costeşti,
34282
37. P.D. Jitchevici, şeful sectorul de cai militari nr. 6, Lăpuşna,
34281

38. A.N. Ugrinovici, şeful sectorul de cai militari nr. 7, Bujor,
34280
39. I.D. Russo-Dimitrescu, şeful sectorul de cai militari nr. 8,
Zberoaia, 34279
40. P.A. Grosul, şeful sectorul de cai militari nr. 10, Nisporeni, 34278
41. C.E. Iliniţchi, şeful sectorul de cai militari nr. 9, Boldureşti,
34277
42. T.T. Macarescu, şeful sectorul de cai militari nr. 12, Vorniceni, 34276
43. I.A. Gavrilan, şeful sectorul de cai militari nr. 13, Siret,
34275
44. I.I. Arhip, şeful sectorul de cai militari nr. 14, Ciuciuleni,
34274
45. D.F. Surucean, adjunctul şefului sectorul de cai militari nr. 10, Nisporeni, 34273
46. I.G. Garbuz, conţopist de voloste, Vorniceni, 34272
47. R.I. Sobanschi, conţopist de voloste, Siret, 34271
48. N.E. Gojinschi, conţopist de voloste, Budeşti, 34270
49. T.T. Lucinschi, conţopist de voloste, Costeşti, 34269
50. N.G. Gheorghievschi, conţopist de voloste, Novaci, 34268
51. C.G. Casian, conţopist de voloste, Lăpuşna, 34267
52. I.M. Bucico, conţopist de voloste, Văsieni, 34266

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)
53.
54.
55.

56.
57.
58.
59.
60.
61.
62.
63.
64.
65.
66.
67.
68.
69.

E.A. Cojuhari, conţopist de voloste, Ciuciuleni, 34265

C.I. Zaharov, conţopist de voloste, Zberoaia, 34264

G.I. Eţcul, conţopist de voloste, Nisporeni, 34263

G.F. Tarlev, conţopist de voloste, Boldureşti, 34262

T.T. Scurtulencu, conţopist de voloste, Bujor, 34261

T.V. Erhan, staroste de voloste, Ialoveni, 34260

I.V. Gherţa, staroste de voloste, Mereni, 34259

T.D. Proca, staroste de voloste, Budeşti, 34258

E.C. Ţâgănaş, staroste de voloste, Siret, 34257

N.C. Sturdza, staroste de voloste, Vorniceni, 34256

I.T. Beregoi, staroste de voloste, Văsieni, 34255

A.I. Cociu, staroste de voloste, Hânceşti, 34254

V.P. Valicov, staroste de voloste, Nisporeni, 34253

D.G. Ceban, staroste de voloste, Bujor, 34252

H.T. Valean, staroste de voloste, Zberoaia, 34251

G.P. Puşcaş, staroste de voloste, Novaci, 34250

M.D. Gore, împuternicitul Zemstvei judeţene pentru colectarea podvoadelor şi îmbarcarea subofiţerilor şi a soldaţilor de miliţie, 34249

70. G.Z. Cecan, împuternicitul Zemstvei judeţene pentru colectarea podvoadelor şi îmbarcarea subofiţerilor şi a soldaţilor de miliţie, 34248

71. Z.M. Sadovici, împuternicitul Zemstvei judeţene

pentru colectarea podvoadelor şi îmbarcarea subofiţerilor şi a soldaţilor de miliţie, 3424753

72. N.M. Bulat, membru permanent al Administraţiei guberniale pentru prestaţia militară, 3539054

53

54

ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 15.

Ibidem, f. 46.

(Culegere de studii şi articole)

47

73. P.G. Gore, membru Administraţiei guberniale pentru prestaţia militară, 35391

74. A.M. Gudevici, şeful Administraţiei or. Chişinău pentru prestaţia militară, în locul primarului oraşului, 35392

75. V.I. Gheorghiu, membrul Administraţiei or. Chişinău pentru prestaţia militară din partea Dumei orăşeneşti,

35393

76. V.S. Ghelibac, membrul Administraţiei or. Chişinău pentru prestaţia militară din partea poliţiei (tăiat55)

77. G.T. Beţâv, secretarul Administraţiei or. Chişinău pentru prestaţia militară, 35394

78. G.R. Voinorovici, conţopist, Uprava or. Chişinău, f/n

79. D.C. Suchin, şeful Comisiei nr. 1 de recepţionare a cailor,

35395

80. N.P. Chevorchean-Popov Şeful Comisiei nr. 3 de recepţionare a cailor, f/n56

81. D.F. Cara-Stoianov, sectorul nr. 1 de cai militari din or.

Chişinău, 35396

82. O.F. Statchevici, sectorul nr. 4 de cai militari din or.

Chişinău, f/n

83. M.N. Alexandrov, sectorul nr. 5 de cai militari din

or.

Chişinău, f/n

84. I.P. Dovgali, adjunctul şefului poliţiei or. Chişinău (şters),

2599557.

Guvernatorul Basarabiei a respins în mai multe rânduri decorarea poliţiştilor, pe motiv că ucazul imperial specifica că participarea la mobilizare intră în prerogativele poliţiei.

Cu toate aceste observăm şi unele excepţii, când unii demnitari ai poliţiei au fost totuşi decoraţi.

56

ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 47.

57

Ibidem, f. 47 verso.

55

Adjuncţi ai procurorului de circumscripţie din Chişinău, delegaţi în calitate de membri în Administraţia gubernială pentru prestaţia militară:

85.

86.

87.

88.

89.

90.

P.O. Mitrofanov, 159858

A.D. Inglezi, 1603

G.D. Postelnicov, 1600

A.D. Lugovoi, 1599

P.V. Cihencheli, 1601

F.F. Fediuchin, 160259

Funcţionari ai Administraţiei guberniale pentru prestaţia militară

91.

92.

93.
94.
95.
H.S. Coşciug, secretar interim, 19943
I.G. Teselschi, funcţionar de cancelarie, 19942
I.V. Caraiman, funcţionar de cancelarie, 19944
Soţia lui M.I. Clichici, funcţionar, 19945
Fiica lui O.D. Faclier, locuitor al or. Bolgrad, 1994660
JUD. ORHEI
Administraţia judeţeană pentru prestaţia militară:
96.
97.
98.
99.
G.N. Pervozvanschi, şeful Administraţiei, 35445
F. P. Loghinov, membru, ispravnic de judeţ, 35444
G.M. Sârbu, membru, 35443
A.A. Babaiţev, secretar, 35404
Şefii sectoarelor de cai militari şi adjuncţii acestora:
100. F.B. Bogdasarov, 35405
ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 86.
Ibidem, f. 87.
60
Ibidem, f. 165.
58
59
(Culegere de studii şi articole)
49
101. I.S. Cerchez, 35406
102. V.F. Pavlov, 35407
103. G.C. Iliaşev, 35408
104. C.E. Comaneţchi, 35411
105. P.N. Crasovschi, 35410
106. V.P. Dicescul, 35409
107. Z.C. Alexandri, 35412
108. G.A. Harghela, 35413
109. G.I. Busuioc, 35414
110. C.C. Chirica, 35415

111. I.I. Renner, 35416
112. E.O. Gaidamovici, 35417
113. I.A. Vodâniuc, 35418
114. E.L. Gherciu, 35419
Şefii de voloste din judeţ:
115. G.G. Sclifos, Criuleni, 35440
116. D.G. Bujor, Susleni, 35441
117. G.T. Malâc, Izvor, 35443
118. A.S. Benderschi, Tuzora, 3544261
119. L.I. Găină, Teleneşti, 35440
120. M.I. Ombun Ciocălteni, 35439
121. A.S. Vradii, Căzăneşti, 35438
122. A.G. Condurar, Cineşeuţi 35437
123. V.S. Canţâr, Şercani, 35436
124. I.A. Ilieş, Rezina, 35435
125. G.C. Godoroja, Isacova, 35434
126. F.M. Tolici, Bravicea, 35 433
61
50
ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 24.
PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)
127. I.F. Ţurcan, Căbăieşti, 35432
128. I.A. Stratan, Peresecina, 35431
Conţopiştii de voloste:
129. F.A. Cacianovschi, 35429
130. D.A. Crâjanovschi, 35428
131. M.F. Socorschi, 35427
132. A.I. Birar, 35426
133. T.N. Gasilin, 35425
134. A.N. Iaţcovschi, 35424
135. D.I. Pecerschi, 35423
136. M.S. Voroniuc, 35422
137. G.Z. Racul, 35421
138. C.I. Jmurcov, 3542062
Delegaţi ai Zemstvei:
139. V.A. Minchevici, secretarul Upravei Zemstvei judeţene63

140. S.A. Trofimov, asistentul secretarului

141. T.S. Mereuţă, funcţionar al upravei zemstvei judeţene, membru al Comisiei 1 din Chişinău pentru primirea cailor pentru armată între 17-31 iulie 1914

142. V.C. Lemin-Machedon, funcţionar al Comisiei 2 din

Chişinău pentru primirea cailor pentru armată între 1731 iulie 1914

143. C.G. Nichitov, funcţionar al Comisiei 1 din Chişinău pentru primirea cailor pentru armată între 17-31 iulie

1914

144. V.E. Casian, funcţionar, delegatul Zemstvei în or. Orhei

62

63

ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 24 verso.

Ibidem, f. 89.

(Culegere de studii şi articole)

51

pentru adunarea şi expedierea rezerviştilor şi ratnicilor la punctul de recrutare din or. Chişinău. Adjunct al şefului sectorului 16 de cai militari

145. A.E. Crăciunescu, delegatul Zemstvei în or. Orhei pentru colectarea şi expedierea rezerviştilor şi ratnicilor la punctul de recrutare din or. Chişinău.

146. A.A. Minchevici, medicul veterinar al zemtvei, membru al Comisiei 2 din Chişinău pentru primirea cailor pentru armată între 17-31 iulie 1914

147. A.V. Olişevschi, participant la încorporarea rezerviştilor şi ratnicilor în calitate de medic

148. S.A. Jolchevschi, participant la încorporarea rezerviştilor şi ratnicilor în calitate de medic

149. C.M. Lesnevici, participant la încorporarea rezerviştilor şi ratnicilor în calitate de medic64

150. G.C. Ievu, delegatul Zemstvei pentru volostea Bravicea în vederea colectării podvoadelor şi însoţirea rezerviştilor şi ratnicilor la punctul de adunare din or.

Chişinău, 2121

151. G.I. Mălai, similar pentru volostea Ghertensc, 2122

152. I.E. Brânza, similar, 2123

153. G.Z. Racul, similar, 2124

154. A.P. Smolenschi, similar, pentru vol. Izvori, 2125

155. G.I. Şatravca, similar, 2126

156. T.G. Ceban, similar, 2127

157. N.A. Trofimov, similar pentru vol. Isacovo, 2128

158. I.A. Costin, similar pentru vol. Căzăneşti, 2129

159. F.V. Vasilachi, similar, 2130

160. I.M. Balaban, similar pentru vol. Chiperceni, 2131

64

52

ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 90.

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

161. E.F. Popesco, similar, 213265

162. A.I. Balaban, similar, 2133

163. I.E. Bivol, similar pentru vol. Cobâlca 2134

164. G.C. Iliaşev, similar, 2135

165. S.P. Crasnopolschi, similar pentru vol. Criuleni 2136

166. A.F. Caceanovschi, similar, 2137

167. S.G. Sârbu, similar, 2138

168. E.F. Niţa, similar pentru vol. Peresecina 2139

169. G.I. Scufinschi, similar, 2140

170. D.S. Ivanov, similar pentru vol. Rezina, 2141

171. I.C. Peaseţchi, similar, 2142

172. I.C. Matcovschi, similar, 2143

173. F.P. Gonciariuc, similar, 214466

174. P.M. Tecărciuc similar pentru vol. Samaşcani 2145

175. V.C. Adrieanov, similar, 2146

176. D.S. Goroşenco, similar pentru vol. Susleni, 2147,

177. F.C. Boguş, similar, 2148

178. G.D. Nicolaev, similar pentru vol. Teleneşti, 2149
179. G.F. Savin, similar, 2150
180. I.M. Oprea, similar pentru vol. Tuzora, 2151
181. C.A. Cazac, similar, 2152
182. D.I. Roşca, similar pentru vol. Ciocâlteni, 2153
183. V.I. Gluşcov, similar, 2154
184. D.G. Marian, similar, 2155
185. S.N. Pereteatcov, similar pentru vol. Cimişăuţi, 2156
186. A.A. Rosset, similar, 215767
ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 90 verso.
Ibidem, f. 91.
67
Ibidem, f. 91 verso.
65
66
(Culegere de studii şi articole)
53
187. P.F. Talpa, similar, 2158
188. E.S. Medinschi, similar, 2159
Şefii sectoarelor de cai militari:
189. F.V. Levinţa, adjunctul şefului sectorului 1, 2160
190. F.B. Bogdosarov, şeful sectorului 2, 2161
191. I.S. Cerchez, şeful sectorului 3, 2162
192. E.S. Ohanovici, adjunctul şefului sectorului 3, 2163
193. V.F. Pavlov, şeful sectorului 4, 2164
194. C.I. Raşcovan, adjunctul şefului sectorului 4, 2165
195. C.E. Comaneţchi, şeful sectorului 6, 2166
196. P.V. Crasovschi, şeful sectorului 7, 2167
197. G.I. Manoli, adjunctul şefului sectorului 7, 2168
198. V.P. Dicescul, şeful sectorului 8, 2169
199. Z.C. Alexandri, şeful sectorului 9, 2170
200. I.C. Alexandri, adjunctul şefului sectorului 9, 2171
201. G.A. Harghel, şeful sectorului 10, 2172

202. D.I. Pecerschi, adjunctul şefului sectorului 10, 2173

203. G.I. Busuioc, şeful sectorului 11, 217468.

204. V.I. Ţurcan, adjunctul şeful sec. 11, 2175

205. C.C. Chirica, şeful sectorului 12, 2176

206. F.F. Hinculov, adjunctul şefului sectorului 12, 2177

207. I.I. Renner, şeful sectorului 13, 2178

208. M.F. Sicorschi, adjunctul şefului sectorului 12, 2179

209. E.O. Gaidamovici, şeful sectorului 14, 2180

210. N.S. Dobrovolschi, adjunctul şefului secolului 14, 2181

211. I.A. Vodeniuc, şeful sectorului 15, 2182

212. D.F. Stati, adjunctul şefului sectorului 15, 2183

68

54

ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 92.

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

213. E.L. Gherciu, şeful sectorului 16, 2184

Delegaţi pentru însoţirea ratnicilor din or. Orhei la punctul de adunare în oraşul Chişinău:

214. G.I. Crangaci, 2185

215. N.P. Rachedju, 2186

216. P.C. Hari, 2187

217. I.T. Josan, 2189

218. V.G. Sârbu, 2190

219. A.M. Cossacovschi, 219169

JUD. ISMAIL

Funcţionari ai Administraţiei pentru prestaţia militară din judeţul

Ismail:70

220. P.S. Corobchin, Ispravnic de judeţ, şeful Administraţiei,

33876

221. D.C. Ruga, adjunctul său, 33877

222. G.G. Crausgar-Tim, secretar, 33878

223. I.D. Nanov, secretarul Administraţiei judeţene a Poliţiei,
33879
224. P.V. Cletchin, şeful Cancelariei Biroului II, f/n.
225. D.A. Gordceşti, registrator, f/n
226. I.D. Cernâi, funcţionarul Cancelariei, f/n
227. P.N. Drobeazco, traducător, f/n
Executori judecătoreşti:
228. N.M. Stocalici, or. Bolgrad, f/n
69
70
ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 92 verso.
Ibidem, f. 26.
(Culegere de studii şi articole)
55
229. A.E. Muntean, or. Chilia, 33885
230. I.P. Condratiev, or. Reni, 33884
231. S.L. Curachin, or. Cahul, 3388371
232. T.I. Anastasiev, loc. Vnucovo, 33882
233. M.A. Calineac, loc. Tuzla 33881
234. R.E. Ianovschi, sectorului I, 33880
235. N.T. Ghenvarschi, sectorului II, 33890
236. I.A. Dudcovschi, fostul executor judecătoresc al sectorului III, 33891
237. P.E. Culipin, sectorul IV, 33889
238. A.N. Vişneacov, sectorul V, 33892
Asistenţi ai executorilor judecătoreşti:
239. I.G. Trifon, or. Bolgrad, f/n
240. P. Vasiliev, or. Bolgrad, f/n
Secretari ai executorilor judecătoreşti:
241. M.I. Bereazneacov, or. Bolgrad, f/n
242. A.A. Dihomschi, or. Chilia, f/n
243. P.F. Comniţ, or. Reni, f/n
244. C.G. Popov, or. Cahul, f/n
Preşedinţii Comitetelor comunale permanente:
245. D.I. Bodareu, Ismail, 33873
246. N.G. Vulpe, Bolgrad, 33874
247. N.G. Crani, Cahul, 33875

Membrii Comitetelor comunale permanente:
248. I.G. Adler, Ismail, 33864
249. T.D. Borisov, Ismail, 33863
71
56
ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 27.
PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)
250. A.S. Rainov, Bolgrad, 33867
251. M.I. Titorov, Bolgrad, 3386
252. H.M. Muratov, Cahul, 33865
253. S.S. Stianov, Cahul, 3386872
Primari de oraş:
254. D.F. Tuliceanov, Ismail, 33870
255. G.G. Calandjiev, Bolgrad, 33869
256. A.V. Anagnastopulo, Cahul, 33894
257. I.P. Gaitani, Reni, 33896
258. I.V. Bostan, Chilia, 33896
Primari de orăşele (posade):
259. S.S. Gnevuş, Vilcovo, 33897
260. D.A. Stepanov, Tuzla, 3389373
Administraţia Poliţiei oraşului Ismail74
Executori judecătoreşti:
261. N.V. Paşcovschi
262. D.O. Zubriţchi
Asistenţii executorilor judecătoreşti:
263. V.A. Usatenco
264. N.A. Maitcov
265. G.A. Babiţchi
ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 27 verso.
Ibidem, f. 28.
74
Faptul că nu este indicat la niciunul dintre aceştia numărul brevetului de decorare, ne face să credem că cel mai probabil le-a fost refuzată decorarea, nu tocmai pe motiv că erau funcţionari din cadrul Poliţiei, ci pentru că lista a fost înaintată de către şeful Poliţiei orăşeneşti, pe care guvernatorul i-a atenţionat în câteva rânduri că nu au

dreptul să facă astfel de înaintări.

72

73

(Culegere de studii şi articole)

57

266. I.I. Gaţchi

Secretarii executorilor judecătoreşti:

267. C.M. Veintraube

268. N.C. Doinov

269. A.N. Azmanov

270. A.A. Crâjanovschi

Subofiţeri ai poliţiei orăşeneşti:

271. V. Arhipov

272. A.S. Cobzev

273. V.A. Alexeenco

274. F.G. Leviţchi

275. I.V. Cuzimenco

276. P. Zavaliniuc

277. C.D. Gheorghiev

278. L.N. Cravţunenco

279. P.P. Usatenco75

JUDEŢUL BENDER

Administraţia judeţeană pentru prestaţia militară76

Membrii Administraţiei:

280. E.E. Stepanov, membrul Upravei Zemstvei judeţene,

35575

281. V.N. Zasedov, Ispravnicul jud. Bender, 35577

282. L.M. Rozov, adjunctul acestuia, 35578

75

76

58

ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 39.

Ibidem, f. 50.

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

Medici:

283. N.P. Petrov, medicul de zemstvă

284. N.B. Reinomen, medicul inferior al Spitalului Evreiesc din Bender, 35580

Funcţionari din Cancelaria Administraţiei:

285. V.M. Scaleţchi, secretar, 35581

286. V.V. Ermocliean, 35582

287. V.I. Şeremetenco, 35583

Funcţionari ai Cancelariei Mareşalului judeţean al nobilimii:

288. A.N. Şvidcovschi, secretar interim, 35584

289. P.N. Ţetva, funcţionar al Cancelariei, 35585

290. S.A. Carra, şeful Upravei Zemstvei judeţene, 35586

291. E.A. Melenciuc, membrul Upravei Zemstvei judeţene,

3558777

292. M.C. Zoti, membrul Upravei Zemstvei judeţene, 35576

293. A.A. Borovschi, trezorier de Bender, 35588

294. V.D. Cacriţchi, executor judecătoresc, Sectorul 1, 35589

295. G.C. Chisilev, executor judecătoresc, Sectorul 2, 35590

296. M.I. Grecu, secretarul Administraţiei judeţene a Poliţiei,

35591

Comisia de primire a punctului de predare:

297. A.P. Efremov, membru, 35592

298. F.F. Cerneţchi, membru, 35593

299. V.A. Leseţchi, medic sanitar de judeţ, 35594

Executori de lucrări scriptice în comisiile de primire:

300. F.P. Taraşchevici, nobil, 35595

77

ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 51.

(Culegere de studii şi articole)

59

301. N.P. Fedotov, 35596

302. C.V. Panfilov, 35597

303. M.M. Joltanovschi, 35598

304. P.F. Semenco, mic-burghez, 35599

Şefii sectoarelor de cai militari şi asistenţii acestora:

305. A.A. Osadchi, şeful interim al Sectorul 1, 35600

306. A.T. Dano, şeful sectorul 2, Varniţa, 35601

307. L.I. Chelimenciuc, şeful Sectorului 3, Teliţa, 35602

308. I.A. Galaţan, şeful sectorului 4, Căuşeni, 35603

309. T.I. Pavlov-Mullear, şeful sectorului 5, Căinari, 35604

310. S.T. Sicorschi, şeful Sectorului 6, Taraclia, 35605

311. I.I. Juncu, adjunctul acestuia, 35606

312. N.I. Bacanari, şeful sectorului 7, Sturdzeni, 3560778

313. P.C. Mălai, şeful sectorului 8, Iosefsdorf, 35608

314. D.I. Corlotean, şeful sectorului 9, Gura Galbenă, 35608

315. P.S. Cecati, şef interim al sectorului 10, Cimişlia, 35609

316. V.I. Ghemişlievm, şeful sectorului 11, Abaclia, 35610

317. F.V. Dulchier, adjunctul acestuia, 35612

318. I.N. Sibov, şeful sectorului 12, Cioc-Maidan, 35613

319. E.I. Sarioglo, şeful interim al sectorului 13, Comrat,

35614

320. N.D. Cozacov, şeful sectorului 14, Avdorma, 35615

321. A.A. Draganov, ex-şeful sectorului 15, Ciadâr-Lunga,

35617

322. I.N. Gebanov, şeful sectorului 16, Chiriet, 35618

78

60

ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 51 verso.

1918)

Delegaţi ai Zemstvei judeţene pentru colectarea podvoadelor şi expedierea rezerviştilor la punctele de încorporare:

323. S.I. Chelmenciuc, vol. Teliţa, 35618

324. A.I. Volna, vol. Taraclia, 35619

325. A.M. Vâşinschi, adjunctul delegatului, vol. GuraGalbenă, 35620

326. I.D. Cozac-Trofanov, vol. Cimişlia, 35621

327. P.A. Vlasov, vol. Abaclia, 35622

328. B.I. Volschi, administratorul reţelei de telefonie a Zemstvei judeţene, 35623

Şefii sectoarelor comunale:

329. A.I. Grigoriev, Sectorul 1, 35624

330. A.S. Placsin, Sectorul 3, 35625

331. S.P. Todorov, Sectorul 4, 35626

332. S.I. Djionat, Sectorul 5, 3562779

Oficiali ai Administraţiilor de voloste

Sectorul comunal 1:

333. E.C. Cara, Varniţa, şef de voloste, 35628

334. D.G. Galinschi, Varniţa, conţopist de voloste, 35629

335. S.I. Poalilungi, Teliţa, şef de voloste, 35631

336. P.S. Cornileţchi, Teliţa, conţopist de voloste, 36630

337. E.I. Cropenco, Conţopistul s. Şerpeni 35649

Sectorul comunal 2:

338. I. Pipiric, Căuşeni, şef de voloste, 35632

339. I.D. Cecan, Căuşeni, conţopist de voloste, 35644

340. M. Pârvu, Taraclia, şef de voloste, 35633

ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 52.

(Culegere de studii şi articole)

341. M. Podgornâi, Taraclia, conţopist de voloste, 35643

Sectorul comunal 3:

342. C.A. Cotelea, Abaclia, şef de voloste, 35634

343. V.I. Slavioglo, Abaclia, conţopist de voloste, 35632

344. I.D. Cogut, Ciadâr-Lunga, conţopist de voloste, 35641

Sectorul comunal 4:

345. I. Velev, Comrat, şef de voloste, 35635

346. Z. Zlatov, Comrat, conţopist de voloste, 35640

347. Dm. Uzun, Comrat, staroste de sat, 35639

348. P. Grigoriev, Cimişlia, şef de voloste, 35634

349. M. Polişciuc, Cimişlia, conţopist de voloste, 35645

350. S. Mihaeş, Cimişlia, asesor de voloste, 35648

Sectorul comunal 5:

351. A.G. Placinta, Gura Galbenă, şef de voloste, 35637

352. T.A. Leontiev, Gura Galbenă, conţopist de voloste, 35646

353. P.A. Inculeţ, Căinari, şef de voloste 35638

354. M.C. Hvostov, Căinari, conţopist de voloste, 3564780

JUDEŢUL HOTIN

355. P.I. Biberi, adjunctul mareşalului judeţean al nobilimii, f/n

356. N.S. Baranchin, ţăran, adjunctul şefului Sectorului VI de cai militari din judeţ, f/n

357. I.M. Melnic, ţăran, curierul Administraţiei pentru prestaţie militară din judeţ, f/n81

358. N.M. Crupenschi, preşedintele Administraţiei pentru prestaţie militară, mareşalul judeţean al nobilimii, f/n

80

81

62

ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 52 verso.

Ibidem, f. 55-56.

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

Membrii Administraţiei judeţene pentru prestaţie

militară:

359. N.M. Neceai-Gruzevici, şeful militar al judeţului, 37070

360. S.O. Slivinschi, ispravnicul de judeţ, f/n

361. D.A. Oat, şeful Upravei de Zemstvă a judeţului, 37071

362. A.V. Stogodschi, membrul Upravei judeţene de zemstvă,

37072

Cancelaria Administraţiei judeţene pentru prestaţie militară:

363. A.C. Dofoholschi, secretar, 37073

364. N.N. Muntean, conţopist, f/n

365. N.V. Moscalenco, conţopist, f/n

366. C.N. Muntean, conţopist, 37074

Funcţionarii din cadrul poliţiei judeţene:

367. I.I. Sobenevschi, adjunctul ispravnicului de judeţ f/n

368. A.N. Moghileneţchi, executor judecătoresc, sectorul I, f/n

369. A.A. Iagreovschi, inspector de poliţie al sectorului I al or.

Hotin, f/n

370. Ş. Z. Sochircă, inspector de poliţie al sectorului II al or.

Hotin, 37102

371. D.I. Derjinschi, secretar, Administraţia judeţeană a

Poliţiei, 3710182.

372. M.F. Semeniţchi, conţopist, Administraţia judeţeană a

Poliţiei, 37103

Şefi de voloste:

373. T.M. Bobic, Clişcăuţi, 37104

374. I.F. Evteneev, Noua Suliţă, 37104

375. N.V. Eremciuc, Drepcăuţi, 37105

ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 58.

(Culegere de studii şi articole)

63

376. V.I. Druganov, Nelipăuţi, 37106

377. V.I. Balan, Stalineşti, 37107

378. L.G. Boondelic, Lipcani, 37108

379. E.L. Maidanschi, Rotunda, 37109

380. N.I. Gaisan, Grozinţi, 37075

381. S.D. Cecan, Edineţ, 37076

382. V.I. Breniv, Briceni, 37077

383. G.I. Arhip, Secureni, 37078

384. I.D. Borodatâi, Romăncăuţi, 37079

Conţopişti de voloste:

385. F.F. Somonov, Clişcăuţi, 37080

386. T.I. Chercinschi, Noua Suliţă, 37081

387. A.G. Medveţchi, Dăncăuţi, 37097

388. S.V. Pogfileţchi-Parniţchi, Cheminetu, 37089

389. M.G. Camestr, Stalineşti, 37099

390. P.G. Melnic, Lipcani, 37100

391. V.V. Lagoico, Rucşin, 37082

392. T.V. Novinschi, Grozinţi, 37084

393. S.V. Vibodovschi, Briceni, 37083

394. D.A. Cvansâi, Edineţ, 37085

395. M.E. Marcoci, Secureni, 37086

396. I.M. Gorbulinschi, Romăncăuţi, 3708783

Şefi ai sectoarelor de cai militari:

397. S.G. Gacichevici, Sectorul 1, 37088

398. P.I. Colodribschi, Sectorul 2, 37089

399. I.F. Iarimeţchi, Sectorul 3, 37091

400. D.I. Motan, Sectorul 4, 37090

83

64

ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 58 verso.

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

401. P.P. Didecico, Sectorul 5, 37092

402. A.V. Cecan, Sectorul 6, 37093

403. S.C. Conovizco, adjunctul şefului Sectorul 7, 37094

404. I.A. Marazli, Sectorul 8, 37095
405. A.I. Zinga, Sectorul 9, 37096
406. M.G. Tihonov, Sectorul 10, 37068
407. B.B. Ianovici, Sectorul 11, 37122
Medici veterinari:
408. C.I. Zdinovici, 37121
409. C.I. Gnatenschi, 37120
410. M.N. Belobrotţchi, 37119
411. M.O. Ficif, şeful Comisiei 1 de primire, 37118
412. cneazul G.I. Cantacuzino, membrul Comisiei 1 de primire, 37117
413. V.M. Hudominschi, şeful Comisie 2 de primire, 37116
414. V.I. Iuracico, membrul Comisiei 2 de primire, 37105
415. G.N. Miliutin, şeful Comisie 3 de primire, 37114
416. P.I. Popovschi, membrul Comisiei 3 de primire, 37113
417. N.A. Suteghin, membrul Upravei de Zemstvă din Hotin,
3711284
Medici:
418. V.G. Dibelds, medicul de judeţ (decedat în iulie 1915)
419. S.A. Beriniev, medicul Zemstvei din Hotin, 3711185
84
85
ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 59.
Ibidem, f. 59 verso.
(Culegere de studii şi articole)
65
JUDEŢUL AKKERMAN
420. A.A. Iaroşevici, şeful Upravei de Zemstvă a jud. Akkerman, 38746
421. A.I. Secicar, ispravnicul de judeţ, 38747
422. A.D. Zareţchi, adjunctul ispravnicului de judeţ, 38745

423. G.A. Spilioti, primarul oraşului Akkerman, f/n
424. P.I. Iaşnicenco, şeful poliţiei or. Akkerman, f/n
425. N.C. Grebenco membrul Upravei de Zemstvă a jud. Akkerman, 38742
426. E.I. Sofianov, membrul upravei orăşeneşti
427. C.D. Grobov, membrul upravei orăşeneşti, 38723
428. G.F. Telivas, membrul upravei orăşeneşti, 38724
429. L.V. Tanasov, secretarul Administraţiei pentru prestaţia militară a jud. Akkerman, 38725
430. O.V. Boguţchi, funcţionar al Administraţiei pentru prestaţia militară a jud. Akkerman, f/n
431. I.M. Arventi, funcţionar al Administraţiei pentru prestaţia militară a jud. Akkerman, 38726
432. C.D. Bejan, conţopist al biroului administrativ al Upravei de Zemstvă, 38727
433. I.F. Rojcov, secretarul Upravei orăşeneşti, 38728
434. F.P. Crâjanovschi, ex-secretarul Administraţiei Poliţiei or.
Akkerman (şters)
435. V.G. Iacovlev, secretarul Administraţiei Poliţiei or. Akkerman, 3872986
436. G.I. Guldinschi, secretarul Administraţiei judeţene a
Poliţiei, 38730.
86
66
ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 62 verso.
PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)
Conţopişti din cadrul Poliţiei judeţene:
437. C.V. Gavaza
438. C.N. Colosov
439. I.V. Socolov, registrator
Executori judecătoreşti:
440. G.V. Solovchin, Sectorul 1 a or. Akkerman, 38731
441. P.P. Granevschi, Sectorul 2 a or. Akkerman, 38732

442. G.V. Maslov, Posadul Păpuşoi, 38733
443. I.M. Gazalabov, Posadul Turlac, 38734
444. AA. Scarjanschi, Posadul Şabo, 38735
445. L.G. Iurcenco, sectorul I, 38736
446. V.V. Ermolin, sectorul II, 38737
447. F.N. Uzunov, sectorul III, 38738
448. I.I. Leviţchi, sectorul IV, 38739
449. I.P. Ţerno, sectorul V, 38740
450. R.A. Gherşelman, Şeful comisiei I de primire a cailor militari, 38711.

Membri ai comisiei de recrutare din partea Administraţiei Civile:

451. V.M. Dreov, Comisia nr. 1, 38710
452. G.I. Smolev, Comisia nr. 2, 38709
453. G.E. Eremeev, Comisia nr. 3, 38708

Medici:

454. G.C. Ţeprinschi-Ţecavâi, medic de judeţ, 38709
455. V.C. Zubovschi, Spitalul de Zemstvă, 38689
456. V.I. Gaiducov, ordinatorul Spitalului orăşenesc din Akkerman, 38688

457. G.V. Cuniţchi, sectorul medical de zemstvă Bairamcea,
3868787
458. G.F. Costiurin, liber profesionist, 38680
459. S.D. Petrov, liber profesionist, 38685

Medici veterinari:

460. A.I. Radzviţchi, Sectorul I, 38684
461. P.I. Luţ, Sectorul II, 38683
462. N.A. Lopuhin, Sectorul III, 38682
463. I.P. Ostrjicovschi, medic sanitar judeţean, 38681
464. N.G. Gafner, Căpitan vaporului Cosari, 38680
465. I.G. Adiomamichi, mecanicul vaporului Cosari, 38679

Şefi ai sectoarelor de cai militari:

466. A.T. Ivancov, Sectorul 1, 38678

467. G.L. Fornă, Sectorul 5, 38677
468. N.M. Ţiţiliano, Sectorul 11, 38676
469. E.F. Climovschi, Sectorul 15, 38675
470. D.G. Bittau, Sectorul 24, 38674
471. Z.R. Maliutin, Sectorul 13, f/n
472. D.M. Erdman, Sectorul 28, 38672
473. N.V. Caraghenov, Sectorul 34, 38673
474. G.N. Saracov, Sectorul 35, 38872
475. P.E. Burlacenco, Sectorul 36, 38671
476. D.C. Mohov, Sectorul 37, 38670
477. D.P. Tabunşic, Sectorul 39, 38669
478. V.F. Şevcenco, Sectorul 41, f/n
479. S.C. Zencenco, Sectorul 43, 38667

ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 62.

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

Conţopişti de voloste:

480. I.F. Burlacov, Alexandrovca, 38666
481. I.T. Podust, Acmanghit, 38665
482. H.M. Erdman, Arţiz, 38664
483. S.V. Gusev, Bolgaria, 38663
484. I.A. Stepanov, Vodeni, 38662
485. S.I. Caroid, Volontirovca, 38661
486. M.V. Semenov, Diviziu, 38660
487. P.V. Mincev, Ivanovca-Bulgară, 38659
488. P.F. Sagatovici, Ivanovca-Rusă, 38722
489. I.I. Şaible, Cleastiţa, 3865488
490. A.A. Erdman, Crasninsca, 38658
491. V.A. Goranovschi, Cubei, 38657
492. V.N. Râbalca, Culevcea, 38656
493. F.M. Frei, Culm, 38655
494. F.A. Matis, Leipzig, 38653
495. N.I. Ciritter, Malo-Iaroslaveţ, 38652
496. I.V. Behtle, Nadejda, 38651
497. A.N. Dodonov, Nicolaevca-Novorosiiscaia, 38649
498. N.C. Malievschi, Palanca, 38650

499. N.D. Draganiuc, Pandaclia, 38678
500. V.V. Clud, Paris, 38646
501. I.M. Salamaha, Plahteevca, 38645
502. E.E. Cnauer, Poştal, 38647
503. I.I. Şnaidt, Sărata, 38644
504. N.I. Cârlig, Starocazacie, 38643
505. S.S. Goloborodico, Staro-Ţaricenca, 38642?
88
ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 63.
(Culegere de studii şi articole)
69
506. I.I. Savcenco, Talmaza, 38642
507. A.V. Palii, Taraclia, 38641
508. A.M. Erdman, Tarutino, 38640
509. P.T. Saluceai, Tatar-Bunar, 38639
510. S.H. Zavrac, Tatar-Copceanca, 38638
511. R.A. Raicov, Taşlâc, 38637
512. G.V. Cleţ, Tepliţ, 38636
513. M.I. Iancovschi, Ciişia, 38635
514. G.N. Uzunov, Şabo, 38634
515. I.M. Pribe, Eingheim, 38633
Şefi de voloste:
516. P.G. Orghiean, Alexandrovca, 38632
517. I.I. Murzin, Acmanghit, 38631
518. I.M. Raş, Arţiz, 38630
519. R.P. Topalov, Bolgaria, 38629
520. G.E. Scorochirja, Vodeni, 38628
521. M.F. Steoanov, Volontirovca, 38627
522. P.S. Bondari, Diviziu, 38626
523. P.D. Vasilioglo, Ivanovca-Bulgară, 3862589
524. G.E. Roşciupchin, Ivanovca-Rusă, 38624
525. M.I. Mammel, Cleastiţa, 38623
526. A.I. Ghedac, Crasninsca, 38622
527. M.G. Boşcov, Cubei, 38621
528. C.I. Grozov, Culevcea, 38691
529. G.H. Gross, Culm, 38692
530. M.D. Radche, Leipzig, 38693
531. H.F. Gheier, Malo-Iaroslaveţ, 38694

89
70
ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 63 verso.
PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)
532. H.I. Gan, Nadejda, 38695
533. N.A. Culicovschi, Nicolaevca-Novorosiiscaia, 38694
534. S.A. Postica, Palanca, 38697
535. D.I. Decev, Pandaclia, 38698
536. V.M. Breitcreiţ, Paris, 38699
537. I.V. Salamaha, Plahteevca, 38700
538. F.G. Ganşche, Poştal, 38701
539. H.I. Rib / M.I. Vincler, ex / în exerciţiu, Sărata, 38719
540. F.E. Cotelnic, Starocazacie, 38702
541. D.I. Mangul, Staro-Ţaricenca, 38703
542. A.G. Lunga, Talmaza, 38704
543. I.P. Berov, Taraclia, 38705
544. M.F. Miller, Tarutino, 38706
545. V.V. Ilicenco, Tatar-Bunar, 38712
546. A.G. Alexeev, Tatar-Copceanca, 38713
547. A.A. Gheorgiev, Taşlâc, 38714
548. H.M. Şetle, Tepliţ, 38715
549. P.V. Doncev, Ciişia, 38716
550. A.M. Loran, Şabo, 38717
551. I.C. Bereiter, Eingheim, 3871890
JUDEŢUL BĂLŢI91
552. P.P. Gojinschi, medic de judeţ
553. M.A. Puţeata, medic de Zemstvă, sector 3
554. H.M. Şraiver, medic de Zemstvă, sector 2
555. I.I. Vesterman, şeful Spitalului evreiesc din Bălţi
90
91
ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 64.
Ibidem, f. 74.
(Culegere de studii şi articole)
71

556. V.I. Tinovschi, ispravnicul de judeţ

557. V.I. Moscal, şeful sectorul 3 de cai militari

558. D.P. Xenteras, şeful sectorului 4 de cai militar

559. I.V. Moscali, şeful sectorului 5 de cai militari

560. A.S. Ostrovschi, şeful sectorului 7 de cai militari

561. V. Costriţschi, şeful sectorului 8 de cai militari

562. B. Popovici, şeful sectorului 11 de cai militar

563. F.N. Vass, şeful sectorului 12 de cai militar

564. Surdu-Bogat, şeful sectorului 14 de cai militari

565. V.I. Cappa, preşedintele Comisiei nr. 1 de primire a cailor din loc. Râbniţa

566. I.I. Zubrilin, inspector medical, 40178

567. N.V. Vasilevici, asistentul inspectorului medical, 40177

568. S. Ţelih, conţopist superior, 40176

569. F. Marchevici, conţopist superior, 40175

570. A. Boburov, secretar interimar, 40174

571. N. Copotienco, adjunct interimar de secretar, 40173

572. I. Carpov, conţopist, 40172

573. Ivan Teut, conţopist, 40171

574. V. Bebello, funcţionar de numărare, 40170

575. N. Misianovschi, şeful biroului de ziare, 40169

576. D. Conduli, registrator, 40168

577. P. Buzâla, asistent de registrator, 4016792.

JUDEŢUL SOROCA

578. N.N. Buzni, şeful sectorului comunal 2, 1227

579. V.I. Bârca, şeful sectorului comunal 1, 1228

580. V.N. Buharin, şeful sectorului comunal 3, 1229

ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 77-77 verso.

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

581. N.A. Henchin, şeful sectorului comunal 4, 1230

582. I.I. Neamţu, şeful sectorului comunal 5, 1231

583. V.D. Meleghi, şeful sectorului comunal 6, 1232

584. E.F. Serbul, secretarul Cancelariei mareşalului judeţean al nobilimii, 1233

585. P.I. Codrean, funcţionar al Upravei de Zemstvă, 1234

586. P.I. Coşciug, delegat al Upravei de zemstvă, 1235

587. N.M. Soltuz, primarul oraşului Soroca, 122093

GENERAL MOBILIZATION DURING FIRST WORLD WAR IN

BESSARABIA. PLANS AND REALIZATIONS

Abstract

Based on analysis of historiographical and documentary sources, we came to conclude that Russia has anticipated with decades of thorough preparation the entering into war against

Germany and Austria-Hungary. Human and material resources that Bessarabia was required to offer for Russian imperial interests in the event of war were thoroughly calculated and documented.

However, the outbreak of war showed some lack of anticipation in many respects. Firstly the updated plan of action in case of war could not be ready in time, so that it became a must the use of the one outdated with the real needs. Secondly, ethno-demographic and national policy of Russian government in the peripheries of

Russian Empire failed to implant patriotic feelings not only into native population, nor into the colonizing. Moreover, among the

93

ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 93.

(Culegere de studii şi articole)

73

Russian generals aversion to Hebrew population continued to grow, it’s true due to the frequent cases of evading the military service through various ingenious schemes. Even the tightening of punitive measures did not eradicate the phenomenon, in turn, it weakened the social basis of Russian autocratic regime.

The article has as Annex a list of persons decorated with the Medal White Eagle for remarkable results in the work of mobilization in 1914. These lists allow us to create a conclusive picture not only on those who participated in person in the organization of mobilization, but also on how it was conducted.

The analysis of the lists let us conclude that a major role in the mobilization was played by self-management bodies of the nobility, followed by gubernatorial and local administrations

(county, town, volost and village), coercive, medical and sanitaryveterinary institutions and bodies, Zemstvo.

CONTRACARAREA „CURENTULUI ROMÂNOFIL" DIN

BASARABIA ÎN ANII PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL. CAZUL

DANIEL CIUGUREANU

Gheorghe NEGRU, conf. cerc., dr. în istorie,

Institutul de Istorie al AŞM

După decretarea mobilizării generale a armatei, la 30 iulie

1914, „pentru a proteja Serbia", şi instituirea „stării de război"

în guberniile aflate în apropiere de linia frontului, inclusiv în

Basarabia, autorităţile Imperiului Rus au iniţiat o campanie de incitare a spiritului războinic şi a patriotismului imperial rusesc. În Basarabia această campanie a fost orientată iniţial nu doar împotriva „nesuferiţilor nemţi", ci şi împotriva „primejdiei româneşti". În paralel cu persecuţiile supuşilor ruşi de etnie germană din Basarabia1, au fost arestate şi anchetate o serie de personalităţi de etnie română, care apreciau evenimentele politice din regiune altfel decât autorităţile ţariste şi, deci, reprezentau un

„pericol pentru liniştea socială” a Imperiului Rus. Fenomenul nu era nou. Totuşi, în perioada războiului, suspiciunea şi intoleranţa atinsese cote maxime, determinând intensificarea persecuţiilor. Ne vom referi, în rândurile de mai jos, la un caz ce l-a vizat pe Daniel

Ciugureanu – viitor prim-ministru al Republicii Democratice

Moldoveneşti (ianuarie 1918), iar apoi, de mai multe ori, ministru în guvernele centrale de la Bucureşti.

1

Vitalie Văratec, Politica Rusiei faţă de germanii basarabeni în 1914-1915, Revista Istorică, nr.

9-10, septembrie-octombrie, 1993, p. 879-885.

(Culegere de studii şi articole)

75

Cercetările efectuate de Direcţia de Jandarmi a Guberniei

Basarabia a cazului respectiv, concentrate într-un dosar de peste

20 de pagini, au urmărit să clarifice dacă Daniel Ciugureanu a rostit sau nu o frază considerată a fi ostilă faţă de Imperiul Rus.

Conform procesului verbal din 25 iulie 1915, cornetul Corpului de

Jandarmi, Knigovski, în temeiul articolului 23 al Regulamentului cu privire la localităţile declarate în stare de război, l-a chestionat pe

Arcadi Prohorenko, secretar al Consiliului de Zemstvă din judeţul

Chişinău. Descriind circumstanţele cazului, Arcadi Prohorenko a relatat că, în cadrul unei discuţii neoficiale, la care au fost prezenţi şi funcţionarii Zemstvei Serghei Kohanski şi Constantin Cristi, l-a întrebat pe Daniel Ciugureanu (toţi participanţii la discuţie ştiau că D. Ciugureanu citea regulat ziarele româneşti) despre stările de spirit din România şi dacă, eventual, România va intra în război împotriva Rusiei. Daniel Ciugureanu a răspuns: „din păcate, România se va implica în război nu împotriva

noastră, ci împotriva Austriei” (doc. nr. 1 şi nr. 4). La rândul lui, Serghei

Kohanski, şef al Secţiei Învăţământ Public în cadrul Consiliului de Zemstvă al judeţului Chişinău, interogat la 3 august 1915, a mărturisit: „domnul Cegorean a rostit o frază, a cărui conţinut s-a rezumat aproximativ la următoarele: „Cu regret, România este obligată să meargă împotriva Austriei” (doc. nr. 2 şi nr. 5). Ultimul martor, nobilul Constantin Cristi, revizor al Poştelor de Zemstvă în cadrul Consiliului de Zemstvă al judeţului Chişinău, chestionat şi el la 3 august, a relatat: „Cegorean a răspuns: „Din păcate,

România se va implica nu împotriva, ci în favoarea noastră” (doc.

nr. 2 şi nr. 5). În sfârşit, la 25 august 1915 a fost interogat, în calitate de „suspect”, Daniel Ciugureanu, medic de zemstvă din Hânceşti, judeţul Chişinău, care a negat că a rostit fraza incriminată, el

expunând o versiune proprie asupra celor discutate în cabinetul secretarului Consiliului de Zemstvă din Chişinău. „În timpul uneia dintre deplasările mele la Chişinău (când anume, nu-mi amintesc) în biroul de serviciu al secretarului a venit vorba despre război. Erau de faţă doi sau trei colegi, unul dintre care m-a întrebat ce cred eu că va întreprinde România. Această întrebare mi-a fost adresată, deoarece se ştie că eu posed limba română şi că citesc ziarele româneşti care sosesc la Chişinău. La întrebarea ce mi s-a adresat am răspuns că, judecând după publicaţiile din ziare, România se va implica în război. Şi se va implica împotriva

Germaniei. În continuarea discuţiei am exprimat următorul gând:

„Compătimesc România, ţară în care locuieşte un popor înrudit

(moldovenii), pentru faptul că o aşteaptă soarta

nenorocitei

Belgii”. Spunând acestea, am explicat că o ţară săracă sub toate aspectele, cum este România, nu va putea rezista în faţa dotărilor tehnice avansate ale Germaniei. Cât priveşte fraza „România se va implica, dar, din păcate, nu împotriva noastră”, aceasta de către mine nu a fost pronunţată.

Trebuie să menţionăm că imediat după rostirea frazei respective nimeni dintre cei prezenţi nu a catalogat cuvintele mele ca fiind de natură să ofenseze sentimentele patriotice ale cuiva, ba mai mult de atât – discuţia a continuat în tonalitate paşnică, fără urmă de controverse sau de iritaţie. Abia peste circa o lună la urechile mele au ajuns vorbe, precum că mi se incriminează afirmaţia respectivă.

I-am declarat imediat secretarului că nu am pronunţat acea frază şi că persoanele care au schimonosit cu bună ştiinţă afirmaţia mea merită pe deplin calificativul de bădărani. La discuţia descrisă mai sus în biroul secretarului au fost prezenţi funcţionarii Consiliului

(Culegere de studii şi articole)

77

Prohorenko, Cristi şi Kohanski. Acum nu-mi mai amintesc cine anume dintre ei mi-a adresat întrebarea referitoare la implicarea

României în război. Atunci când mi-a comunicat că o parte dintre funcţionarii Consiliului îşi exprimă nemulţumirea în legătură cu fraza pe care, cică, aş fi rostit-o, secretarul a prezentat lucrurile în felul următor: aflând despre fraza rostită, o parte dintre angajaţi, chipurile, l-au rugat să discute cu mine şi să-mi recomande ca, pe viitor, să nu-mi mai permit asemenea afirmaţii. Atunci l-am întrebat de ce el, secretarul, nu mi-a spus cum că am pronunţat o frază criminală la momentul când s-a produs discuţia în cauză.

Secretarul mi-a răspuns că nu-şi aminteşte ca eu să fi pronunţat fraze criminale şi că personal împărtăşeşte ideile pe care le-am expus în cadrul acelei discuţii. Nu-mi

amintesc cine a fost de faţă în timpul celei de-a doua discuţii. Şi nici cine anume dintre angajaţi l-a rugat pe secretar să discute cu mine referitor la fraza în cauză.

În general, toate discuţiile referitoare la război au avut caracter privat" (doc. nr.7).

În „Hotărârea" din 5 septembrie 1915, colonelul Nordberg, şef al Direcţiei de Jandarmi a guberniei Basarabia, efectuând o descriere a cazului respectiv, s-a referit şi la alte informaţii cu privire la activitatea lui Daniel Ciugureanu, conţinute în dosarele Direcţiei de Jandarmi a Guberniei Basarabia. Astfel încă în perioada când era student la Kiev, Direcţia de Jandarmi a Guberniei Kiev dispunea de informaţii privind „apartenenţa lui Cegorean la organizaţia social-revoluţionară din Kiev şi participarea acestuia la colectarea mijloacelor destinate studenţilor exilaţi". La 24 mai 1912, în locuinţa lui Daniel

Ciugureanu din oraşul Kiev, a fost efectuată o percheziţie, în

cadrul căreia au fost confiscate trei broşuri revoluţionare, un registru cu notiţe şi cu procesele-verbale ale Asociaţiei

Basarabenilor, trei blocnotesuri şi scrisorile ex-judecătorului oraşului Bălţi, Ioan Pelivan, în care acesta „promova curentul naţional-moldovenesc". Cu această ocazie, Direcţia de Jandarmi din Kiev a efectuat o investigaţie, însă, în momentul când colonelul Nordberg elabora „Hotărârea", Direcţia de Jandarmi din Chişinău nu avea informaţii referitoare la „modul cum s-a desfăşurat şi cu ce s-a încheiat aceasta" (doc. nr. 8).

Înainte de a se produce discuţia din cabinetul secretarului

Consiliului de Zemstvă a judeţului Chişinău, la 30 ianuarie 1914,

Direcţia de Jandarmi a Guberniei Basarabia obţinuse informaţii, de la agenţii secreţi, conform cărora, „în ultimul

timp, în rândurile unei anumite părţi a intelectualităţii basarabene, a apărut tendinţa spre autodeterminare naţională şi activitate culturală în mediul populaţiei moldoveneşti din Basarabia. Promotor al acestei tendinţe este grupul de persoane, fondat de curând în jurul redacţiei revistei „Cuvânt Moldovenesc”, editată la Chişinău în limba moldovenească. În calitate de românofil, Cegorean, de asemenea, face parte din grupul respectiv” (doc. nr. 8).

În opinia colonelului Nordberg, informaţiile acumulate în cadrul anchetei demonstrau că Daniel Ciugureanu, „din punct de vedere politic, nu poate fi tratat cu încredere”. De aceea, medicului din Hânceşti trebuia să i se „interzică aflarea pe mai departe în teritoriul Guberniei Basarabia pe durata funcţionării aici a stării de război” (doc. nr. 8).

La 13 octombrie 1915, examinând dosarul anchetei pe marginea cazului lui Daniel Ciugureanu, expediat de şeful Direcţiei de

Jandarmi a Guberniei Basarabia, guvernatorul Basarabiei, M.

Voronovici, a ajuns la cu totul alte concluzii decât colonelul

Nordberg. „Luând în cont faptul că în cadrul anchetei afirmaţia atribuită lui Cegorean nu a putut fi probată din cauza declaraţiilor contradictorii ale martorilor nominalizaţi şi a negării categorice de către Cegorean a faptelor ce i se incriminează, negăsind în conţinutul anchetei efectuate temeiuri pentru a-l declara pe

Cegorean nedemn de încredere politică, hotărăsc:

A încheia corespondenţa cu privire la anchetarea încrederii politice în cazul lui Daniil Alexandrovici Cegorean în lipsa oricăror consecinţe pentru el. În această privinţă, odată cu returnarea corespondenţei, va fi informat şeful Direcţiei de

Jandarmi a Guberniei Basarabia” (doc. nr. 10-11).

În aceeaşi zi, colonelul Nordberg a expediat o adresă secretă directorului Departamentului de Poliţie în care, de fapt, îşi exprima dezacordul cu decizia luată de guvernator în cazul lui Daniel

Ciugureanu. După cum se poate deduce, colonelul Nordberg nu a fost de acord cu hotărârea guvernatorului din mai multe motive:

martorii erau persoane inteligente, aveau un comportament ireproşabil, nu se aflau în conflict cu Daniel Ciugureanu, nu au venit din proprie iniţiativă la Direcţia de Jandarmi să depună mărturii, ci au fost citaţi. În general, contradicţiile în depoziţiile martorilor, menţionate de guvernator, erau de stil, nu de conţinut.

În plus, corespondenţa cu românofilul Ioan Pelivan îl demasca, de asemenea, şi pe românofilul Daniel Ciugureanu (doc. nr. 12)

Din păcate, în dosarul de arhivă s-a păstrat doar ciorna, deoarece documentul nu are număr de ieşire, nu este semnat, iar în multe locuri este redactat. Ultimul aliniat al documentului

respectiv este tăiat cu creionul şi, deci, nu putem fi siguri că a fost inclus în varianta finală. Îl citǎm, totuşi, în rândurile de mai jos, fiindcă informaţia este de interes public şi reflectă mentalitatea colonelului Nordberg, şeful unei instituţii cu un mare impact asupra vieţii sociale din Basarabia. „Cazul respectiv a avut un larg răsunet. Prohorenko a fost supus oprobriului public, punânduse problema excluderii sale, ca denunţător mincinos, din breasla asistenţilor de avocaţi. Se presupune că în conflictul iscat în această privinţă între Prohorenko şi Murafa va fi implicată comisia de arbitraj. Astfel, s-a creat situaţia în care o persoană, autoidentificată ca fiind de etnie rusă, deşi consideră că însăşi propria conştiinţă îi dictează să depună mărturii veridice, este prezentată în rol de inculpat, în timp ce o persoană, manifestându-se ca un

element ostil statului, chiar dacă are cetăţenie rusă, este scutită de pedeapsă într-o perioadă atât de tensionată pentru regiune” (doc. nr. 12).

Acest ultim pasaj, prin care colonelul Nordberg a reclamat, de fapt, situaţia când un patriot rus a fost nedreptăţit, iar un „alogen”,

„element ostil statului”, – reabilitat, reflectă exact practica curentă a funcţionarilor imperiali din epocă care considerau că „patriotismul rusesc” reprezenta unicul criteriu în aprecierea corectitudinii gândirii şi activităţii sociale, politice sau naţionale a tuturor supuşilor Imperiului Rus, orice altă opinie fiind catalogată drept antirusească şi sancţionată. Daniel Ciugureanu, spre deosebire de cazul Elena Alistar sau – Teodor Ciuhureanu, a fost mai „norocos”, el evitând arestarea şi fiind anchetat în stare de libertate. Deşi, în cele din urmă, toţi trei au scăpat de exil, asupra căruia insistase colonelul Nordberg, totuşi, Elena Alistar a stat încarcerată 45 de zile în închisoarea din Chişinău, iar Teodor Ciuhureanu a petrecut

(Culegere de studii şi articole)

81

şapte luni de zile în închisoarea din Bălţi. Nu trebuie scăpat din vedere că finalul favorabil al ultimilor doi s-a datorat nu justiţiei ţariste, ci intervenţiei unor persoane cu influenţă şi poate, mult mai probabil, în rezultatul mituirii unor funcţionari importanţi. Or, nu toţi cei care sau pomenit în situaţia lui Daniel Ciugureanu sau a

Elenei Alistar şi a lui Teodor Ciuhureanu au fost la fel de „norocoşi”.

„Românofilul” Iustin Frăţiman, profesor de istorie şi geografie la şcoala normală din Soroca, de exemplu, după ce în vara anului 1916

a fost arestat şi încarcerat la închisoarea din Soroca, a fost exilat în regiunea Turgaisk şi a putut reveni în Basarabia doar după revoluţia din februarie 1917.

Anexă. Documente

[Documentul nr. 1. Traducere din limba rusă]

Procesul-verbal nr. 1

La 25 iulie 1915, subsemnatul Knigovski, cornet al Corpului de

Jandarmi, în temeiul articolului 23 al Regulamentului cu privire la localităţile declarate în stare de război, am chestionat persoana nominalizată mai jos care a depus următoarele mărturii.

Mă numesc Arcadi Grigorievici Prohorenko, am 29 de ani, de confesiune creştin ortodoxă, activez în funcţie de secretar al

Consiliului de Zemstvă al judeţului Chişinău. Sunt domiciliat în

Chişinău, în cartierul Mălina Mică, în casa medicului Kozlovski.

La întrebările ce mi-au fost adresate răspund după cum urmează.

Aproximativ la finele lunii iunie sau la începutul lunii iulie curent, în biroul meu de la sediul Consiliului de Zemstvă al

judeţului Chişinău, în orele de lucru, a intrat cu nişte chestiuni de serviciu doctorul de zemstvă din sectorul medical Hânceşti, D. A.

Cegorean. După finalizarea discuţiilor pe marginea chestiunilor de serviciu eu, cunoscând faptul că Cegorean obişnuieşte să citească ziarele româneşti, l-am întrebat despre stările de spirit din România şi despre o eventuală intrare în război a acesteia împotriva Rusiei.

La întrebarea în cauză Cegorean a răspuns că, din păcate, România se va implica în război nu împotriva noastră, ci împotriva Austriei.

Această afirmaţie a fost făcută în prezenţa funcţionarilor zemstvei:

Serghei Vasilievici Kohanski şi Constantin Constantinovici Cristi.

După plecarea lui Cegorean, eu şi persoanele

nominalizate am avut o discuţie pe marginea comportamentului revoltător al lui

Cegorean. Am decis să-l invităm pe Cegorean şi, din numele tuturor angajaţilor, să-i cerem ca, de acum încolo, să nu-şi mai permită asemenea afirmaţii. În scurt timp l-am invitat pe Cegorean şi i-am transmis decizia noastră. Ca răspuns, Cegorean a afirmat că în

Zemstvă activează nişte bădărani care acţionează ca atare. După care a ieşit din birou. De la acest incident Cegorean nu a mai trecut pragul biroului meu. Până la acest caz, nu am avut cu Cegorean decât discuţii de serviciu şi nu i-am cunoscut convingerile. Însă, din diferite zvonuri, cunoşteam că împărtăşeşte convingeri românofile.

Secretar al Consiliului de Zemstvă al judeţului Chişinău, A.

Prohorenko.

Din câte îmi amintesc, pe Cegorean îl cheamă Daniil

Alexandrovici. A. Prohorenko

Semnat: Cornet Knigovski

Arhiva Naţională a Republicii Moldova (ANRM), fond 297, inv. 1, dosar 358, filele 36-36

verso.

(Culegere de studii şi articole)

[Documentul nr. 2. Traducere din limba rusă]

Procesul-verbal nr. 2

La 3 august 1915, subsemnatul Knigovski, cornet al Corpului de Jandarmi, în temeiul articolului 23 al Regulamentului cu privire la localităţile aflate în stare de război, am chestionat persoanele nominalizate mai jos care au depus următoarele mărturii.

1) Mă numesc Serghei Vasilievici Kohanski, am 33 de ani, de confesiune creştin ortodoxă, activez în funcţia de şef al Secţiei

Învăţământ Public în cadrul Consiliului de Zemstvă al judeţului

Chişinău. Sunt domiciliat în Chişinău, strada Fiodorov, nr. 67.

La întrebările ce mi-au fost adresate răspund după cum urmează.

Aproximativ acum o lună, în biroul de serviciu al secretarului

Consiliului de Zemstvă al judeţului Chişinău, între mine, secretar, domnii Cristi şi Cegorean a avut loc o discuţie pe marginea ultimelor evenimente militare. În timpul discuţiei, domnul Cegorean a rostit o frază, a cărui conţinut s-a rezumat aproximativ la următoarele:

„Cu regret, România este obligată să meargă împotriva Austriei". La momentul actual, nu aş putea să spun cărui context i s-a datorat această frază, deoarece a fost rostită în cadrul unei discuţii aprinse.

Activând împreună cu doctorul Cegorean pe durata unui an şi jumătate, nu am întrezărit niciodată în discursurile sale atitudini ostile faţă de Rusia, de aceea fraza citată mai sus mi-a lăsat impresia că ar fi fost un lapsus dintre cele care, adeseori, pot fi auzite de la unele persoane spre propria surprindere a acestora.

Serghei Kohanski

2) Mă numesc Constantin Constantinovici Cristi, am 47 de ani, de confesiune creştin ortodoxă, de neam nobil, activez în

funcţia de revizor al Poştelor de Zemstvă în cadrul Consiliului de

Zemstvă al judeţului Chişinău. Sunt domiciliat în Chişinău, strada

Kupeceskaia, nr. 35.

La întrebările ce mi-au fost adresate răspund după cum urmează.

Acum o lună, o lună şi jumătate, în biroul de serviciu al secretarului

Consiliului, în prezenţa secretarului A. Prohorenko, a lui S. Kohanski şi a mea, cineva dintre noi l-a întrebat pe doctorul sectorului medical

Hânceşti, domnul Cegorean, ce mai scriu ziarele româneşti şi dacă nu cumva România intenţionează să intre în război împotriva

Rusiei. Cegorean a răspuns: „Din păcate, România se va implica nu împotriva, ci în favoarea noastră”. Am înţeles sensul acestei fraze în felul următor: Cegorean, care consideră că Germania va învinge

Rusia, se teme că în aceeaşi situaţie se va pomeni şi România, dacă se va implica în război de partea Rusiei, ceea ce pentru el, în calitate de românofil, ar prezenta o perspectivă tristă.

Anterior, nu am auzit de la doctorul Cegorean nicio afirmaţie care m-ar fi făcut să-l suspectez că ar avea o atitudine ostilă faţă de Rusia, deşi întotdeauna şi-a exprimat propriile simpatii faţă de România.

În linii mari, doctorul Cegorean împărtăşeşte convingerea că, fiind înzestrată cu tehnică performantă, coaliţia germană este cea care va învinge.

Constantin Cristi

ANRM, fond 297, inv. 1, dosar 358, filele 37-38.

(Culegere de studii şi articole)

85

[Documentul nr. 3. Traducere din limba rusă]

Confidenţial

5 august 1915

Către Departamentul Poliţiei, nr. 13169

Către guvernatorul Basarabiei, nr. 13170

Către procurorul Judecătoriei de circumscripţie Chişinău, nr. 13171

Prin prezenta Vă comunic că am intrat în posesia unor informaţii, conform cărora, acum o lună, în biroul de serviciu al secretarului

Consiliului de Zemstvă al judeţului Chişinău, Arcadi Prohorenko, a avut loc o discuţie pe teme militare între secretarul nominalizat, angajaţii Consiliului Serghei Kohanski, Constantin Cristi şi doctorul de zemstvă din sectorul medical Hânceşti, Cegorean. În timpul discuţiei, doctorul Cegorean, fiind întrebat de către cei prezenţi

despre eventuala implicare a trupelor române în război, a răspuns că România se va implica, însă, „din păcate, nu împotriva noastră, ci a Austriei”. Revoltaţi de acest răspuns al lui Cegorean, cei prezenţi la discuţie, după ce au analizat incidentul, au hotărât să-i ceară lui Cegorean ca, de acum încolo, să nu-şi mai permită asemenea afirmaţii. Când însă i-au comunicat despre aceasta lui Cegorean, el le-a răspuns cum că „cei ce lucrează în Zemstvă sunt nişte bădărani”.

În urma efectuării cercetărilor de rigoare faptele expuse s-au adeverit şi, în baza acestora, în Direcţia pe care o conduc a fost iniţiată corespondenţa în ordinea stabilită de articolul 23 al Regulamentului cu privire la localităţile aflate în stare de război.

Semnat: Colonel Nordberg

Autentificat: Cornet Knigovski

ANRM, fond 297, inv. 1, dosar 358, filele 2-2 verso.

[Documentul nr. 4. Traducere din limba rusă]

Confidenţial Lit. A

10 august 1915

Nr. 13408

Către Departamentul Poliţiei

Notificare cu privire la iniţierea corespondenţei

1. Denumirea corespondenţei: corespondenţa în privinţa dosarului intentat lui Daniil Alexandrovici Cegorean în temeiul articolului 23 al Regulamentului cu privire la localităţile aflate în stare de război.

2. Data iniţierii corespondenţei:10 august 1915.

3. Locul iniţierii corespondenţei: oraşul Chişinău.

4. Cine efectuează ancheta şi cine din Procuratură supraveghează desfăşurarea acesteia: cornetul Knigovski din cadrul Corpului

Special de Jandarmi.

5. Temeiul iniţierii corespondenţei: la Direcţie au parvenit informaţii, precum că Cegorean, într-o discuţie cu

angajaţii

Consiliului de Zemstvă al judeţului Chişinău, Serghei Kohanski şi Constantin Cristi, fiind întrebat dacă România se va implica în acţiunile militare, a răspuns că da, însă, „din păcate, nu împotriva noastră, ci a Austriei”.

Şef al Direcţiei de Jandarmi a

Guberniei Basarabia Colonel Nordberg

ANRM, fond 297, inv. 1, dosar 358, fila 3.

(Culegere de studii şi articole)

87

[Documentul nr. 5. Traducere din limba rusă]

Procesul-verbal nr. 4

La 13 august 1915, subsemnatul Knigovski, cornet al Corpului de Jandarmi, în temeiul articolului 23 al Regulamentului cu privire la localităţile declarate în stare de război, am chestionat persoana nominalizată mai jos care a depus următoarele mărturii.

Mă numesc Arcadi Grigorievici Prohorenko, am 29 de ani, de confesiune creştin ortodoxă, activez în funcţia de secretar al

Consiliului de Zemstvă al judeţului Chişinău. Sunt domiciliat în

Chişinău, în cartierul Mălina Mică, în casa lui Kozlovski.

La întrebările ce mi-au fost adresate răspund după cum urmează.

La începutul lunii iulie 1915, în orele de lucru, a intrat în biroul meu cu nişte chestiuni de serviciu doctorul de zemstvă care activează în sectorul medical Hânceşti, Daniil Alexandrovici

Cegorean. După ce am soluţionat problemele cu care s-a adresat, ştiind că Cegorean obişnuieşte să citească ziarele româneşti, l-am întrebat despre stările de spirit din România şi despre o eventuală implicare a acesteia în război împotriva Rusiei. Cegorean, în prezenţa lui Constantin Constantinovici Cristi şi Serghei

Vasilievici Kohanski, a răspuns că România, din păcate, nu se va implica împotriva Rusiei, ci a Austriei.

Atunci, cei prezenţi, oarecum derutaţi, nu au spus nimic, dar ulterior eu şi funcţionarii nominalizaţi, după ce am discutat pe marginea celor întâmplate, am ajuns la concluzia că, pentru a preveni şi stopa de acum încolo asemenea vorbe, eu ar trebui să-l invit pe Cegorean şi să-i spun că angajaţii nu vor mai tolera acest gen de afirmaţii, deoarece ele lovesc în sentimentele noastre patriotice. După un anumit timp,

Cegorean a venit din nou la birou şi atunci l-am informat despre

decizia angajaţilor. Drept răspuns, Cegorean a spus că respectivii angajaţi sunt nişte mitocani şi că procedează ca atare. După care a plecat. De atunci, Cegorean nu a mai păşit pragul biroului meu.

Nu ştiu ce fel de om este, de asemenea nu-i cunosc convingerile, dar se zvoneşte că este românofil. La cele comunicate nu mai am nimic de adăugat.

Secretar al Consiliului de Zemstvă al judeţului Chişinău, Arcadi

Prohorenko.

Semnat: Cornet Knigovski

ANRM, fond 297, inv. 1, dosar 358, filele 45-45 verso.

[Documentul nr. 6. Traducere din limba rusă]

Procesul-verbal nr. 5

La 13 august 1915, subsemnatul Knigovski, cornet în cadrul

Corpului de Jandarmi, în temeiul articolului 23 al Regulamentului cu privire la localităţile aflate în stare de război, am chestionat persoanele nominalizate mai jos care au depus următoarele mărturii.

1) Mă numesc Constantin Constantinovici Cristi, am 47 de ani, de confesiune creştin ortodoxă, de neam nobil, activez în funcţie de revizor al Poştelor Ecvestre de Zemstvă în cadrul Consiliului de

Zemstvă al judeţului Chişinău.

La întrebările ce mi-au fost adresate răspund după cum urmează.

Acum o lună sau o lună şi jumătate, în biroul secretarului

Consiliului de Zemstvă al judeţului Chişinău, în timpul unei discuţii, doctorul Cegorean a rostit următoarea frază: „Din păcate, România se va implica în război nu împotriva, ci de partea Rusiei". Această frază a venit ca răspuns la întrebarea unuia dintre cei prezenţi (nu (Culegere de studii şi articole)

mi amintesc a cui anume) referitoare la ce scriu ziarele româneşti, pe care obişnuieşte să le citească doctorul Cegorean. Gândul exprimat prin acea frază l-am înţeles în sensul regretului pentru faptul că România va fi zdrobită de Germania şi asta deoarece, în procesul discuţiei, doctorul Cegorean a afirmat că este foarte greu să opui rezistenţă în faţa tehnicii nemţeşti; dacă, totuşi, marile state ar putea să reuşească, atunci România, cu siguranţă, nu va face faţă acestei sarcini. Cegorean a mai spus că îi pare rău pentru România, deoarece o iubeşte. Fraze răuvoitoare în adresa Rusiei nu am auzit să fi spus. Prezenţi la această discuţie au mai fost secretarul Consiliului de Zemstvă A. G. Prohorenko şi S. V. Kohanski.

La câteva zile după acest caz, am aflat de la A. G. Prohorenko cum că atunci când i-a spus doctorului Cegorean că nu mai dorim să auzim asemenea fraze, care ne pot cauza doar neplăceri, el ne-a numit bădărani.

Constantin Cristi

2) Mă numesc Serghei Vasilievici Kohanski, am 33 de ani şi jumătate, de confesiune creştin ortodoxă, sunt de neam nobil, activez în funcţia de şef al Secţiei Învăţământ Public în cadrul Consiliului de

Zemstvă al judeţului Chişinău. Sunt domiciliat în Chişinău, strada

Fiodorov, nr. 67.

La întrebările ce mi-au fost adresate răspund după cum urmează.

În primele zile ale lunii iulie a. c., în biroul secretarului Consiliului de Zemstvă al judeţului Chişinău, A. G. Prohorenko, a avut loc o discuţie referitoare la evenimentele curente, la care au participat, în afară de mine, A. G. Prohorenko, C. C. Cristi şi doctorul de zemstvă

Cegorean. În timpul acestei discuţii doctorul Cegorean a rostit o frază, a cărui sens s-a rezumat la următoarele: din păcate, România

va fi nevoită să se implice în război împotriva Austriei. Conţinutul exact al acestei fraze nu mi-l amintesc. De asemenea, la momentul de faţă nu pot să afirm cu exactitate în ce context a fost rostită aceasta. Mie personal, fraza respectivă mi-a lăsat o impresie de lucru absurd şi de lapsus, adeseori întâlnite în vâltoarea discuţiilor sau a polemicilor. Cât priveşte expresia cum că noi, cei care am participat la discuţie, suntem nişte mitocani şi judecăm ca atare, am aflat despre aceasta din cuvintele lui A. G. Prohorenko care a şi vorbit cu

Cegorean pe marginea acelei fraze, sfătuindu-l să se abţină, de acum încolo, de la asemenea absurdităţi.

Serghei Kohanski

Semnat: Cornet Knigovski

ANRM, fond 297, inv. 1, dosar 358, filele 46-47.

[Documentul nr. 7. Traducere din limba rusă]

Procesul-verbal nr. 3

La 25 august 1915, în oraşul Chişinău, subsemnatul

Knigovski, cornet în cadrul Corpului de Jandarmi, în temeiul articolului 23 al Regulamentului cu privire la localităţile aflate în stare de război, am interogat, în calitate de suspect, persoana nominalizată mai jos care a depus următoarele mărturii.

1) Numele suspectului: Cegorean

Prenumele: Daniil

Patronimicul: Alexandrovici

(Culegere de studii şi articole)

91

(În cazul mai multor nume, apelative, prenume sau patronimice acestea vor fi declarate integral. Persoanele măritate vor indica numele de fată. Evreii vor indica echivalentele creştine ale prenumelor pe care le au)

2) Vârsta suspectului la momentul săvârşirii faptei: 30 ani, 9

decembrie 1885. (În măsura posibilităţilor se indică data, luna şi anul naşterii.)

3) Clasa (funcţia) suspectului: doctor de zemstvă.

(În cazurile când suspectul este privat de drepturi, se indică clasa din care provine)

4) Viza de reşedinţă a suspectului:

a) Gubernia Basarabia b) judeţul Hotin c) oraşul, localitatea sau târgul d) satul

(În cazul suspecţilor deportaţi se va indica şi locul reşedinţei iniţiale)

5) Locul naşterii suspectului:

a) Gubernia Basarabia b) judeţul Hotin c) oraşul, localitatea sau târgul d) satul Bălcăuţi

(În cazul cetăţenilor străini se va indica ţara în care s-au născut)

6) Locul domiciliului permanent: târgul Hânceşti, judeţul

92

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

Chişinău, Gubernia Basarabia

7) Născut din căsătorie legitimă sau extraconjugal (în ultimul caz a se preciza faptul adopţiei): din căsătorie legitimă

8) Cetăţenie: rusă

9) Naţionalitate: moldovean

10) Confesiune (a se specifica în mod deosebit cazurile convertirii la creştinism): creştin ortodoxă

11) În ce instituţii a studiat şi în ce ani a absolvit treptele primară, medie şi superioară de învăţământ (dacă

nu a studiat în instituţii de învăţământ, se indică „cărturar” sau „necărturar”): Seminarul

Teologic de la Edineţ, Gubernia Basarabia; Gimnaziul nr. 3 din Kiev;

Universitatea din Kiev.

12) Cauzele care au condus la un eventual abandon al studiilor.

13) Starea civilă (necăsătorit, căsătorit, văduv, are sau nu are copii, dacă persoana este minoră, atunci trăieşte sau nu cu părinţii, orfan, abandonat, prenumele şi patronimicul tatălui şi mamei, numele de fată al acesteia): necăsătorit; tatăl – Alexandru Grigorievici Cegorean, mama – Ecaterina Vasilievna Dulipovici.

(Respectivele informaţii se vor referi la perioada săvârşirii faptei incriminate suspectului)

14) Relaţii de rudenie (părinţi, fraţi, surori, locul de trai al acestora, ocupaţiile): părinţii au decedat.

15) Ocupaţie sau meserie (surse de existenţă) la momentul săvârşirii faptei: doctor de zemstvă în sectorul medical Hânceşti, judeţul Chişinău.

16) Plecări peste hotare (unde, când, scopuri): nu am avut.

17) Serviciul militar (unde şi când l-a satisfăcut, dacă se află în

(Culegere de studii şi articole)

93

rezervă – locul evidenţei): soldat apt de încorporare de gradul II; în evidenţă la Direcţia Centrală Militar-Sanitară.

18) Proprietăţi imobiliare la momentul săvârşirii faptei incriminate

(dacă a avut, atunci se va indica tipul şi locul acestora).

19) Antecedente penale.

La întrebările ce mi-au fost adresate răspund după cum urmează.

În timpul uneia dintre deplasările mele la Chişinău (când anume, nu-mi amintesc) în biroul de serviciu al

secretarului a venit vorba despre război. Erau de faţă doi sau trei colegi, unul dintre care m-a întrebat ce cred eu că va întreprinde România. Această întrebare mi-a fost adresată, deoarece se ştie că eu posed limba română şi că citesc ziarele româneşti care sosesc la Chişinău. La întrebarea ce mi s-a adresat am răspuns că, judecând după publicaţiile din ziare, România se va implica în război. Şi se va implica împotriva

Germaniei. În continuarea discuţiei am exprimat următorul gând:

„Compătimesc România, ţară în care locuieşte un popor înrudit

(moldovenii), pentru faptul că o aşteaptă soarta nenorocitei Belgii".

Spunând acestea, am explicat că o ţară săracă sub toate aspectele, cum este România, nu va putea rezista în faţa dotărilor tehnice avansate ale Germaniei. Cât priveşte fraza „România se va implica, dar, din păcate, nu împotriva noastră", aceasta de către mine nu a fost pronunţată.

Trebuie să menţionez că imediat după rostirea frazei respective nimeni dintre cei prezenţi nu a catalogat cuvintele mele ca fiind de natură să ofenseze sentimentele patriotice ale cuiva, ba mai mult de atât – discuţia a continuat în tonalitate paşnică, fără urmă de controverse sau de iritaţie. Abia peste circa o lună la urechile mele au ajuns vorbe, precum că mi se incriminează afirmaţia respectivă.

I-am declarat imediat secretarului că nu am pronunţat acea frază şi că persoanele care au schimonosit cu bună ştiinţă afirmaţia mea merită pe deplin calificativul de bădărani. La discuţia descrisă mai sus în biroul secretarului au fost prezenţi funcţionarii Consiliului

Prohorenko, Cristi şi Kohanski. Acum nu-mi mai amintesc cine anume dintre ei mi-a adresat întrebarea referitoare la implicarea

României în război. Atunci când mi-a comunicat că o parte dintre funcţionarii Consiliului îşi exprimă nemulţumirea în legătură cu fraza pe care, cică, aş fi rostit-o, secretarul a prezentat lucrurile în felul următor: aflând despre fraza rostită, o parte dintre angajaţi, chipurile, l-au rugat să discute cu mine şi să-mi recomande ca, pe viitor, să nu-mi mai permit asemenea afirmaţii. Atunci l-am întrebat de ce el, secretarul, nu mi-a spus cum că am pronunţat o frază criminală la momentul când s-a produs discuţia în cauză. Secretarul mi-a răspuns că nu-şi aminteşte ca eu să fi pronunţat fraze criminale şi că personal împărtăşeşte ideile pe care le-am expus în cadrul acelei discuţii. Nu-mi amintesc cine a fost de faţă în timpul celei de-a doua discuţii. Şi nici cine anume dintre angajaţi l-a rugat pe secretar să discute cu mine referitor la fraza în cauză.

În general, toate discuţiile referitoare la război au avut caracter privat.

Daniil Cegorean

Semnat: Cornet Knigovski

ANRM, fond 297, inv. 1, dosar 358, filele 42-44.

(Culegere de studii şi articole)

95

[Documentul nr. 8. Traducere din limba rusă]

Hotărâre

La 5 septembrie 1915, în oraşul Chişinău, subsemnatul, şef al

Direcţiei de Jandarmi a Guberniei Basarabia, colonel Nordberg, examinând în ordinea stabilită prin articolul 23 al Regulamentului cu privire la localităţile aflate în stare de război corespondenţa referitoare la elucidarea gradului de neîncredere politică faţă de medicul de zemstvă din Hânceşti, judeţul Chişinău, Daniil

Alexandrovici Cegorean, am ajuns la următoarele concluzii privind circumstanţele dosarului în cauză.

La sfârşitul lunii iunie sau la începutul lunii iulie curent, în biroul secretarului Consiliului de Zemstvă al judeţului Chişinău, între secretarul Consiliului Arcadi

Grigorievici Prohorenko, angajaţii

Consiliului Serghei Vasilievici Kohanski şi Constantin Constantinovici

Cristi, pe de o parte, şi doctorul Cegorean, pe de altă parte, a avut loc o discuţie pe marginea evenimentelor militare curente. Participanţii la discuţie cunoşteau faptul că doctorul Cegorean obişnuieşte să citească ziarele româneşti şi că se interesează de ceea ce se întâmplă în România, de aceea unul dintre ei l-a întrebat dacă e posibil ca România să intre în război împotriva Rusiei. Daniil Cegorean a răspuns prin următoarea frază: România va intra în război, însă, „din păcate, nu împotriva

Rusiei, ci împotriva Austriei".

După un anumit timp, angajaţii Consiliului de Zemstvă, analizând cele spuse de Cegorean, l-au împuternicit pe secretarul Prohorenko să-i ceară acestuia ca pe viitor să nu-şi mai permită în prezenţa lor asemenea afirmaţii. Auzind acest avertisment, Cegorean i-a spus lui Prohorenko: „În Zemstvă toţi angajaţii sunt nişte bădărani şi procedează ca atare".

Când a fost întrebat despre acest caz, Daniil Alexandrovici

Cegorean a negat faptul că ar fi pronunţat acea frază, explicând lucrurile în felul următor: la întrebarea unuia dintre participanţii la discuţia nominalizată, referitoare la eventuala intrare în război a României împotriva Rusiei, el a răspuns că, „judecând după publicaţiile din presă, intrarea în război a României este posibilă doar împotriva Austriei". În continuarea discuţiei Cegorean a spus că o ţară atât de săracă în toate privinţele cum este România nu poate opune rezistenţă nivelului înalt de dotare tehnică a

Germaniei şi Austriei, adăugând: „Compătimesc România, în care trăieşte un popor înrudit (moldovenii), deoarece o aşteaptă soarta sărmanei Belgii".

Martorii interogaţi au făcut următoarele declaraţii:

1) Prohorenko Arcadi Grigorievici a spus că, la începutul lunii iulie curent, în timpul orelor de lucru, în biroul său de la sediul

Consiliului de Zemstvă al judeţului Chişinău, a intrat doctorul punctului medical din Hânceşti, Daniil Cegorean. La acel moment, în afară de Prohorenko, în birou se aflau Constantin Cristi şi Serghei

Kohanski, angajaţi ai aceluiaşi Consiliu. După ce au soluţionat chestiunile de serviciu, cei prezenţi au prins a discuta despre evenimentele militare curente. Între altele, la întrebarea privind stările de spirit din România şi posibilitatea ca aceasta să intre în război împotriva Rusiei (Prohorenko ştia că Cegorean citeşte ziarele româneşti) Cegorean a răspuns că „România, din păcate, se va implica în război nu împotriva noastră, ci a Austriei". Auzind această afirmaţie, cei prezenţi s-au arătat contrariaţi, dar nu i-au reproşat nimic lui Cegorean. Ulterior, însă, ei au decis ca Prohorenko să-l avertizeze pe Cegorean ca, de acum încolo, să nu-şi mai permită,

(Culegere de studii şi articole)

97

în prezenţa angajaţilor Consiliului, asemenea afirmaţii, deoarece acestea le lezează sentimentele patriotice. Invitându-l pe Cegorean,

Prohorenko i-a prezentat acest avertisment, ca reacţie acela spunând că „angajaţii Zemstvei sunt nişte bădărani şi procedează ca atare".

Prohorenko a auzit opinii despre Cegorean ca despre un românofil cu vederi extreme.

2) Cristi Constantin Constantinovici, revizor al Poştelor Ecvestre din cadrul Consiliului de Zemstvă, a confirmat pe deplin cele spuse de Arcadi Prohorenko.

3) Kohanski Serghei Vasilievici, şef al Secţiei Învăţământ Public în cadrul Consiliului de Zemstvă, a spus că nu-şi aminteşte cu precizie fraza rostită de Daniil Cegorean în biroul de serviciu al lui Prohorenko, însă sensul acelei fraze era următorul: din păcate,

România va fi nevoită să intre în război împotriva Austriei.

În privinţa lui Daniil Cegorean în dosarele Direcţiei se conţin următoarele informaţii.

Cegorean Daniil Alexandrovici, doctor de zemstvă. Ca urmare a faptului că Direcţia de Jandarmi a Guberniei Kiev dispunea de informaţii privind apartenenţa lui Cegorean la organizaţia social-revoluţionară din Kiev şi participarea acestuia la colectarea mijloacelor destinate studenţilor exilaţi, la 24 mai 1912 în locuinţa sa din oraşul Kiev a fost efectuată o percheziţie, în cadrul căreia au fost confiscate trei broşuri cu titlurile „1 Mai", „Visul în noaptea spre

1 Mai" şi „Sărbătoarea muncii"; un registru cu diverse notiţe şi cu procesele-verbale ale Asociaţiei Basarabenilor; trei blocnotesuri şi scrisorile ex-judecătorului oraşului Bălţi, Ivan Gheorghievici Pelivan, în care acesta promova curentul naţional-moldovenesc. În cazul dat, la Kiev a fost efectuată investigaţia de rigoare. Însă Direcţia noastră

nu dispune de informaţii referitoare la modul cum s-a desfăşurat şi cu ce s-a încheiat aceasta.

La 30 ianuarie 1914 pe calea agenturii au fost obţinute informaţii, conform cărora, în ultimul timp, în rândurile unei anumite părţi a intelectualităţii basarabene, a apărut tendinţa spre autodeterminare naţională şi activitate culturală în mediul populaţiei moldoveneşti din Basarabia. Promotor al acestei tendinţe este grupul de persoane, fondat de curând în jurul redacţiei revistei „Cuvânt Moldovenesc", editată la Chişinău în limba moldovenească. În calitate de românofil,

Cegorean, de asemenea, face parte din grupul respectiv.

Informaţiile acumulate în cadrul prezentei corespondenţe vin să probeze concluzia că, din punct de vedere politic, Daniil

Alexandrovici Cegorean nu poate fi tratat cu încredere, motiv pentru care aş considera necesar să i se interzică aflarea pe mai departe în teritoriul Guberniei Basarabia pe durata funcţionării aici a stării de război.

Hotărăsc ca prezenta corespondenţă să fie pusă la dispoziţia guvernatorului Basarabiei.

Şef al Direcţiei de Jandarmi a Guberniei Basarabia Colonel

Nordberg

ANRM, fond 297, inv. 1, dosar 358, filele 17-18.

(Culegere de studii şi articole)

99

[Documentul nr. 9. Traducere din limba rusă]

Confidenţial

Lit. G

5 septembrie 1915

Nr. 14698

Către Departamentul de Poliţie

Notificare cu privire la încheierea corespondenţei

1. Data şi nr. prezentării lit. A: 10 august 1915.

2. Data încheierii corespondenţei: 1 septembrie 1915.

3. Data prezentării şi nr. anchetei expediate organului de supraveghere din cadrul Procuraturii (a corespondenţei privind apărarea – către guvernator): corespondenţa a fost expediată guvernatorului Basarabiei la data menţionată cu nr. 14697.

4. Numărul acuzaţilor: în arest – O; în libertate – 1.

Lista nominală a acuzaţilor şi copia hotărârii de motivare se anexează.

Şef al Direcţiei de Jandarmi a Guberniei Basarabia Colonel Nordberg

Autentificat:

Cornet Knigovski

ANRM, fond 297, inv. 1, dosar 358, fila 15.

100

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

[Documentul nr. 10. Traducere din limba rusă]

Confidenţial
MAI
Guvernatorul Basarabiei
Cancelaria
Secţia Specială
13 octombrie 1915
Nr. 3945
Chişinău
Către şeful Direcţiei de Jandarmi a
Guberniei Basarabia

Drept răspuns la raportul din 5 septembrie curent, nr. 14697, odată cu returnarea corespondenţei, expediez Înălţimii Voastre, cu titlu de informare, copia hotărârii subsemnatului din data respectivă referitoare la încheierea corespondenţei cu privire la anchetarea gradului de încredere politică faţă de Daniil

Alexandrovici Cegorean, în lipsa oricăror consecinţe pentru acesta.

Guvernator (semnătura)
Şef al Cancelariei
(semnătura)
ANRM, fond 297, inv. 1, dosar 358, fila 29.
(Culegere de studii şi articole)
101

[Documentul nr. 11. Traducere din limba rusă]

Copie
13 octombrie 1915

Subsemnatul, guvernator al Basarabiei, a examinat corespondenţa expediată de către şeful Direcţiei de Jandarmi a Guberniei Basarabia prin raportul din 5 septembrie curent, nr. 14697 cu privire la ancheta referitoare la încrederea politică în cazul doctorului de zemstvă din sectorul Hânceşti, judeţul Chişinău, Daniil Alexandrovici Cegorean, iniţiată ca urmare a declaraţiei parvenite de la secretarul Consiliului de Zemstvă a judeţului Chişinău, Arcadi Prohorenko. În respectiva declaraţie se menţionează că, la sfârşitul lunii iunie sau la începutul lunii iulie curent, Cegorean, aflându-se în biroul

de serviciu al secretarului

Prohorenko, în prezenţa angajaţilor Consiliului de Zemstvă Serghei

Kohanski şi Constantin Cristi, referindu-se la eventuala implicare a

României în acţiunile militare, a afirmat că România se va implica, însă, „din păcate, nu împotriva noastră, ci a Austriei”.

Luând în cont faptul că în cadrul anchetei afirmaţia atribuită lui

Cegorean nu a putut fi probată din cauza declaraţiilor contradictorii ale martorilor nominalizaţi şi a negării categorice de către Cegorean a faptelor ce i se incriminează, negăsind în conţinutul anchetei efectuate temeiuri pentru a-l declara pe Cegorean nedemn de încredere politică, HOTĂRĂSC:

A încheia corespondenţa cu privire la anchetarea încrederii politice în cazul lui Daniil Alexandrovici Cegorean în lipsa oricăror consecinţe pentru el. În această privinţă, odată cu returnarea corespondenţei, va fi informat şeful Direcţiei de Jandarmi a

Guberniei Basarabia.

Guvernator M. Voronovici

Autentificat:

Şef al Cancelariei

(semnătura)

Verificat:

Pentru asistentul guvernatorului

(semnătura)

ANRM, fond 297, inv. 1, dosar 358, fila 30.

[Documentul nr. 12. Traducere din limba rusă]

Confidenţial

Şeful Direcţiei de Jandarmi a

Guberniei Basarabia

13 octombrie1915

Chişinău

Către directorul Departamentului de Poliţie

Corespondenţa privind încrederea politică în cazul doctorului de zemstvă Daniil Alexandrovici Cegorean, efectuată în cadrul

Direcţiei pe care o conduc în ordinea stabilită de articolul 23 al

Regulamentului cu privire la localităţile aflate în stare de război, prin hotărârea guvernatorului Basarabiei din 13 octombrie curent a fost încetată, în lipsa oricăror consecinţe pentru Cegorean, ca urmare a

„declaraţiilor contradictorii ale martorilor nominalizaţi şi a negării categorice de către Cegorean a faptelor ce i se incriminează". Toţi martorii interogaţi în dosarul respectiv sunt persoane inteligente:

unul dintre aceştia, şi anume Arcadi Grigorievici Prohorenko, este asistent al avocatului; altul, Serghei Vasilievici Kohanski, este şef al Secţiei Învăţământ Public din cadrul Consiliului de Zemstvă al judeţului Chişinău; cel de-al treilea, Constantin Constantinovici

(Culegere de studii şi articole)

103

Cristi, este de neam nobil şi activează în calitate de revizor al

Poştelor de Zemstvă. Contradicţia semnalată în declaraţiile făcute de aceşti martori constă în următoarele. Martorul Prohorenko a afirmat cum că Cegorean a pronunţat fraza: „Din păcate, România se va implica în război nu împotriva noastră, ci a Austriei". Martorul

Kohanski a expus această frază astfel: „România, din păcate, se va implica împotriva Austriei". În sfârşit, martorul Cristi a prezentat fraza respectivă în următoarea redacţie: „Din păcate, România se va implica nu împotriva Rusiei, ci în favoarea Rusiei".

În dosarele Direcţiei se conţin referinţe la faptul că, în 1912,

Cegorean a fost supus percheziţiei ca urmare a informaţiei privind apartenenţa sa la o organizaţie social-

revoluţionară. În timpul percheziţiei a fost depistată corespondenţa lui Cegorean cu judecătorul oraşului Bălţi, Ivan Gheorghievici Pelivan, care ulterior, ca urmare a conţinutului scrisorilor, din care reieşeau orientarea sa românofilă şi faptul propagandei ideilor naţional-separatiste, a fost demis din funcţie. Corespondenţa în cazul lui Cegorean nu a fost iniţiată în temeiul unei eventuale declaraţii depuse de Prohorenko, ci ca urmare a zvonurilor care circulau prin Chişinău referitor la presupusa afirmaţie revoltătoare a lui Cegorean. Prohorenko a fost citat şi interogat.

În completarea corespondenţei în dosarul lui Cegorean, efectuate în cadrul Direcţiei pe care o conduc, ispravnicul judeţului Chişinău a constatat că persoanele interogate în acest caz au un comportament ireproşabil şi nu s-au aflat în conflict cu Cegorean.

Cazul* respectiv a avut un larg răsunet. Prohorenko a fost supus oprobriului public, punându-se problema excluderii sale, ca denunţător mincinos, din breasla asistenţilor de avocaţi. Se presupune

că în conflictul iscat în această privinţă între Prohorenko şi Murafa va fi implicată comisia de arbitraj. Astfel, s-a creat situaţia în care o persoană, autoidentificată ca fiind de etnie rusă, deşi consideră că însăşi propria conştiinţă îi dictează să depună mărturii veridice, este prezentată în rol de inculpat, în timp ce o persoană, manifestându-se ca un element ostil statului, chiar dacă are cetăţenie rusă, este scutită de pedeapsă într-o perioadă atât de tensionată pentru regiune.

Despre cele expuse mai sus raportez Excelenţei Voastre.

Colonel (semnătura)

ANRM, fond 297, inv. 1, dosar 358, filele 31-31 verso.

*** Ultimele două aliniate ale documentului sunt tăiate cu creionul**

COUNTERING „ROMANIANPHILE CURRENT” IN BESSARABIA IN THE

YEARS OF FIRST WORLD WAR. THE CASE OF DANIEL CIUGUREANU

Abstract

This study reveals the situation in Bessarabia, after the Russian

Empire entering the war, on July 30, 1914, „to protect Serbia” and the declaration of „state of war” in the gubernias located near the front line. In the context of a perpetual campaign of incitement of the warrior spirit and Russian imperial patriotism, cultivation of suspicion and intolerance, tsarist authorities have initiated actions to punish the Germans subjects from Bessarabia, although most were loyal to the Russian Empire. Were subjected to repression also a number of Bessarabian Romanian intellectuals who, despite the official campaign, exposed their opinions on the geopolitical situation in the region. An example of this was Daniel Ciugureanu,

future prime minister of the Moldavian Democratic Republic, and later minister in several governments in Bucharest. In a private conversation in the summer of 1915, he pronounced against the participation of Romania in war on Russian side, considering that this step will be a disaster for Romania. The investigation ended with the proposal of the Chief of Directorate of Gendarmerie of

Bessarabia that Daniel Ciugureanu to be exiled from Bessarabia during the war. Luckily for him, the governor of Bessarabia did not agree with this proposal and thus Daniel Ciugureanu avoided the exile. Unlike other cases – Elena Alistar, Teodor Ciuhureanu,

Iustin Frăţiman – who have either been closed a long time in prison or were exiled, the case of Daniel Ciugureanu had a luckier ending.

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

PROBLEMA BASARABIEI ÎN DISCURSUL ELITEI POLITICE

ROMÂNEŞTI ÎN ANII NEUTRALITĂŢII ROMÂNIEI (1914-1916)

Sclifos Eugen-Tudor, doctorand,
Institutul de Istorie al AŞM

După anexarea teritoriului dintre Prut şi Nistru la 1812,

Basarabia repetat a intrat în vizorul diplomaţiei europene în 1856, când judeţele Cahul, Ismail, Bolgrad i-au revenit Principatului

Moldova, în urma Tratatului de la Paris din 30 martie 1856. Un alt moment important a avut loc în 1878, atunci când cele trei judeţe au fost reîntoarse Rusiei, deşi aceasta se angajase să respecte integritatea teritorială a României, prin semnarea Convenţiei ruso-române din 1877.

Astfel, după lovitura teribilă primită din partea Rusiei în anul

1878, prin luarea celor trei judeţe din sudul Basarabiei, fapt stipulat în Tratatul de pace de la San Stefano1, artizanul căreia fusese cancelarul Mihail Gorceacov, care se afla la apusul carierei sale diplomatice, liderii politici români trebuiau să ia o hotărâre privind noua orientare a României în politica externă2. După ce se isprăvise acel moment de tristă amintire, I.C. Brătianu a trebuit să facă faţă acuzaţiilor care i se aduceau şi anume faptului că el s-ar face vinovat de cedarea celor trei judeţe din sudul Basarabiei Imperiului Rus.

I.C. Brătianu a reuşit să gestioneze cu multă îndemânare relaţiile

Sorin Liviu Damean, România şi Congresul de Pace de la Berlin (1878), Bucureşti, Editura Mica

Valahie, 2011, p. 105.

2

Liviu Brătescu, Relaţiile româno-ruse (1878-1888). Tensiuni, conflicte şi încercări de reconciliere, în „La

Frontierele Civilizaţiilor. Basarabia în context geopolitic, economic, cultural şi religios,

Galaţi, 2011, p. 120.

1

(Culegere de studii şi articole)

107

sale cu Imperiul Rus, reuşind ca acesta să recunoască independenţa

României, după o perioadă scurtă de timp3.

Astfel, este sugestivă relatarea stării de spirit ce domnea în

România după cedarea sudului Basarabiei de către un ofiţer al Marelui Stat Major din Austro-Ungaria, care întreprinse o călătorie în regat: „după cedarea Basarabiei româneşti, dictate de

Congres, întreaga populaţie – inclusiv ţăranul lipsit de cultură –

este stăpânit de o stare de spirit foarte agitată împotriva Rusiei. În timpul prezenţei mele, tema Basarabiei şi Dobrogei este discutată pretutindeni, iar ţarul este acuzat de călcare a cuvântului dat…” 4.

După ce România se proclamă Regat în 1881, aceasta se îndreaptă iremediabil spre o alianţă cu Puterile Centrale, ca urmare a tensiunilor existente cu Imperiul Rus5. În 1883 ea v-a adera la Tripla Alianţa prin semnarea Tratatului secret cu AustroUngaria şi Germania6. Momentul respectiv a rămas în memoria românilor, de aceea şi numărul celor care simpatizau colosul de la Nord s-au împuţinat semnificativ. Putem numi printre aceştia pe G. Roznovanu pe N. Blaremberg. În 1887 apărea o broşură cu vădite tendinţe rusofile, intitulată România şi viitorul ei, ce ar fi aparţinut lui Scarlat Rosetti7, care considera că viitorul Regatului

România este alături de vecinul de la răsărit.

Liviu Brătescu, Relaţiile româno-ruse (1878-1888)… p. 121.

1918 la români. Desăvârşirea unităţii naţional-statale a poporului român. Documente externe 1879-1916, vol. I,

Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983, p. 100.

5

Dan Berindei, Politică externă şi diplomaţi la începuturile României moderne, Bucureşti,

Editura Mica Valahie, 2011, p. 222.

6

A se vedea pe larg studiul lui Şerban Rădulescu-Zoner, Poziţia internaţională a României după Congresul de la Berlin. Premisele unei opţiuni, în „Studii şi Materiale de Istorie Modernă”,

6, 1979, p. 39-65.

7

Ion Rusu Abrudeanu, România şi războiul mondial: Contribuţiuni la studiul istoriei războiului nostru, Bucureşti, 1921, pp. 55-56.

3

4

108

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

Sub presiunea celor două tabere: Antanta şi Tripla Alianţa, care luptau în Marele Război, Regatul României era pus în situaţia de a face o alegere inspirată, care să aibă ca finalitate realizarea dezideratului naţional românesc8. Promisiunile venite din partea

Puterilor Centrale, în special cele cu referire la Basarabia, nu au putut ademeni de partea acestora guvernul României, condus cu mână forte de Ion Brătianu. Regatul României se orienta cu paşi înceţi, dar siguri spre puterile Antantei9. Astfel, problema

Transilvaniei avea întâietate în faţa problemei basarabene, considerându-se prioritară emanciparea românilor din Ardealul aflat sub administraţie maghiară10.

Conservatorii democraţi conduşi de Take Ionescu, gruparea conservatoare din jurul lui N. Filipescu şi Barbu Ştefanescu

Delavrancea, gruparea naţionalistă în frunte cu V.

Lucaci, N.

Iorga şi o parte din Partidul Liberal, grupată în jurul lui Ion N.

Lahovary, se pronunţau pentru participarea Regatului României de partea Franţei şi a aliaţilor acesteia, mizând pe faptul că vor putea obţine vaste teritorii româneşti aflate sub dominaţie austro-ungară. Conservatorii Alexandru Marghiloman, Titu

Maiorescu, T. Rosetti, Petre Carp, V. Arion, D. N. Neniţescu erau pentru alăturarea României Puterilor Centrale pentru stăvilirea expansiunii ruseşti în estul Europei, având convingerea că Basarabia va putea fi eliberată de sub ruşi. Mizau pe ziarele

România în anii primului război mondial, vol. I. Bucureşti., Editura Militară, 1987, p.102.

Constantin Kiriţescu, Preludiile diplomatice ale războiului de întregire. Tratativele cu Antanta,

Bucureşti, 1940, p. 22. A se vedea articolul lui N. Iorga privind etapele care au dus ca

Regatului României să se orienteze spre Antanta Comment la Roumanie s'est détachée de la Triplice d'après les documents austro-hongroise et des souvenirs personnels, „Revue

Historique du Sud-Est Européen", IX-année, nr. 7-9, juillet-septembre 1932, pp. 233- 307.

10

Nicolas Basilesco, La Roumanie dans la guerre et dans la paix, tome I, Paris, 1919, p. 101.

8

9

(Culegere de studii şi articole)

109

„Moldova", „Steagul", „Dreptatea" şi „Ziua", însă se aflau în minoritate, şi ideile expuse de aceştia nu aveau ecou în societatea românească, care avea o ură mai mare faţă de Austro-Ungaria, decât faţă de Rusia, care a reocupat în 1878 cele trei judeţe din sudul Basarabiei, retrocedate Principatului Moldovei conform

Tratatului de pace de la Paris din 1856.

Astfel, practic s-au constituit două grupări care doreau alăturarea unei tabere sau a alteia, şi una care miza pe neutralitate, văzută ca cea mai viabilă soluţie pentru România. Nicolae Filipescu, Mihail

Cantacuzino, Barbu Delavrancea, împreună cu Take Ionescu au constituit o grupare, care a avut un cuvânt greu de spus pe arena politicii româneşti intitulată Acţiunea naţională. Cei care susţineau intrarea în război de partea Puterilor Centrale erau grupaţi în jurul lui Petre Carp, care considera că pericolul rusesc, politica de rusificare şi deznaţionalizare dusă de Imperiul Rus în Basarabia, era mai puternică decât procesul de maghiarizare din Transilvania. În jurul său se adunase mai ales intelectuali din regiunea Moldovei care doreau reîntregirea acestui teritoriu, prin revenirea Basarabiei la teritoriul românesc. Pentru a da o importanţă mai mare ideilor pe care le susţinea Petre Carp este scos ziarul Moldova. Directorul periodicului era Virgil Arion, care fusese preşedinte al Ligii

Culturale, constituită în 1892. În linii mari presa românească din acea vreme de neutralitate a României era pentru o intervenţie în război de partea Franţei. Periodicele „Adevărul” şi „Dimineaţa”, conduse de Constantin Mille susţineau acest lucru. Germanii au reuşit să cumpere ziarele Minerva şi Seara, reuşind să-l atragă de partea sa pe directorul ziarului „Universul” Dumitrescu-Câmpina, dar nu pentru mult timp. Conservatorii care susţineau neutralitatea

publicau ziarele „Stindardul” şi „Ziua”, condus de Ioan Slavici, care avea şi el aversiune pentru Rusia11.

Cu puţin timp înainte de Consiliul de Coroană, moldoveanul

Petre Carp într-o conversaţie avută cu Alexandru Marghiloman îi confesa acestuia crezul său politic din acea

perioadă: „război imediat; noi alături de Tripla Înţelegere care va birui; Italia va ocupa Tunisia, noi Basarabia de Sud; Austria va ocupa Nordul

Basarabiei cu cheia Hotinului, pentru a fi doi spre a o apăra” 12, considerând că trebuie să beneficiem de alianţa cu Germania încheiată la 1883, căci după cum se confesa el unor apropiaţi

„era o nebunie să ari şi semeni, iar pe urmă să renunţi a strânge roadele” 13.

Omul politic I.G. Duca aprecia faptul că Rusia este o ameninţare serioasă la adresa securităţii Regatului României, dar şi în noua configuraţie geopolitică în cazul victoriei în Primul Război

Mondial. El se referea şi la faptul că Rusia luase jumătate din

Moldova14.

La Consiliul de Coroană din 21 iulie 1914 regele Carol se afla în faţa unei dileme. La 18 iulie 1914, împăratul Germaniei

Wilhelm al II-lea i-a adresat lui Carol o telegramă în care îşi exprima încrederea că „în calitate de Rege şi ca Hohenzolern tu vei rămâne credincios prietenilor tăi şi că tu te vei conforma

Pamfil Şeicaru, România în Marele Război, Bucureşti, Editura Eminescu, 1994, p. 74.

Alexandru Marghiloman, Note Politice 1897-1915, vol. I, Bucureşti, Institutul de arte grafice

„Eminescu”, 1927, p. 230

13

Ion Petrovici, Figuri dispărute, Bucureşti, Fundaţia pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II”,

1937, p. 15.

14

I.G. Duca, Amintiri Politice, vol. I, Munchen, 1981, p. 54.

11

12

(Culegere de studii şi articole)

111

fără rezervă obligaţiilor tale de aliat” 15. Instrucţiunile trimise de ministrul de externe austro-ungar Burian contelui Ottokar

Czernin sunt sugestive privind orientarea României în război: „În ceea ce priveşte viitorul României alături de Puterile Centrale, este necesar ca excelenţa Voastră să insiste asupra faptului că, aşa cum noi avem tot interesul de a separa Rusia de Balcani prin existenţa unei Românii puternice, tot la fel şi Rusia va avea interesul de a ne separa pe noi de Balcani, tot prin existenţa României. Să nu existe cineva la Bucureşti care să-şi facă iluzia că, cu timpul, Rusia va fi dispusă să tolereze ca zece milioane de români să-i bareze calea spre Constantinopol. Politica multiseculară şi consecventă a Rusiei dovedeşte cât se poate de convingător care va fi soarta

României, dacă se va opune la aceste năzuinţe ruseşti, odată ce-şi va fi înfăptuit ţelul” 16.

În acelaşi timp regele primeşte un raport din partea lui Alexandru

Beldiman, ministru plenipotenţiar al României la Berlin, în care era scris: „România se află în faţa unei probleme hotărâtoare pentru soarta şi viitorul neamului românesc. Poziţia noastră expusă între

Rusia şi slavii din sudul Dunării ne-a impus să ne alegem locul alăturea de Puterile Centrale”. Erau motive suficiente pentru el de a lupta alături de Germania, fapt care ar putea duce la revenirea teritoriului dintre Prut şi Nistru la Regatul României. În cadrul primului Consiliu de Coroană regele Carol a declarat cu fermitate:

„A merge cu Rusia ar fi contra sentimentelor unanime ale ţării. Să ne pronunţăm numaidecât în favoarea Germaniei şi Austriei, cu

15

16

Ion Mamina, Consilii de Coroană, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1997, p. 29.

Apud Osterreichisch-ungarisches Rotbuch.

Diplomatische Aktenstucke betreffend die

Beiziehungen Osterreich-Ungarns zu Rumanien in der Zeoit vom 22 juli 1914 bis 27 August

1916, Wienn, 1916, p. 17.

care ne leagă un tratat, este ceea ce ne dictează interesele viitorului.

Va urma onoare şi profit" 17. Regina Maria în „Povestea vieţii mele"

vorbea de loialitatea regelui român pentru Germania şi ura pentru

Rusia: „România era, de fapt, însă nu pe faţă, al patrulea factor în

Tripla Alianţă. Convingerile cele mai adânci ale unchiului îl legau cu nestrămutată lealitate de acest tratat pe care îl credea folositor ţării sale, deşi nu fusese niciodată mărturisit în public, nici recunoscut oficial18. De asemenea, Regina Maria vorbeşte despre revendicările pe care le avea România: „până atunci revendicările de căpetenie ale României fuseseră îndreptate împotriva Rusiei, pe care o privea ca pe o asupritoare şi ca o prietenă făţarnică de când cu războiul turcesc din 1877-1878, când i se răpise de către puternica sa aliată o parte din Basarabia. Bucata din Dobrogea primită în schimb nu vindecase rănile României" 19. Petre Carp a fost tranşant la adresa celor care erau pentru lupta alături de Puterile Antantei: „toţi sau mai toţi aţi fost consilierii tronului; toţi ştiaţi că politica noastră externă merge în calea Triplei Alianţe; toţi aţi suferit când, la 1877, Rusia, drept răsplată, ne-a luat Basarabia; prin urmare cu toţii aţi consimţit la această politică. Iar astăzi, când a venit vremea să ne ţinem de cuvânt, vă daţi la o parte. Cum lăsaţi pe omul aista singur" 20. Astfel, se observa că nu exista o unanimitate de păreri în această problemă şi că în politica românească nu exista unitate21.

La Consiliul de Coroană s-au diferenţiat două

curente. Cea a lui Petre Carp, care cerea guvernului respectarea in stricto a

Ion Mamina, op. cit., p. 33.

Maria, regină a României, Povestea vieţii mele, vol. II, Bucureşti, 1934, p. 454.

19

Ibidem.

20

Ion Mamina, op. cit., p. 36.

21

N. Iorga, La place des roumains dans l'histoire universelle, III, Époque contemporaine,

Bucarest, 1936, p. 172.

17

18

(Culegere de studii şi articole)

113

tratatului cu Germania, mizând şi pe pericolul reprezentat de

Rusia, şi o altă tabără în frunte cu Take Ionescu, Nicu Filipescu, care erau pentru intrarea imediată a României de partea Franţei,

Angliei şi Rusiei. Take Ionescu nu poate fi considerat un partizan al alianţei cu Rusia. El a scris în 1900 un articol intitulat sugestiv

Inamicul natural, în care prezenta direcţiile politicii externe ruseşti, şi pericolul pe care îl reprezenta pentru România. Era un bun cunoscător în domeniul relaţiilor internaţionale, privind cu teamă la politica dură de maghiarizare dusă de guvernul de la

Budapesta. Acesta i-a declarat într-o conversaţie privată cu regele

Carol I că „o victorie germană – ceea ce era tot una cu o victorie ungurească – nu se putea concepe cu niciun preţ cu păstrarea neatârnarii Regatului României" 22. La fel ca şi Nicolae Filipescu, el considera problema Transilvaniei mai stringent de soluţionat, dar totodată nu alegea sacrificarea Basarabiei23.

Era însă şi o parte din oamenii politici care susţineau neutralitatea. Unul dintre aceştia era Ion N. Lahovary, care era împotriva aderării la Puterile Centrale, deoarece chiar dacă acest lucru ar fi redat României teritoriul dintre Prut şi Nistru, „ar indispune pe vecie imperiul Rusiei”, iar „Basarabia ar fi pentru noi cămaşa lui Nessos, căci colosul de la Nord ne-ar înghiţi, peste câteva zeci de ani, cu Basarabia cu tot” 24. De aceeaşi părere era şi

Ion C. Grădişteanu.

Momentul culminant al Consiliului de Coroană îl constituie următoarea afirmaţie a lui Petre Carp: „Sire, ţin să se constate că

C. Xeni, Take Ionescu 1858-1922, Bucureşti, s.a., 296.

Pamfil Şeicaru, op. cit., p. 63.

24

Ion Rusu Abrudeanu, Pacostea rusească. Note istorice, impresii, documente şi scrisori în legătură cu Războiul nostru, Bucureşti, 1920, p. 48.

22

23

114

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

în ceasul cel mai grav pentru ţară şi la sfârşitul unei lungi domnii închinate propăşirii naţionale, Majestatea Voastră este părăsită de toate partidele şi de toţi sfetnicii ei” 25.

N. Iorga, care după mărturiile sale din timpul războiului, nu ţinea nimănui partea în mod deschis, se declara pentru o alianţă cu Antanta26. Istoricul, deopotrivă, şi omul politic Iorga declară: „personal şi fără să vorbesc în numele nimănui într-o vreme în care eu nu-mi permit şi nu-mi voi permite a vorbi în numele nici unei grupări şi cu atât mai puţin al unei confuzii politice eu sunt pentru o politică externă ţinând la Ardeal, cu concursul grupului de puteri beligerante care ni l-a făgăduit” 27.

N. Iorga este de părere că regele a acceptat decizia

Consiliului de Coroană datorită „conştiinţei sale care vedea limpede că mai presus de o obligaţie mai mult decât îndoielnică, în care putea să fie vorba numai de onoarea sa personală este o datorie superioară, faţă de însuşi viitorul poporului său, a cărei unitate, deplorând apăsarea ungurească, o proclamase el mai demult decât odată în ciuda hotarelor trecătoare” 28. Istoricul Iorga era de părere că, indiferent ce ar fi votat Consiliul de Coroană, el putea uşor să-l înlocuiască pe Ion Brătianu cu germanofilul Petre

Carp, cel care cerea respectarea tratatului cu Germania încheiat în 1883, şi se pronunţa vehement împotriva Imperiului Rus.

Acest fapt s-a datorat şi opiniei publice, dar şi nemulţumirilor

C. Gane, P.P. Carp şi locul său în istoria politică a ţării, vol. II, Bucureşti, Editura ziarului

„Universul”, 1936, p. 514-515.

26

Mircea Iosa, Nicolae Iorga şi evenimentele anilor 1914-1918, în „Studii. Revista de Istorie”, tom. XXIV, nr. 4, 1971, p. 695.

27

N. Iorga, Războiul nostru în note zilnice, vol. I: 1914-1916, Craiova, 1921, p. 210.

28

Idem, Supt trei regi, istorie a unei lupte pentru un ideal moral şi naţional, ediţia a II-a,

Bucureşti, 1932, p. 186.

25

(Culegere de studii şi articole)

115

românilor la politica externă dusă de Austro-Ungaria în Ardeal:

„sforţările regelui de a trage cu sine ţara au eşuat până acum din cauza rezistenţei miniştrilor şi a opiniei publice, care, după cum ştiţi, este din nefericire foarte rău dispusă faţă de Austria şi Ungaria” 29 se menţiona în

scrisoarea lui Wilhelm al II către

Francisc Iosif.

La 3 octombrie 1914 are loc întrevederea dintre A. Marghiloman şi noul reprezentant al Rusiei în România, diplomatul rus de origine poloneză S.A. Poklewski-Koziel30, care afirmă că:

„dacă suntem învingători, idealul vostru naţional se realizează mai lesne” 31, dar nu menţionează nimic despre Basarabia.

La 23 octombrie 1914 a avut loc o manifestare în faţa locuinţei lui Nicolae Filipescu, condusă de generalul Cocea, lucru care l-a nemulţumit la Alexandru Marghiloman. În acest context antantistul Filipescu ţine un discurs despre necesitatea intrării

României în război pentru realizarea dezideratului naţional:

„Dorinţa mea este să intrăm în acţiune, indiferent de timp şi împrejurările de pe câmpul de război. Acest lucru se datora faptului că se aşteptase zadarnic să se dea drepturi românilor din Transilvania. Dimpotrivă, aceştia erau supuşi unor crunte samavolnicii şi nedreptăţi, urmărindu-se deznaţionalizarea lor.

În ipoteza că Austro-Ungaria va ieşi învingătoare din război, pe transilvăneni îi aşteaptă un tratament inuman, vizând distrugerea lor. Eu prefer războiul şi, mai bine decât războiul

Constantin Giurescu, România şi primul război mondial. Ştiri noi din Arhivele Vienei, în

„Unitate şi continuitate în istoria poporului român”, Bucureşti, 1968, pp. 348-349.

30

N. Iorga, Oameni cari au fost, vol. IV, Bucureşti, Fundaţia pentru Literatură şi Artă „Regele

Carol II”, 1939, p. 212.

31

Alexandru Marghiloman, op. cit., p. 311.

peste un an, doi, singuri faţă de Austro-Ungaria, prefer războiul acum, alături de Franţa, de Rusia şi Anglia, cu toate perspectivele de a ne împlini idealul naţional” 32.

La 24 octombrie 1914 la întrunirea Comitetului, ca urmare a unei interpelări a lui Grădişteanu, Alexandru Marghiloman a afirmat că: „eu, când se vor face acordurile cu Rusia, nu vreau să mi se zică pentru Dardanele ce mi s-a zis pentru Basarabia” 33.

Pe plan internaţional Rusia intra în scenă pentru a atrage

România de partea sa, dar ştia că va avea o misiune dificilă, ţinând cont de relaţiile tensionate de după 187834, dar avea convingerea că după întrevederea de la Constanţa România se va apropia şi mai mult de Rusia35. Ministrul Afacerilor Externe al Imperiului

Rus Serghei Sazonov dorea ca problema Basarabiei sa nu intre în discuţie, şi în mare măsură să legitimeze raptul teritorial al

Basarabiei, afirmând că teritoriul dintre Prut şi Nistru „era de mult obişnuit cu regimul rusesc”, însă nu scotea în evidenţă cum acest teritoriu românesc a fost anexat într-un mod abuziv de autorităţile ţariste36.

Ştiind că va veni momentul în care românii din Regat vor revendica teritoriul dintre Prut şi Nistru, S. Sazonov îşi dădea seama că pentru Imperiul Rus va fi dificil să atragă România de partea sa, de aceea căuta soluţii viabile pentru a compensa teritoriul

Nicu Filipescu, Pentru România Mare. Cuvântări din război 1914-1916, Galaţi, 1925, p. 43.

Alexandru Marghiloman, op. cit., p. 338.

34

C.J. Diamandy, La Grande Guerre vue du versant oriental. II. L’entrevue de Constantza, în „Revue des deux mondes: recueil de la politique, de l’administration et des moeurs”, tome XLIII, janvier 1928, p. 129.

35

Ester Uribes, La recontre de Constantza du 14 juin 1914, în „Revue Roumaine d'Histoire", VII, nr.2, 1968, p. 234.

36

Pamfil Şeicaru, op. cit., p. 60.

32

33

(Culegere de studii şi articole)

117

basarabean cu alte teritorii româneşti, aflate sub stăpânire austroungară. În memoriile sale Anii fatali S. Sazonov descrie toate demersurile de atragere a Regatului României în orbita sa de acţiune de la neutralitate până la momentul în care aceasta s-a decis să lupte de partea Puterilor Antantei. Încercarea românilor de a cere

Basarabia, i se părea acestuia un lucru aproape imposibil de acceptat.

În viziunea diplomaţiei imperiale ruseşti această chestiune era o himeră. Iată ce declară Sazonov cu referire la acest subiect: „Aceste perspective nu se puteau, desigur, realiza, decât cu preţul unui război victorios contra Rusiei, ceea ce depăşea mijloacele României.

Apropiindu-se de Rusia şi de ceilalţi membri ai Antantei, România putea, dimpotrivă, spera să-şi vadă realizat idealul naţional, prin alăturarea celor 4 milioane de români ce îndurau jugul unguresc şi care doreau sincer unirea cu fraţii lor. Trebuia să încercăm a face

România să priceapă cât de greşită era orientarea pe care o dăduse, sub influenţa germană, politicii sale externe" 37.

S. Sazonov vedea cu ochi buni faptul că guvernul liberal se arăta destul de ostil politicii de apropiere de Germania: „Chiar în momentul în care manifestam un viu interes pentru chestiunea românească, liberalii de la Bucureşti adoptau o poziţie reticentă faţă de influenţa germană, predominantă la curte şi în unele medii germanofile. Iniţiativa acestui reviriment în primul rând

revenea şefului guvernului liberal, Ion I.C. Brătianu. Sarcina pe care mi-o asumasem era astfel uşurată de această coincidenţă fericită” 38.

Rusia a privit bine numirea de către Brătianu a lui Constantin

Diamandi ca ministru al României la Sankt-Petersburg, considerând-o drept o expresie de apropiere dintre cele două ţări.

37

38

Serghei Sazonov, Les années fatales, Paris, Payot, 1927, p. 113.

Ibidem, p. 115.

118

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

Dacă majoritatea partidelor politice agreau, în principiu, o alianţă cu vecinul de la răsărit, mai trebuia convins şi regele

Carol I, care era legat de Germania prin tratatul de la 1883, dar şi prin dezamăgirea provocată în anul 1878 de către Rusia prin luarea celor trei judeţe din sudul Basarabiei, ceea ce însemna că

Rusia nu-şi respectase cuvântul atunci când declarase că Rusia va garanta integritatea teritorială a României. Ţarul Nicolae al

II-lea acordase lui Carol I bastonul de mareşal, în amintirea războiului cu turcii din 1878. Pentru a-l atrage pe regele român de partea Rusiei, Nicolae al II-lea îl trimite pe marele duce Nicolae Mihailovici la Bucureşti. El rezuma astfel sarcina importantă pe care o avea de îndeplinit: „dorinţa împăratului şi a guvernului imperial este de a acorda relaţiilor noastre un caracter mai apropiat şi mai amical decât l-am avut ultima vreme” 39. Ducele Nicolae Mihailovici dorea să cunoască şi care era poziţia oamenilor politici români privind eventualitatea unei alianţe cu Rusia. Iată ce scria Sazonov în memoriile sale despre rezultatele vizitei marelui duce la Bucureşti:

„Marele duce mi-a spus că regele Carol a fost impresionat de atenţia împăratului şi că atât oamenii politici, cât şi opinia publică au apreciat-o la adevărata sa valoare. Mai constata şi că tentativa noastră de apropiere de România a fost primită cu simpatie de guvern şi marea majoritate a societăţii româneşti. Numai Partidul

Conservator, prezidat de dl. Carp, făcea excepţie şi rămânea fidel simpatiilor sale germane, ca şi regele, care legase destinele

României de cele ale fostei sale patrii. Pe de altă parte, prinţul moştenitor, energica şi inteligenta sa soţie, nepoata după mamă a împăratului Alexandru al II-lea, ca şi membrii Partidului

39

Pamfil Şeicaru, op. cit., p. 62.

(Culegere de studii şi articole)

119

Liberal, venit la putere prin dl. Brătianu, dădeau semne foarte clare de noi orientări. Marele duce, care a avut ocazia de a se întreţine deschis cu ei, profeţea numai de bine în relaţiile noastre viitoare cu România” 40.

În timpul neutralităţii S. Sazonov a avut posibilitatea să se întreţină cu şeful Partidului Liberal şi preşedintele Consiliului de Miniştri Ion I.C. Brătianu, căruia acesta i-a făcut o descriere favorabilă: „Dl. Brătianu nu înţelegea şi faptul că patria sa nu putea obţine această moştenire decât cu ajutorul Rusiei”.

În perioada când România s-a aflat în expectativă, A. A. Mosolov, ultimul ministru plenipotenţiar al Rusiei ţariste în România, îşi scria memoriile. El ne furnizează o serie de informaţii privind discuţiile avute cu elita politică românească, în care, însă, lipsea cu desăvârşire punerea în discuţie a problemei Basarabiei, ceea ce scoate în evidenţă faptul că oamenii politici de stat nu au ridicat nici într-un fel această problemă în faţa Rusiei. A.A. Mosolov era de părere că obţinerea Basarabiei de către Regatul României era imposibil de realizat fără ca Imperiul Rus să fie înfrânt41.

Dacă atitudinea lui Ion I.C. Brătinu îl mulţumea pe S. Sazonov, alt lucru se poate spune despre atitudinea diplomaţiei austroungare. Sugestiv este un pasaj dintr-un raport al contelui Ottokar

Czernin, care scoate în evidenţă noua orientare a lui Brătianu:

„nu era nimic altceva nou, în afara neruşinării fără margini din cuvintele domnului Brătianu, aliatul nostru, care mi-a dat a înţelege că România va declanşa atacul împotriva noastră. Apoi s-a pronunţat împotriva Rusiei, subliniind, în mai multe rânduri

40

41

Apud Pamfil Şeicaru, op. cit., p. 63.

A.A. Mosolov, Misiunea mea în România (Memorii), Bucureşti, Editura Silex, p. 41.

120

că recucerirea Basarabiei, fără zdrobirea Rusiei, nu avea niciun fel de valoare pentru România42.

Ziarul „Moldova”, scos la iniţiativa marelui om politic Petre

Carp, îngrijit de Virgil Arion a abordat într-o serie de articole chestiunea Basarabiei şi importanţa acesteia pentru regiunea istorică a Moldovei, dar şi pericolul reprezentat de ţarism pentru românism. Virgil Arion susţinător al idealului naţional „s-a strămutat dintr-o dată din Ardeal în Basarabia” 43, iar Constantin

Stere poartă „aureola de martir basarabean” 44. Acest ziar însă avea o rezonanţă redusă pentru opinia publică, reprezentând doar o minoritate neînsemnată, şi susţinea întreaga activitate sub lozinca

Germania e invincibilă45.

Opţiunea Regatului României de a lupta de partea Rusiei nu era luată în consideraţie de periodicul menţionat mai sus, care a apărut doar în anul 1915. Colaborarea cu Puterile Centrale era văzută ca un mijloc de recuperare a

teritoriului anexat, în mod abuziv, de

Imperiul Rus prin tratatul de la Bucureşti din 1812 adică „salvarea a aproape două milioane de români” 46, dar şi îndepărtarea de la graniţele României a oricărei presiuni panslaviste. În acest context se înscrie şi scrisoarea publicată de Vasile Stroe: „Ce soartă mai avem şi noi moldovenii, frate. Biata Bucovină numai foc şi sânge;

Basarabia adormită de multă vreme. Rămâne Moldova, măcar pe ea s-o scăpaţi prin înţelepciune ori prin vitejie” 47. Întrebarea era

A.A. Mosolov, Misiunea mea în România (Memorii)… p. 43.

Eugen Lovinescu, Pagini de război, Bucureşti, s.a., p. 122.

44

Ibidem, p. 125.

45

Ion Agrigoroaie, Opinie publică şi stare de spirit în vremea Războiului de Întregire şi a Marii

Uniri, Iaşi, Editura Fundaţiei AXIS, 2004, p.23.

46

C.N., Basarabia sau Transilvania, în „Moldova”, din 4 martie 1915.

47

Vasile Stroe, Scrisoarea unui basarabean, în „Moldova”, din 6 martie 1915.

42

43

(Culegere de studii şi articole)

121

de ce Petre Carp era un atât de fervent apărător al Moldovei. El considera că teritoriul reunit al Moldovei e mai important decât

Transilvania: „E ceva pe lume cu care nu se poate lupta: e puterea adevărului; e simţul de conservare a ţării, destinul ei. Cu Rusia în contra României niciodată nu va merge poporul românesc” 48.

Virgil Arion într-o serie de articole intitulate sugestiv

Basarabia critică pasivitatea punerii în discuţie a problematicii Basarabiei, considerată de acesta o regiune istorică importantă, făcând o analogie cu Alsacia şi Lorena, regiuni pe care Franţa le pierduse în urma războiului franco-prusac din 1870-1871: „Basarabia!

Biata Basarabie! Ea n-are decât 46 de mii de kil. pătraţi şi numai

1,800,000 locuitori. Pentru atâta lucru să lupte românii de azi?

Alsacia şi Lorena n-are decât 14,000 kil. pătraţi şi Franţa îşi pune în primejdie rezistenţa pentru recucerirea ei" 49.

Nicu Filipescu, în cadrul unei întrevederi publice de la Brăila, vorbea despre problema Basarabiei, a cărei soluţionare nu era văzută cu ochi buni de acesta, referindu-se la deteriorarea relaţiilor cu puternicul vecin din răsărit: „ziua când vom lua Basarabia va trebui să o sărbătorim în haine de doliu, şi că în acea zi se va naşte între Rusia şi noi o chestiune ca a Alsaciei şi Lorenei" 50. Autorul articolului critică acest mod de gândire a lui Filipescu şi apreciază că „a spune că reîntregirea Moldovei cu Basarabia ar produce o chestie Alsacia-Lorena, însemnează a vorbi ca un rus şi nu ca un român" 51.

R. G., Petre Carp şi Moldova, în „Moldova", din 14 martie 1915.

Virgil Arion, Basarabia, în „Moldova", din 17 martie 1915.

50

A.K., Basarabia: Alsacia şi Lorena ruşilor, în „Moldova", din12 martie 1915.

51

Ibidem.

48

49

122

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

În Regatul României exista un curent, cu

aderenţi mai puţin numeroşi, îndreptat împotriva Rusiei ţariste. O parte din intelectualitatea românească, în special cei din Moldova, cerea intrarea în alianţă cu Germania pentru realizarea dezideratului naţional românesc52. Faţă de numărul rusofililor, partizanii colaborării cu Germania se aflau în minoritate. Aceştia aveau convingerea că astfel vor scăpa de „cotropirea muscălească”.

Această atitudine este explicabilă. Originile acestui curent antirusesc datează din 1878, când „întreaga suflare românească a înţeles că Rusia este cea mai mare duşmană a neamului nostru”, de aceea se observă din acea perioadă o apropiere vizibilă cu

Austro-Ungaria şi Germania, culminând cu semnarea tratatului secret din 1883. Pentru români Rusia a rămas „ţara întunericului şi a despotismului” 53. Aceştia ajung la concluzia că ruşii nu vor înapoia Basarabia şi nu îşi vor lua niciun angajament cu referire la provinciile româneşti aflate în componenţa Imperiului

Austro-Ungar.

Într-un articol din 1 aprilie 1915 este menţionat că oameni politici ca Take Ionescu, Toma Ionesco, Emil Costinescu, Nicu

Filipescu sunt gata de a intra în graţiile Imperiului Rus. Însă aceste aprecieri erau doar intrigi ale ruşilor pentru a atrage

România de partea Rusiei54. Nimeni nu putea crede că „falanga patrioţilor noştri s-a amorezat în realitate atât de subit de Rusia!

Prea îi credem pe d-nii Take Ionesco, Nicu Filipescu, Costinescu inteligenţi ca să putem admite un moment că ei să aibă inima plină

I.G., România şi conflagraţia europeană. Curentul rusofil, în „Moldova”, din 21 martie 1915.

Ibidem.

54

C.N., Uneltiri ruseşti, în „Moldova”, din 1 aprilie 1915.

52

de dragoste moscovită” 55. Mai ales că Take Ionesco a scris nişte articole contra politicii ruseşti cu privire la România, publicate în ziarul „Neue Freie Presse”; Nicu Filipescu, care a susţinut cu tărie politica externă a regelui Carol I.

Intelectualitatea din Moldova considera că deşi ruşii se arătau binevoitori, nu trebuie de avut încredere în ei, în special datorită manierei cum au procedat în anul 1878. Susţinătorii politicii de apropiere de Rusia trebuie să fie circumspecţi, pentru că puterea de la Petrograd nu îşi va onora cuvântul. O victorie a Antantei era văzută de aceştia ca începutul hegemoniei ruseşti în Europa, iar Anglia guvernând cu autoritate mările. Sunt catalogaţi drept rusofili N. Iorga, Ioan Brătescu-Voineşti, Gheorghe Dragu56.

Astfel se făcea o distincţie clară între stăpânirea Transilvaniei şi a Basarabiei: „pentru Ardeal am sacrificat Basarabia, o veche ţară românească, pentru a servi Ardealul am servit interesele statului

Român la gurile Dunării, de dragostea Ardealului ne-am împăcat cu ideea unei stăpâniri moscovite exclusive la Marea Neagră şi

Constantinopol” 57.

Spre finele anului 1914 Constantin Stere scotea în evidenţă încă odată poziţia sa referitoare la intrarea României în război de partea

Puterilor Centrale: „Premisele politicii noastre internaţionale se pot rezuma la puţine cuvinte: în lupta pentru preponderenţa în

Balcani, între Puterile Centrale pe de o parte şi Imperiul Rus de pe altă parte, viitorul nostru de stat şi de neam nu este ameninţat, sau este ameninţat cu mult mai puţin din partea Puterilor

Kordian, Idealul naţional românesc croit după gustul muscălesc, în „Moldova”, din 21 aprilie

1915.

56

Idem, Civilizaţia europeană şi rusofilii noştri, în „Moldova”, din 1 noiembrie 1915.

57

Idem, Interesele Ardealului şi politica noastră rusofilă, în „Moldova”, din 16 noiembrie 1915.

55

124

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

Centrale decât din partea Rusiei; în orice caz, izbânda eventuală a acestor puteri în războiul cu Rusia nu implică compromiterea iremediabilă, în nicio direcţie, a aspiraţiilor noastre naţionale şi nici măcar renunţarea cât de mică din partea noastră la aceste aspiraţiuni”, iar cu referire la Basarabia remarca: „în caz de biruinţă a Rusiei în războiul ei cu Puterile Centrale, noi nu numai că trebuie să renunţăm pentru totdeauna la aceste două milioane de suflete româneşti din Basarabia, dar şi existenţa noastră de stat şi neam, întreagă, va fi la discreţia acestei Puteri covârşitoare, pe care nimic nu ar mai putea-o înfrâna” 58.

La 7 martie 1915 în timpul unei întrevederi dintre generalul

Alexandru Averescu şi Take Ionescu, cel din urmă era convins că România va intra în acţiune. În Memoriile sale Generalul

Averescu considera just punctul de vedere a lui Take Ionescu că

Antanta va învinge, dar îşi punea întrebarea dacă Ion Brătianu nu urmărea şi reabilitarea numelui tatălui său legat de pierderea

Basarabiei la 1878: „dorinţa poate ascunsă a lui Brătianu de a şterge, prin cucerirea Basarabiei, pata rămasă pe numele tatălui, prin nedreptatea de la Berlin din 1878; s-ar putea, ca la o eventuală întorsătură favorabilă a soartei războiului în favoarea austro-germanilor, să se hotărască să treacă de partea lor” 59.

Însă, generalul român excludea această posibilitate şi nu credea că Ion

Brătianu ducea o politică dublă.

În primăvara anului 1915, la 8 martie, la Brăila N. Filipescu a ţinut un discurs în care a accentuat din nou importanţa

Constantin Stere, România şi războiul European, în „Viaţa Românească”, vol. XXXV, nr. 10-12,

1914, p. 207-230.

59

Alexandru Averescu, Notiţe zilnice din războiu 1914-1916 (Neutralitatea), Bucureşti, 1937, p. 68.

58

(Culegere de studii şi articole)

125

Transilvaniei pentru românism60. El aprecia că unii din oamenii politici au afirmat că era mai convenabil de mers în război de partea Germaniei, care ar fi promis întreaga Basarabia, dar acest lucru era văzut în concepţia sa ca pierderea iremediabilă a

Transilvaniei.

La 15 martie 1915 a avut loc o întrevedere a Ligii Culturale la Iaşi, unde a participat şi Nicolae Filipescu, care de asemenea a invocat importanţa Transilvaniei pentru regatul României: „Ce este Regatul Român fără Ardeal? O absurditate geografică. O fâşie de pământ întortocheată şi frântă în semicerc. La graniţele actuale suntem o ţară fără viitor?” 61. În discursurile sale N. Filipescu vorbeşte şi despre pericolul rusesc: „trebuie să fie cineva copil să creadă că ruşii ar privi cu inima uşoară, o Românie Mare cu o poziţie puternică rezemată pe munţi, România care în viitor să râvnească Basarabia” 62.

Într-o cuvântare rostită la Iaşi, la întrunirea de la clubul conservator-democrat din 5 aprilie 1915 omul politic Take

Ionescu afirma: „Nevoia unităţii naţionale nu este numai o chestiune sentimentală, pentru noi este o chestiune vitală” 63. De asemenea, el mai adăuga: „Chiar

dacă victoria s-ar hotărî întrun chip sdrobitor în favoarea Germaniei şi Austriei, eu nu voiu merge alături de ele în niciun caz” 64. Take Ionescu face şi un scurt istoric al relaţiilor cu Rusia: „s-a comis la 1878 o crimă din partea

Neculai I. Staicu-Buciumeni, Nicolae Filipescu. Marele Român, Bucureşti, Editura Făt-Frumos,

2004, p. 171.

61

Ibidem.

62

N. Polizu-Micşuneşti, Niculae Filipescu: Însemnări, 1914-1916, Bucureşti, 1936, p. 99.

63

Take Ionescu, Pentru România Mare. Discursuri din război 1915-1917, Bucureşti, 1919, p. 15.

64

Ibidem, p. 20.

60

126

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

Rusiei, dar şi o greşeală din partea noastră”, iar „luarea Dobrogei nu însemnează pentru mine altceva, decât obligaţiunea de a fi în perpetuitate în alianţă cu Rusia” 65.

În luna mai 1915 Tommaso Tittoni, ambasadorul Italiei la Paris, i-a zis lui Raymond Poicare că „Italia îşi doreşte ca România să intre în război cât mai repede. Pentru acest lucru este necesar de făcut presiuni la Petrograd pentru ca Rusia să facă unele cedări. Poate va consimţi să cedeze măcar o parte din Basarabia” 66. Diplomatul italian mai adăuga că este în interesul Rusiei să se arate generoasă.

De asemenea acesta i-a mai declarat lui René Viviani că Sazonov ar fi trebuit să facă României anumite cedări la Prut, dacă doreşte să atragă România de partea sa, în condiţiile în care Rusia avea dificultăţi pe frontul de est67. Tommaso Titoni, privind alianţa cu

România, consemnează următoarele: „În timpul iernii 1915 am sugerat Rusiei să-i cedeze României partea muntoasă a Basarabiei.

Aceasta nu însemna numai repararea unei nedreptăţi, ci şi un act politic. Ce însemna pentru pierderea unui milion de locuitori ale căror priviri sunt fără încetare îndreptate spre Bucureşti, dacă ea păstra prin Reni accesul la Dunăre. Ea îşi apropia astfel o ţară a cărei prietenie îi este de preţ” 68.

Sesiunea parlamentară a început la 15/27 noiembrie 1915 şi şi-a încheiat activitatea la 26 februarie 1916. În şedinţa din 12

decembrie 1915, deputatul Vasile Dumitrescu-Brăila stabilea că

Take Ionescu, Pentru România Mare. Discursuri din războiu 1915-1917… p. 85.

Raymond Poicaré, Au service de la France: neuf années de souvenirs. VI, Les tranchées, Paris,

1930, p. 188.

67

Ibidem, p. 220.

68

Ion Ardeleanu, Ion Popescu-Puţuri, 1918 la români: desăvârşirea unităţii naţional-statale a poporului român: documente externe, vol. II, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică,

1983, p. 868.

65

66

(Culegere de studii şi articole)

127

„Ardealul a fost partea cea mai proeminentă în revendicările noastre naţionale: întindere mare, populaţie numeroasă, calităţi de rasă şi energie, căliţi de persecuţiile ungureşti. Zeci de generaţii n-au propovăduit alt crez decât că Ardealul este adevărata Alsacie şi Lorenă a neamului românesc”, iar cu referire la Basarabia acesta afirmă: nu pot afirma că rana Basarabiei este închisă

pentru noi.

Desigur că nu, poate că Basarabia e copilul cel mai plăpând şi cel mai suferind care să excite o iubire compătimitoare: însă copilul sănătos care a trezit mândria şi speranţa noastră în viitor nu poate fi decât Ardealul" 69.

Petre Carp susţinea la momentul 1878 două teze, pe care le sprijinea şi în perioada în care Regatul României se găsea în neutralitate; că nu era bine să consimţim la retrocedarea

Basarabiei şi că stăpânirea gurilor Dunării, economic are mai mare importanţă decât Dobrogea. În sesiunea 1915-1916 a

Camerei Deputaţilor, la 14 decembrie 1915, Petre Carp a ţinut un discurs memorabil despre interesele urmărite de Rusia şi de ce este un inconvenient de a lupta de partea sa: „Ce voieşte Rusia?

Rusia voieşte şi aceasta nu sunt aprecieri personale: sunt declaraţii pozitive ale miniştrilor ei – Rusia voieşte Ţarigradul, Rusia voieşte

Dardanele, Rusia voieşte Marea Neagră ca o mare clausum, şi

Rusia voieşte gurile Dunării, ca să stârpească concurenţa pe care această mare arteră comercială poate să i-o facă" 70.

În şedinţa din 18 decembrie 1915 Petre Carp afirma următoarele: „politica românească nu are şi nu poate avea preferinţă, ea nu se poate înfeuda nici unei puteri. Ca

Dezbaterile Adunării Deputaţilor (în continuare D.A.D), sesiunea 1915/1916, şedinţa din 12

decembrie 1915, pp. 53-54.

70

C. Gane, op. cit., pp. 530-531.

69

întotdeauna însă ea va urma pe acela care va desfăşura în Europa steagul rezistenţei contra cotropirii

Nordului.

Acest steag glorios este în mâinile Puterilor Centrale A

subordona existenţa statului român intereselor trecătoare ale românilor celorlalţi, ar fi o politică greşită” 71. „De aceea zic, în condiţiunile în care se prezintă astăzi idealul şi încă acela mărginit al d-voastră că el, în cazul acesta ar părăsi Basarabia, ar fi pentru noi, pentru ţara noastă o nenorocire, căci după victorie am fi siliţi să primim această umiliţiune. Susţin că în condiţiunile actuale singura noastră posibilitatea de mărire nu e dincolo de Carpaţi, e dincolo de Prut” 72. Petre Carp este tranşant atunci când vorbeşte despre Transilvania: „Război imediat, trebuie ajutat germanismul să sdrobească slavismul.

Românii din Transilvania ne îngrijorează puţin: au manifestat ei oare dorinţa de a fi încorporaţi? Cei dintâi care vor trage asupra noastră dacă urmăm altă politică vor fi regimentele române. Regele a vorbit limbajul datoriei şi a onoarei. Avem un tratat, România trebuie să-şi ţină angajamentele” 73. Acesta era convins de victoria Germaniei afirmând: „Victoria Triplei

Alianţe este pe deplin asigurată. Fiecare dintre noi ştim cât de formidabil este înarmată Germania şi de câte resurse poate să dispună Tripla Alianţă” 74.

Sugestiv este discursul lui Take Ionescu din 18 decembrie 1915, care într-o oarecare măsură combătea spusele lui Constantin Stere şi Petre Carp: „D-nii Carp şi Stere au spus că Rusia este un vecin

Chestiunea neutralităţii şi viitorul statului român, şedinţa camerei din 18 decembrie 1915, în P.

P. Carp, Discursuri parlamentare, Bucureşti, 2000, p. 614.

72

Ibidem, p. 618.

73

Alexandru Marghiloman, op. cit., p. 132.

74

Romulus Seişanu, Take Ionescu, Bucureşti, 1930, p. 244.

71

(Culegere de studii şi articole)

129

aşa de puternic încât existenţa noastră poate fi o jucărie în mâinile ei". Take Ionescu consideră că „Dacă Rusia e aşa de puternică sunteţi nelogici şi nesinceri dacă admiteţi că va putea fi învinsă în acest război" 75. El a mai declarat următoarele: „din punct de vedere moral prefer să merg cu Rusia, care ne-a smuls o parte din ţară luptând, decât cu Austria, care ne-a luat Bucovina fără luptă".

Take Ionescu era de părerea că „idealul nostru, după 18 secole de viaţă, după veacuri de suferinţe, să fie să trecem din vasalitatea turcească în vasalitatea ungurească? Ferească-ne Dumnezeu de domnia birocraţiei austriece" 76.

În acest context este interesantă schimbarea de optică politică a lui Take Ionescu. În anul 1891 el scotea în evidenţă faptul că pericolul cel mare vine din partea Rusiei şi că principala preocupare a României pe plan extern este redobândirea teritoriului dintre Prut şi Nistru. El declara atunci: „din Basarabia nu se mai aude nimic. Totul ne dovedeşte că dincolo de Prut trebuie să ne întoarcem ochii… Ce a făcut Rusia din Basarabia? Ea nu a economisit niciun mijloc de a o desnaţionaliza cu deosebită repeziciune…" 77. Peste aproape un sfert de veac Take Ionescu ţinea memorabilul său discurs despre politica instinctului naţional, rostit de la tribuna parlamentului, în octombrie 1915. Acelaşi om politic Take Ionescu nu mai pomenea nimic despre românii din Basarabia, ci ţinea mai mult partea Transilvaniei, care trebuia eliberată de sub austro-ungari, cu referire la teritoriul dintre Prut şi Nistru făcea doar aprecieri generale.

B., În slujba Ţarului. Discursul lui Take Ionescu, în „Moldova", din 18 decembrie 1915.

Take Ionescu, Amintiri. Discursuri pentru România Mare, Bucureşti, Editura Fundaţiei PRO,

2005, p. 255.

77

Idem, La politique étrangère de la Roumanie, Bucarest, 1893, pp. 12-13.

75

76

130

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

Privitor la declaraţiile lui Take Ionescu, Constantin Stere face unele observaţii interesante. Astfel, el afirmă că Basarabia nu va mai reveni României. Totodată, remarcă: „Ne e scumpă

Basarabia! Cum să nu ne fie scumpă o bucată de pământ ruptă din trupul nostru! El mai adaugă că teritoriul dintre Prut şi Nistru este preţul plătit pentru eliberarea de sub suzeranitatea turcească:

„Ţara dintre Prut şi Nistru a plătit pentru ceea ce au câştigat toate popoarele din Balcani în emanciparea lor” 78.

Petre Carp, stabilind starea lucrurilor, observă: „La urma urmei, trebuie să ne dăm seama ce este acest război?” Acesta vedea o confruntare dintre germanism şi slavism: „Dacă este aşa, care este interesul statutului român, să triumfe slavismul sau să triumfe germanismul? Evident, germanismul. Izbânda slavismului ar fi moartea noastră!!” 79. Ioan Lahovary s-a declarat pentru neutralitatea României, afirmând: „Gândiţi-vă ce ar fi soarta noastră între o Ungarie puternică, o Serbie duşmănoasă, o

Bulgarie întărită de Austria la sud, şi o Rusie cu o sută cincizeci de milioane de slavi la Răsărit, căutând să ne ia Basarabia, pe care

Triplicea ne-o oferea azi ca să mergem alături de ea, gândiţi-vă” 80.

Basarabeanul Constantin Stere în luarea sa de cuvânt remarca faptul că nu există decât o singură direcţie de urmat în actualul război: politica idealului românesc

integral: „împotriva Rusiei şi pentru Basarabia. Astfel vom pierde şi Basarabia şi vom rămâne şi fără Ardeal. Ardealul nu a pierit într-o mie de ani, nu va pieri nici de acum înainte” 81.

Constantin Stere, Din carnetul unui solitar, III (Discursul d-lui Take Ionescu), în „Viaţa

Românească”, nr. 10-12,1915, p. 189.

79

I.G. Duca, op. cit., p. 54.

80

Ibidem, p. 55.

81

D. A. D, sesiunea 1915/1916, şedinţa din 16 decembrie 1915, p. 72.

78

(Culegere de studii şi articole)

131

Constantin Stere făcea întregii audienţe o mărturie destul de interesantă auzită de la un ministru plenipotenţiar rus, care ar fi zis: „poporul acesta, românii, are un caracter deosebit şi nu pot ascunde că, uitându-mă pe hartă, mă cuprinde ciuda că aceste 8

milioane de neam străin slavilor s-au aşezat aici pe frumoasele coaste ale Carpaţilor, intrând ca o pană între triburile slave din

Balcani şi împiedică unirea noastră” 82. De asemenea i-a răspuns la aprecierea lui Take Ionescu: „toate duşmăniile istorice pot dispare, dar nu duşmănia Imperiului rus, fiindcă e necompatibilă existenţa României cu puterea şi înflorirea Imperiului rus” 83.

Constantin Stere la şedinţele din 15, 16 decembrie 1915 făcea următoarea afirmaţie: „Victoria rusească pe care o doriţi, nu va însemna numai imposibilitatea materială pentru recuperarea pentru veci de a mai revendica Basarabia, dar înseamnă şi consacrarea, sancţiunea morală din parte-ne a păcatului rusesc din

1812 şi 1879. Politica pe care d-voastră o sprijiniţi duce la ştirbirea idealului naţional, la renunţare… nu aveţi

dreptul de a dispune de sufletele româneşti” 84.

„Alianţa austro-germană face din Imperiul German principalul adversar al Rusiei. Pentru Rusia chestiunea balcanică nu este une guerre de luxe, nu este un vis de aventură al slavofililor: rezolvarea ei este fără îndoială o necesitate economică şi politică” 85. „În caz de biruinţă a Rusiei noi trebuie să renunţăm pentru totdeauna la

Politica externă a României. Cuvântările rostite în discuţia răspunsului la mesaj în şedinţele din

14,15, 16 şi 18 decembrie 1915 ale Camerei Deputaţilor de d-nii P. P. Carp şi C. Stere, Iaşi, Editura

Revistei Viaţa Românească, 1915, p. 33.

83

Ibidem, p. 38.

84

Constantin Stere, (ed. Iurie Colesnic), Documentări politice, Chişinău, Editura Museum,

2002, p. 159.

85

Ibidem, p. 171.

82

132

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

cele două milioane de suflete din Basarabia şi suntem cel puţin condamnaţi să ajungem o enclavă rusească, să cădem în vasalitatea de fapt a puternicului imperiu, care va avea în stăpânirea sa cheile

Mării Negre şi va domina Balcanii. Acesta, repet, e minimul de rele ce ne aşteaptă” 86.

„Nouă ni s-a răpit Basarabia de Sud cu nouă ani mai târziu de către un aliat pe care, la un moment dat, noi l-am scăpat de o înfrângere ruşinoasă. Şi noi astăzi să luptăm pentru Alsacia şi

Lorena şi nu pentru Basarabia răpită? Să dăm astfel sancţiune postumă feloniei de la 1879? Să o dăm cu entuziasm, făcând abstracţie de tot ce au simţit, ce au gândit şi ce au făcut conducătorii ţării timp de treizeci şi

cinci de ani de la 1879 încoace?” 87.

De menţionat că în cursul anului 1915 îl găsim pe Constantin

Stere la Iaşi în calitate de profesor de drept, dar şi rector al

Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”. De asemenea, el era mobilizat cu gradul de consilier judiciar prin ordinul nr. 901 al

Marelui Stat Major al Armatei88. Ca rector al Universităţii din

Iaşi a dorit ca aceasta să rămână „un focar de cultură naţională” 89, în special pentru studenţii basarabeni şi bucovineni. Faptul că era apreciat de basarabeni se observă în momentul când acesta a fost suspendat de la catedră, iar cercul studenţesc a cerut repunerea în funcţie a acestuia în cursul anului 1921. Iată ce conţinea scrisoarea adresată Ministrului Instrucţiunii Publice de la Bucureşti: „senatul universitar, luând în discuţie adresa nr.

Constantin Stere, (ed. Iurie Colesnic), Documentări politice... p. 177.

Ibidem, p. 178.

88

Arhivele Naţionale, Direcţia Judeţeană Iaşi (ANDJ Iaşi), Fond Universitatea „Al. Ioan Cuza”,

Fond rectorat, dosar 849/1915, f. 15.

89

ANDJ, Fond Universitatea „Al. Ioan Cuza”, Fond rectorat, dosar 807/1913, f. 44.

86

87

(Culegere de studii şi articole)

133

87/1921, a cercului studenţilor basarabeni de la Universitatea din Iaşi, prin care roagă a se interveni pe lângă guvern, a se considera nule învinuirile aduse la adresa d-lui profesor C.

Stere, şi a-l reintegra în postul său, pentru a da curs progresului cultural şi a satisface necesitatea intelectuală

ce se simte între studenţi” 90.

Constantin Kiriţescu a explicat existenţa celor două curente care existau în România. Cei care erau adepţii curentului germanofil opinau în felul următor: „noi n-avem niciun interes ca ruşii să iasă învingători; ar fi triumful autocratismului... Dimpotrivă,

Rusia înfrântă însemnează redobândirea Basarabiei. E adevărat că fraţii noştri din Ardeal suferă; dar mai mult încă suferă cei din Basarabia şi mai mult sunt ameninţaţii în existenţa lor”. Cei care erau pentru lupta alături de Antanta nu abandonau definitiv problema Basarabiei, afirmând că „era mai uşor de câştigat şi de păstrat Ardealul, decât Basarabia. Aceasta nu însemna renunţarea la Basarabia; întregirea deplină a neamului rămânea o chestiune de viitor şi de conjuncturi favorabile”.

În cursul anului 1915 Petre Carp va scoate broşura România şi Războiul European. În aceasta omul politic conservator făcea următoarea remarcă: „În caz de victorie rusească, România va deveni o simplă provincie rusească, fără acces la mare, iar încoronarea de la Alba-Iulia va fi a unui Poniatowski, şi nu a unui

Mihai Viteazul. Regatul întărit prin luarea Basarabiei, românii de dincolo scăpaţi de dezmembrare şi fericiţi în exerciţiul noilor drepturi. Neamul ne va fi recunoscător” 91. Dacă Carp aprecia

90

91

ANDJ, Fond Universitatea „Al. Ioan Cuza”, Fond rectorat, dosar 976/1921, f. 7.

P.P. Carp, România şi războiul european, Bucureşti, Tipografia Dorneanu, s.a., pp. 3-10.

în mod deosebit Germania, Constantin Stere nutrea ură faţă de

Imperiul Rus.

Era pusă în discuţie mai mult problema Transilvaniei,

ceea ce însemna renunţarea, cel puţin pentru următoarea perioadă, la teritoriul dintre Prut şi Nistru. Justă este în acest sens afirmaţia lui Lucian Boia care apreciază că idealul naţional urmărit de oamenii politici români de la acea vreme este un „ideal naţional trunchiat” 92 cu Transilvania şi cu Bucovina, dar fără Basarabia.

Este sugestivă afirmaţia lui Florin Constantiniu: „s-au înfruntat atunci partizanii securităţii naţionale Carp şi Stere şi cei al unităţii naţionale (Ion I. C. Brătianu, Take Ionescu, Nicolae Filipescu, N.

Iorga). Evident şi unii şi alţii voiau securitatea ţării şi nimeni nu respingea idealul naţional; era prin urmare vorba de prioritatea acordată securităţii sau unităţii naţionale” 93.

În perioada neutralităţii Iaşul era un important centru cultural al României, având un cuvânt de spus în orientarea politicii externe a României. Periodicele „Evenimentul” şi „Mişcarea”, care reprezentau punctul de vedere al partidului de guvernământ, erau pentru intrarea în război de partea Antantei, pe când publicaţia

„Opinia” condusă de Alexandru A. Bădăreu şi de Calman Blumfeld susţineau alăturarea de partea Puterilor Centrale94.

La Iaşi se desfăşoară o intensă activitate publicistică în paginile revistei „Viaţa Românească”. În aceste articole se observa vădit o atitudine antirusească. Se critica o eventuală alianţă cu

Lucian Boia, Primul război mondial. Controverse, paradoxuri, reinterpretări, Bucureşti, Editura

Humanitas, 2014, p. 70.

93

Florin Constantiniu, O istorie sinceră a poporului român, Bucureşti, 1997, p. 223.

94

Ioan Dafin, Iaşii cultural şi social. Amintiri şi însemnări, vol. II, Iaşi, Editura Viaţa Românească,

1929, p. 88.

92

(Culegere de studii şi articole)

135

duşmanul secular Rusia, apreciindu-se că „începutul umilirii românismului înaintea Rusiei datează din momentul întrevederii de la Constanţa" 95, văzut de cancelaria germană şi austriacă ca un moment semnificativ în relaţiile dintre cele două state96. Alexis

Nour scria despre importanţa teritoriului dintre Prut şi Nistru: „Şi când veţi pronunţa acest cuvânt Basarabia, vă rog să nu cugetaţi la un popor abstract şi la o ţară abstractă" 97. Alexandru Corteanu, care de asemenea publica la revista „Viaţa Românească", era de părere că pentru moment poziţia de neutralitate era cea mai viabilă soluţie pentru Regatul României. El era adeptul unei alianţe cu Puterile

Centrale pentru a elibera Basarabia, apreciind că legăturile dintre

Regat şi Transilvania nu au fost rupte vreodată, însă situaţia din

Basarabia era foarte dificilă pentru românii de aici: „izolaţi de lumea românească până într-atât încât să nu mai ştim nimic, nici chiar despre judeţele care au făcut parte odată din România. Nicio legătură sufletească nu s-a putut stabili cu ei, niciun răsunet, niciun semn, care să arate că peste Prut mai pulsează viaţa românească" 98.

De asemenea tot acesta manifesta îngrijorare de poziţia nefavorabilă în care se găsea România din punct de vedere geografic, dar era de părere că „forţaţi a alege între ruşi şi între germani, vom face această alegere potrivit cu împrejurările, însă naţiunea şi nevoile neamului nostru ne arată că, oricare ar fi rezultatul acestui război, noi nu vom putea coopera cu ruşii, chiar în caz de victorie a lor" 99.

Alexis Nour, Alsacia-Lorena româno-rusă, în „Viaţa Românească", nr. 4, 1915, p. 114.

Eliza Campus, Din politica externă a României 1913-1947, Bucureşti, 1980, p. 38.

97

Alexis Nour, op. cit., p. 123.

98

Alexandru Corteanu, Psihologia politicii neutrale române, evoluţia opiniei publice şi eventualităţile intrării în acţiune, în „Viaţa Românească”, nr. 4, 1915, p. 88.

99

Ibidem, p. 109.

95

96

136

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

În articolele sale publicate în „Viaţa Românească” sub titlul sugestiv Din carnetul unui solitar Constantin Stere opina despre importanţa realizării idealul naţional întreg: „Nu pot admite însăşi concepţia problemei naţionale, care se afirmă tot mai mult în opinia publică: nu pot admite opunerea Ardealului Basarabiei, nici trocul unei provincii româneşti pentru alta – acest dezgustător negoţ al sufletelor româneşti” 100. El era sigur că „în adevăr, triumful Quadruplei Alianţe, care pentru noi înainte de toate înseamnă triumful Rusiei, nu poate aduce, în cazul cel mai bun, decât la vasalitatea de fapt a Regatului României, la subjugarea lui colosului moscovit şi, în acelaşi timp, la renunţarea pentru totdeauna la cele două milioane de români, ai căror părinţi şi strămoşi au contribuit şi ei, făcând parte din Moldova, la înălţarea

României” 101.

Spre sfârşitul războiului problema Basarabiei şi-a găsit ecou în publicaţia lui Garabet Ibrăileanu „Momentul” de la Iaşi, care a apărut o perioadă scurtă de timp, între 4 aprilie şi 18

mai 1918. Acesta considera că liberalii sunt principalii vinovaţi pentru situaţia în care se găsea România la momentul instalării guvernului lui Alexandru Marghiloman. Istoricul N. Iorga e criticat în termeni duri de criticul literar ieşean, precum că „nu s-a simţit dator să

articuleze un singur cuvânt împotriva acelora care spuneau că Basarabia nu mai este românească” 102.

Problema Basarabiei în anii războiului, după cum s-a văzut, a fost pusă de multe ori în discuţie de oamenii politici români, dar

Constantin Stere, Din carnetul unui solitar. I. Pentru ce sunt trădător, în „Viaţa Românească”, nr. 5-6, 1915, pp. 183-184.

101

Ibidem, p. 189.

102

Garabet Ibrăileanu, Pentru d-l Iorga, în „Momentul”, din 17 aprilie 1918.

100

(Culegere de studii şi articole)

137

din păcate nu i s-a găsit o rezolvare. Transilvania avea întâietate în comparaţie cu Basarabia, considerându-se mai dură politica de maghiarizare decât cea rusă de deznaţionalizare. Dar acest lucru nu însemna că problema Basarabiei era abandonată pentru un timp indefinit, deoarece oamenii politici români credeau că şi această problemă va fi soluţionată în urma unui concurs de împrejurări favorabile poporului român, pentru că, până la urmă, cum se exprima Petre Carp, România a avut atât de mare noroc, încât a reuşit să-şi realizeze dezideratul naţional românesc la 1 decembrie

1918 la Alba-Iulia.

THE PROBLEM OF THE BESSARABIA IN THE DISCOURSE OF

ROMANIAN POLITICAL ELITE IN THE YEARS OF FIRST WORLD

WAR (1914-1918)

Abstract

The problem of the Romania entry into the First World War was intensely debated by Romanian politicians who had different opinions on which side to fight the Entente or the Central Powers.

King Carol I of Hohenzollern had to comply with the decision of the Crown Council in August 1914 that proclaimed neutrality.

During the period of neutrality 1914-1916 the Romanian politicians rarely discussed the issue of territory between the Prut and Dniester, as it were negotiating with Russia, which would not cede this territory. Instead Russia promised territories of Bukovina and the Banat. The Bessarabia question was discussed especially by Germanophile elite, who demanded that Romania fight with the Central Powers to free Bessarabia from Tsarist rule. Romanian politician Petre Carp published the newspaper Moldova, where

138

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

during 1915 there were published articles emphasizing the danger and the need to release Bessarabia from Tsarist Empire.

Constantin Stere argued Bessarabia issue with ardour in a series of articles in Romanian Life published throughout the World War, and his speeches in Parliament for advocating the liberation of

Bessarabia from Russian yoke. The problem of Bessarabia was speculated intensely by Central Powers. We know now that in the beginning of August 1914, Kaiser Wilhelm II wrote to King

Charles I, assuring him the immediate support for the liberation of Bessarabia and even in perspective, support for improving the situation of the Romanians populations in Transylvania.

Finally it turned out that the alliance with the Entente proved to be a real success in the sense that Romania has managed to reunite all historical Romanian territories.

(Culegere de studii şi articole)

139

ASISTENŢA ACORDATĂ FRONTULUI RUSESC

DE CĂTRE

BISERICA DIN BASARABIA PE PARCURSUL PRIMULUI RĂZBOI

MONDIAL

Dinu POŞTARENCU, conf. cerc., dr. în istorie,

Institutul de Istorie al AŞM

În numerele din 20-27 iulie (2-9 august, stil nou) 1914 ale organului oficial al Eparhiei Chişinăului şi Hotinului este publicată înştiinţarea din 20 iulie/2 august 1914, prin care împăratul Rusiei,

Nicolae al II-lea, le-a comunicat „credincioşilor" săi supuşi că

Germania, aliata Austro-Ungariei, a declarat război Imperiului

Rus, din care motiv, pentru a-şi menţine „poziţia printre marile puteri", Rusia declanşează acţiuni militare împotriva AustroUngariei şi Germaniei1.

Concomitent, în paginile acestui organ ecleziastic a fost plasat avizul, semnat la 19 iulie/1 august 1914, de către guvernatorul

Basarabiei, M. Ghilhen, prin care locuitorilor provinciei li s-a adus la cunoştinţă că din ziua de 18/31 iulie 1914, în virtutea decretului imperial din 17/30 iulie 1914, gubernia Basarabia este declarată pe picior de război2.

La 21 iulie/3 august 1914, adică chiar a doua zi după anunţarea de către împărat despre intrarea Rusiei în război, arhiepiscopul

Platon al Chişinăului şi Hotinului a cerut preoţilor basarabeni să execute următoarele: 1. Dispoziţiile pe care el le-a emis cu privire

1

2

Кишиневские епархиальные ведомости (în continuare KEB), 1914, nr. 29-30, p. 325-327.

Ibidem, p. 336.

1918)

la participarea Bisericii din Basarabia „la marile evenimente care încep în viaţa” Rusiei. 2. În prima zi de duminică, înainte de a oficia serviciul divin, să citească manifestul imperial despre începerea războiului. 3. Deoarece în acele zile mulţi ţărani basarabeni erau mobilizaţi şi, prin urmare, au fost rupţi de la gospodăriile sale, nereuşind să termine lucrările agricole, să-i îndemne pe enoriaşi să ajute familiile rezerviştilor mobilizaţi ca să-şi rezolve problemele gospodăreşti3.

Înainte de a enumera dispoziţiile pe care le-a emis, arhiepiscopul a atenţionat clerul să ţină cont de împrejurările create de război, şi anume: 1. Basarabia este situată la frontiera cu una dintre puterile beligerante adversare (Austro-Ungaria). 2. Prin Basarabia se vor deplasa spre teatrul de operaţii militare unităţile armatei ruse, iar de acolo vor fi aduşi aici răniţi şi mutilaţi. 3. În Basarabia vor staţiona forţe considerabile ale armatei ruse. 4. Printre militarii trimişi pe câmpurile de luptă se vor număra şi zeci de mii de fii şi fraţi ale enoriaşilor din parohiile clerului basarabean4.

În acelaşi timp, Consistoriul Duhovnicesc din Chişinău a făcut cunoscut enoriaşilor şi slujitorilor bisericilor din Eparhia

Chişinăului şi Hotinului că din ordinul arhiepiscopului Platon a fost instituit sub preşedinţia sa un Comitet Duhovnicesc, autorizat să acorde ajutor ostaşilor din armata activă a Rusiei şi familiilor basarabene ale persoanelor mobilizate5.

În circumstanţele excepţionale care surveneau în viaţa bisericii şi a imperiului, clerul din Basarabia a fost obligat: 1. Să binecuvânteze

KEB, 1914, nr. 29-30, p. 327-328.

Ibidem, p. 332.

5

Ibidem, p. 336.

3

4

(Culegere de studii şi articole)

141

persoanele chemate sub arme şi să coordoneze ajutorarea familiilor acestor persoane. 2. Pentru a satisface necesităţile spirituale ale armatei active, clerul urma să aleagă câte un preot din partea fiecărei circumscripţii. Preoţii aleşi aveau să constituie „detaşamentul duhovnicesc", subordonat Comitetului Duhovnicesc, care avea misiunea să-i trimită acolo unde prezenţa lor era necesară. Aceşti preoţi trebuiau să-i însoţească pe militarii răniţi, să-i prohodească pe cei decedaţi, să se afle în cadrul spitalelor şi detaşamentelor sanitare. De asemenea, clerul Eparhiei Chişinăului şi Hotinului a fost însărcinat să acorde ajutor statului prin organizarea asistării militarilor răniţi şi bolnavi. În acest scop, arhiereul a recomandat ca pe lângă instituţiile de învăţământ teologic din Chişinău să fie deschise două infirmerii pentru militarii răniţi. Evident, sublinia el, în vederea îndeplinirii acestei „datorii patriotice şi preoţeşti"

sunt necesare mijloace băneşti. De aceea, arhipăstorul a dispus ca pe durata războiului să fie impozitate pământurile mănăstireşti şi bisericeşti. Jumătate din acest impozit anual să fie transmis imediat

Comitetului Duhovnicesc. În plus, egumenii mănăstirilor urmau să doneze pentru necesităţile războiului, în măsura posibilităţilor, din sumele mănăstireşti. Afară de aceasta, el a poruncit ca în toate bisericile, mănăstirile şi schiturile din provincie să fie introduse colecte de bani pentru necesităţile Comitetului Duhovnicesc, iar banii colectaţi să fie expediaţi acestui comitet nu mai târziu de data de 10 a fiecărei luni. Totodată, el a mai prescris ca un anumit procent din salariile angajaţilor serviciului eparhial şi al sistemului de învăţământ teologic să fie reţinut şi pus la dispoziţia Comitetului

Duhovnicesc6.

6

KEB, 1914, nr. 29-30, p. 333-335.

142

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

Curând, indicaţiile date de arhiepiscopul Platon au fost traduse în viaţă. Astfel, în luna august 1914, la Chişinău a fost deschis

Spitalul Duhovnicesc, cu 100 de paturi. La sfârşitul anului 1915, în cadrul acestei instituţii curative activa următorul personal medical: medicul superior Toma T. Ciorbă, I. Baluţă, medicul

M.N. Eghiazarov, medicul L.P. Tumarchin, V. Babcenko, A.

Reşnikova, felceriţa superioară A.A. Vasileva, I. Hrobceal, A.

Cuşnir, L. Tartamuş, sora superioară de caritate E. Hartia, A.

Ciachir, E. Şahineanţ, I. Dobroşenko, F. Podpreatov, S. Papuc şi

N. Miroliubova7.

Anterior datei de 18/31 decembrie 1915, adică până la încheierea perioadei de aflare a arhiepiscopului Platon în fruntea

Eparhiei Chişinăului şi Hotinului, în acest spital au fost trataţi mai mult de 500 de militari răniţi şi bolnavi8. Aceşti militari erau aduşi periodic cu trenul la Chişinău.

Data sosirii la Chişinău a militarilor Internaţi în Spitalul Duhovnicesc din grupul răniţi şi bolnavi răniţilor şi bolnavilor sosiţi

30 decembrie 1914.

În gara Chişinău au sosit câteva sute de militari răniţi. Nu este precizat numărul celor internaţi.

22 februarie 1915

50

3 mai 1915.

Comitetul Duhovnicesc a întâmpinat în gara

Chişinău un nou grup de militari răniţi şi bolnavi. Nu este precizat numărul celor internaţi.

17 august 1915

65

KEB, 1915, nr. 37, p. 974 (sunt menţionaţi câţiva membri ai colectivului medical); KEB, 1916, nr. l-2, p. 18.

8

KEB, 1916, nr. l-2, p. 21.

7

(Culegere de studii şi articole)

143

10 septembrie 1915

O parte dintre cei sosiţi au fost daţi spre îngrijire personalului medical de la Spitalul

Duhovnicesc.

1 octombrie 1915

25

20 iulie 1916

52

27 august 1916

62

27 octombrie 1916

21

Surse: KEB, 1915, nr. l-2, p. 48; 1915, nr. 9-10, p. 301; 1915, nr. 19-20, p. 520; 1915, nr. 37, p. 974; 1915, nr. 41, p. 1120; 1915, nr. 43, p. 1211; 1916, nr. 34, p. 612; 1916, nr. 37-38, p. 673;

1916, nr. 50, p. 841.

Ulterior, oficialităţile eparhiale au întemeiat şi alte spitale. La 25

mai/7 iunie 1915, arhiepiscopul Platon a sfinţit noul spital pentru

300 de militari răniţi şi bolnavi, amenajat în incinta Seminarului

Teologic din Chişinău9.

Comitetul Duhovnicesc al Basarabiei a înfiinţat la Chişinău şi o magazie de efecte10, unde erau predate donaţiile: pânză, albituri, cojoace, pielicele, cereale, crupe, fructe, vin, tutun şi alte produse alimentare. De aici, la anumite intervale de timp, lucrurile acumulate erau

trimise pe front pentru necesităţile militarilor.

Bunăoară, la 2 iulie 1915, Comitetul Duhovnicesc a expediat

Marelui Cartier General al 14-lea vagon cu rufe şi alte lucruri, iar la 23 iulie 1915, – al 15-lea vagon cu bunuri materiale, inclusiv 3

000 de Evanghelii, 3 000 de sticle de vin, 20 de puduri de tutun şi

3 000 de ţigări11. De la începutul războiului până la data de 18/31

KEB, 1915, nr. 21-22, p. 578.

În ruseşte: Вещевой склад.

11

KEB, 1915, nr. 29-30, p. 755, 759.

9

10

144

decembrie 1915, din acest depozit au fost expediate pe front mai mult de un milion de albituri, până la 50 000 puduri de pânză, zeci de mii de îmbrăcăminte călduroasă, sute de vedre de vin, sute de puduri de tutun şi altele12.

Conducerea eparhială a organizat la Chişinău un azil pentru militarii schilodiţi, cu scopul de a-i învăţa diferite meserii, ca aceste victime ale războiului să-şi poată dobândi în viitor mijloace de existenţă. Către data de 18/31 decembrie 1915, în azil erau găzduiţi 22 de schilozi13. Totodată, la Chişinău a fost fondată Frăţia de Muncă a Basarabiei de pe lângă Mitropolie14, care întrunea meşteri din Chişinău şi călugări de la mănăstirile din eparhie, aceştia având sarcina să confecţioneze îmbrăcăminte călduroasă pentru soldaţi. Atelierul îşi avea sediul într-o încăpere din Casa Arhierească15.

Din ordinul arhiepiscopului Platon, clerul a demarat o campanie de acumulare a unui fond destinat pentru construcţia clădirii

Azilului de Orfani din Basarabia16. La 21 aprilie/4 mai 1915, în cadrul şedinţei Comitetului Duhovnicesc, a fost adoptată hotărârea de a tipări în limbile rusă şi română 20 000 de exemplare a apelului arhiepiscopului Platon către populaţia Basarabiei de a dona pentru construcţia acestui azil17. În 1915, cu mijloacele băneşti acumulate a fost cumpărat un teren cu suprafaţa de 138 de desetine, situat în preajma oraşului Chişinău, cu intenţia de a înălţa aici clădirea

KEB, 1916, nr. l-2, p. 22.

Ibidem.

14

În ruseşte: Бессарабское Трудовое Братство при Митрополии.

15

KEB, 1916, nr. l-2, p. 23.

16

În ruseşte: Бессарабский Сиротский Приют.

17

KEB, 1915, nr. 17-18, p. 478.

12

13

(Culegere de studii şi articole)

145

viitorului azil. Proiectul clădirii a fost elaborat de academicianul, arhitectul Alexei V. Şciusev, originar din Chişinău18, care, fiind invitat de către arhiepiscopul Platon, a venit din Moscova. În ziua de

6/19 septembrie 1915, arhiepiscopul şi arhitectul au vizitat terenul de 138 de desetine şi au stabilit locul unde urma să fie ridicate un locaş sfânt şi clădirea azilului. Până a fi zidită clădirea azilului19,

Comitetul Duhovnicesc a închiriat o casă, în care, la 20 decembrie

1915/2 ianuarie 1916, a fost inaugurat azilul, cu 50 de orfani. Casa închiriată pentru adăpostirea temporară a azilului se afla la colţul străzilor Puşkin şi Fiodorov20, fiind proprietatea lui Gornştein. Ea avea două nivele şi 27 de

camere21.

În organul oficial al Eparhiei Chişinăului şi Hotinului Buletinul

Eparhiei Chişinăului se publicau dările de seamă cu privire la colecta pentru Comitetul Duhovnicesc. Rapoartele conţin lista instituţiilor, clericilor şi mirenilor care au donat bani într-o anumită perioadă şi sumele donate22.

De asemenea, prin intermediul buletinului eparhial erau aduse la cunoştinţa publică rapoartele privind bunurile donate

Comitetului Duhovnicesc pentru necesităţile militare într-un anumit interval de timp. În rapoartele expuse sunt enumeraţi donatorii, obiectele donate (cămăşi, indispensabili, şervete, pânză, cearşafuri) şi greutatea acestor obiecte23.

KEB, 1916, nr. l-2, p. 23-25.

KEB, 1915, nr. 39, p. 1045-1046.

20

Fosta stradă Podolskaia, numită, în 1912, Fiodorov. Actualmente, strada Bucureşti.

21

KEB, 1916, nr. l-2, p. 25, 48.

22

Înşiruim numerele buletinului în care sunt inserate asemenea dări de seamă: KEB, 1915, nr. 3, p. 15-23; 1916, nr. 10, anexă, p. l-6; nr. 12, anexă, p. l-l6; 1916, nr. 27-28, anexă, p. l-8; 1915, nr.

36, p. 456-472; 1915, nr. 38, p. 507-510; 1916, nr. 45, anexă, p. l-8; 1916, nr. 52, anexă, p. l-l6.

23

Enumerăm numerele buletinului în care sunt publicate asemenea rapoarte: KEB, 1915, nr. 4, p. 3418

Pentru a spori suma de bani destinată frontului,

arhiepiscopul

Platon a majorat taxa pe care parohiile o achitau conducerii eparhiale.

Prin decretul imperial din 5/18 decembrie 1915, arhiepiscopul

Platon a fost numit în postul de arhiepiscop al Kartaliniei şi

Kahatiniei şi exarh al Gruziei24. El a plecat la noul său loc de slujire din oraşul Tiflis în ziua de 21 decembrie 1915/3 ianuarie 191625. La

16/29 decembrie 1915, Nicolae al II-lea l-a desemnat în scaunul eparhial de la Chişinău rămas vacant pe episcopul Anastasie26, care a sosit la Chişinău pe data de 23 decembrie 1915/5 ianuarie

191627. Noul arhiereu a promovat în continuare opera de ajutorare a armatei ruse începută de predecesorul său.

În zilele de l-9 aprilie 1916, cu binecuvântarea episcopului

Anastasie, magazia de efecte a Comitetului Duhovnicesc a expediat: armatei ruse de pe frontul din Bucovina – cel de-al 18lea vagon cu vin; în oraşul Ufa, pentru refugiaţi – cel de-al 19-lea vagon cu albituri şi haine; în oraşul Berdicev – cel de-al 20-lea vagon cu albituri şi vin28.

La 9/22 mai 1916, arhiepiscopul Anastasie i-a înmânat suveranului Rusiei şi membrilor familiei sale, sosiţi la Bender, suma de 40 000 de ruble pentru necesităţile războiului29.

39; 1915, nr. 6, p. 57-62; 1915, nr. 7-8, p. 111-122; 1915, nr. 9-10, p. 150-160; 1915, nr. 11-12, p. 193-202;

1915, nr. 13-14, p. 212-220; 1915, nr. 15-16, p. 231-237; 1915, nr. 17-18, p. 265-278; 1915, nr. 23-24, p.

351-365; 1915, nr. 27-28, p. 395-403; 1915, nr. 34-35, p. 442-450; 1915, nr. 42, p. 524-532; 1915, nr. 43, p. 536-540; 1916, nr. 32-33, anexă, p. l-l6; 1916, nr. 36, anexă, p. l-l6; 1916, nr. 39, anexă, p. 17-32.

24

KEB, 1915, nr. 50, p. 599-600; KEB, 1916, nr. l-2, p. 2.

25

KEB, 1915, nr. 51-52, p. 1506.

26

KEB, 1916, nr. l-2, p. 2.

27

KEB, 1916, nr. l-2, partea neoficială, p. 1. La 6 mai 1916, episcopul Anastasie a fost ridicat la rangul de arhiepiscop (KEB, 1916, nr. 20-21, p. 385).

28

KEB, 1916, nr. 20-21, p. 417.

29

KEB, 1916, nr. 20-21, p. 95-97; nr. 24, p. 473.

În cadrul şedinţei din 11/24 mai 1916 a Comitetului

Duhovnicesc, prezidat de arhiepiscopul Anastasie, s-a decis ca până la 15/28 mai, orfanii să fie transferaţi într-un local nou, aflat la colţul străzilor Reni şi Inzov30.

În luna mai 1916, pe lângă cele 100 de paturi de care dispunea,

Spitalul Duhovnicesc şi-a sporit capacitatea cu încă 50 de paturi, plasate la catul al treilea al clădirii vechi de pe strada Aleksandrovskaia31

a Seminarului Teologic din Chişinău. În septembrie, când a început noul an de studiu în seminar, această secţie cu 50 de paturi a fost mutată în localul spitalului seminarului, situat în curtea acestei instituţii de învăţământ, în timp ce elevii bolnavi, după cum a propus medicul superior al spitalului orăşenesc, Toma Ciorbă (care era şi medic superior al Spitalului Duhovnicesc), urmau să fie trataţi în spitalul orăşenesc32.

Aşadar, situată în imediata apropiere a frontului, Basarabia a participat în mod substanţial la I Război Mondial atât prin jertfa sa umană, basarabenii fiind înrolaţi masiv în rândurile armatei ruse, cât şi prin aportul

său material. Printre instituţiile b asarabene care au acordat ajutor material armatei ruse s-a numărat şi Biserica din Basarabia, ea contribuind, concomitent, şi la organizarea asistenţei medicale oferită militarilor răniţi şi bolnavi.

30

31

32

KEB, 1916, nr. 25, p. 491. Strada Reni – astăzi, Kogălniceanu; strada Inzov – în prezent S. Lazo.

Actualul bulevard Ştefan cel Mare şi Sfânt.

I.П., В Духовном Лазарете, KEB, 1916, nr. 45, p. 765.

148

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

Arhiepiscopul Platon al Chişinăului şi Hotinului

22.03.1914 – 5.12.1915

Arhiepiscopul Anastasie al Chişinăului şi Hotinului

10.12.1915 – 20.06.1918

(Culegere de studii şi articole)

149

ASSISTANCE GIVEN TO RUSSIAN FRONT BY THE

BESSARABIA'S CHURCH DURING FIRST WORLD WAR

Abstract

The article addresses the problem of the assistance given to the Russian front by Church of Bessarabia during World War

I. This assistance materialized in the accumulation of funds for the necessities of war, dispatch of various objects and food to the front, treatment of the wounded and sick soldiers.

150

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

CLERUL BASARABEAN ÎN ANII
PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Denis Bulancea, doctorand,
Institutul de Istorie al AŞM

Clerul ortodox din Basarabia a avut propria contribuţie în perioada Primului Război Mondial. Contribuţia clerului a fost una solidă, manifestându-se în două direcţii, atât ajutorarea celor răniţi şi încurajarea ostaşilor luptători de pe linia frontului, cât şi ajutorarea celor rămaşi acasă, a familiilor ostaşilor, prin strângerea de ajutoare de la enoriaşi pentru nevoile de război, sau chiar prin contribuţii proprii la întreţinerea spitalelor sau a altor instituţii de ajutorare, în dese rânduri chiar patronate de ei.

Încă de la începuturile războiului, mai exact la 21 iulie 1914,

Arhiepiscopul Platon a venit cu un manifest către „Iubitorii de

Dumnezeu Păstorilor-părinţi ai pământului Basarabiei" prin care cerea următoarele lucruri:

„1. vă trimitem prin Consistoriul Duhovnicesc invitaţia noastră cu privire la participarea la marile evenimente din viaţa ţării noastre.

2. a se citi poporului chiar în prima zi după primirea acestui manifest înaintea tedeumului de la Sf. Liturghie cuvântul de la Mt.

versetul XXIV, cap. 6: „veţi auzi de războaie şi veşti de războaie, vedeţi să nu vă înspăimântaţi, căci toate aceste lucruri trebuie să se întâmple. Dar sfârşitul tot nu va fi atunci"

3. aşa cum la ziua de azi foarte mulţi ţărani basarabeni au fost luaţi la datorie şi în acest chip au fost rupţi de la gospodăriile lor

(Culegere de studii şi articole)

nereuşind să finiseze lucrările de câmp, aşa că repartizaţi enoriaşii voştri să acorde ajutor familiilor rămase ale ostaşilor în treburile de gospodărie.

Soldaţii vor fi mulţumiţi fără măsură, ştiind că familiile şi rudele lor nu trăiesc în sărăcie şi din lipsa lor ei flămânzesc.

Ştiind acest lucru ei vor fi mai entuziasmaţi în lucrul lor.

În scârbe e necesar să ne consolăm unul pe altul, în nevoi să ne ajutăm unul pe altul şi bucuria să fie de obşte" 1.

Tot în acest context, conform dispoziţiei Arhiepiscopului

Platon, în legătură cu tendinţa pregătirii clerul basarabean în vreme de război, Consistoriul Duhovnicesc din Chişinău recomanda clerului eparhiei Basarabiei să ţină cont de următoarele lucruri: 1.

că Basarabia se află la hotar cu Austro-Ungaria, împotriva căreia luptă Imperiul Ţarist; 2. că prin Basarabia se vor desfăşura lupte active cu participarea armatei ruse şi de acolo vor fi aduşi răniţi şi decedaţi; 3. că aici îşi vor afla prezenţa un număr semnificativ de forţe ale armatei noastre şi că între cei trimişi pe câmpul de luptă, se află zeci de persoane care vor fi sub supravegherea clerului basarabean2.

Responsabilităţile clerului basarabean, în contextul dificil al războiului în care s-a pomenit statul şi viaţa bisericească, pot fi clasificate după cum urmează:

I. Cele în legătură cu chemarea soldaţilor la luptă şi a familiilor lor. În urma mobilizării au fost încorporaţi mulţi soldaţi, în unele familii au fost luaţi chiar mai mulţi membri, iar în cazul decesului

1

2

Кишиневские епархиальные ведомости (în continuare KEB), 1914, nr. 29-30, p. 328.

Ibidem, p. 332.

unuia dintre soldaţi, familia sa avea mult de

suferit.

a) în afară de adresarea clerului către enoriaşi în limba înţeleasă de ei, preoţii trebuie să îndemne pe cei plecaţi în luptă să se spovedească şi să le administreze sfintele taine iar apoi după oficierea unui tedeum vor primi binecuvântări cu cruciuliţe şi iconiţe, iar intelectualii vor fi binecuvântaţi cu Evanghelia.

Se recomandă a adresa mai des familiilor de militari cuvinte de îmbărbătare şi consolare. În zile de duminică şi sărbători la ectenii3 de inclus rugăciuni cu pomenirea soldaţilor pentru ajutor de învingere în luptă şi acordare de sănătate, iar pentru cei căzuţi să se săvârşească parastasele cuvenite.

b) în datoria părintelui duhovnicesc, de asemenea cade responsabilitatea grijii sub aspect material al familiei soldaţilor plecaţi la luptă. În acest context clerul, împreună cu doi sau trei enoriaşi mai vrednici aleşi din parohie, urmează să sfătuiască aceste familii, în legătură cu găsirea unei soluţii, pentru a intra în posesia unui ajutor material, să primească de la ei petiţii, să-i îndrume în problemele lor şi din contul donaţiilor colectate în parohie să le acorde ajutor. De asemenea mai au obligaţii faţă de orfani, ca să aducă la cunoştinţa Autorităţii Eparhiale despre aceştia pentru a fi repartizaţi spre educaţie prin mănăstiri, evident cu acordul familiilor lor.

II. Responsabilităţi în legătură cu soldaţii antrenaţi pe câmpul de luptă. Experienţa timpurilor trecute a arătat că în vreme de război prezenţa preotului este absolut necesară pe câmpul de luptă.

Astfel că, în afară de preoţi care deja au fost repartizaţi în diferite

3

Rugăciune de cerere sau de mulţumire rostită de către preot sau diacon, la care se răspunde prin: „Doamne miluieşte” ori „Dă, Doamne”.

părţi ale frontului, urma să fie numit în plus câte un

preot dintrun anumit cerc bisericesc, pentru cutare loc unde se desfăşurau acţiunile militare. Anume aceşti preoţi constituiau detaşamentul duhovnicesc care, fiind în subordinea Comitetului Duhovnicesc, urma a fi trimis acolo unde era nevoie. Ei trebuiau să însoţească pe cei răniţi, să-i îngroape pe cei morţi, de asemenea să se afle în preajma spitalelor şi a detaşamentelor sanitare. În timpul desfăşurărilor operaţiunilor ei supuneau celui mai mare ales de către ei sau de Autoritatea Eparhială, căruia i se vor supune. Cei aleşi îşi păstrau dreptul la venitul bisericii şi în afară de aceasta, clerul din parohii avea grijă ca prin intermediul unor anumite taxe impuse parohiilor lor, potrivit numărului de gospodării şi cantităţii pământului bisericesc, să asigure financiar pe preotul ales pentru detaşamentul duhovnicesc. Fiecare preot din detaşamentul duhovnicesc trebuie să aibă cu sine darohranitelniţă4 cu sfinte daruri de rezervă, veşminte, ceaslov, molebnic, trebnic, Evanghelie, cădelniţă şi, dacă Comitetul Duhovnicesc recomanda, antimis5.

În obligaţiile clerului din acele localităţi care erau traversate de calea ferată, intra sarcina de a întâmpina trenul cu militari şi mai ales a celor cu răniţi, în scopul de a-i consola şi încuraja pe soldaţi şi ale distribui cărţi cu cele patru Evanghelii, cruciuliţe, foi volante şi broşuri. La acest lucru urma să dea ajutor şi Frăţia „Naşterea

Domnului”. Anume ea era acea care edita în limba rusă şi română foi volante cu referire la necesitatea şi importanţa acţiunilor câştigătoare a armatei, asigurând bisericile cu iconiţe, cruciuliţe la preţuri minimale. Pe linia căii ferate Bender – Slobodka – Noua

Chivot pentru păstrarea Sf. Taine, adică trupul şi sângele lui Hristos.

Pânză specială ce conţine o părticică din sfintele moaşte ale unui sfânt, accesoriu obligatoriu pentru săvârşirea Sfintei Liturghii.

4

5

154

Suliţă, Frăţia avea doi-trei învăţăcei. În afară de aceasta, ea urma a detaşa misionarii săi pe acea linie, sau la acele staţii unde exista concentraţie mai mare de oameni.

Mănăstirile şi schiturile de bărbaţi urmau a delega din rândurile monahilor, în conformitate cu decizia Autorităţii Eparhiale, câte un ieromonah, iar unde se poate câte doi sau trei, asigurându-i adecvat cu cele necesare. Cei detaşaţi urmau a face parte din detaşamentul duhovnicesc.

Este necesar ca clerul Eparhiei Chişinăului să vină în întâmpinarea situaţiilor dificile ale statului şi de asemenea în organizarea ajutorului acordat răniţilor şi soldaţilor bolnavi.

E necesar ca din numele clerului să se deschidă în Chişinău în şcolile duhovniceşti două spitale pentru soldaţii răniţi. De a sensibiliza cât mai multe persoane aflate în serviciul Eparhial sau din cadrul familiilor lor, dar şi alte persoane binevoitoare, pentru antrenarea lor în activitatea Comitetului Duhovnicesc, în vederea pregătirii pansamentelor, acumularea medicamentelor, a necesarului de lenjerie şi a altor lucruri, precum şi în cea de strângere de ajutoare. Punerea în viaţă a sarcinilor propuse avea să fie făcută şi prin concursul şcolii eparhiale de fete, al mănăstirilor de femei, a şcolii bisericeşti de două clase, precum şi a şcolilor bisericeşti de fete.

Evident, nu se putea face excepţie de sursele financiare necesare animării acestor responsabilităţi, puse pe umărul clerului, astfel că se recomanda monahilor şi clerului alb al eparhiei să fixeze un impozit obligatoriu pe pământul mănăstiresc şi bisericesc pe parcursul desfăşurării războiului. Această impozitare trebuia să

(Culegere de studii şi articole)

155

însumeze o rublă pe an pentru o desetină6, iar pentru pământul schiturilor de femei – câte 50 de copeici

pe desetină. O jumătate din acest venit urma a fi adus prin intermediul blagocinilor şi mănăstirilor Comitetului Duhovnicesc din Chişinău. În plus, pe umerii stareţilor de mănăstiri cădea responsabilitatea supravegherii strângerilor de ajutoare pentru necesităţile de război. În afară de aceasta se impunea de a stabili în toate bisericile, mănăstirile şi schiturile eparhiei Chişinăului încasarea de ajutoare pentru trebuinţele Comitetului Duhovnicesc şi împrospătarea acestor ajutoare în cadrul slujbelor bisericeşti. Venitul din această jertfă trebuia trimis la fiecare dată de întâi a lunii blagociunului unui anumit cerc bisericesc, pentru ca acesta să-l pună la dispoziţia

Comitetului Duhovnicesc, nu mai târziu de data de zece a fiecărei luni, însoţit şi de un registru de evidenţă.

Chiar din prima zi a angajării Basarabiei în teatrul operaţiunilor de război, la 18 iulie 1914, în scopul acordării ajutorului soldaţilor armatei active şi familiilor lor rămase acasă, la Consistoriul

Duhovnicesc din Chişinău s-a convocat Comitetul Duhovnicesc, prezidat de Arhiepiscopul Platon, în componenţa: preot Nicolae

Laşcov, secretarul Consistoriului; Vasile Gheorghe Reşetnicov, trezorierul Consistoriului; preot Vasile Gumă, preot Eugen

Cozachevici şi preot Grigore Glovatinschi – membri7.

Scopul convocării Comitetului Duhovnicesc a fost acela de a veni în ajutor nevoilor ostaşilor şi familiilor lor, prin buna organizare în întreaga eparhie şi distribuirea ajutoarelor colectate pentru familiile soldaţilor şi, de asemenea, pentru soldaţii răniţi

6

7

Măsură agrară egală cu 1,09 ha.

KEB, 1914. nr. 29-30, p. 336.

şi bolnavi8. Contribuţiile financiare adunate

pentru trebuinţele de război trebuiau să fie adresate pe numele trezorierului Comitetului

Duhovnicesc Vasile Gumă9.

Arhiepiscopul Platon, intuind din experienţa altor vremuri cu războaie necesitatea prezenţei clerului ca o consolare ce putea fi oferită soldaţilor pe câmpul de luptă, a hotărât să fie instituit un detaşament al preoţilor din eparhie – câte unul din fiecare cerc, pentru îndeplinirea responsabilităţilor pastorale în acele locuri de luptă unde nu erau preoţi militari după state şi acolo unde, din cauza pricinii des întâlnită aşa cum a arătat experienţa trecută, să îndeplinească cerinţele pastorale absolut stringente ale nevoilor de război, chiar în defavoarea activităţii pastorale de zi cu zi10.

Astfel la 18 iulie 1914 s-a făcut un demers către Consistoriul

Duhovnicesc ca să se aleagă un număr necesar de preoţi dintre cei mai destoinici, şi anume câte un delegat din fiecare cerc, pentru participarea la îndeplinirea sarcinii pastorale în cadrul operaţiunilor de război, în conformitate cu decretul Sf. Sinod din

12 ianuarie 191111. Acest detaşament trebuia să fie format din

50 de persoane, întrunind preoţi de mir, ieromonahi şi cântăreţi bisericeşti12.

La 31 iulie 1914, pentru a lega cumva activitatea diferitelor instituţii laice cu activitatea populaţiei, Autoritatea Eparhială a dispus ca aceste două să conlucreze prin judeţele Basarabiei, acolo unde exista nevoia soluţionării unor probleme serioase. De

KEB, 1916, nr. l-2, p. 20.

KEB, 1914. nr. 29-30, p. 336.

10

Ibidem, nr. 7-8, p. 67.

11

KEB, 1915, nr. 7-8, p. 65.

12

KEB, 1914, nr. 34-35, p. 355.

8
9
(Culegere de studii şi articole)
157

asemenea tot atunci a fost inaugurată adunarea blagocinilor şi a supraveghetorilor judeţeni ale şcolilor parohiale din cadrul

Eparhiei Chişinăului. La această întrunire, cu participarea

Comitetului Duhovnicesc şi în scopul uşurării acordării ajutorului pentru trebuinţele de război, s-a hotărât: a) a deschide în fiecare parohie sub patronajul preotului paroh un „consiliu” în conformitate cu dispoziţia Sf. Sinod, care urma să fie însărcinat cu grija materială pentru familiile celor plecaţi în război. Acest lucru trebuia să fie asigurat prin strângerea de bunuri de la credincioşi şi acordarea anumitor sfaturi, ce puteau ajuta aceste familii să primească o anumită întreţinere, dar şi pentru ceilalţi nevoiaşi; b) A iniţia un detaşament duhovnicesc din rândurile preoţilor eparhiei, câte unul din fiecare cerc protopopesc, pentru trebuinţa celor duhovniceşti ale armatei. Acest detaşament urma să fie supus

Comitetului Duhovnicesc, care prin decizia protoprezbiterului maritim şi militar era trimis să activeze acolo unde era necesar.

Clericii aleşi formau un cerc duhovnicesc, supus comitetului de la centru. Fiecare cleric urma să primească prin Comitetul

Duhovnicesc 150 ruble pe lună, bani proveniţi de la clerul basarabean, cu condiţia ca preotul care îl va înlocui să primească jumătate din venituri frăţeşti, iar cealaltă jumătate, împreună cu venitul de la pământ, pământul şi salariul său, să revină pentru nevoile militarilor sau a familiilor lor. Ei urmau a se prezenta la 15 august 1914 la Chişinău, pentru a primi instrucţiunile de război, luând cu ei cele necesare în afară de anitimis; c) clerul eparhiei trebuia să vină în ajutorul Comitetului Duhovnicesc prin contribuţii proprii şi de asemenea să îndemne pe enoriaşi

să contribuie.

158

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

Tot în cadrul acestui adunări s-a hotărât crearea imediată a detaşamentului clerical format din 35 de preoţi, câte unul din fiecare cerc duhovnicesc. Astfel că în primele zile ale lunii august în toată eparhia au avut loc şedinţe ale cercurilor parohiale, la care s-au ales delegaţi pentru detaşamentul duhovnicesc.

Cei aleşi s-au prezentat la 15 august în or. Chişinău pentru a fi gata ca în orice moment să fie trimişi pe teatrele de luptă ale războiului. Şi cum li se încredinţa şi acordarea primului ajutor, ei au luat lecţii timp de 10 zile, între 18-25 august, pentru a învăţa practici medicale elementare în acordarea primului ajutor celor răniţi, întrucât aceasta solicita pe lângă devotament şi anumite cunoştinţe. Aceste cursuri au fost deschise la 21 august de către patru medici din or. Chişinău, în frunte cu medicul F.

F. Ciorbă, responsabil de serviciul sanitar militar, şi avându-i ca membri pe A. Tumarchin, instructor la acordarea primului ajutor medial, N. Eliazar, neuropsiholog, şi N. Babcenco, instructor la aplicarea pansamentelor. Toate cursurile s-au desfăşurat în casa eparhială Sf. Serafim şi au inclus: 1) organizarea militar-sanitară;

2) supravegherea celor cu boli de nervi şi psihice; 3) acordarea primul ajutor până la venirea medicului; 4) bandajarea răniţilor.

Lecţiile practice s-au desfăşurat prin asistarea la operaţii sau acordarea primului ajutor în spitale 13.

La 14 şi 18 august 1914, detaşamentul de preoţi a mers pentru binecuvântare la Arhiepiscopul Platon, care i-a încurajat pentru munca ce-i aşteaptă14. La această întâlnire Arhiepiscopul Platon a afirmat: „Sunt foarte bucuros că propunerea mea a fost întâmpinată cu aşa mare dragoste de către cler, ca să servească şi să se sacrifice cu

13
14
KEB, 1915, nr. 7-8, p. 68.
KEB, 1914, nr. 36, p. 1461.
(Culegere de studii şi articole)
159

bunăvoinţă la acest mare lucru, bine plăcut lui Dumnezeu. Alegerea

Sf. Voastre îmi spune mult, nu doar ca despre nişte preoţi, ci mai mult ca despre nişte oameni. Marea încercare trimisă asupra Rusiei presupune că în rânduielile aprigilor luptători vor fi răniţi şi bolnavi, cărora le este absolut necesară mângâierea spirituală şi susţinerea morală şi chiar ajutoare cât de mici pentru suferinţele fizice" 15.

La 22 august 1914 detaşamentul de preoţi în frunte cu principalul preot al flotei militare şi maritime, Protoprezbiterul

Gheorghe Şavelschii, a fost împărţit în patru grupe, după numărul localităţilor pentru care erau destinaţi: Vilna, Brest, Pinsk şi

Berdicev16. Au fost trimişi după cum urmează: cei din jud.

Akkerman, Ioan Moşneaga în Brest, Iacov Gavrilov la Vilna, Ioan

Dimitriev la Pinsc şi Nicolae Baljaraschi la Vilna. Din jud. Bălţi:

Pavel Gheorghianov la Brest, Ioan Popesco la Brest, Ioan Baidan la Vilna şi Iacov Serbov la Brest. Cei din jud. Bender: Vladimir

Gheorghianov la Vilna, Teodor Chişca şi Victor Crupschi la

Brest. Cei din jud. Ismail: Andrei Berov, Ignatie Macriţchi, Pavel

Zdetoveţchi şi Dimitrie Dimov toţi în Brest. Cei din jud. Chişinău:

Mihail Neaga, Gheorghe Csifti în Brest iar Vasile Donos şi Ioan

Gromicov la Vilna. Din or. Chişinău Ioan Curbet la Brest. Din jud. Orhei: Gheorghe Jereghi la Berdicev, Mihail Suhomlinov,

Vladimir Aronov, Andrei Nagacevschi şi Vasile Tucicovschi la

Vilna. Din jud. Soroca: Vladimir Baltaga în Vilna, Gheorghe

Secrieru şi Grigore Podgurschi la Brest, iar Mihail Sofronovici la

Vilna. Din jud. Hotin Gheorghe Zagorschi17 la Berdicev18.

KEB, 1915, nr. 7-8, p. 68.

KEB, 1914, nr. 36, p. 1462.

17

Preot militar care a luptat în războiul ruso-japonez.

18

KEB, 1914, nr. 37, p. 1498.

15

16

160

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

La 25 august 1914, a doua zi după ce or. Lvov a căzut în mâinile

Armatei ruse, Arhiepiscopul Platon a oficiat în mitropolie

Tedeumul de plecare al cercului duhovnicesc şi i-a binecuvântat pe fiecare în parte cu icoana Mântuitorului şi i-a stropit cu agheasmă. În aceeaşi zi cercul duhovnicesc compus din 30 preoţi a părăsit or. Chişinău, fiind petrecut la gară de o mulţime de clerici în frunte cu Platon şi guvernatorul provinciei M.E. Ghilhin, având ca destinaţie or. Brest.

Ulterior, în legătură cu dorinţa câtorva clerici de a fi alături de soldaţi, au mai fost trimişi tot în subordinea protoprezbiterul militar şi maritim G. Şavelschi încă zece clerici. Iar pe parcursul anului 1916 pe câmpul de luptă activau 50 de preoţi basarabeni.

Fiecărui preot i se dădea pentru drum câte 100-200 de ruble.

Fiecare cleric trebuia să aibă la el: un chivot cu sf. daruri de rezervă, veşminte, liturghier, molitvelnic, trebnic, cădelniţă, antimis etc., precum şi foi volante aparţinând frăţiei Naşterea Domnului, şi în general literatură duhovnicească destinată soldaţilor19.

Conform statelor de personal în fiecare regiment se afla câte un preot şi cântăreţ, care era obligat să efectueze serviciul divin, să mărturisească şi împărtăşească pe cei răniţi, să îngroape pe cei morţi şi să înştiinţeze rudele de cei morţi. Preoţii au fost prezenţi în cadrul corpurilor statului-major, ale armatei şi a fronturilor. De asemenea au participat la săparea tranşeelor, ridicarea întăriturilor, transportarea mijloacelor de rezistenţă. În urma dispoziţiei Consistoriului Duhovnicesc, la 7 august 1915, clericii de pe front au fost obligaţi să facă ei toate cotizaţiile pe cercuri şi nu ajutorii lor, iar partajarea lor trebuia a se face de

19
KEB, 1915, nr. 21-22. p. 536.

către ei şi nu de Comitet, iar cei nemulţumiţi se puteau întoarce la parohiile lor20.

La mijlocul anului 1915 numărul de preoţi în armată a ajuns la

180021. Pe parcursul războiului în cadrul armatei ruse au activat mai mult de cinci mii de preoţi. La sfârşitul războiului, în Armată şi Marină figurau 700 de preoţi permanenţi şi circa 3000 de preoţi recrutaţi din eparhii22. Pe durata Primului Război Mondial, după cum menţiona protoprezbiterului Gheorghe Şavelschi în adresarea Comisariatul Poporului pentru Afaceri Militare din 29

ianuarie 1918, au fost ucişi sau au murit de răni 40 de preoţi, mai mult de 200 de preoţi au primit leziuni şi lovituri şi mai mult de

100 au fost luaţi în captivitate23. În plus, 14 preoţi ortodocşi au primit Ordinul Sf. Gheorghe de clasa a 4-a,

227 – cruce pectorală pe panglica Sf. Gheorghe, 85 – Ordinul Sf. Vladimir de gradul al treilea cu sabie şi 203 – Sf. Vladimir de gradul patru, 304 –

Ordinul Sfânta Ana de gradul doi şi 239 – Sf. Ana de gradul trei24.

Detaşamentul duhovnicesc pe câmpul de luptă s-a impus cu o activitate deosebită, exact cum a fost intuit de către

Arhiepiscopul Platon, după cum rezultă din telegrama trimisă

Arhiepiscopului de către Protoprezbiterul Gheorghe Şavelschi în luna septembrie 1914, activitatea detaşamentului clerical pe

KEB, 1915, nr. 25-26, p. 385.

Митрополит Евлогин (Георгиевский), Путь моей жизни: Воспоминания, Москва, 1994, с. 241.

22

С.Ю. Чимаров, Русская православная церковь и вооруженные силы России в 1800 – 1917

гг., СПб, 1999. с. 173.

23

Ibidem, p. 174.

24

К.А. Пахалюк, Православное духовенство на защите империи, http://histrf. ru/ru/

biblioteka/pamyatniki-geroyam-pervoy-mirovoy/100-let/pravoslavnoie-dukhovienstvona-zashchitie-impierii.

20

21

162

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

câmpul de luptă era mai presus de orice laudă25. În luna octombrie acelaşi protoprezbiter anunţa că clerul basarabean îşi desfăşoară activitatea pe câmpul de luptă mai bine ca alte societăţi26. Ca exemplu în şedinţa Comitetului Duhovnicesc din 29 mai 1915

a fost dată citirii scrisoarea comandantului

batalionului 69 de rezervă despre prestaţia exemplară pastorală a preotului din detaşamentul duhovnicesc Vladimir Gheorghianov27. Mai mult decât atât, protoprezbiterul G. Şavelschi şi-a exprimat printr-o telegramă, adresată Arhiepiscopului Platon, mulţumirea cu privire la sârguinţa şi activitatea sârguincioasă în ajutorul acordat de către preoţi soldaţilor răniţi şi bolnavi din spitale28.

Nevoia de cler a fost simţită permanent pe parcursul războiului astfel că la 13 martie 1915 protoprezbiterul Gheorghe Şavelschi a cerut Autorităţii Eparhiale să-i trimită preoţi pentru nevoile armatei29. În cadrul vizitelor canonice făcute de către Arhiepiscopul

Platon între 11 şi 19 octombrie 1914, la o adunare a clerului în şcoala de pe lângă soborul din or. Bălţi, s-a citit telegrama Marelui

Cneaz Nicolai Nicolaevici şi a protoprezbiterului G. Şavelschi, în care se lăuda activitatea preoţilor pe front şi se solicita încă trei preoţi. Şi, deşi şi-au exprimat dorinţa de a pleca patru clerici, totuşi Arhiepiscopul a ales doar trei şi anume: preotul Bulancea, preotul Burcovschi şi preotul Gribenco30.

Alegerea şi completarea numărului de clerici în detaşamentul duhovnicesc a fost un lucru firesc şi permanent pe parcursul

KEB, 1914, nr. 40, p. 1614.

KEB, 1914, nr. 43, p. 1717.

27

KEB, 1914, nr. 23-24, p. 610.

28

KEB, 1915, nr. 21-22. p. 536.

29

Ibidem, nr. 11-12, p. 349

30

KEB, 1915, nr. 25-26, p. 629.

163

războiului, ei fiind aleşi dintre cei mai energici, din propria voinţă, de Arhiepiscopul Platon sau prin tragere la sorţi. Astfel că la 26 iunie 1914 în locul ieromonahului Serafim este delegat în armată preotul Nicolae Erimicioia din s. Ţareuca31. La 8

august 1914 adunarea cercului 3 bisericesc al jud. Bălţi, care s-a desfăşurat în s. Cuhneşti a luat în dezbatere alegerea unui cleric pentru a fi trimis pe frontul de război la dispoziţia Comitetului

Eparhial. Din cei vre-o cinci-şase clerici care şi-au exprimat această dorinţă, a fost ales prin tragere la sorţi preotul Ioan

Baidan Pantelimon, parohul bisericii din s. Cuhneşti32.

Preotul Andrei Nagacevschi, preot din Tg. Lăpuşna, şi-a exerciatt activitatea în detaşamentul duhovnicesc de la 29 august

1914 până la 20 septembrie 1915, participând în activitatea obştii ruse a Crucii Roşii în cadrul operaţiunilor militare33.

La 22 mai 1915, în cadrul şedinţei Comitetului Duhovnicesc, preotul militar Aronov, din motiv că era bolnav a fost înlocuit cu preotul D. Grimalschi din s. Vădeni34. Iar la 7 august 1915 au fost trimişi pe front doi preoţi – Nicolai Lupan din s. Bumbăta, jud.

Bălţi şi preotul V. Cozac din s. Vadul lui Isac, jud. Ismail35.

La 16 septembrie 1915 în cadrul şedinţei Comitetului

Duhovnicesc au fost investiţi ca preoţi responsabil de săvârşirea sfintelor taine în cadrul armatei ieromonahul Nicolae, preotul V.

Guma, preotul N. Glovatinschi şi preotul Alexei Mateevici36, care

KEB, 1915, nr. 25-26, p. 629.

KEB, 1914, nr. 34-35, p. 1399.

33

ANRM, Fond 208, inv. 12, d. 211, f. 3 verso.

34
KEB, 1915, nr. 21-21, p. 576.
35
KEB, 1915, nr. 36, p. 939.
36
Alexie Mateevici cel ce s-a impus conştiinţei noastre ca poet, îndeosebi prin nemuritoarea
31
32

la acel moment era propovăduitorul Seminarului Teologic37.

În afară de preoţii trimişi direct pe câmpul de luptă, este cunoscută şi practica de a alege candidaţi destinaţi activităţii în cadrul detaşamentului duhovnicesc. Astfel în şedinţa

Comitetului Duhovnicesc din 24 iulie 1914 au fost înscrişi în calitate de candidaţi în detaşamentul duhovnicesc preoţii F.

Curmei şi Z. Arnăutov din s. Hârtop şi respectiv din s. Chirsovo, jud. Bender38. În cadrul şedinţei Comitetului Duhovnicesc din 29 mai 1915 au fost introduşi în lista candidaţilor pentru detaşamentul duhovnicesc încă doi preoţi, conform voinţei lor proprii, şi anume: Z. Grimalschi din s. Zelena, jud. Hotin şi

Nicolai Lupan din s. Bumbăta, jud. Bălţi39.

La 26 iunie 1915 este înscris în lista candidaţilor pentru armata activă pr. Vasile Cozac, parohul bisericii din s. Vadul lui Isac, jud.

Ismail40. La 31 august 1915 au fost înscrişi ca candidaţi pentru detaşamentul duhovnicesc, din propria voinţă, preoţii P. Hohora şi S. Haritonov din s. Cimişlia, jud. Bender şi respectiv s. Olişcani, poezie-imn „Limba noastră” a fost mobilizat în toamna anului 1915, începând cu data de 16

septembrie, ca preot militar în armata rusă. În anul

1917 i s-a aprobat dorinţa să fie mutat într-o mare unitate rusească ce lupta pe frontul românesc, într-o structură militară de artilerie ce acţiona pe frontul din Moldova, în zona Tecuci-Mărăşeşti, şi anume în brigada rusă nr.71. Spre marea sa bucurie, preotul militar basarabean a ajuns să lupte pe acest teatru de război în momentul în care se desfăşura glorioasa bătălie de la Mărăşeşti (24

iulie – 6 august 1917), acţiune militară care este apreciată de către unii analişti militari de valoare internaţională. Activitatea militară pentru cel care a participat efectiv la bătălia de la Mărăşeşti îşi va găsi sfârşitul, în ziua de 13 august 1917, pe un pat de spital militar, fiindcă se îmbolnăvise de tifos pe front. Marele poet, patriot şi preot militar Alexie Mateevici a fost înmormântat la Cimitirul Central Municipal Chişinău de pe strada Armenească.

37

KEB, 1915, nr. 36, p. 1167.

38

KEB, 1915, nr. 31-32, p. 791.

39

KEB, 1914, nr. 23-24, p. 610.

40

KEB, 1915, nr. 27-28, p. 718.

(Culegere de studii şi articole)

165

jud. Orhei41. Un alt candidat în detaşamentul duhovnicesc a fost preotul G. Ursul din s. Glingeni, ales la 17 noiembrie 191542. Alt preot candidat cunoscut este preotul satului Lunga, jud. Lăpuşna,

Al. Plămădeală43.

Pe parcursul desfăşurării operaţiunilor din cadrul Primului

Război Mondial, clerul bisericesc din componenţa detaşamentul duhovnicesc s-a învrednicit de anumite decoraţii bisericeşti sau chiar ordine, ca rezultat al activităţilor desfăşurate cu o deosebită sârguinţă. Astfel la 3 martie 1915 la solicitarea protoprezbiterului

regimentului militar şi maritim Gheorghe Şavelschi, preotul infanteriei regimentului de Podolia, Serghei Ţurcan, a fost decorat cu scufie de către Arhiepiscopul Platon. Preotul s.

Singureni, jud. Bălţi Nicolae Gridenoc, la solicitarea aceluiaşi protoprezbiter, pentru sârguinţa exemplară şi slujire fructuoasă pe teatrul operaţiunilor de război a fost decorat la 21 februarie cu nabedrenic. Preotul spitalelor de rezervă 134 şi 138, Grigore

Podgurschi, la solicitarea preotului principal al armatei de pe frontul de sud-vest, a fost decorat cu nabedrenic la 25 februarie44.

Prin dispoziţia Sf. Sinod din 28 octombrie 1915, preotul spitalului central de rezervă Nr. 6 din Dvinsk, Dionisie

Gomciaruc, a fost decorat cu dreptul de a purta camilafcă, iar prin dispoziţia Sinodului dintre 6 decembrie preotul detaşamentului de infanterie 283 Pavlogradsk, Ioan Dolişcinschi, a fost decorat cu dreptul de a purta cruce pe piept, iar preotul spitalului central Nr. 2 din Berdicev, Pavel Zdetoveţchi cu camilafcă. În

KEB, 1915, nr. 27-28, p. 794.

KEB, 1915, nr. 48, p. 1393.

43

KEB, 1915, nr. 36, p. 1173.

44

KEB, 1915, nr. 9-10, p. 123.

41

42

166

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

aceeaşi ordine de idei, preotul Iacov Serbov de la spitalul 128

şi preotul de la spitalul 171 de rezervă, Andrei Grosu, au fost decoraţi cu camilafcă45. La 12 martie Arhiepiscopul Anastasie a decorat personal pe preotul spitalului 394 de pe lângă punctul central de evacuaţie,

Mihail Suhomlinov, cu dreptul de a purta nabedrenic46. La 3 aprilie, la insistenţa protoprezbiterului

Gheorghe Şavelschi, preotul regimentului de infanterie 293 din

Ijorsk, Pavel Matvievici, şi preotul regimentului de infanterie

318 din Cernoiarsk, Alexandru Tarnoruţchi, au fost decoraţi cu scufie, iar preotul regimentului de frontieră Gheorghe Jereghi cu nabedrenic47.

În afară de decoraţii bisericeşti anumiţi clerici s-au ales şi cu ordine. Astfel, la 25 septembrie 1914, pentru activităţi deosebite pe front, preotul regimentului 249 Dunărean, Nicolae Bolboceanu, a fost decorat cu ordinul Sf. Ana, categoria a 2-a. Acelaşi ordin l-au primit şi preotul spitalului de rezervă 129, Nicolae Gridenocu, şi cel al spitalului de rezervă 24, Ioan Popescu48. Cu ordinul Sf.

Ana de gradul 3 a fost decorat la 10 decembrie 1915 Ieromonahul

Augustin al mănăstirii Hârbovăţ, pentru activitate sârguincioasă în cadrul operaţiunilor de luptă49.

Activitatea desfăşurată de clerul basarabean s-a desfăşurat nu numai pe câmpul de luptă, dar şi prin purtarea de grijă pentru cei bolnavi. Dovadă a rolului clerului în acordarea asistenţei este şi faptul că timp de trei ani, cât a existat spitalul duhovnicesc, a

KEB, 1915, nr. 9-10, p. 4-5.

KEB, 1916, nr. 12, p. 59.

47

KEB, 1916, nr. 15-16, p. 72.

48

KEB, 1915, nr. 45, p. 544.

49

KEB, 1916, nr. l-2, p. 3.

fost doar un singur caz în care militarul grav

rănit a decedat la o lună după operaţie. Preoţii se aflau întotdeauna lângă soldaţii răniţi şi bolnavi. Drept exemplu poate servi preotul Grigorie

Xifti, care a decedat din cauza tifosului, de care s-a molipsit aflându-se în preajma celor bolnavi50.

Uneori clerici ai bisericii pot fi găsiţi în fruntea liniei întâi de război. Ca exemplu îl avem pe preotul Ioan Dolişcinschi51, care în primele zece luni ale desfăşurării operaţiunilor de război s-a manifestat prin energie şi entuziasm deosebit. Anume acesta din urmă în timpul unei lupte crâncene l-a însoţit pe comandant şi, sub presiunea gloanţelor şi a teatrului de război, a binecuvântat armata şi animat-o spre luptă. Iar când comandantul a fost rănit, preotul Dolişcinschi i-a acordat primul ajutor medical. Pentru aceste acţiuni vitejeşti a fost decorat cu camilafcă şi cruce52.

Alt preot militar cu o activitate deosebită a fost Mihail Neaga53, care de la începutul lunii februarie 1915 a activat în cadrul unui punct de pansament, încurajând mereu pe ostaşi. Între 19 şi 30

iunie preotul Neaga a ţinut zilnic lângă sătucul Grabskie-Budî discuţii cu ostaşii, aflându-se în tranşee şi riscându-şi viaţa. În timpul unei astfel de discuţii, cu militarii din regimentul 12, germanii au deschis focul artileriei. În urma bombardamentului, o mare parte din şanţ s-a surpat, dar părintele a scăpat nevătămat, continuând să încurajeze ostaşii. Pentru aceste merite îndeplinite

Revista Societăţii Istorico-Arheologice Bisericeşti, 1929, vol. 19, p. 14.

Absolvent al seminarului teologic în anul 1900, în ultimul timp a fost paroh al bisericii din s. Parcova, jud. Bălţi.

52

KEB, 1916, nr. 7, p. 158-159.

53

Absolvent al seminarului teologic în anul 1896. În ultima vreme a fost paroh al bisericii din s. Lozova, jud.

Chişinău.

50

51

168

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

cu mult entuziasm a fost decorat, la 2 ianuarie 1916, cu dreptul de a purta cruce pe piept cu panglica Sf. Gheorghe54.

Un alt exemplu de acest gen este cel al preotului Alexandru

Grigore Tarnoruţchi, rănit mortal de un glonţ la 14 octombrie

1916, în momentul când se avântase în fruntea regimentului cu crucea în mână contra unui atac neaşteptat al inamicului55.

Un fenomen întâlnit în timpul Primului Război Mondial, de altfel caracteristic pentru toate războaiele, a fost luarea în captivitate, în cazul dat clericii basarabeni s-au pomenit în lagărele din Germania şi Austro-Ungaria. În virtutea condiţiilor insuportabile, mulţi preoţi nu au supravieţuit. Alţii, terminaţi din punct de vedere moral şi fizic, au fost luaţi drept persoane cu handicap şi au fost trimişi acasă56.

Alimentaţia era foarte modestă, iar ajutorul din afară nu era admis.

Deseori se murea de tuberculoză, sau de bronşită. Trebuinţele pastorale erau îndeplinite cu mare dificultate, deşi în anumite cazuri li se permitea să construiască chiar paraclise şi clopotniţe.

Cei de o naţionalitate cu gardienii erau avantajaţi. Li se permitea săvârşirea slujbelor cu anumite condiţii şi uneori chiar zilnic, fără a li se pune piedici. Însă, de regulă, neîncrederea germanilor faţă de preoţi era aşa de mare, încât li se acorda ajutor deja când aceştia erau fără cunoştinţă.

Pe parcursul războiului au nimerit în captivitate din tot cuprinsul Imperiul Rus peste 100 de preoţi57. Nu ştim

exact câţi din aceştia erau din Basarabia, cunoaştem numele doar a

KEB, 1916, nr. 11, p. 241.

ANRM. Fond 208, inv. 3, d. 5338, f. 101.

56

http://e-vestnik. ru/analytics/voennoe_duhovenstvo_v_pervoy_mirovoy_voyne_8185.

57

http://histrf. ru/ru/biblioteka/pamyatniki-geroyam-pervoy-mirovoy/10Olet/pravoslavnoiedukhovienstvo-na-zashchitie-impierii.

54

55

(Culegere de studii şi articole)

169

câtorva. Astfel încă de la începutul războiului în captivitate au nimerit preoţii Constantin Timuş şi Vichentie Popescu, clerici ai bisericii din s. Colencăuţi, jud. Hotin. Aceştia au fost luaţi de austrieci în or. Grossau, la 124 km vest de Viena. În anul 1916, conform unei dispoziţii venite din Viena, Constantin Timuş a fost eliberat de ministerul militar austriac, pe când Vichentie Popescu a rămas în Grossau58. Alt preot căzut în captivitate a fost Ioan

Sorocean59. Preotul s. Vărzăreşti, jud. Chişinău Ioan Gromicov, aflat şi el în captivitate în Germania, printr-o scrisoare adresată

Consistoriului Duhovnicesc în 1915, îşi anunţa familia că este viu şi sănătos60. Alţi clerici basarabeni se aflau în captivitate în

Galiţia, Imperiul Austro-Ungar. În afară de preoţi, în captivitate au nimerit şi cântăreţi de biserică, cum e cazul lui A. Bencovschi din s. Răchitna din jud. Hotin61.

Situaţia acestor clerici nu a fost lipsită de atenţie, astfel că în iunie 1915 a fost inaugurat Comitetul pentru ajutorarea celor luaţi în captivitate62, iar prin dispoziţia Sf. Sinod, între 13-20 ianuarie

1916 a fost convocată comisia „pentru satisfacerea nevoinţelor morale şi spirituale ale soldaţilor captivi ruşi” 63.

În afară de participarea la operaţiunile de război, clerul din

Basarabia s-a manifestat în perioada Primului Război Mondial şi prin însufleţirea credincioşilor pentru strângerea de contribuţii financiare pentru cei răniţi şi pentru trebuinţele de război. Mai

KEB, 1916, nr. 6, p. 136.

KEB, 1915, nr. 17-18, p. 478.

60

KEB, 1915, nr. 23-24, p. 610.

61

KEB, 1915, nr. 42, p. 1166.

62

KEB, 1915, nr. 25-26, p. 385.

63

http://e-vestnik.
ru/analytics/voennoe_duhovenstvo_v_pervoy_
mirovoy_voyne_8185.

58

59

170

mult decât atât, instituţiile de ajutorare ale ostaşilor, ale celor răniţi, ocrotirea orfanilor, ocrotirea bolnavilor şi ale familiilor ostaşilor plecaţi pe câmpul de luptă erau întreţinute de multe ori pe cheltuiala clerului basarabean. De asemenea spitalul duhovnicesc era întreţinut pe cheltuiala clerului64.

Clerul a fost acea instituţie care a intervenit sistematic către

Comitetul Duhovnicesc pentru acumularea de ajutor pentru armată. Astfel, la 10 februarie 1915, în cadrul şedinţei Comitetului

Duhovnicesc au fost puse în discuţie diverse întrebări

ale clerului basarabean cu referire la armată, hotărându-se: 1) Zemstva

Basarabiei să eexpedieze 1000 de schimburi de lenjerii din

Comitetul Duhovnicesc în or. Brody din Galiţia; 2) a elibera din contul Comitetului şi a expedia protoprezbiterului G. I. Şavelschi

50 de exemplare ale cărţii bisericeşti Triod în color pentru ale oferi clerului militar; 3) a face cunoscut prin Registrele Eparhiale dosarul preotului din s. Ciocana65, jud. Chişinău, P. Laşcov despre necesitatea absolut trebuincioasă a clerului şi a poporului pentru recoltarea pământului soldaţilor plecaţi la război66. Tot în cadrul şedinţei acestui Comitet s-a pus în discuţie rugămintea preotului

Laşcov de acordare a permisiunii folosirii banilor bisericilor pentru arendarea pământului familiilor nevoiaşe ale căror bărbaţi au fost luaţi la război67.

În anul 1915, odată cu venirea primăverii şi deschiderea lucrărilor de câmp, pentru ca terenurile agricole ale soldaţilor să nu rămână neprelucrate, iar familiile lor fără hrană, Comitetul

KEB, 1915, nr. 7-8, p. 70.

Azi parte a or. Chişinău.

66

KEB, 1915, nr. 7-8, p. 267.

67

Ibidem, p. 270.

64

65

(Culegere de studii şi articole)

171

Duhovnicesc s-a adresat clerului cu rugămintea de a avea grijă de loturile de teren ale celor plecaţi pe câmpurile de luptă, iar pământul să fie pregătit pentru semănat, ca familiile lor să nu sufere din lipsa bărbaţilor plecaţi68.

În anul 1916 a început înscrierea populaţiei la

împrumutul statului pentru nevoile armatei la rata de 5½ %, iar responsabilitatea explicări necesităţii acestui lucru a căzut tot pe umerii clerului69.

Aproape toate instituţiile de ajutorare erau conduse de clerul basarabean, inclusiv orfelinatul din or. Chişinău, în fruntea lui fiind numit în anul 1916 preotul Gheorghe Roşca70. Ei împărţeau hrana şi ofereau ospitalitate celor ce aveau nevoie. Autoritatea

Eparhială nu a rămas insensibilă la activitatea clerului în scopul ajutorării trebuinţelor de război, astfel că a acordat chiar distincţii unor anumiţi preoţi care s-au manifestat mai pronunţat71.

Grija clerului se arăta uneori şi prin donaţii băneşti. Bunăoară în luna mai 1916 Împăratul Nicolai II, vizitând frontul şi făcând inspecţie trupelor noi formate, a sosit la Tighina. În adunarea extraordinară la care a luat parte şi clerul – membri ai Comitetului

Duhovnicesc şi ai Consistoriului Duhovnicesc şi administraţia fabricii eparhiale de lumânări, a fost oferită Maiestăţii Împărăteşti de către cler suma de 25000 de ruble, 5000 de ruble urmaşului la tron, 5000 ruble principesei Olga Nicolaevna şi 5000 ruble

— Principesei Tatiana Nicolaevna, toate pentru trebuinţele de război72.

KEB, 1915, nr. 7-8, p. 109.

KEB, 1916, nr. 46, p. 252.

70

Revista Societăţii Istorico-Arheologice Bisericeşti, 1929, p. 78.

71

KEB, 1916, nr. 18-19, p. 84.

72

KEB, 1916, nr. 20-21, p. 96.

68

69

172

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

Biserica prin clerul ei a contribuit la crearea unor anumite instituţii concrete de ajutorare, astfel că pentru ostaşii răniţi şi bolnavi s-a înfiinţat pe contul oraşului în cele două clădiri ale

Seminarului Teologic din str. Alexandru cel Bun, un spital cu 189

paturi, aranjate potrivit nevoilor. Acest spital a fost sfinţit la 12

septembrie 1914, iar la 22 septembrie în Chişinău au sosit din

Kiev cu trenul sanitar 225 ostaşi basarabeni bolnavi şi răniţi.

Aproape 100 de răniţi au fost instalaţi în spitalul clerului, iar restul în spitalele Zemstvei şi ale Crucii Roşii. Pe măsură ce se eliberau spitalele din guberniile limitrofe de soldaţi basarabeni, acolo se instalau soldaţi din guberniile îndepărtate ale Rusiei, din Serbia şi din alte părţi73.

Cei răniţi pe câmpul de luptă au început a fi aduşi la Chişinău direct de pe câmpul de luptă, până la sfârşitul anului 1914 fiind documentat că: la 21 septembrie au fost aduşi 150 de răniţi74, iar la 30 decembrie alte câteva sute75. Paginile buletinului oficial al revistei eparhiale76 oferă aceste informaţii, precum şi numele celor răniţi77. De aceea, în anul 1915 s-au înfiinţat mai multe spitale în clădirile noi ale Seminarului Teologic, pentru 300 bolnavi şi răniţi, iar în locul şcolii spirituale un spital pentru 400 de persoane.

Aceste spitale au fost sfinţite la 5 mai78. Iar în ce priveşte venitul pentru clădirile de ajutorare, doar în primul an de activitate a acesta constituit în jur de 5 milioane de ruble79.

KEB, 1917, nr. 38, p. 389.

KEB, 1914, nr. 39, p. 378.

75

KEB, 1915, nr. l-2, p. 48.

76

Кишиневские епархиальные ведомости.

77
KEB, 1915, nr. 15, p. 84.
78
Ibidem, 1915, nr. 21-22, p. 547.
79
KEB, 1914, nr. 39, p. 365.
73
74
(Culegere de studii şi articole)
173

De asemenea, la 26 octombrie 1914, s-a înfiinţat din iniţiativa

Arhiepiscopului Platon o „frăţie muncitoare” de croitori, compusă din fraţii de la mănăstiri şi croitori din oraş, pentru a coase lenjerie călduroasă şi îmbrăcăminte pentru ostaşi. Frăţia se afla sub preşedinţia protoiereului N. V. Laşcov, şi era amplasată în Casa Arhierească a mitropoliei. Peste o sută de croitori au fost instalaţi în primele zile ale lui noiembrie 1915, punându-li-se la dispoziţie şi o parte din clădirile de la via arhierească80.

Biserica nu s-a limitat să ajute doar pe cei răniţi, ci s-a îngrijit şi de invalizii rămaşi în urma războiului. Astfel, în anul 1915 s-a înfiinţat un „atelier-orfelinat”, pentru ostaşii invalizi, sau vindecaţi, dar care nu mai erau apţi pentru serviciul militar. Localul a fost pus la dispoziţie de primăria oraşului pe str. Constantinov lângă birtul „Şmidt”. Atelierul avea 50 de paturi. Aici invalizii sub conducerea şcolii de meserii „Alexandru” învăţau: cizmăria, croitoria, tâmplăria şi împletitul coşurilor, iar unii chiar să citească.

Iniţiativa a aparţinut Arhiepiscopului Platon, care la şedinţa din

5 mai a Comitetului Duhovnicesc a hotărât să acorde câte 2000

de ruble pe lună pentru întreţinerea lui din sumele ce se adunau lunar la Comitet81.

Creştinismul a condamnat războiul şi l-a prezentat ca un rău ce apare în viaţa credincioşilor. Iar pe de altă parte, încă de la începuturile creştinismului, adepţii săi au

răspuns îndatoririlor militare, iar Biserica primară nu a cerut acestora să părăsească armata romană nici chiar în timpul persecuţiilor. Biserica a fost întotdeauna, prin clerul ei, aproape de nevoile statului

80

81

KEB, 1915, nr. 43-45, p. 890.

KEB, 1915, nr. 21-21, p. 687.

174

din care însăşi ea face parte. Astfel că şi în perioada Primului

Război Mondial biserica prin clerul ei s-a implicat foarte activ.

Aceşti clerici „responsabili” de simţul duhovnicesc al ostaşilor s-au resemnat şi au depăşit toate ororile războiului, rugându-se fierbinte pentru înlăturarea inamicilor, îndemnând pe soldaţi la rugăciune şi păstrarea vieţii duhovniceşti, iar alţii chiar au avut de suferit detenţia în diferite lagăre din Austro-Ungaria, Germania etc. Unii în urma maltratărilor din temniţe au cunoscut moartea.

BESSARABIAN CLERGY IN YEARS

OF THE FIRST WORLD WAR

Abstract

The role and personality of the clergy of Bessarabian Church is particularly important in the discussed matter. By the early twentieth century the Church of Bessarabia was the religious institution of the middle and upper middle classes. Considering that these men were supposed to be ministering to all classes of

Romanian society, the difficulties can be imagined. Many priests, particularly those in rural parishes, played an enormous role in the community, both in religious and social life. They were available to help with day to day affairs, such as obtaining references for jobs, but could also play a more paternal role of chastising errant

members.

(Culegere de studii şi articole)

175

During First World War several priests have suffered detention in various camps in Hungary, Germany etc, while others have suffered maltreatment, and even death on the battlefield. These priests were responsible for the spiritual resignation of soldiers, in order to overcome all the horrors of war, by praying for the loss of enemies, helping central administrative authorities, urging soldiers to prayer and keeping their spiritual life.

176

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

VIZITELE CANONICE ALE ARHIEPISCOPUL CHIŞINĂULUI

ŞI HOTINULUI ANASTASIE PE FRONTUL DIN BUCOVINA

ŞI DE LA DUNĂRE (1916-1918)

Maria DANILOV, conf. cerc., dr. în istorie,
Institutul de Istorie al AŞM

Implicarea clerului ortodox în evenimentele Primului Război

Mondial, atât în latura sa militară, cât şi în cea politică a fost un fapt evident. Arhiepiscopul Anastasie fusese numit la catedra episcopală din Chişinău în baza Ucazului sf. Sinod din 10

decembrie 19151. Nu vom lua în dezbatere acele motive care au stat la baza deciziei sinodale de numire a episcopului de Holmsk

Anastasie în fruntea Eparhiei Chişinăului şi Hotinului2. Cert este că până la venirea acestuia în noua eparhie, chiriarhul îşi însuşise o anumită experienţă misionară în zonele de front ale Eparhiei de

Holmsk şi Liublen, cuprinse chiar din primele zile ale războiului în raza acţiunilor militare ale armatelor imperiale. În memoriile sale de mai târziu, episcopul Anastasie avea să noteze că, în acele clipe de grea

cumpănă de la începutul războiului mondial, eparhia Holmskului se pomenise părăsită, atât de militari, cât şi de reprezentanţii puterii civile. Pe umerii lui a rămas toată

Кишиневския Епархиальныя Ведомости (în continuare KEB), № 50-51, 1915, c. 850;

Arhiepiscopul Anastasie (n. 6 august 1873, gub. Tambov, Rusia) în lume Alexandr

Gribanovski, din părinţi clerici; în 1897 a absolvit Academia Duhovnicească din Moscova; tuns în monahism (1898); rector al Seminarului Teologic din Moscova (1901); ridicat la rangul de arhimandrit (1901); episcop de Serpuhov (1906); episcop de Holmsk şi Liublen

(14 mai 1914-5 decembrie 1915).

2

În mai puţin de cinci luni – după numirea lui Anastasie la catedra episcopală din Chişinău, acesta va fi ridicat la treapta de arhiepiscop (6 mai 1916). Se prea poate, pentru a-l ridica la o mai înaltă treapta ierarhică a fost schimbat la o alta catedra episcopală.

1

(Culegere de studii şi articole)

177

responsabilitatea pentru cei oropsiţi de grozăviile războiului. Casa eparhială din Holmsk fusese transformată în lazaret pentru răniţi.

Zilnic săvârşea panahide, ţinea predici şi-i îmbărbăta la lupte pe ostaşii de pe câmpul de luptă. Pentru aceste deosebite merite va fi decorat în 1915 cu ordinul Alexandr Nevski, o distincţie foarte înaltă pentru un nemilitar3.

Ultimul ierarh trimis de Sinodul rusesc în Basarabia Anastasie

Gribanovski (1873-1965)4 şi-a continuat misiunea sa duhovnicească în zonele de front ale războiului5. Abia venit în Basarabia la finele anului 1915 (23 decembrie 1915)6, chiriarhul deja îşi pregăteşte vizitele canonice în zona de nord a eparhiei, preconizate pentru începutul lunii februarie 1916. De reţinut că una din primele vizite a fost cea din 25 decembrie 1915, la răniţii ce se aflau internaţi

in lazaretul din Chişinău. Episcopul Anastasie a avut o întrevedere cu medicul F.F. Ciorbă, care l-a întâmpinat cu pâine şi sare7.

* * *

Anul 1916. Vizitele canonice8. In scurta sa şedere la catedra din Chişinău (1915-1918), episcopul Anastasie a reuşit sa

Numit episcop de Holmsk pe 14 mai 1914, odată cu declanşarea operaţiilor militare,

Anastasie a întreprins o muncă misionară direct pe frontul de luptă, încurajând ostaşii la lupte cu rugăciuni şi predici elogiate în duh patriotic. Mai avea convingerea că pentru Rusia, scopul principal al războiului era unirea teritoriului din Galiţia şi a „Rusiei subcarpatice”.

4

În anul 1919, arhiepiscopul Anastasie era la Constantinopol. Ulterior, avea să preia cârma aşa-numitului Sinod arhieresc rus din diasporă, fiind recunoscut ca întâiul arhiereu al

Bisericii ruse din diasporă. A fost înmormântat testamentar (decedat la 22 mai 1965) la mănăstirea Sfintei Treimi din Djordaville (SUA).

5

Episcopul Anastasie Gribanovski avea vârsta de 42 de ani când a venit în Basarabia. A

rămas în amintirea basarabenilor ca un riguros ascet, care dormea cu capul pe o piatră.

6

Епархиальная хроника, КЕВ, №. 3, 1916, с. 77.

7

Василий Гума, Высокопреосвященный Анастасий в тылу армии, КЕВ, № 21-22, 1917, с.

416-432; Епархиальная хроника, КЕВ, № 3, 1916, с. 78.

8

Отбытие его преосвященства из Кишинева в епархию, КЕВ, №11, 1916, с. 1.

organizeze cinci vizite canonice în eparhie, două dintre acestea fiind în zonele din nordul şi sudul provinciei în parohiile afectate de urgiile războiului. Prima vizită canonică a fost întreprinsă în judeţul Soroca (8-25 februarie 1916)9 Chiriarhul a pornit cu trenul din Chişinău spre Bălţi, Ocniţa, Moghilev-Podolsk, Otaci,

Călărăşeuca, Noua-Suliţă şi Hotin10. În parohia de la Otaci, a fost întâmpinat de preotul S. Grimalski cu o memorabilă cuvântare:

„În a treia zi (3 februarie 1916) am primit vestea că veţi vizita parohia noastră şi am rămas surprins, deoarece asemenea vizite după tradiţia locală erau din vreme anunţate prin ucazul special al Consistoriului Duhovnicesc, erau alcătuite rutele speciale […].

Nouă ne este cunoscută munca plină de jertfire în zonele de front ale Eparhiei de Holmsk […]. Venit nu demult în Basarabia, aţi lăsat viaţa tihnită de catedrală şi va-ţi grăbit să veniţi în ajutor cu

Sfânta cruce şi să-i liniştiţi pe cei din zona frontului din Bucovina

[…]. Cei din Călărăşeuca sunt speriaţi de faptul că locul va fi transformat într-o fortificaţie de luptă […]. Lumea este agitată că au fost scoase multe clopote de pe turlele bisericilor şi li s-au împărţit cartele de refugiaţi”. De asemenea, preotul Evghenie

Gherbanovschi (Călărăşeuca) şi-a exprimat părerea de rău că, din cauza războiului, chiar dacă aveau toate materiale de construcţie adunate, n-au putut începe construcţia bisericii de piatră11.

Episcopul Anastasie a mai vizitat şi mănăstirea Călărăşeuca. O

atenţie deosebită a acordat şcolii parohiale, având discuţii cu elevii. De asemenea a vizitat si azilul pentru copiii orfani de război, îndemnând enoriaşii sa jertfească ajutoare pentru orfelinate. În

С. Грималский, Посещение преосвещеным Анастасием, Епископым Кишиневским и

Хотинским, приходов Сорокского уезда, КЕВ, № 9, 1916, с. 189- 195.

10

Actualmente Mănăstirea Adormirea Maicii Domnului, Călărăşeuca, raionul Ocniţa

11

С. Грималский, Посещение преосвещеным Анастасием… КЕВ, №. 9, 1916, с.191-193.

Noua – Suliţă, protoiereul Polenski l-a întâmpinat pe vlădica „cu lacrimi de bucurie”. Pentru că în acele locuri distruse de război, care nu o data au văzut duşmanul în faţă, biserica rămase fără clopote, fără icoane şi alte odoare. Lumea era plină de teamă, era speriată de acele lupte, de împuşcăturile care se auzeau necontenit de multă vreme. Pe 15 februarie 1916, chiriarhul a mers la biserica din Rânhaci distrusă de armele austriecilor, singur supunânduse pericolului din zona frontului. Câteva obuze au căzut chiar în preajmă locului unde se afla chiriarhul12. Protoiereul Vasile Guma, cel care ne-a lăsat o impresionantă cronică a vizitelor canonice ale episcopului Anastasie, a descris cu lux de amănunte multe alte detalii din viaţa parohiilor basarabene aflate, fie în spatele frontului, fie în zona acţiunilor militare ale Primului Război

Mondial13.

Cea de a doua vizită în eparhie, chiriarhul a întreprins-o în zona de sud a provinciei. Pe 5 martie 1916, episcopul Anastasie a pornit din Chişinău spre Bolgrad cu trenul. În drum a mai vizitat biserica din satul Tabac şi casa preotului Ion Nutam, atrăgând atenţia celor din parohie că biserica e veche şi ar trebui construită alta din piatră. La Bolgrad s-a îndreptat direct pe bulevardul ce ducea spre Sf. Catedrală a oraşului. Oştirile în frunte cu „generalul

K.N.A.”, aranjate în mai multe rânduri, l-au întâmpinat cu mult entuziasm pe vlădica Anastasie, care a mai fost salutat şi de elevii din liceele oraşului. În faţa catedralei era o mare aglomeraţie de lume. Protoiereul M. Novakov, care a ţinut o cuvântare, a subliniat, între altele: „Î.P.S. Anastasie, se vede că aţi intuit starea noastră

12

13

С. Грималский, Посещение преосвещеным Анастасием... с. 4.

Протоиерей Василий Гума, Обозрение Епархии, Буковинского и Дунайскаго фронтов

Высокопреовященым Архиепископом Анастасием в 1916-1918 г., Кишинев, 1918, с. l-96.

şi Dumnezeu va trimis către noi să ne întăriţi sufletele în aceste clipe grele. Prin exemplul propriu, de atâtea ori aţi fost pe câmpul de luptă, printre ostaşi, pentru ai susţine şi ai întări cu duhul” 14.

După Sf. Liturghie, chiriarhul a mulţumit tuturor pentru că s-au îngrijit de buna orânduire a Catedralei oraşului, atât de bine păstrată. A mai vizitat liceul de băieţi şi de fete, şcoala parohială şi biserica Sf. Nicolai.

Pe 7 martie 1916, episcopul Anastasie, însoţit de preoţii F.

Ciachir şi M. Sadovici a pornit cu vaporul pe Dunăre spre Reni, unde a fost întâlnit de generalul M. Veselkin. A înnoptat la Statul

Major al armatei. A doua zi i-au pus la dispoziţie un automobil militar, care l-a dus pe la bisericile din localitate – cea a Înălţării

Domnului şi a Sf. Constantin şi Elena. De asemenea a vizitat Şcoala militară superioară din Reni, progimnaziul şi mai multe şcoli parohiale. A mai avut o convorbire cu preotul Nicolae Parfeniev din s. Giurgiuleşti. Localnicii s-au arătat mulţumiţi că Î.P.S episcopul

Anastasie „în asemenea clipe de grea cumpănă a vizitat clerul basarabean de la periferie”.

Între 19-23 martie episcopul Anastasie a vizitat judeţul

Akkerman15. Cu o deosebită evlavie a vorbit chiriarhul către mulţimea adunată în Catedrala oraşului: „Lumânările din mâinile voastre sunt ca o mărturie a primilor Apostoli care au dat credinţa pe aceste meleaguri”. Episcopul s-a arătat a fi un bun cunoscător al muzici bisericeşti. Şi-a exprimat admiraţia faţă de cântarea psalmică a corului din Catedrală, comparând-o cu cea din hramul de la Ierusalim: „Darul vocii este unul sfânt, este un

14

15

Протоиерей Василий Гума, Обозрение Епархии... с. 4.

Отбытия его Преосвященства из Кишинева в епархию, КЕВ, № 13, 1916, с. 1.

(Culegere de studii şi articole)

181

dar al inimii, al sufletului, este unul de la Dumnezeu”, – susţinea episcopul Anastasie. A lansat un apel către membrii Societăţii

Arheologice să descifreze inscripţia de pe plita de marmură instalată în Catedrală. Un cuvânt de mulţumire din numele enoriaşilor l-a avut preotul P. Siniţân. Episcopul Anastasie a mai vizitat şi unele instituţii de învăţământ, de caritate, mai multe spitale, case de bătrâni, închisori, dar şi biserica gimnaziului de băieţi şi cea a gimnaziului de fete. Directoarea acestui gimnaziu

E. Buriabova, raporta că „din cele 400 eleve, 112 erau evreice, însă erau ascultătoare şi respectau Legea”. Chiriarhul peste tot a ţinut cuvântări patriotice, chemând elevii să lupte pentru patria sfântă16.

În 23-29 martie 1916, episcopul Anastasie întreprinde cea de-a treia vizită canonică în eparhie, îndreptându-se cu trenul spre

Movilău, Larga şi Hotin, apoi cu trăsura trasă de cai. Protoiereul

Vasile Guma nota, precum că în timpul când episcopul Anastasie slujea Sf. Liturghie în altarul Catedralei din Hotin, pe de asupra acoperişului şuierau gloanţele şi bubuiau luptele de aeroplane. De la catedrală, condus de mareşalul nobilimii M.N. Krupenski, a vizitat Casa Nobilimii şi şcoala bisericească cu 4 clase. La Hotin, pe 29 martie 1916, episcopul Anastasie a avut o întrevedere cu ţarul Nicolai Alexandrovici17. În aceeaşi zi a vizitat biserica din

Otaci cu hramul Sfântul Nicolae, foarte bine păstrată (sec XVIII)

şi spitalul militar din Ocniţa cu peste 118 ostaşi răniţi. Pe 17

aprilie 1916, episcopul Anastasie trece linia frontului spre staţia

Lipcani. De astă dată, chiriarhul a purces la drum cu Sfânta icoană de la mănăstirea Hârbovăţ, adusă special de la mitropolie

16

17

Протоиерей Василий Гума, Обозрение Епархии… с. 15.

Vasile Guma nu relatează alte amănunte.

pentru zona frontului din Bucovina. Vlădica se oprea de fiecare dată în unităţile militare din zona frontului pentru a săvârşi

Sfânta rugăciune împreună cu preoţii şi corul militar de unitate.

După cum nota protoiereul Vasile Guma, unul dintre oratorii militari (s. Mămăliga) ar fi adăugat la cele spuse de către episcopul

Anastasie că „Sf. Maica Domnului îi va apăra de gloanţe şi le va trimite înapoi duşmanului” 18.

În 20 aprilie 1916, la miezul nopţii, episcopul Anastasie a ajuns la Catedrala din Hotin, unde se aflau câteva sicrie cu morţi

(aviatorul Bociarski şi ofiţerul Alexin). A doua zi lângă mormintele ostaşilor căzuţi chiriarhul avea să predice: „Războaiele mari cer mari jertfe. Ofiţerii au ales un asemenea serviciu, care şi în zilele de pace este supus pericolului. De când natura a ieşit de sub ascultare, ea cu greu se supune omului. Înainte jertfele erau doar pe mare, acum şi în aer. Faptele celor căzuţi nu sunt fără rost, ele aduc biruinţă armatei. În ajutor va veni Sf. Icoana de Hârbovăţ la care se închină toţi basarabenii. În timpul invaziei tătarilor, polonezilor, întotdeauna i-a ajutat. Vă închinaţi şi voi, ca să puteţi trece peste greutăţile luptelor” 19.

În drum spre Bălţi (22 aprilie 1916), episcopul a vizitat mai multe spitale şi lazarete cu răniţi. De asemenea a vizitat parohiile din Lipceni şi Glinjeni, unde a găsit o biserică nouă în care corul bisericesc a cântat româneşte (chiriarhul avea să-i laude pe moldoveni pentru arta cântecului plin de evlavie)20. Vizita chiriarhului a continuat în parohiile de la Cuşmirca şi Cuhureşti,

Протоиерей Василий Гума, Обозрение Епархии… c. 16-19 (toată corespondenţa i se expedia la Hotin).

19

Протоиерей Василий Гума, Обозрение Епархии… c. 18.

20

Ibidem, p. 20.

la mănăstirea Japca şi Dobruşa21. După cum se relata în Buletinul eparhial – pe 26 aprilie, orele 11.00, episcopul Anastasie s-a reîntors la Chişinău. În aceiaşi pagină era plasată ştirea oficială privitor la hotărârea Sf. Sinod din 6 mai 1916, în baza căreia episcopul Anastasie a fost ridicat în treapta de arhiepiscop22.

Pe 31 mai 1916, chiriarhul basarabean, însoţit de protodiaconul

T. Ursachi revine în zona frontului din Bucovina, unde găsi multe sate pustii. În localitatea Stroieşti, spre exemplu, nu era nici preotul, nici sătenii. Se dădeau lupte cu austriecii. La fel şi în s. Săncăuţi era pustiu, încât arhiepiscopul Anastasie a fost nevoit să slujească

Sfânta Liturghie numai cu ostaşii şi preotul O. Strătulescu23.

În localitatea Mălinăuţi a vizitat sala de pansamente, unde se găseau peste 2000 de răniţi aduşi de pe câmpul de luptă. Tabloul războiului era înfiorător. Răniţii erau peste tot împrăştiaţi în ogradă: pe stoguri de paie sau în bălţi cu apă murdară, fără pansamente, fără medici şi surori de caritate, fără hrană şi medicamente24. Printre ei erau de diferite neamuri: ruşi, austrieci, români, cehi şi nemţi. Localnicii le veneau în ajutor. Printre cei ce le acordau ajutor sanitar erau preotul I. Krokos cu preoteasa şi fiicele lor. Arhiepiscopul Anastasie cu învoirea medicului militar M.G. Pinkovski a telegrafiat către serviciul Crucii Roşii ca să vină urgent în zonă25. Şi în localitatea Balamutovca erau multe morminte proaspete, iar de jur-împrejur se vedeau câmpii

Протоиерей Василий Гума, Обозрение Епархии… c. 21-22.

Возвращения преосвященнаго Анастасия, КЕВ, № 18-19, 1916, c. 1; pentru strângerea de ajutoare pentru front, prot. Nicolae Laşcov şi Vasile Guma au fost decoraţi cu paliţe (vezi p. 84).

23

Протоиерей Василий Гума, Обозрение Епархии… c. 29.

24

КЕВ, № 22-23, 1916, c. 103; Протоиерей Василий Гума, Обозрение Епархии… c. 29.

25

Протоиерей Василий Гума, Обозрение Епархии… c. 29-30.

pustii, nesemănate. Doar biserica mai rămase întreagă (semn de orientare pentru inamic), deşi fără geamuri, uşi, poartă şi fără odoare în interior. Un bătrân de peste 90 de ani i-a povestit chiriarhului despre luptele crunte ce s-au petrecut pe acele locuri.

Doar bătrânul şi câţiva alţi locatari întorşi la baştină locuiau în bordeie şi peşteri, iar soldaţii curăţau locurile de schije şi obuze26.

Şi alte sate din zona frontului au avut de suferit. În localitatea

Rjavineţ biserica era arsă, iar din copacii seculari din jurul bisericii au rămas doar vreascuri. Pământul era râmat de gropi amestecat cu resturi de obuze. În data de 4 iunie 1916, însoţit de preotul G.

Cuniţki chiriarhul a intrat în zona de carantină a lazaretului din

Lipcani, unde a vizitat primii ostaşi şi ofiţeri răniţi în luptele de la

Prut în România. Lazaretul era construit după modelul elveţian, fiind unul mobil, care timp de două ore putea fi demontat şi mutat în altă parte. Era utilat cu cameră japoneză de dezinfectare şi cu băi mobile de marca Ivanov. Chiriarhul a mai vizitat şi alte localităţi din nordul eparhiei, precum Colincăuţi, Bălăşăneşti,

Corjeuţi, Trinca, Târnova şi Edineţ27.

În toamna anului 1916, arhiepiscopul Anastasie a mai întreprins câteva vizite canonice în eparhie. A vizitat mai multe parohii din sudul Basarabiei (Chilia, Ismail), din judeţul Bălţi şi Chişinău, în special cele de frontieră din zona Prutului: Pârliţa, Ungheni,

Floriţoia, Unţeşti, Sculeni şi Petreşti. Proprietarul Vasile Vartic din

Petreşti a donat 6 mii de ruble pentru orfelinatul de

copii. În casa acestuia arhiepiscopul Anastasie a fost invitat la o masă de prânz,

26

27

Протоиерей Василий Гума, Обозрение Епархии... с. 30

Посещение Высокопреосвященным Анастасием Румынского фронта, Кишиневския

Епархиальные Ведомости, №21-22, 1917, с. 423; Протоиерей Василий Гума, Обозрение

Епархии… с. 32-33.

(Culegere de studii şi articole)

185

împreună cu dascălul V. Malaneţchi şi cântăreaţa A. Doina28.

Chiriarhul a remarcat în mod deosebit cântecele interpretate cu multă măiestrie artistică. La Sculeni, un alt sat de frontieră, toată lumea era agitată, însă, după cum remarcase chiriarhul, „de acum înainte, cei de o credinţă cu noi – Românii– cu care voi, cei de prin aceste locuri, sunteţi foarte aproape, fiind vecini şi prieteni, apoi, ei sunt cu noi. De acum înainte vom avea o armată unică, de aceea noi îi vom susţine cu rugăciuni29.

Între 23-26 septembrie 1916 a vizitat mănăstirile Călăraşeuca şi Japca, iar pe 7 octombrie a plecat din nou pe frontul de la

Dunăre. A vizitat biserica Sfântului Nicolai din Chilia, una dintre cele mai vechi biserici, construită în anii de domnie a lui Ştefan cel Mare, pe la 1455, dar şi Catedrala din Vilkov. Pe 12 octombrie a vizitat lazaretul din Reni, dăruind pentru ostaşi Evanghelii, cărţi de rugăciune şi cruciuliţe30.

Cronica anului 1917. Nu este deloc lipsit de interes să consemnăm succint cronologia evenimentelor care au marcat viaţa bisericească a provinciei în urma răsturnări regimului ţarist in luna februarie a anului 1917, dar şi reconfigurarea dramatică a situaţiei de pe frontul de vest a Primului Război Mondial.

Pentru că este important să punem în lumină care a fost locul şi rolul arhiepiscopului Anastasie în contextul celor amintite, vom remarca că anul 1917 aduce mari schimbări în viaţa bisericească a provinciei. Problema emancipării naţionale a pătruns pe larg în rândurile clericilor basarabeni. În perioada 19-25 aprilie a anului

Soţia unui ostaş din Chirileni, după cum a consemnat protoiereul Vasile Guma; vezi

Протоиерей Василий Гума, Обозрение Епархии... c. 64.

29

Протоиерей Василий Гума, Обозрение Епархии... c. 64.

30

Ibidem, p. 72.

28

186

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

1917, a avut loc Adunarea extraordinară a clerului şi mirenilor din Eparhia Chişinăului, care trebuia sa se pronunţe asupra viitorului Bisericii ortodoxe31 într-o Basarabie care, deocamdată, se dorea autonomă în cadrul Imperiului Rus32. În ultima zi a

Adunării (25 aprilie 1917), arhiepiscopul Anastasie s-a adresat clericilor: „Ceea ce se întâmplă în aceste timpuri este un semn de sus. Voi, cei întruniţi în această Adunare veţi decide destinul de mai departe al administrării Bisericii şi statului. La fel şi eu sunt ispitit şi ştiu cât este de greu să stăpâneşti acel ideal de a fi păstor de suflete în aceste timpuri rele. Prorocii salvează Lumea. Cei mai înţelepţi se adună ca să salveze lumea şi să lupte cu forţele negre. Din acest haos trebuie să nască pacea în lume” 33.

În seara zilei de 1 mai 1917 în Casa arhierească din Chişinău s-au întrunit clericii şi mirenii, convocaţi de arhiepiscopul

Anastasie. Cronicarul acestor evenimente, protoiereul Vasile

Guma, n-a consemnat nimic mai mult în această privinţă. Putem doar presupune că, arhiepiscopul Anastasie era foarte agitat de amploarea mişcării de emancipare a clerului basarabean, odată ce a convocat doar o parte a clerului din Chişinău la „cina cea de taină” în incinta Casei arhiereşti. Avea el, chiriarhul, unele soluţii de a despica cumva această mişcare, de a câştiga teren pentru o

Чрезвычайное епархиальное собрание духовенства и мирян Кишиневской Епархии, состоявшееся в г. Кишиневе 19-25 апреля 1917 г., Епархиальная Типография, Кишинев,

1917, с. 3.

32

Se afirma deocamdată păstrarea legăturilor canonice cu Biserica Ortodoxă Rusă, însa alegerea ierarhilor basarabeni urma sa fie făcută de o adunare eparhială extraordinară, compusă din reprezentanţi ai clerului şi mirenilor. Basarabia întreagă urma sa fie o mitropolie cu mai multe episcopii sufragane; toţi episcopii urmau sa fie oameni ai locului, cunoscători ai limbii „moldoveneşti”. În toate parohiile curat „moldoveneşti” slujbele urmau să se facă în limba română, iar în parohiile mixte, în română şi slavona.

33

Протоиерей Василий Гума, Обозрение Епархии… с. 79.

eventuală schimbare în favoarea intereselor imperiale de altădată.

Toate aceste manifestări se înscriau în procesul reformator prin care trecea întreaga Biserica Ortodoxă Rusă.

Pe 3 august 1917 în Casa eparhială din Chişinău (casa lui

Serafim), arhiepiscopul Anastasie a binecuvântat

deschiderea

Congresului eparhial34. În şedinţa din 8 august 1917 deputaţii

Congresului eparhial au ales reprezentanţii săi în Soborul bisericesc de la Moscova pe A. Vâlkov, P.N. Gurski şi G.A.

Moţak. Pe 11 august 1917, arhiepiscopul Anastasie, membru al

Sf. Sinod, însoţit de protoiereul Vasile Guma pleacă la Moscova.

Arhiepiscopul a revenit la cârma eparhiei basarabene abia după patru luni, în 16 decembrie 191735. A doua zi (duminica), a oficiat

Sfânta Liturghie la Catedrală. Primirea la catedrală a fost făcută de protoiereul Vasile Guma, care a rostit un cuvânt de salut adresat

Preasfinţitului. Dincolo de mesajul teologic transmis, se desluşea acea stare de nelinişte în care se frământa viaţa bisericească din

Imperiul Rus. Erau timpuri grele de mari încercări, de ispite, când

„se luptau frate cu frate". Unde sunt astăzi „Apostolii trimişi de

Domnul?", – se întreabă protoiereul Vasile Guma36. De reţinut, între altele, că în lipsa chiriarhului, vicarul Gavriil (Cepur)37 a dat dovadă de multă toleranţă faţă de manifestările şi actele de emancipare naţională care au precedat Unirea Basarabiei38.

La 24 august anul 1917 s-a constituit Sfatul Superior Eparhial din Chişinău, organism cu replici în toate eparhiile din Rusia, expresie a spiritului revoluţionar al timpului.

35

Протоиерей Василий Гума, Обозрение Епархии… c. 84-85; Şedinţele sinodale s-au ţinut între 8 august-l6 decembrie 1917.

36

Ibidem, p. 88.

37

Din 27 martie 1918 acesta va difuza în eparhie formula de pomenire la slujbe a familiei regale române.

38

Cuvânt de hiritisire Sfatului Ţării de părintele Arhimandrit Gurie, Luminătorul, nr. 12, 1917, p.

24-26; М. Чакир, Значение св. Кирилла и Мефодия для славян и молдован, и к чему они

34

188

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

Anul 1918. În condiţiile noilor schimbări intervenite în viaţa politică a provinciei la începutul anului 1918, arhiepiscopul

Anastasie va încerca să realizeze o viaţă bisericească autonomă.

Totodată, predicile susţinute de chiriarh scot la iveală poziţia vădit antibolşevică. În legătură cu evenimentele petrecute pe 6-7

ianuarie 1918, chiriarhul, în cuvântul adresat către mulţimea din

Catedrală, susţinea că „alţi fraţi de-ai noştri bolşevici au împuşcat, poate dintr-o greşeală”. De altfel, pe 14 ianuarie 1918 (ziua în care armata Română a intrat în Chişinău), arhiepiscopul Anastasie în predica susţinută după Sfânta Liturghie de la Catedrală (după învăţăturile din Vechiul Testament), va atrage atenţia, cu luare aminte: „Astăzi, ca şi la Iova au venit prietenii noştri aliaţi, bravii

Români, ca să întărească acea Putere, fără care nu putem trăi.

Cât nu ne-ar fi de greu, însă trebuie să recunoaştem slăbiciunea noastră. Noi binecuvântăm venirea lor. Să vină la noi şi să ne întărească mâinile şi genunchii noştri slăbiţi. Noi ţinem minte când s-au aliat cu noi, când România se sprijinea pe Rusia încă puternică, iar acum ultima se reazemă pe cea dintâi. Trimiteţi-vă fraţii cu dragoste de frate!” 39.

În ziua de 24 ianuarie chiriarhul a oficiat o Sfântă Liturghie solemnă la Catedrală împreună cu Preasfinţitul Gavriil40, iar pe 27

ianuarie din nou pleacă la Moscova pentru a participa în şedinţele

Sfântului Sinod. A revenit la Chişinău în ajunul sărbătorilor pascale, mai exact, pe 14 aprilie 1918. În contextul amintit este evocator discursul adresat chiriarhului de către preotul de нас призывают, КЕВ, № 21-22, 1917, с. 390-392.

Протоиерей Василий Гума, Обозрение Епархии… с. 92-93.

40

Generalul Broşteanu, prezent la Sf. Liturghie, şi-a exprimat mulţumiri pentru cuvântul sincer rostit la adresa armatei române.

39

(Culegere de studii şi articole)

189

garnizoană (Chişinău) Ioan Gheorghiu, în timpul mesei pascale

(22 aprilie 1918). Acesta din urmă s-a adresat chiriarhului cu următoarele cuvinte: „Se vede, împărăţiile pământeşti, unele se desfac, iar altele se nasc. Stă neclintită doar Biserica Domnului.

El prin păstorii săi conduce şi Biserica Basarabiei, care este încredinţată Înalt Preasfinţeniei Voastre […]. Iubirea întru

Christos este acea punte de unire a moldovenilor de aici cu fraţii lor români din cealaltă parte”. Răspunsul chiriarhului nu s-a lăsat mult aşteptat: „Scumpe confrate, părinte Ioan, noi toţi împreună suntem o Biserică plină a lui Hristos, sub cupola căreia în acest univers fiecare popor îşi aduce darurile sale. Bisericii, la fel, îi sunt aproape, atât bunii români, ruşii, cât şi alte neamuri” 41.

În concluzie. În urma vizitelor întreprinse, atât în parohiile

Basarabiei, cât şi în zona frontului din Bucovina şi de

la Dunăre

(1916-1918), episcopul Anastasie a reuşit să cunoască starea dramatică provocată de dezastrul războiului, contribuind la susţinerea morală a clerului şi a ostaşilor de pe front. Implicarea arhiepiscopului Anastasie s-a manifestat nu numai în viaţa bisericească a Basarabiei, ci şi în cea politică. Deşi, aparent arhiepiscopul Anastasie manifesta o atitudine de loialitate faţă de schimbările intervenite în viaţa politică şi bisericească a Basarabiei în urma actului de Unire cu România (27 martie 1918), împreună cu o bună parte din clerul superior a părăsit definitiv Basarabia la sfârşitul lunii iunie 1918.

41

Протоиерей Василий Гума, Обозрение Епархии… c. 96.

ARCHIBISHOP ANASTASIE AND CANONICAL VISITS TO

BUCOVINA AND DANUBE FRONT BATTLEFIELDS (1916-1918)

Abstract

The last hierarch delegated by Russian Synod in Bessarabia,

Anastasie Gribanovski (1915-1918) continued his spiritual mission during First World War align western and south-western borders of the Russian Empire. We have to notice that hierarch had previous missionary experience on the battlefield of Holmsk and Liublen eparchy, before coming to Bessarabia.

During his visits in Bessarabia, Bucovina and Danube eparchies, the archbishop Anastasie observed critical situation caused by the war disasters, and contributed to the moral support of clergy and soldiers. Archbishop Anastasie was involved not only in religious, but also in political life of Bessarabia. As he could not accept the changes in Bessarabia after union with Romania (March,

27,

1918), archbishop has left Bessarabia definitely at the end of June,

1918.

(Culegere de studii şi articole)

191

CONSIDERAŢII REFERITOARE LA STRĂMOŞII MOLDOVENI AI

AMIRALULUI RUS ALEKSANDR V. KOLCEAK

Sergiu BACALOV, conf. cerc., dr. în istorie,
Institutul de Istorie al AŞM

Primul Război Mondial a fost investigat în special prin prisma relaţiilor politico-diplomatice, a operaţiunilor militare, cauzelor care l-au provocat şi a efectelor pe care le-a generat. În acest context, un loc aparte în istoriografie îl deţin biografiile conducătorilor de oşti şi a luptătorilor de rând, ofiţeri sau ostaşi.

Cei patru ani ai războiului (1914-1918), ocupă, într-o viaţă de om, doar un restrâns segment cronologic, însă ei au avut o încărcătură emoţională deosebită, cu efecte marcante pentru participanţi.

Investigarea biografiilor militarilor participanţi la conflagraţia mondială, oferă noi perspective de cercetare a Primului Război

Mondial. Acesta, împreună cu întregul spectru de fenomene social-economice şi politice pe care le-a cauzat sau stimulat, a determinat schimbări cardinale în destinele multor militari.

Printre ei se remarcă amiralul rus Aleksandr V. Kolceak (18741920), personalitate cunoscută în trei ipostaze: om de ştiinţă, militar, politician.

Deşi s-a născut într-o familie cu tradiţii militare, apoi urmând studii militare, Aleksandr V. Kolceak în perioada antebelică a fost cunoscut mai mult ca om de ştiinţă, atât ca teoretician (hidrografie şi oceanografie) cât şi practician (exploatator al Arcticii; participant, în calitate de magnetologist şi hidrolog, la expediţia navală polară

192

(1900-1901), condusă de baronul E.V. Tolly1). Excepţie a făcut perioada războiului ruso-japonez (1904-1905), când Kolceak a activat, în grad de locotenent, pe navele „Askold”, „Amur”, şi în calitate de comandant al navei „Serditâi”. A participat la apărarea

Port-Arturului, fiind luat prizonier de japonezi în timpul capitulării cetăţii. A revenit în patrie în aprilie 19052.

După reîntoarcerea la Sankt Petersburg, Aleksandr V. Kolceak s-a concentrat asupra activităţii ştiinţifice (a participat, între anii

1909 şi 1910, la o nouă expediţie polară). Până în 1912 a activat în cadrul statului major al flotei imperiale, iar ulterior s-a transferat în Flota Baltică.

Pe durata Primului Război Mondial a activat pe Marea Baltică, blocând cu succes acţiunile flotei germane. În iunie 1916, graţie meritelor deosebite, Aleksandr V. Kolceak a fost avansat în grad de contraamiral. Puţin timp mai târziu a fost trimis să conducă flota de pe Marea Neagră, cu avansarea în grad de vice-amiral3.

Sub supravegherea lui nemijlocită spaţiul acvatic a fost minat sistematic, ceea ce a diminuat semnificativ activitatea flotei duşmane pe Marea Neagră. În mai 1917, în legătură cu situaţia revoluţionară din Rusia, Kolceak a demisionat din funcţie.

În istoriografie, contribuţiile lui Aleksandr V. Kolceak în sfera ştiinţei şi a artei militare n-au fost puse la îndoială, ceea ce nu putem spune şi despre activitatea politică, în care amiralul s-a încadrat efectiv începând cu anul 1918. Caracterul controversat al aprecierilor date activităţii politice este determinat de faptul că

Kolceak şi-a început cariera de politician într-o perioadă foarte

С.В. Дроков, Александр Васильевич Колчак, Вопросы Истории, 1991, № 1. с. 52-53.

Ibidem, с. 53-54.

3
Ibidem, c. 54-58.
1
2
(Culegere de studii şi articole)
193
complicată pentru Rusia (în calitate de lider al mişcării albgardiste, pe fondalul războiului civil), de metodele sale de acţiune (a fost adeptul măsurilor dure împotriva susţinătorilor bolşevicilor), şi, nu în ultimul rând, datorită faptului că a fost cel învins (se ştie că
„istoria", frecvent, o scriu anume învingătorii).
Aleksandr V. Kolceak s-a încadrat activ în viaţa politică la
17-18 noiembrie 1918, în oraşul Omsk, când, în contextul unei răsturnări de putere, a fost avansat în rang de amiral şi proclamat
Conducător Suprem al Rusiei. A condus lupta armatelor albe împotriva bolşevicilor: în timpul ofensivei spre Permi, Ufa, Kazan şi Samara (decembrie 1918 – toamna 1919) şi în defensivă, în direcţia Ekaterinburg, Celeabinsk, Omsk, până la Irkutsk (mai
1919 – ianuarie 1920)4.
La 9 ianuarie 1920 Aleksandr V. Kolceak a demisionat din funcţie, iar la 15 ianuarie a fost arestat de către esero-menşevici şi predat, ulterior, bolşevicilor. A fost executat prin împuşcare la 7
februarie 19205.
Genealogia oficială a lui Aleksandr V. Kolceak, bazată pe tradiţie şi documente de familie, a fost trasată de către Rostislav Kolceak, fiul amiralului, încă în anul 1959. În mare parte informaţiile publicate cu acea ocazie au fost reproduse în cadrul mai multor lucrări ştiinţifice şi publicaţii de popularizare, referitoare la biografia şi activitatea lui Kolceak. Ulterior, mai multe file din activitatea reprezentanţilor familiei Kolceak, precum şi privind relaţiile de rudenie pe linie feminine, au fost evidenţiate de cercetătorii S.V. Drokov şi O.V. Konovalova.

4

5

С.В. Дроков, Александр Васильевич Колчак... с. 59-64.

Ibidem, p. 64-65.

194

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

Amiralul A.V. Kolceak6

Primul strămoş cunoscut al familiei Kolceak este Lukian

Kolceak, sotnic în oastea căzăcească de la Bug, care a activat în

6

Imagine reprodusă după: М.И. Смирнов, Адмирал Александр Васильевич Колчак

(Краткий биографический очерк), Париж, 1930. Vezi şi: Г.К. Гинс, Сибирь, союзники и Колчак, 1918.1920 гг. (Впечатления и мысли члена Омскаго Правительства), том II, части II и III, Пекин, 1921.

(Culegere de studii şi articole)

195

timpul împăraţilor Pavel şi Alexandru I. Lukian Kolceak a fost înzestrat cu pământ în „ţinutul Ananiev, gubernia Herson, nu departe de Balta, Jerebkovka şi Kantakuzinka”. El a avut doi fii:

Ivan şi Fiodor. Ivan L. Kolceak s-a strămutat în oraşul Odesa şi s-a încadrat, ca funcţionar, în activitatea civilă. A fost căsătorit cu dvoreanca Ekaterina Avksentievna Barkareva. În Odesa Ivan

L. Kolceak, între 1833 şi 1843, şi-a construit trei case, iar în anul

1843, a obţinut reconfirmarea nobleţei7.

Ivan L. Kolceak a avut trei fii, care au făcut carieră militară:

Vasile (1837), Aleksandr (1839-1911), Piotr (1843-1903) şi mai multe fiice8.

Vasile I. Kolceak a fost căsătorit cu Olga, fiica

negustorul de ghilda I Ilya Mihailovici Posohov (1810-1886), cetăţean de onoare al Odesei. Copiii lor au fost: amiralul Aleksandr V. Kolceak, (4(16)

noiembrie 1874, în satul Aleksandrovka, judeţul Petersburg – 1920), şi Ekaterina (n. 1875), căsătorită cu Nikolai N. Krâjanovski (din

1913, general-maior de artilerie), cu care a avut doi copii, Serghei şi Olga.

Aleksandr V. Kolceak s-a căsătorit, în martie 1904, cu Sofia

Fedorovna Omirova (1876-1956), originară din KameneţPodolsk, dintr-o familie de dvoreni pravoslavnici. În 1910 s-a născut fiul lor, Rostislav (1910-1965)9.

С.В. Дроков, О.В. Коновалова, К истории рода адмирала Колчака, Отечественные архивы, 1992, № 5, с. 96-98.

8

Ibidem, № 5, с. 98.

9

Ibidem, с. 98-99.

7

196

Părinţii amiralului A.V. Kolceak:

general-maiorul Vasilii I. Kolceac şi Olga I. Kolceak, născută Posohova10

Referitor la originea neamului Kolceak, tradiţia de familie

(neconfirmată documentar), pedalează, fără formulări categorice, asupra descendenţei din Ilias-paşa Kolceak, un bosniac musulman aflat în serviciul Imperiului Otoman în calitate de paşă de Hotin. În anul 1739, în contextul unui război ruso-turc (1736-1739), Ilias-paşa Kolceak11, împreună cu fiul său

Mehmet-bei, au fost făcuţi prizonieri şi duşi în Rusia, la Sankt

Petersburg. Ulterior ei s-au stabilit cu traiul în

Ucraina polonează,

Imagini reproduse după: A.C. Кручинин, Адмирал Колчак. Жизнь, подвиг, память,

Москва, 2010.

11

С.В. Дроков, Александр Васильевич Колчак, Вопросы Истории, 1991, № 1. с. 50; А.С.

Кручинин, Адмирал Колчак... с. 8.

10

(Culegere de studii şi articole)

197

din dreapta Niprului, pe moşia unui magnat prieten. Conform tradiţiei de familie, neamul Kolceak a dobândit supuşenia şi nobleţea rusă în anul 174512.

În sursele moldoveneşti, Ilias-paşa Kolceak este numit

„Colceagu-bei paşa". Cronicile confirmă faptul luării lui de către ruşi în prizonierat, în septembrie 1739: „Moscul au lovitu Hotinu, care puţină bătaie s-au făcutu şi au luatu pe Colceagu-bei paşa în robie şi multu norodu din turcii ce erau acolo, măcaru că luase şi pe Ean-paşa în robie, care pe amăndoi i-au trămisu înlăuntru la Împărătească" 13. Însă, în primăvara anului 1740, a revenit din prizonierat şi a fost învrednicit cu dregătorii, iniţial fiind desemnat ca paşă de Vidin, iar mai târziu, iarăşi paşă de Hotin:

„au datu Împărăţiea lui Colceagu-beiu sărhatul Hotinului, după ce s-au întorsu din robie de la Moscu, după cum sau scris mai înapoi, măcaru că întăiu l-au rănduitu la Vidinu, şi nelăsându-l multă vreme l-au rănduitu la Hotinu" 14. Colceac-bei fiind în trecere prin Moldova, în drum spre Hotin, în 1740, a avut un conflict cu autorităţile ţării, care a deranjat mult pe domnul

Grigore vodă Ghica15. După acest episod neplăcut, cât n-ar părea

Павел Зырянов, Адмирал Колчак, верховный правитель России, СПб., Серия «Жизнь замечательных людей», 2006, 637 с., глава 1.

13

Enachi Cogălniceanu, Leatopiseţul Ţerei Moldovei de la domniea întăiu şi până la a patra domnie a lui Constantinu Mavrocordatu V.V., Cronicile României sau letopiseţele Moldaviei şi Valahiei, editate de Mihai Kogălniceanu, tom. III, Bucureşti, 1874, p. 199.

14

Enachi Cogălniceanu, op. cit., p. 201.

15

Ibidem, p. 202. Colgeag-bei paşa, în drum spre Hotin, a trecut prin Ţara Muntenească, intrând în Moldova pe „la Focşeni". La Focşani a fost întâmpinat de „Antonie pârcălabul, omul Măriei Sale [Grigore vodă Ghica], ca să-i fie purtătoru de grijă la cele trebuitoare paşei şi înpreunându-se cu paşa, i-au arătatu câte în sunt trebuitoare paşei, care între altele cerea

300 care de boi. Ce dzicându Antonie că nu se poate, că se face multu zulumu ţărei, îndată s-au mânietu şi l-au pusu giosu, şi l-au bătutu la talpe forte rău, avându pismă pe stăpânu său pe Grigorie vodă, fiindu că orânduire pe Lupul aga acolo la Hotinu lăsându-l moscalii, ş-au luatu multu biru dela lipcanii ce se aflau şedzători pin sate. De care audzindu Grigorie

12

198

de straniu, Colceag-bei a murit la trei zile din momentul sosirii sale la Hotin16.

Constatăm că informaţiile din izvoarele documentare moldoveneşti referitoare la Colceac-bei, paşa de la Hotin, sunt în contradicţie cu tradiţia de familie a neamului Kolceak.

Noi date privind la originea neamului Kolceak ne oferă un document referitor la nobilii moldoveni care locuiau, la începutul secolului al XIX-lea, în gubernia Herson a Imperiului Rus.

La 4 iulie 1808, Departamentul Heraldic al Senatului

s-a expus asupra nobleţei mai multor familii de dvoreni moldoveni din gubernia Herson (majoritatea reprezentanţilor acestora erau angajaţi în calitate de militari în diferite unităţi de cazaci dislocate în acea regiune). Printre dvorenii moldoveni menţionaţi cu această ocazie figurează „Alexandru, Stepan, Ivan şi Kalin Kolceak” 17.

Departamentul Heraldic al Senatului specifica că, toţi dvorenii nominalizaţi în document, inclusiv celor din familia Kolceak, au prezentat „gramote de nobleţe emise de domnii Moldovei, prin care li se confirma că au slujit acelei ţări din vechime”, şi „mărturii de la Divanul Cnejiei Moldaviei” 18.

vodă de ce s-au tămplatu lui Antonie, nu putemu arăta câtă grijă avea domnul trămiţându-i peşcheşuri şi bani, dându-i tote deplinu câte au cerutu”.

16

Enachi Cogălniceanu, op. cit., p. 202: „eră acelu paşă cumu au agiunsu la Hotinu n-au trăitu trei dzile şi au muritu, de care înţelegându Grigorie vodă forte s-au bucuratu, căci nu da credinţă în elu”.

17

Arhiva Naţională a Republicii Moldova. Fond 88, inventar 1, dosar 1601, filele 15, 15 verso,

16, 16 verso, 17, 17 verso, 18, 18 verso. „… Черноморскаго полковаго хорунжскаго Романа

Бабалича, капрала Дыми, и Андрона Ревенковых, прапорщика Ивана Керстина,

Александра, Степана, Ивана и Калины Колчаковых…”.

18

Ibidem, „доказательство о древнем их дворянстве грамоты молдавских господарей о подтверждении прописанным в них лицам за службу в древнейшия времена земель, свидетельства Дивана Княжества Молдавскаго”

Reamintim că Lukian Kolceak, strămoşul amiralului

Aleksandr V. Kolceak, a activat ca militar în unităţile de cazaci, a locuit şi a stăpânit pământ în gubernia Herson, întocmai ca şi dvorenii moldoveni Kolceak. Şi unii şi alţii erau dvoreni, însă cărţile genealogice ale guberniei Herson nu atestă două neamuri de nobili purtătoare a numelui Kolceak. De aceea, presupunem

că Lukian Kolceak a fost rudă cu Aleksandr, Stepan, Ivan şi

Kalin Kolceak. Din păcate, deocamdată nu ne putem pronunţa cu exactitate asupra gradului lor de rudenie: fii, fraţi, veri, nepoţi de frate.

Etimologic, numele de familie „Kolceak” indică o provenienţă turanică („qolčaq” = „mânecă”, derivat din „qol” = „mână” 19).

Remarcăm faptul că, la moldoveni, se întâlnesc relativ frecvent antroponime de origine turanică (tătară20, cumană, pecenegă, oguză). Nu întotdeauna numele de origine turanică indică şi o asemenea ascendenţă genealogică a purtătorilor lor (deşi, în ştiinţă, se recunoaşte importanţa21 acestui element etnic la formarea moldovenilor, cum de altfel şi a găgăuzilor), pentru că, în perioada dominaţiei otomane, mulţi moldoveni au adoptat porecle turceşti, transformate ulterior în nume de familie

(Beşleagă, Bostan, Harabagiu, Deliu, Demirgiu, Cheibaş etc.).

CONSIDERATIONS ON MOLDOVANS ANCESTORS OF

THE RUSSIAN ADMIRAL ALEXANDER V. KOLCHAK

Abstract

Among the leaders of the army during the First World War

(1914-1918) stands out the Russian Admiral

Alexander V. Kolchak

(1874-1920), a known personality in history in three hypostases:

С.В. Дроков, Александр Васильевич Колчак, Вопросы Истории, 1991, № 1. с. 50.

Sergiu Bacalov, Despre provenienţa neamului Cantemireştilor (I) Consideraţii privind originea tătărească, Prutul. Revistă de cultură, Huşi, Serie nouă, Anul II (XI), Nr. 1 (49), 2012, p. 27-42.

21

Neagu Djuvara, Iarăşi despre Negru Vodă şi „Descălecătoare”, Magazin Istoric, 2000, nr. 8;

Neagu Djuvara, Thocomerius-Negru Vodă. Un voivod de origine cumană la începuturile

Ţării Româneşti. Cum a purces întemeierea primului stat medieval românesc dinainte de

„descălecătoare” şi până la aşezarea Mitropoliei Ungrovlahiei la Argeş. Noi interpretări.

Bucureşti, 2007.

19

20

(Culegere de studii şi articole)

201

a scientist (hydrographer, oceanographer and explorer of Arctic), commander (during the Russian-Japanese war (1904-1905), in the First World War and the Civil War in Russia), politician

(Supreme Ruler of Russia during the Civil War, the leader of the

White movement).

During the First World War Alexander V. Kolchak operated on Baltic Sea, successfully blocking the actions of German fleet.

In June 1916, due to the special merits, Kolchak was promoted in Counter Admiral rank. A short time later, he was sent to lead the fleet on the Black Sea, with advancement in rank of

Vice-Admiral. Under his direct supervision, the Pontic

water area was mined systematically, thus significantly decreasing the activity of enemy fleet on the Black Sea. In 1917, connected to the revolutionary situation in Russia, Alexander V. Kolchak resigned.

The official genealogy of Alexander V. Kolchak, based on tradition and family documents was drawn by Rostislav A.

Kolchak, Admiral's son, back in 1959. The disclosures published at that time were referenced in different scientific and popular publications on biography and work of Alexander V. Kolchak.

Subsequently, several pages of Kolchak family history and kinship in the female line were highlighted by researchers S.V. Drokov and O.V. Konovalova.

The first known ancestor of Kolchak family was Lukian

Kolchak, centurion of the Cossack troops in Bug area, who served during the time of Emperors Pavel I and Alexander I, in the early nineteenth century. Lukian Kolchak has owned the estates in „Ananiev county, Kherson guberniya, not far from Balta,

Jerebkovka and Kantakuzinka".

The new data on the origin of Kolchak descent are offered by a paper on Moldovan nobility from Kherson guberniya of the

Russian Empire. On July 4, 1808, the Heraldic Senate Department expounded on nobility confirmation of several representatives of

Moldovan nobles families (most of them being employed as a

Cossack military units) of Kherson guberniya. Among them were

„Alexander, Stepan, Ivan and Kalin Kolchak". In the decision of the Senate Heraldic Department stated, that all nominated nobles in the document, including those of

Kolchak family, presented

„nobility certificates issued by the rulers of Moldova, which confirmed that they served that country from ancient times” and

„testimony from Moldova Principality Divan”.

We underline the fact that Lukian Kolchak, ancestor of Admiral

Alexander V. Kolchak, served in Cossack military units, lived and ruled an estate in Kherson guberniya, just as Kolchak Moldovan nobles. Yet, genealogical books of Kherson guberniya do not attest the existence of two noble families bearing Kolchak surname. We assume that Lukian Kolchak was a relative of Alexandr, Stepan,

Ivan and Kalin Kolchak without being able to decide on degree of their kinship: brother, cousin, nephew brother.

(Culegere de studii şi articole)

203

OFIŢERI BASARABENI DIN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL –

CAVALERI AI ORDINULUI MILITAR IMPERIAL

SFÂNTUL MARE MUCENIC GHEORGHE, PURTĂTORUL DE

BIRUINŢE

Anatolie LEŞCU, conf. univ., dr. în istorie,

Academia militară „Alexandru cel Bun”

Printre cele mai valoroase şi preţioase distincţii de stat din lume un loc de frunte îi aparţine ordinului militar imperial Sfântul

Mare Mucenic Gheorghe, purtătorul de biruinţe. De la apariţia sa în Rusia ordinul Sf. Gheorghe era unul pur militar şi se conferea numai pentru fapte eroice săvârşite pe câmpul de luptă. În statutul ordinului era stipulat, că: „… nici originea, nici meritele precedente, nici rănile primite pe câmpul de bătălie nu se iau în consideraţie pentru decorarea cu ordinul Sf. Gheorghe… ordinul este conferit numai persoanelor, care… au săvârşit… o faptă excepţională” 1.

Decorarea cu ordinul Sf. Gheorghe se efectua foarte rar şi numai pentru fapte eroice excepţionale săvârşite pe câmpul de luptă.

Ordinul se deviza în patru clase, ceea ce permitea oricărui ofiţer să devină cavalerul acestuia în cazul unui comportament eroic, dar de regulă, ordinul Sf. Gheorghe de clasa a III-a, a II-a şi I-a se conferea doar generalilor şi ofiţerilor de rang superior2.

De menţionat este faptul, că printre cavalerii ordinului se numărau şi mulţi din compatrioţii noştri, care prin faptele lor eroice, arătate în diferite bătălii şi războaie, îşi glorificau nu doar

1

2 **Г.А. Мурашев, Титулы, чины, ордена, СПб., ООО Издательство «Полигон», 2003, с. 166.**

А.А. Кузнецов, Ордена и медали России, М., Издательство МГУ, 1985, с. 45.

numele său, dar şi numele patriei sale. Vitejia acestor oameni a imortalizat numele lor în istorie, faima lor demult a depăşit hotarele înguste ale Ţării, devenind patrimoniul universal a spiritului uman şi istoriei militare. Un exemplu elocvent în acest sens îl poate servi comportamentul eroic al ofiţerilor originari din

Basarabia pe câmpurile de luptă din Primul Război Mondial. Unul dintre primii cavaleri ai ordinului militar în cauză la acest război a fost locotenent-colonelul Vladimir Cantacuzino, comandantul bateriei 18 de artilerie călăreaţă. Originar din Chişinău, el în lupta din 11 august 1914 de lângă satul Lapî-Polsky, rămânând singur, fără acoperirea infanteriei, numai cu bateria sa, a respins toate atacurile husarilor unguri, salvând de la nimicire efectivul şi tunurile din dotare, pentru care lucru a şi fost decorat cu ordinul

Sf. Gheorghe clasa a IV-a.

Din voia sorţii mulţi moldoveni, cavaleri ai ordinului Sf.

Gheorghe au luptat în cadrul diviziei 48 de infanterie. Divizia

48 de infanterie „Suvorov”, pe lângă divizia 14 de infanterie, era considerată una dintre cele mai strălucite şi glorioase divizii din cadrul armatei imperiale ruse. Divizia a participat în anul 1914

la ocuparea Galiţiei, ocuparea şi apărarea în iarna 1914-1915 a pasurilor din Carpaţi. În aprilie 1915 divizia a participat în luptele sângeroase de apărare a liniei Carpaţilor, în urma cărora ea a fost încercuită şi, împreună cu comandantul său generalul L. Kornilov, capturată, păstrând totodată intacte toate drapelele de luptă. Pe parcursul acestor evenimente în rândurile diviziei se afla colonelul

Leon Dumbrova (Dumbravă), şeful statului major al diviziei.

Originar dintr-un neam de moldoveni din Podolia, absolvent a şcolii ţinutale nr. 2 din Chişinău, în 1882 el întră la studii la Şcoala

militară de iuncheri din Odesa. După absolvirea studiilor militare a urmat serviciul militar în Basarabia, în cadrul regimentelor

54 de infanterie Minsk şi 56 Jitomir. În anul 1901 porucicul L.

Dumbrova absolveşte cu menţiune studiile în Academia Statului

Major General, fiind detaşat către această instituţie militară supremă. În perioada anilor 1904-1909 a continuat serviciul în cadrul Marelui Stat Major şi a Direcţiei principale a Statului

Major General. La 5 octombrie 1910 el a fost numit în funcţia de Şef al Statului major al diviziei 48 de infanterie. În luna iulie

1915 a fost înaintat la gradul militar „general-maior”,

cu numirea în anul 1916 în funcţia de Şef al Statului major al diviziei 28 de infanterie. Pentru meritele deosebite arătate în luptele împotriva austro-germanilor a fost decorat cu ordinul Sf. Gheorghe clasa a

IV-a. În urma rănilor primite pe câmpurile de bătălie a decedat subit la 9 mai 19173.

În luptele de pe pasul Dukla s-a evidenţiat prin eroismul său şi porucicul regimentului 189 de infanterie din Ismail Tudor

Corobcean, care pentru faptele eroice manifestate în lupte împotriva inamicului a fost decorat cu ordinul Sf. Gheorghe clasa a IV-a, ucis într-o luptă la 4 iulie 1915.

Cavaler al ordinului militar a fost şi general-maiorul principe

Mihai Cantacuzino-Speranski, comandantul regimentului

Maiestăţii Sale de cuirasieri de gardă.

De un curaj ieşit din comun era şi colonelul Ştefan Ştirbu, născut la 11 august 1881 în Ialoveni. Participant la războiul rusojaponez, Şt. Ştirbu a întâmpinat începutul Marelui război în cadrul regimentului 54 infanterie Minsk, divizia 14 infanterie. Pentru

3

В. Юшко, 48-я пехотная дивизия, http://grwar.ru/library/.

bravură şi curaj arătate în luptele cu austro-germanii el a fost decorat cu patru distincţii militare. În luna iulie 1917 în fruntea detaşamentului de asalt diviziei 14 infanterie a străpuns apărarea inamică lângă satul Voloşcani frontului Românesc, pentru ce a şi fost decorat cu ordinul Sf. Gheorghe clasa a IV-a4.

În timpul ofensivei generalului A. Brusilov s-a evidenţiat şi ştabs-căpitanul Alexandru Savciuc5, comandantul batalionului regimentului de infanterie din Minsk. La 25 mai 1916, în timpul asaltului poziţiilor

inamice lângă satul Krupî, s-a aruncat cu batalionul său asupra reţelei inamice de sârmă ghimpată, ocupând o redută inamică, impunându-i pe austrieci să se retragă peste râul

Stâri. În urma atacului victorios au fost capturate 5 mitraliere, 60

ostaşi şi 4 ofiţeri. Pentru această faptă eroică Alexandru Savciuc a fost decorat cu ordinul Sf. Gheorghe clasa a IV-a şi înaintat la gradul următor militar „căpitan” 6.

Tot în cadrul acestui regiment lupta şi ştabs-căpitanul Petru

Vărzaru, originar din Băcioi. Intrând în serviciul militar în anul

1912 în regimentul 54 infanterie Minsk în calitate de militar prin contract, el a urmat toate treptele ierarhiei militare, de la soldat până la cel de ştabs-căpitan. Fiind sublocotenent, în anul 1914

a participat în bătălia pentru cucerirea Galiţiei, fiind decorat cu două Cruci Sfântului Gheorghe (insigna ordinului militar

Sfântul Gheorghe). Pentru eroismul arătat în luptele de pe frontul

Românesc, Petru Vărzaru a fost decorat în anul 1916 cu ordinul

4

5

6

Arhiva Naţională a Republicii Moldova (în continuare ANRM), F. 1588, inv. 1, d. 233, f. 2.

Despre acesta cunoaştem că în 1914 locuia la Chişinău pe str. Kiev, colţ cu str. Bulgară, iar la 1 mai 1947, prin Decretul Regelui Mihai I, colonelul Alexandru Savciuc este trecut în rezervă. Monitorul Oficial, anul CXV, nr. 113, Bucureşti, 1947.

Русский инвалид, 1917, №116.

(Culegere de studii şi articole)

Sf. Gheorghe clasa a 4-a. Evenimentele revoluţionare din anul

1917 l-au găsit pe P. Vărzaru în oraşul Roman, în cadrul armatei

9 ruse de pe frontul Românesc. Sosind la Chişinău el s-a dedicat luptei de emancipare naţională, participând activ la formarea

Armatei Naţionale a Republicii Moldoveneşti şi a regimentului 1

Moldovenesc de infanterie7.

Cavalerul ordinului Sf. Gheorghe era şi căpitanul Gheorghe

Andronache, originar din satul Chiperceni, ţinutul Orhei.

Absolvent şcolii militare de infanterie din Odesa, el din primele zile ale Marelui război s-a evidenţiat ca un brav ofiţer. În pofida rănilor multiple (a fost rănit de 6 ori) întotdeauna se reîntorcea în trupe, însufleţindu-i pe subalterni prin propriul exemplu. Pentru eroismul, bravură şi curaj arătate în luptele împotriva inamicului

Gh. Andronache a fost decorat cu ordinul Sf. Gheorghe clasa a

IV-a8. În perioada existenţei Republicii Moldoveneşti din anii

1917-1918 a fost comandantul detaşamentului ecvestru de gardă a Sfatului Ţării.

Printre cavalerii acestui ordin prestigios se numără şi locotenent-colonelul Semion Gurschi. Originar din Durleşti, el este absolvent al Liceului Real din Chişinău, „Alma mater” a multor militari de vază, inclusiv şi a lui M. Molcoceanu şi Gr.

Kotovsky. Participant din primele zile la Primul Război Mondial, pentru eroismul arătat în luptele împotriva inamicului, Semion

Gurschi a fost decorat cu şapte ordine de luptă, inclusiv şi cu Sf.

Gheorghe clasa a IV-a. Către anul 1917 el a fost numit comandant al regimentului 10 de puşcaşi. Cu

declanşarea revoluţiei s-a

7

8

ANRM, F. 1588, 1, 25, f. l-l6.

Figuri contemporane din Basarabia, Chişinău, 1939, p. 26.

întors în Basarabia şi s-a încadrat în procesul organizării forţelor armate naţionale, în cadrul cărora a întrat la 20 octombrie 1917, fiind numit în funcţia de comandant de batalion în regimentul

1 Moldovenesc de infanterie, dislocat la Chişinău. În continuare a fost numit comandant al regimentului până la desfiinţarea acestuia, survenită la 15 iunie 19189.

Cu cea mai înaltă distincţie militară au fost decoraţi şi fraţii

Nicolae şi Anton Turcul. Dacă biografia fratelui mai mare Nicolae

Turcul este, din păcate, încă puţin cercetată, atunci cea a lui

Anton Turcul este destul de bine cunoscută. Originar dintr-o familie de obârşie moldovenească, de o statură şi forţă uriaşă, el se deosebea printr-un curaj excepţional manifestat în luptă10. Cu începerea Marelui Război el s-a înrolat ca voluntar în regimentul

75 de infanterie Sevastopol, parcurgând toate treptele ierarhice militare, de la ostaş de rând până la cea de ştabs-căpitan. Pentru curajul arătat în multiple bătălii a fost de două ori decorat cu

Crucea Sfântului Gheorghe. În timpul ofensivei pe frontul de Sudvest din iulie 1917, ştabs-căpitanul Anton Turcul, comandantul batalionului de asalt al diviziei 164 infanterie a atacat poziţiile inamice aflate în preajma oraşului Stanislavov. În urma acestui asalt el a cucerit prima linie a tranşeelor inamice şi pe spatele inamicului aflat în retragere a cucerit şi cea de a doua şi a treia linie

de tranşee. Regrupându-se în adâncul dispozitivelor sale, inamicul a organizat o contraofensivă, îndreptată împotriva batalionului ştabs-căpitanului A. Turcul. Respingând ofensiva,

A. Turcul în atac cu baionete a alungat inamicul din a cincea

9

10

ANRM, F. 1588, inv. 1, d. 8, f. 1.

Б.Н. Александровский, Из пережитого в чужих краях. Воспоминания и думы бывшего эмигранта, Москва, 1969, с. 119.

(Culegere de studii şi articole)

209

şi a şasea linie de tranşee. Continuând ofensiva, el a înaintat asupra poziţiilor de artilerie ale inamicului şi tăind cu baionetă apărătorii bateriei a capturat 5 tunuri. În total, în timpul acestui atac batalionul lui A. Turcul în afară de cele 5 tunuri a capturat 6

mitraliere şi 1142 militari, inclusiv 14 ofiţeri. Pentru această faptă eroică el a fost decorat cu ordinul Sf. Gheorghe clasa a IV-a.

Conform datelor incomplete de care dispunem, în perioada

Primei conflagraţii mondiale cu ordinul Sfântul Gheorghe au fost decoraţi 32 compatrioţi de ai noştri, care sunt:

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.

12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
210

general-maior Cantacuzino Vladimir; general-maior Cantacuzino Mihail; căpitan Vasiliu Leonid; locotenent-colonel Beldevscul Leon; podporucicul Zagardan Vladimir; podporucicul Varzari Vsevolod; general-maior Dumbrova (Dumbravă) Leon; colonel Batraneţ (Batrâneţ) Nicolae; podporucicul Corobcean Tudor; colonel Ştirbu Ştefan; locotenent-colonel Gurschii Semion; locotenent-colonel Bulăţel Arcadie; căpitan Savciuc Alexandru; căpitan Vărzaru Petru; căpitan Andronache Gheorghe; căpitan Turcul Nicolae; general-maior Turcul Anton; colonel Cotruţa Nicolae; locotenent-colonel Caracuţa Ignatie;

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.
32.

general-maior Muruzi Alexandru; colonel Abaza Victor Ion; locotenent-colonel Caracuţa Tudor; căpitan

Abaza Vladimir Nicolae; porucicul Baltaga Vasilie Ion; colonel Botezat Afanasie Mihail; rotmistrul Bebdraga Vladimir; colonel Benescul Tit Onufrie; ştab-căpitan Malai Grigorie; ştab-căpitan Muntean Vasilie; colonel Musteaţa Eugen; căpitan Hadji-Coli Vladimir; ştab-căpitan Cintulov Dmitrie.

BESSARABIAN OFFICERS FROM FIRST WORLD WAR –

CAVALIERS OF ST. GEORGE ORDER

Abstract

This article is devoted to Bessarabian officers from World War

I – cavaliers of St. George Order. They represented the intellectual elite of the region and fought in the Russian army for the aggressive interest of tsarism, but by their heroism demonstrated in the battlefield, they contributed in the decisive mode on the birth of new Europe, based on the principles of national state.

(Culegere de studii şi articole)

UN MONUMENT DEOSEBIT RIDICAT ÎN MEMORIA OSTAŞILOR

ORIGINARI DIN SATUL TABANI, JUDEŢUL HOTIN, CĂZUŢI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Valentin TOMULEŢ, prof. univ., dr. hab. în istorie

Universitatea de Stat din Moldova

Nu-l uitaţi pe cel căzut în război,
Lăsaţi-i din când în când un loc liber la masă
Ca şi cum ar fi viu între noi,
Ca şi cum s-ar fi întors acasă.
(Nichita Stănescu)

Înainte de a vorbi despre monumentul eroilor tăbăneni căzuţi la datorie în anii Primului Război Mondial trebuie să precizăm că locuitorii satului Tabani, ţinutul Hotin, de fapt ca şi din celelalte localităţi din

întreaga România, au dat dovadă de o prezentare activă la acţiunile militare, însoţită de un suport material substanţial.

Este cu adevărat omeneşte şi în acelaşi timp creştineşte să porţi grija memoriei, dar mai cu seamă să înveşniceşti numele eroilor care prin gloria şi jertfa lor au păstrat intacte hotarele

Patriei. Cinstirea memoriei celor care şi-au jertfit viaţa pentru

România, protejarea mormintelor lor din ţară sau din străinătate sunt datorii sacre ale statului şi ale fiecărui cetăţean în parte. În majoritatea statelor există, de asemenea, tradiţia de a respecta mormintele cetăţenilor străini căzuţi la datorie pe teritoriul unde aceştia au fost înmormântaţi, indiferent dacă ne-au fost aliaţi sau inamici în război.

(Culegere de studii şi articole)

213

În fiecare an, la 40 de zile de la Sfintele Sărbători de Paşti, în întreaga România se sărbătoreşte Înălţarea Domnului şi Ziua

Eroilor. În această zi românii îi pomenesc pe toţi cei căzuţi la datorie, care şi-au jertfit viaţa pe câmpul de luptă, în lagăre de concentrare şi în închisori pentru apărarea Patriei, neamului românesc şi a credinţei strămoşeşti, pentru libertatea şi demnitatea poporului român.

Pe parcursul anilor grozăvia dezastrului provocat de Primul

Război Mondial a sensibilizat opinia publică mondială, dar şi cea din România, comemorarea celor căzuţi pe altarul interesului naţional (circa 300.000 de romani morţi) fiind reglementată juridic de statul român. Comemorarea eroilor români căzuţi în anii Primului Război Mondial a devenit o problemă naţională, căreia autorităţile publice şi întreaga societate românească i-au acordat atenţia cuvenită. Pe parcursul anilor ’20-’30 ai secolului trecut au demarat acţiuni comemorative dedicate eroilor căzuţi în anii Primului Război Mondial, care, cu unele

întreruperi, au continuat până în ziua de azi.

După încheierea războiului pentru întregire statală şi eliberare naţională (1916-1919), pe întreg teritoriul României se aflau mormintele ostaşilor români înhumaţi, care căzuseră la datorie pe câmpul de luptă în anii Primului Război Mondial. Conducerea statului român a emis Decretul-Lege nr. 715, din 14 ianuarie 1919, prin care terenurile unde erau înhumaţi ostaşii decedaţi în anii războiului de întregire a neamului românesc, au fost expropriate, pe ele amenajându-se cimitire, mausolee, troiţe şi monumente ale eroilor1.

1

Ioan Timofte, 95 de ani de la înfiinţarea Societăţii „Mormintele Eroilor Căzuţi în Război”,

În baza Decretului nr. 4106, din 12 septembrie 1919, statul român a înfiinţat Societatea „Mormintele Eroilor Căzuţi în

Război” 2, cu statut de persoană juridică, având misiunea nobilă de a îngriji şi păstra mormintele şi operele comemorative de război, care s-au realizat sau care urmau să se realizeze pe parcursul anilor, de a descoperi noi morminte ale ostaşilor căzuţi pentru patrie, în perioada 1916-1921, de a aduce îmbunătăţiri cimitirelor eroilor şi de a organiza ceremoniale religioase şi militare la mormintele eroilor. Comitetul Societăţii „Mormintele Eroilor Căzuţi în

Război” a avut ca preşedinte de onoare pe Regina Maria şi ca preşedinte executiv pe Miron Cristea, Episcop de Caransebeş,

Mitropolit primat şi Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române din anul 19253, care „a avut de avizat construirea de monumente, edificii, cimitire etc., pentru comemorarea celor căzuţi în război sau glorificarea eroismului românesc pretutindeni şi în toate timpurile” 4.

De la început Societatea „Mormintele Eroilor Căzuţi

în Război”

a fost condusă de Ministerul de Război (după demobilizarea armatei şi trecerea ei la statutul de pace, la data de 1 aprilie 1921 s-a reînfiinţat Ministerul Apărării Naţionale) şi de Biserica Ortodoxă

Română. Societatea şi-a desfăşurat activitatea sub această denumire până la 31 mai 1927, când, în conformitate cu prevederile Legii

Curierul de Iaşi, 12 septembrie 2014; Constantin Chiper, Ziua Eroilor http://www.rft. forter. ro.

Referitor la conţinutul decretelor adoptate de statul român a se vedea detaliat în: Pavel

Oţelea, 95 ani de la înfiinţarea Societăţii „Mormintele Eroilor Căzuţi în Război” http://

elevenemil. files. wordpress. com/2014/03/95-ani-de-istorie-nationala. pdf.

3

Ioan Timofte, 95 de ani de la înfiinţarea Societăţii „Mormintele Eroilor Căzuţi în Război”,

Curierul de Iaşi, 12 septembrie 2014.

4

Cristina Tănase, Mateiaş (judeţul Braşov), geneza unui monument al eroilor din Primul Război

Mondial, Sesiunea ştiinţifică a Muzeului Naţional de Istorie a Moldovei (ediţia a XXIV-a). 1617 octombrie 2014. Program. Rezumatele comunicărilor, Chişinău, 2014, p. 75.

asupra mormintelor de război din România, decretată cu nr. 1699, şi-a schimbat denumirea în Societatea „Cultul Eroilor”, care a activat sub acest nume până în anul 1940. La 27 iulie 1940 a fost adoptată Legea Regimului Mormintelor şi Operelor Comemorative de Război, iar Societatea „Cultul Eroilor” s-a transformat (la doi ani de la decesul Reginei Maria) în Aşezământul „Regina Maria”

pentru Cultul Eroilor5.

Pe parcursul anilor, aceste societăţi au făcut propuneri şi solicitări Casei Regale şi Guvernelor României pentru a omagia şi comemora eroii neamului românesc căzuţi în anii Primului

Război Mondial. Astfel, Guvernul României, prin Decretul-Lege nr. 1693, din 20 aprilie 1920, a aprobat propunerile făcute de

Biserica Ortodoxă Română şi Ministerul de Război pentru a se sărbători în fiecare an Ziua Eroilor, în ziua când se sărbătoreşte

Înălţarea Domnului Iisus Hristos la ceruri, la 40 de zile după

Sfintele Paşti, în general în luna mai, „când floarea este mai bogată”, aşa cum preciza Decretul din 4 mai 1920. Toate actele normative ulterioare, au menţinut prevederea sărbătoririi Zilei

Eroilor în Ziua Înălţării Domnului şi au acordat acestei zile statut de sărbătoare naţională. Legiferarea acestei comemorări a fost determinată atât de tradiţia creştină, proprie poporului român, cât si de prevederile unor articole ale Tratatului de pace de la Versailles care, printre altele, impuneau naţiunilor foste beligerante întreţinerea mormintelor tuturor ostaşilor îngropaţi pe teritoriile statelor respective. Ziua Eroilor era sărbătorită atât pe teritoriul ţării, cât şi în străinătate de autorităţile române, în mod demn şi solemn, prin organizări de Te-Deumuri, procesiuni şi

5

Ioan Timofte, 95 de ani de la înfiinţarea Societăţii „Mormintele Eroilor Căzuţi în Război”,

Curierul de Iaşi, 12 septembrie 2014.

216

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

serbări cu un înalt caracter naţional şi patriotic, la care participau toate instituţiile de stat şi particulare, fără deosebire de religie sau etnie. Manifestările dedicate Zilei Eroilor nu reprezentau numai îndeplinirea unei

îndatoriri de pietate şi recunoştinţă faţă de cei căzuţi în război, ci şi de concentrare a acestor pilde în locuri de onoare, cu valoare educativă pentru tânăra generaţie6.

După propunerea Comitetului Societăţii „Mormintele Eroilor

Căzuţi în Războiˮ, guvernul României a aprobat în luna mai

1923 procedurile pentru stabilirea „Eroului Necunoscutˮ, care a fost stabilit dintre osemintele a zece ostaşi, căzuţi în luptele de pe Valea Jiului, Valea Prahovei, Transilvania, Bucureşti-ArgeşNeajlov, Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz, Târgu Ocna, Dobrogea şi

Basarabia, dispuse în zece sicrie de stejar, căptuşite cu tablă zincată7. În ziua de 15 mai 1916 aceste sicrie au fost aduse în

Biserica „Buna Vestireˮ din Mărăşeşti şi, pentru a stabili prin premoniţie eroul necunoscut, a fost desemnat elevul Amilcar

Săndulescu de la Liceul Militar „Dimitrie A. Sturzaˮ din Craiova, născut în localitatea Mădulari, comuna Beica, judeţul Vâlcea, orfan de război (tatăl a fost învăţător şi sublocotenent de rezervă, care a căzut în luptele de la Mărăşti)8. După ceremonialul religios, acest tânăr s-a oprit în dreptul sicriului cu nr. 4, exprimându-se:

Ziua eroilor. http://www.mapn. ro/traditii/ziuaeroilor. htm.

Alexandru Tincu, Ziua eroilor – scurt istoric, Eroii neamului. Serie nouă, Anul II, nr. 3 (4), sept.

2010, Satu Mare, 2010, p. 6.

8

Operaţiunea de alegere a copilului care urma să desemneze Eroul Necunoscut al României a început pe data de 1 mai 1923, când Ministerul de Război emite Ordinul 567 către

Direcţia Şcoli din cadrul acestei structuri militare. Ordinul stipula că va fi ales un copil de clasa I, orfan de război, din liceele militare, având cele mai bune rezultate la învăţătură. La acel timp în România erau patru licee

militare – la Iaşi, Craiova, Chişinău şi la Mănăstirea

Dealu, lângă Târgovişte. Răspunsul vine după numai cinci zile. Direcţia Şcoli îl desemnează pe Amilcar Săndulescu drept cel mai bun elev din toate cele patru licee militare.

6

7

(Culegere de studii şi articole)

217

„Acesta este tatăl meu”. Aşa a fost stabilit eroul necunoscut. Sicriul cu osemintele „Eroului Necunoscut” a fost transportat în capitală, depus în Biserica „Mihai Vodă” şi înhumat în faţa Muzeului

Militar Naţional din Parcul Carol I, din inima Bucureştilor, în ziua de 17 mai 1923 (era Înălţarea Domnului şi Ziua Eroilor)9.

Pe placa Mormântului Eroului Necunoscut, străjuit de flacăra veşnică, au fost încrustate următoarele cuvinte: „Aici doarme fericit întru Domnul Ostaşul Necunoscut, săvârşit din viaţă în jertfa pentru unitatea neamului românesc. Pe oasele lui odihneşte pământul României întregite. 1916-1919” 10.

În virtutea legilor adoptate, în perioada interbelică, Societatea

„Cultul Eroilor” a adunat în cimitirele definitive ale eroilor osemintele a 200.000 de eroi români şi străini, care se aflau în morminte izolate sau grupuri de morminte răzleţe; a repatriat din şi în străinătate rămăşiţele a peste 1.500 eroi, pe baza convenţiilor stabilite; a construit 106 cimitire militare definitive şi 14 mausolee; s-au asimilat mormintele de război şi cele ale ostaşilor şi civililor căzuţi în timp de pace în luptele pentru apărarea graniţelor, a ordinii publice şi a siguranţei de stat.

La 29 mai 1948, Aşezământul „Regina Maria” pentru Cultul

Eroilor a fost desfiinţat (Decretul nr.48/1948 al Marii Adunări

Naţionale din Republica Populară Română).

Instituţia, înfiinţată în 1919 (iniţial sub denumirea Societatea

„Mormintele Eroilor Căzuţi în Război”), a realizat, până în anul

1948, un număr de 118 cimitire definitive, 84 cripte, 11 mausolee,

Ioan Timofte, 95 de ani de la înfiinţarea Societăţii „Mormintele Eroilor Căzuţi în Război”,

Curierul de Iaşi, 12 septembrie 2014.

10

Alexandru Tincu, Ziua eroilor – scurt istoric… p. 6.

9

218

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

503 troiţe, a identificat şi amenajat 529.713 morminte, dintre care

72.870 în străinătate11.

În 1948, regimul comunist a desfiinţat Aşezământul, iar

Mormântul Ostaşului Necunoscut a fost strămutat, în 1959, din

Parcul Carol I la Mărăşeşti. Comemorarea eroilor şi-a pierdut importanţa şi semnificaţia de până atunci, stabilindu-se ca Zi a

Eroilor ziua de 9 mai, astfel fiind abrogate prevederile anterioare care stabiliseră ca Ziua Eroilor să fie sărbătorită în Ziua Înălţării

Domnului12. În 1991, Mormântul Ostaşului Necunoscut a fost readus la Bucureşti13.

În activitatea de comemorare a eroilor români căzuţi în anii

Primului Război Mondial s-au implicat şi feţele religioase, care au organizat colectarea de fonduri, organizarea unor spectacole comemorative, precum şi mobilizarea locuitorilor pentru atingerea scopului propus. La această acţiune au contribuit, după posibilităţi, văduvele, familiile eroilor, camarazii de arme ai acestora,

alţi locuitori, dar şi administraţia locală sau judeţeană.

În acest mod au fost ridicate monumente în mai multe comune urbane şi rurale din întreaga România, inclusiv în Basarabia. Pe

90 de ani în slujba cultului eroilor. Şoim Roman – Omagiu Eroilor Pentru Romania: http://

roncea. ro/ 2009/09/12/90-de-ani-in-slujba-cultului-eroilor-soim-roman-omagiu-eroilorpentru-romania/ #sthash. YzsMmfK2. dpuf.

12

Decretul nr. 117/1975 privind regimul mormintelor si operelor comemorative a preluat reglementarea care prevedea sărbătorirea Zilei Eroilor în data de 9 mai „concomitent cu sărbătorirea independentei de stat a României si a victoriei asupra fascismului". Revenirea la tradiţia sărbătoririi Zilei Eroilor în Ziua Înălţării Domnului s-a realizat în anul 1995 prin adoptarea Legii nr. 48 privind proclamarea Zilei Eroilor. Art.1 al acestei legi prevedea: „Se proclamă Ziua Eroilor, sărbătoare naţională a poporului român, cea de-a patruzecia zi de la

Sfintele Paşti – Ziua Înălţării Domnului Iisus Hristos –, potrivit tradiţiei româneşti".

13

90 de ani în slujba cultului eroilor. Şoim Roman – Omagiu Eroilor Pentru România: http://

roncea. ro/ 2009/09/12/90-de-ani-in-slujba-cultului-eroilor-soim-roman-omagiu-eroilorpentru-romania/ #sthash. YzsMmfK2. dpuf.

11

(Culegere de studii şi articole)

219

aceste monumente, mai modeste sau mai somptuoase, au fost reprezentate simbolurile vitejiei şi ale victoriei: vulturul, casca, arma, baioneta, spada, frunzele de laur sau stejar. Monumentele erau amplasate în zonele centrale, în curţile şcolilor, bisericilor, cimitirelor, dar şi la marginea localităţilor, exprimând prin aceasta respectul comunităţilor faţă de eroii căzuţi în Război

pentru integritatea neamului (1916-1919).

Multe monumente de valoare, dedicate eroilor români din

Primul Război Mondial, au fost ridicate în aşezările urbane şi rurale din Basarabia, inclusiv din judeţul Hotin. Respectul locuitorilor din satul Tabani faţă de concetăţenii lor căzuţi în Primul Război

Mondial s-a manifestat prin ridicarea Monumentului eroilor tăbăneni. Unii istorici susţin că trebuie să ne cinstim eroii pentru că rolul lor a fost mare nu doar prin jertfa pe care au făcut-o, ci şi prin elementul de cultură şi de vigoare a poporului român, de consolidare a sentimentului unităţii sale şi a realizărilor ce au culminat cu crearea României Mari în 1918, şi chiar cu menţinerea în continuare a statului român în împrejurările dificile ale celui de-al

Doilea Război Mondial. Datorită eroilor, în lumea românească s-a întărit sentimentul de unitate şi de respect faţă de valorile trecutului, fără de care nu poate exista viaţă culturală şi naţională autentică.

După instaurarea regimului totalitar-comunist cinstirea de către români a eroilor căzuţi în Primul Război Mondial a scăzut în intensitate. Unii consideră că există o atitudine de respect şi de cinstire a eroilor, dar acest lucru nu mai are profunzimea de altădată. Înainte era o legătură intrinsecă a fiecărui om, mai cu seamă a lumii rurale cu pământul pe care era aşezată. Acum a scăzut mult din cauza dezrădăcinării populaţiei rurale, ca şi a

celei urbane, de valorile tradiţionale. S-ar impune o revalorizare a acestor lucruri, dar sigur că pentru aceasta ar fi necesare schimbări în structură, schimbări în viaţa social-economică dominată la ora actuală de împrejurările internaţionale şi de marea finanţă din afara ţării. În contextul actual, se acordă întâietate procesului de mondializare, de integrare europeană şi în

mod implicit de scădere a sentimentului naţional.

Pe 28 iulie 2014 s-a împlinit un secol de la declanşarea Primului

Război Mondial, iar evenimentul a trecut fără comemorări şi fanfară în majoritatea satelor şi oraşelor din Republica Moldova.

Deşi au trecut 100 de ani de la începutul acestui conflict armat, până astăzi nu ştim câţi ostaşi basarabeni şi-au pierdut în el viaţa.

Cunoaştem doar că 300 de mii de bărbaţi au fost ridicaţi la luptă.

Osemintele a peste 100 de militari moldoveni şi străini sunt îngropate în Cimitirul Eroilor şi în cel Central din Chişinău. În anul 1936, în Cimitirul central, la iniţiativa primarului capitalei

Ion Costin, au fost restaurate cele 50 de morminte ale ofiţeriloreroi austrieci, francezi, ucraineni, ruşi şi basarabeni căzuţi în anii

Primului Război Mondial.

Despre ridicarea monumentului în cinstea tăbănenilor căzuţi în Primul Război Mondial aflăm din informaţiile consilierului eparhial, protoiereul Dionis Iavorschi publicate în Buletinul

Episcopiei Hotinului, datat cu 15 august 1930. Începând cu 14 iulie

1930 episcopul Visarion, însoţit de consilierul eparhial protoiereul

Dionis Iavorschi, protoiereul cercului I Hotin, părintele Alexandru

Munteanu şi misionarul eparhial Silvestru Vatrici vizitează cele mai îndepărtate parohii din nordul Basarabiei, aşezate pe malul

Nistrului la graniţa Poloniei, iar coborând spre Prut au cercetat

(Culegere de studii şi articole)

cele mai neîndemânatice puncte, din care majoritatea n-au fost vizitate până atunci de niciun

chiriarh. În cadrul vizitei au fost inspectate 29 de parohii: Malineţ, Balamutovca, Rjavineţi,

Revcăuţi, Râng aci, Cruglic, Paşcăuţi, Nesfoaia, Tulbureni, Larga,

Catelna, Cotiujeni, Rosoşeni, Volcineţi, Suliţa Nouă, Nelipouţi,

Văscăuţi, Grimăncăuţi, Briceni, Bălăsineşti, Corjeuţi, Caracuşeni,

Tabani, Colicăuţi, Trebisăuţi, Bolboca, Mândăcăuţi, Gvozdăuţi şi Hodărăuţi14. Vizitând biserica cu hramul Sf. Nicolae din satul

Tabani consilierul eparhial protoiereul Dionis Iavorschi scria în

Buletinul Episcopiei Hotinului la 15 august 1930 că în curtea bisericii „... s-a ridicat un monument din piatră pentru eroii din localitate căzuţi în războiul mondial, cu inscripţia numelor şi având ca epitaf în versuri ale lui Eminescu. Lângă acest monument se fac serbările în ziua eroilor" 15. Dionis Iavorschi constată că „acest lucru ar fi de recomandat şi pentru alte parohii ca o amintire frumoasă" 16, dedicată eroilor basarabeni căzuţi în anii Primului Război Mondial.

Despre istoria monumentului înălţat în curtea bisericii în cinstea eroilor tăbăneni căzuţi pe câmpul de luptă în anii

Primului Război Mondial nu ştim nimic, în afară de existenţa lui la momentul vizitei la 14 iulie 1930 a episcopului Visarion.

Putem presupune că monumentul a fost ridicat de către săteni, autorităţile săteşti şi parohiale în a doua jumătate a anilor '20 ai sec. al XX-lea, graţie activităţii şi iniţiativei Societăţii „Mormintele

Eroilor Căzuţi în Război" sau Societăţii „Cultul Eroilor", care

D. Iavorski, Vizite canonice (Seria a III-a), Buletinul Episcopiei Hotinului, anul VII, nr. 16, Bălţi, 15

august 1930, p. 15.

Ibidem, p. 15-16.

16

Ibidem, p. 16.

14

222

aveau menirea de a ridica monumente, edificii, a amenaja cimitire etc., pentru comemorarea celor căzuţi în război sau glorificarea eroismului românesc. S-a păstrat însă descrierea detaliată a înălţării şi dezvelirii, la 9 iunie 1932, a monumentului eroilor căzuţi în Primul Război Mondial din satul Cotiujeni, judeţul

Hotin, sat situat nu departe de satul Tabani.

Pregătirile pentru înălţarea şi dezvelirea monumentului în satul Cotiujeni au început încă din toamna anului 1931. În acest scop a fost organizată o colectă, apoi o listă de subscriere pentru strângerea banilor necesari executării monumentului, care a fost cioplit „din piatră, vopsit şi lăcuit în negru, cu inscripţiile bronzate de jur-împrejur”. Pe partea din faţă a monumentului era scris

„Întru amintirea eroilor neamului”, „un text din Sf. Evanghelie,

Ioan XV, 12-13” şi „vecinica lor pomenire”. Pe părţile laterale erau trecute numele tuturor celor 71 de originari din Cotiujeni căzuţi pe câmpul de luptă şi locurile unde au decedat – Mărăşti,

Mărăşeşti, Oituz – şi data instalării monumentului: „9 iunie 1932, parohia Cotiujeni, jud. Hotin”. Costul monumentului s-a ridicat la circa 3000 de lei. Slujba sfinţirii monumentului s-a făcut la 9

iunie. Deşi vremea s-a arătat ploioasă, la eveniment a participat tot satul. Au ţinut cuvântări un învăţător, un ofiţer de rezervă, notarul comunei şi un student, originar din localitate. Orchestra a intonat cântece de rugă şi marşuri militare. Au declamat şi au cântat elevii, s-au depus coroane şi flori. Comitetul de iniţiativă a redactat un

act constatator de instalare a monumentului17.

Probabil, după un asemenea scenariu, dar cu câţiva ani înainte, a avut loc colectarea banilor, instalarea şi inaugurarea

17

Mihai Taşcă, Un monument al eroilor căzuţi în Primul Război Mondial la Cotiujeni, Timpul, 18

februarie 2011, an, 10, nr. 31, p. 25.

(Culegere de studii şi articole)

223

monumentului eroilor căzuţi în anii Primului Război Mondial din satul Tabani.

Monumentul dedicat eroilor din satul Tabani, căzuţi la datorie, în anii Primului Război Mondial este amplasat în curtea bisericii cu hramul „Sf. Nicolae”, în partea dreaptă, la câţiva metri de intrarea în biserică. Monumentul este alcătuit din cruce, susţinută de un soclu de piatră, piramidal alcătuit din patru trepte. Pe faţada celei de a doua trepte a soclului, de sus, probabil era scris epitaful în versuri ale lui Mihail Eminescu, despre care scrie consilierul eparhial protoiereul Dionis Iavorschi, şters de către comunişti, din cauza caracterului patriotic românesc al versului, sau poate că conţinea cuvântul „român”, care era pe atunci sperietoare pentru instituţiile sovietice. Mai jos, pe faţada celei de a treia şi celei de a patra trepte a soclului şi în partea laterală a celei de a treia trepte din stânga sunt încrustate următoarele nume de familii şi prenume: faţada treptei a treia a soclului: 1. Teodor BUREA, 2.

Nicolai BUREA, 3. Dumitru BUREA, 4. Ion ROBU, 5. Nicolai

ROBU, 6. Ion ROBU, 7. Teodor ROBU, 8. Mihail GAINA, 9. Vasile

TRAISTA, 10. Ion BLAJIN, 11. Ion CUZMENCO, 12. Nicolai

CUZMENCO, 13. Vasile SÂTARI, 14. Gheorghe SÂTARI, faţada treptei a patra a soclului: 15. Hariton BUŢCO, 16. Ion CHICAROŞ,

17. Mihail CHICAROŞ, 18. Gheorghe CEMÂRTAN, 19. Vasile

ABABI, 20. Vasile VELNICER, 21. Teodor LEAŞOC, 22. Vasile

DODU, 23. Ion DODU, 24. Ion GRINCO, 25. Teodor DRUCIOC,

26. Dumitru TRAISTA, 27. Sârghi SÂRBU, 28. Pentelei GAINA,

29. Ion GAINA, 30. Vasile GAINA, 31. Onofrei MELINTE, 32.

Ştefan GANIŢCHI, 33. Gheorghe CHICAROŞ, 34. Nicolai

GANIŢCHI, 35. Petrea DUPLACHI, 36. Vasile DUPLACHI,

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

Locuitori ai satului Tabani, prezenţi la inaugurarea Monumentului eroilor căzuţi la datorie în anii Primului Război Mondial

(a doua jumătate a anilor ’20 ai sec. al XX-lea)

(Culegere de studii şi articole)

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

Locuitori ai satului Tabani, posibil, participanţi la inaugurarea Monumentului eroilor căzuţi în anii Primului Război Mondial (Fotografie din anul 1934)

Biserica cu hramul Sf. Nicolae, închisă de comunişti şi Monumentul eroilor din satul Tabani căzuţi la datorie în anii Primului Război Mondial

(Fotografie din anii ’50-’60 ai sec. al XX-lea)

(Culegere de studii şi articole)

Fragment din soclul Monumentului pe care sunt încrustate numele eroilor din satul Tabani căzuţi la datorie în anii Primului Război Mondial

(Fotografie – august 2011)

228

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

Monumentul eroilor din satul Tabani, raionul Briceni căzuţi la datorie în anii Primului Război

Mondial (Fotografie – august 2014)

(Culegere de studii şi articole)

229

230

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

Monumentul eroilor din satul Tabani, raionul Briceni căzuţi la datorie în anii Primului Război Mondial (Fotografie – august 2014)

(Culegere de studii şi articole)

231

Biserica cu hramul" Naşterea Maicii Domnului" şi Monumentul eroilor din satul Tabani, raionul Briceni, căzuţi la datorie în anii Primului

Război Mondial (Fotografie – august 2014)

37. Teodor LAVRIC, 38. Dumitru TRESTIAN, 39. Dumitru

CEMÂRTAN, 40. Gheorghe CENUŞ, 41. Teodor GHIMPU, 42.

Nichifor GAINA. Numele de familii şi prenumele de pe treapta a treia laterală din stânga, a soclului nu mai pot fi descifrate. Pot fi numărate doar 10 familii nedescifrabile. În total pe monumentul ridicat în cinstea eroilor căzuţi în Primul Război Mondial din satul Tabani sunt încrustate 52 de familii de tăbăneni.

Soarta monumentului a depins în mare măsură de soarta bisericii din sat. Biserica cu hramul Sf. Nicolae din satul Tabani, raionul Lipcani, a fost închisă de către comunişti în 1944 şi către anul 1961, când s-a făcut inventarierea bisericilor din raion, era pustie18. În raionul Lipcani funcţionau doar 7 biserici: în Briceni,

Lipcani, Larga, Beleavineţ, Bălăsineşti, Trebisăuţi şi

Colicăuţi19.

Din cauza că pe parcursul anilor biserica nu a fost îngrijită, în

1973, în urma unei furtuni, a fost distrusă crucea şi acoperişul turnului-clopotniţă20. Ca rezultat, biserica a început să prezinte pericol, ţinând cont de faptul că în apropiere funcţionau două şcoli – medie şi auxiliară, cu un contingent de 730 de elevi, unii din care se jucau în curtea şi în interiorul bisericii. De aceia, a fost instituită o comisie din 5 persoane (I.B. Burea, preşedintele comitetului executiv de deputaţi Tabani, M.D. Duplachi, deputat în sovietul sătesc, I.D. Trestian, brigadier al brigăzii de construcţii din colhozul „Viaţa Nouă”, T.G. Sâtari, deputat al consiliului sătesc şi S.B. Kovalciuk, constructor tehnic, arhitect al raionului

Briceni) care urmau să decidă soarta bisericii. La 4 martie 1974, în urma unei inspecţii, membrii comisiei instituite special pentru

Arhiva Naţională a Republicii Moldova (ANRM), F. 3046, inv. 1, d. 111, f. 398.

Ibidem, f. 380-386.

20

Arhiva de Stat din raionul Briceni (ASRB), F. 112, inv. 1, d. 433, f. 19.

18

19

232

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

examinarea stării bisericii au constatat că fundamentului bisericii este crăpat şi se dărâmă, pereţii din lemn sunt putrezi, iar ferestrele sunt sparte şi putrede, crucea, acoperişul turnului-clopotniţă şi podul s-au prăbuşit, iar stâlpii ce sprijină cea de-a doua turlă sunt putrezi şi creează pericol de prăbuşire şi a celei de a doua turle.

Membrii comisiei au hotărât ca clădirea bisericii să fie demolată21.

Decizia comisiei a coincis cu politica pe care o promova statul sovietic de închidere şi demolare a bisericilor.

La 5 martie 1974 comitetul executiv al sovietului sătesc de deputaţi din satul Tabani a luat decizia de a demola biserica, ţinând cont de starea ei avariată22. La 13 martie 1974 decizia comitetului executiv al sovietului sătesc de deputaţi din satul

Tabani a fost confirmată de Comitetul executiv al Sovietului de

Deputaţi din raionul Briceni23. La 16 martie decizia respectivă a fost adusă la cunoştinţă preşedintelui comitetului executiv de deputaţi Tabani I.B. Burea24. A urmat demolarea bisericii (după unele informaţii ale locuitorilor în 1975), în timpul căreia a fost deteriorat monumentul eroilor. Crucea de pe soclu a fost ruptă.

Peste câţiva ani, unul din locuitori a instalat pe soclu partea de sus rămasă a crucii. Monumentul şi-a pierdut din grandoarea şi frumuseţea lui de altădată.

Credem, că a existat şi mai există încă un cult deosebit pentru aceşti bravi eroi ai neamului căzuţi la datorie în anii Primului

Război Mondial. Nu există comună sau raion care să nu aibă măcar

Deşi era putredă, cum constată membrii comisie, sătenii îşi amintesc că patru tractoare puternice (tip T-74) nu o puteau demola.

22
ASRB, F. 112, inv. 1, d. 433, f. 18.

23
Ibidem, f. 6.

24
Ibidem.

o placă comemorativă pentru a cinsti memoria eroilor căzuţi la datorie în anii Primului Război Mondial,

astfel ca posteritatea să nu uite de faptele de vitejie şi sacrificiu ale acestor bravi eroi ai neamului. În faţa noastră, generaţia de astăzi, stă sarcina de a cultiva tinerei generaţii sentimentul de mândrie, demnitate şi gratitudine pentru consătenii, conaţionalii noştri care şi-au jertfit viaţa pentru binele ţării şi al neamului românesc.

A PROEMINENT MONUMENT ERECTED IN MEMORY OF THE

SOLDIERS – VILLAGERS OF TABANI, HOTIN COUNTY, FALLEN IN

THE FIRST WORLD WAR

Abstract

In this article, based on already known information and unpublished archival sources, the author analyzes the measures taken by the Romanian State for the organization of the Society

„Tombs of heroes fallen in War", and later of the Society „The

Cult of Heroes", which were to approve the construction of monuments, edifices, cemeteries, etc., to commemorate the heroes fallen in the First World War, or the glorification of Romanian heroism everywhere and at all times. The author establishes with approximation the time of inauguration of the monument, analyzes its composition, deciphers the names of heroes from

Tabani village fallen on the battlefields during the First World

War, and describes the fate of the monument and of the church under the Soviet domination regime.

234

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

(Culegere de studii şi articole)

235

URMĂRILE PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL –

PREMIZE PENTRU DECLANŞAREA

CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

[teze]

Anatol PETRENCU, prof. univ., dr. hab. în istorie
Universitatea de Stat din Moldova

În 2014 s-au împlinit 100 de ani de la prima în istoria omenirii conflagraţie mondială. Conferinţa de Pace de la Paris (19191920) a totalizat urmările războiului şi a impus o nouă realitate geo-politică în Europa şi în lume. Cât de juste au fost deciziile ţărilor învingătoare în acel război şi cum acele decizii au motivat dezlănţuirea altui război, de asemenea mondial, cu urmări şi mai dramatice decât cele din Primul Război Mondial – este întrebarea la care vom încerca să formulăm un răspuns.

Mai întâi două remarci.

Există opinii, conform cărora nu au fost două războaie mondiale, ci un singur război cu o întrerupere de 20 de ani1. Considerăm că în realitate au fost două războaie mondiale – Primul Război

Mondial, 1914-1918, încheiat cu semnarea tratatelor de pace între ţările învingătoare şi cele învinse şi cel de – al Doilea Război

Mondial (1 septembrie 1939 – 2 septembrie 1945), încheiat, de asemenea, cu tratate de pace între învingători şi învinşi.

1

Eric Hobsbawm, Epoca extremelor, http://www.scribd. com/doc/88905613/E-J-Hobsbawm-SecolulExtremelor, p. 33-237.

Şi a doua remarcă: în istoriografie există unele opinii, conform cărora cel de-al Doilea Război Mondial ar fi început, chipurile, mai devreme de 1 septembrie 1939. Adevărul este altul: la 1

septembrie 1939, prin ofensiva trupelor militare germane în

Polonia şi declararea la 3 septembrie 1939 a stării de război între

Marea Britanie şi Franţa, pe de o parte, şi Germania,

pe de alta, s-a declanşat cea de-a doua conflagraţie mondială.

1. La baza lucrărilor Conferinţei de Pace de la Paris (1919-1920)

a stat principiul naţionalităţilor, adică fiecare popor să locuiască în statul său naţional.

În cadrul lucrărilor Conferinţei de Pace de la Paris rolul principal l-a avut delegaţia franceză în frunte cu primul ministru al Franţei Georges Clemenceau, preşedintele şedinţelor conferinţei. El a jucat un rol determinant în slăbirea economică şi politică a Germanei: a impus demilitarizarea regiunii Renania, a dictat reparaţii de război, care, odată anunţate, „au cutremurat Germania” (132 mlrd. mărci-aur sau

33 mlrd. dolari ai SUA) – sumă pe care poporul german nu o putea plăti). Mai mult: Germania nu pierdea doar coloniile de peste mări, ei îi erau înstrăinate teritorii cu populaţie majoritar germană.

2. Unul din articolele Tratatului de pace de la Versailles stipula cum că Germania se făcea vinovată de declanşarea Primului

Război Mondial. Parlamentul german a ratificat Tratatul de la

Versailles cu o singură excepţie – cea în care Germania a fost învinuită de începerea războiului. Astăzi este deja demonstrat:

nu Germania a fost instigatoarea Primului Război Mondial, ci Austro-Ungaria. Mai mult: documentele demonstrează că

Berlinul a făcut tot ce a fost posibil pentru a determina Viena să nu pornească operaţiuni militare.

3. Unul din cele „14 puncte” ale preşedintelui SUA Woodrow

Wilson (punctul 13) prevedea acordarea Poloniei dreptul de a ieşi la Marea Baltică, ceea ce s-a realizat pe calea creării Coridorului polonez prin Silezia Superioară,

coridor care, însă, delimita Prusia

Orientală de restul Germaniei şi crea în perspectivă probleme de comunicare intergermană. În plus, la gurile Vistului era situat oraşul german Danzig (astăzi Gdańsk) care obţinuse statutul de

„oraş liber", însă cu multe poziţii incerte, interpretabile.

4. Clauzele umilitoare pentru Germania au provocat nu doar nemulţumiri, ci şi ample mişcări revanşarde, precum şi constituirea unor partide extremiste (între care şi Partidul muncitoresc naţional-socialist german). În 1933 Partidul naţional-socialist, condus de Adolf Hitler, vine la putere şi declară revizuirea prevederilor Tratatului de pace de la Versailles, zdrobirea Franţei şi asigurarea „spaţiului vital" pentru germani în direcţia Est. În martie 1938 Austria a fost unită Germaniei, astfel încălcându-se flagrant una din prevederile Tratatului de pace de la Versailles.

5. În urma destrămării Imperiului Austro-Ungar, alături de alte state, s-a constituit şi Cehoslovacia care a înglobat o minoritate germană, situată în Regiunea Sudetă. Folosindu-se de libertăţile constituţionale, pe parcursul timpului, fiind influenţată din exterior, comunitatea germanilor a cerut separarea de Cehoslovacia şi unirea cu Germania. Revendicările germanilor din Regiunea Sudetă au fost susţinute de Adolf Hitler, care a invocat dreptul popoarelor la autodeterminare (principiul naţionalităţilor) şi pentru nemţii din

Sudeţi.

Un loc important în declanşarea celui de-al Doilea Război

Mondial l-a avut Conferinţa de la Munchen (septembrie 1938), numită încă de ideologii sovietici „Cârdăşia" de la München. La conferinţa dată, în prezenţa primilor miniştri ai Marii Britanii şi Franţei, precum şi a

dictatorului Italiei B. Mussolini, Hitler a cerut şi a dobândit trecerea Regiunii Sudete în componenţa celui de-al Treilea Reich. În loc să se împotrivească dictatului german,

Garanţii sistemului de tratate de la Versailles au cedat presiunilor.

În perspectivă scurtă, Cehoslovacia va dispare de pe harta politică a Europei. Politica de împăciuire a Germaniei a falimentat.

6. Polonia a fost următoarea ţară faţă de care Germania a înaintat pretenţii teritoriale. Deja în octombrie 1938 ministrul afacerilor externe al Germaniei I. von Ribbentrop cerea polonezilor să întoarcă celui de-al treilea Reich oraşul-port Danzig şi să cedeze o fâşie de pământ pentru construirea unei căi ferate şi a unei şosele ce ar un Germania cu Prusia orientală. Polonezii s-au adresat Marii Britanii şi au primit asigurări din partea Londrei şi

Parisului că vor fi ajutaţi în situaţia în care vor opune rezistenţă armată trupelor germane invadatoare.

7. La 23 august 1939, la Moscova, Germania şi URSS semnează

Tratatul de neagresiune şi un Protocol adiţional secret prin care împart Europa de est în sfere de interese, Germania asigurându-şi astfel libertatea de a cuceri Polonia. Ceea ce s-a şi întâmplat la 1

septembrie 1939.

(Culegere de studii şi articole)

239

CONSEQUENCES OF THE FIRST WORLD WAR – PREMISES FOR THE OUTBREAK OF THE SECOND WORLD WAR

Abstract

Paris Peace Conference (1919-1920) totaled the consequences of the war and imposed a new geo-political reality in Europe and worldwide. How fair were the decisions of victorious countries in that war and how those decisions motivated the unleashing of another war, also on a worldwide scale, with more dramatic consequences than in the First World War – is the question we attempted to

formulate an answer in this paper.

240

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ÎN IMAGINI

1

1

Imagini din colecţiile Muzelui Naţional de Istorie a Moldovei. Aducem mulţumiri pentru selecţie dnei

Ana Griţco, şef secţie Istorie Modernă şi Contemporană, şi dnei Vera Serjant, cercetător ştiinţific în aceeaşi secţie.

(Culegere de studii şi articole)

241

Grenadieri din Regimentul 73 de infanterie Crimeea, 1916

242

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

(Culegere de studii şi articole)

243

Militari răniţi ai armatei ruse într-un spital de campanie, 1916

244

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

Conducerea unui spital de campanie al armatei ruse, 1916

(Culegere de studii şi articole)

245

Construirea drumului strategic Hotin – Malinţi în anii Primului Război Mondial (01.01.1916 – 15.09.1916)

246

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

Internarea răniţilor în Spitalul Militar din Tiraspol, 1916

(Culegere de studii şi articole)

247

Militari răniţi în spitalul militar din Tiraspol, 1916

248

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

Personalul medical al spitalului de Zemstvă din Chişinău, 1916

(Culegere de studii şi articole)

249

Aviatorul Ion Spătărel (al treilea din stânga), originar din Basarabia, lângă alţi aviatori din armata rusă, 1916

250

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI BASARABIA (1914-1918)

Aviatorul Ion Spătărel (în centru) cu soţia sa Elena, soră de caritate, şi un camarad de arme, 1916

(Culegere de studii şi articole)

251

Demobilizarea armatei ruse în Basarabia (1917)

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL
ŞI BASARABIA
(1914-1918)
(Culegere de studii şi articole)

—

Asistenţa computerizată – Boţolan Alexandru
Bun de tipar 24.12.2014.
Formatul 145x200 mm.
Tirajul 100 ex.
Casa Editorial Poligrafică
„Bons Offices”
Chişinău, str. Feredeului 4/6, MD-2005

Consacrat marcării a 100 de ani de la declanşarea Primului Război

Mondial, volumul este o lucrare ce acoperă un spaţiu istoriografic rămas nevalorificat, din varii motive, de cercetătorii din domeniul istoriei din Republica Moldova. Majoritatea autorilor sunt savanţi cu mare experienţă în

domeniul cercetării istorice, dar alături de aceştia se regăsesc şi câţiva cercetători în formare. Tematica volumului dezvăluie, prin aportul celor 11 autori, atât dimensiunea istorică, cât şi cea general-umană a primei conflagraţii mondiale în spaţiul pruto-nistrean. Volumul include contribuţii originale, care, în baza valorificării unui imens material bibliografic şi documentar, permit extinderea ariei contextuale de cunoaştere a războiului sub aspect militar, politic, ideologic, diplomatic, naţional, spiritual, confesional, instituţional, precum şi din perspectiva memoriei colective.

Dedicated to marking of the 10Oth anniversary from the outbreak of First World War, the volume is a work that covers a historiographical space remained untapped, for various reasons, by the researchers in the field of history from the Republic of Moldova.

Most authors are scientists with extensive experience in the field of historical research, but among them there are several forming researchers. The thematic of the volume reveals, by the contribution of 11 authors, both historical and the general human dimension of „the Great War" in the Prut-Dniester territory. The volume includes original contributions, which, based on a huge bibliography and documentary sources, allow extending the contextual area of knowledge of the war in various aspects, such as military, political, ideological, diplomatic, national, spiritual, religious, institutional, and from the perspective of collective memory.

ACADEMIA DE ŞTIINŢE A MOLDOVEI
INSTITUTUL DE ISTORIE
PRIMUL RĂZBOI MONDIAL
ŞI BASARABIA
(1914-1918)
(Culegere de studii şi articole)